

Antea Group Archeologie 2021/24

Bureauonderzoek

Herontwikkeling Huize Bijdorp te Voorschoten

projectnummer 464889
revisie 00
5 februari 2021

Antea Group Archeologie 2021/24

Bureauonderzoek

Herontwikkeling Huize Bijdorp te Voorschoten

projectnummer 464889

revisie 00

5 februari 2021

Auteurs

P.C. Teekens

Opdrachtgever

Congregatie van de H. Catharina van Siëna zusters Dominicanessen van Voorschoten

Veurseweg 3

2251 AA Voorschoten

datum vrijgave
05-02-2021

beschrijving revisie 00

goedkeuring
A. Brokke

vrijgave
R. Zuurbier

Inhoudsopgave

Blz.

Administratieve gegevens	1
Samenvatting	2
1 Inleiding	4
2 Beschrijving onderzoekslocatie	6
2.1 Begrenzing onderzoeks- en plangebied	6
2.2 Huidig en toekomstig gebruik	6
2.3 Archeologisch beleid	8
2.4 Landschappelijke situatie	8
2.4.1 Historische situatie en mogelijke verstoringen	11
3 Bekende waarden	18
3.1 Archeologische waarden	18
3.2 Ondergrondse bouwhistorische waarden	20
4 Archeologische verwachting	21
4.1 Bestaande verwachtingskaarten	21
4.2 Gespecificeerde archeologische verwachting	21
5 Conclusies en advies	23
5.1 Conclusies	23
5.2 (Selectie)advies	23
Literatuur en geraadpleegde bronnen	25
Lijst met afbeeldingen	26
Bijlagen	
Kaartbijlagen	28
Bijlagen	
1 Archeologische perioden	
2 AMZ-cyclus	
Kaartbijlagen	
464889-ARCHIS	Gegevens uit ARCHIS
Waardestelling	Waardestelling Huize Blijdorp

Bouwhistorisch onderzoek
Complexbeschrijving

Bouwhistorisch onderzoek Huize Blijdorp
Complexbeschrijving, bouwwerken en parkaanleg Veurseweg 3

Administratieve gegevens

Projectnummer Antea Group 464889
OM-nummer 4940955100

Provincie Zuid-Holland
Gemeente Voorschoten
Plaats Voorschoten
Toponiem Huize Bijdorp, Veurseweg, Bijdorp

Kaartblad 30H
Centrumcoördinaten 90574 / 459549

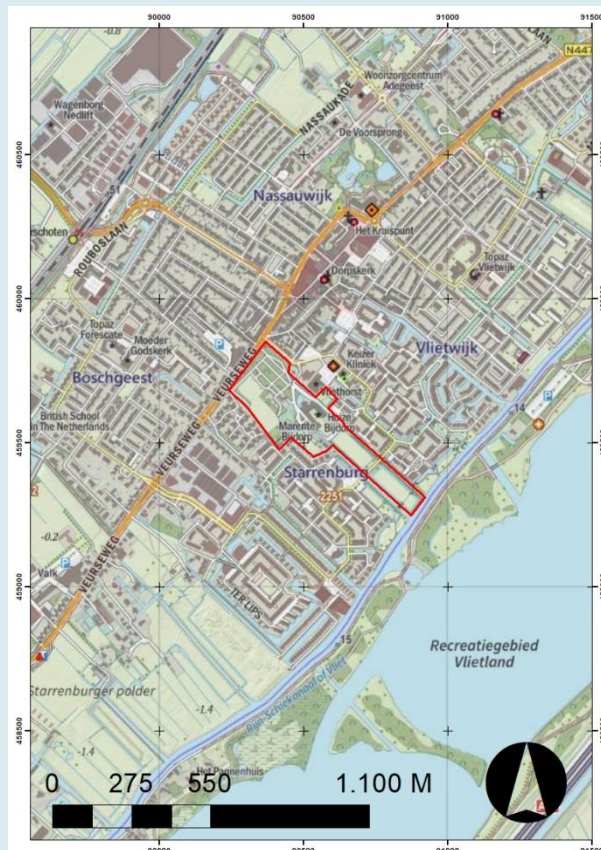
Opdrachtgever Congregatie van de H. Catharina van Siëna zusters
Dominicanessen van Voorschoten

Uitvoerder Antea Group
Datum uitvoering Januari 2021
Projectteam A. Brokke (projectleider archeologie)
J.D. van den Broek (projectleider)
P.C. Teekens (senior KNA-archeoloog)

Vrijgave conform KNA A. Brokke (senior KNA-archeoloog)

Bevoegd gezag Gemeente Voorschoten
Deskundige Bevoegd gezag A. Roeloffs

Beheer documentatie Antea Group

Abbeelding 1. Uitsnede topografische kaart met de ligging van het plangebied.

Samenvatting

In januari 2021 heeft Antea Group, in opdracht van Bouwaccent B.V. namens Congregatie H. Catharina van Siëna zusters, dominicanessen van Voorschoten, een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Huize Bijdorp in Voorschoten (provincie Zuid-Holland).

De directe aanleiding tot het onderzoek vormt het voornemen van de opdrachtgever om het plangebied te herontwikkelen. De hiermee gepaard gaande bodemverstoringe graafwerkzaamheden zullen eventueel aanwezige archeologische resten verstoren dan wel vernietigen. Het planvoornemen is gelegen binnen het bestemmingsplan 'Starrenburg' (onherroepelijk op 30 oktober 1986) en bestemmingsplan 'Voorschoten Oost' (vastgesteld op 16 mei 2012). De voorgenomen ontwikkeling past niet binnen de gebruiks- en bouw mogelijkheden. Vanwege deze strijdigheid dient een nieuw juridisch-planologisch kader opgesteld te worden. In dit kader dienen diverse archeologische onderzoeken uitgevoerd te worden, waaronder archeologisch onderzoek.

Volgens www.ruimtelijkeplannen.nl ligt het plangebied binnen het bestemmingsplan Voorschoten Oost deels in een zone met de archeologische dubbelbestemming Waarde – Archeologisch gebiedstype 5 en deels in een gebied met de archeologische dubbelbestemming Waarde – Archeologisch gebiedstype 6. Hiervoor geldt dat bij ingrepen groter dan respectievelijk 30 m² en 1.000 m² en dieper dan respectievelijk 0,3 m en 1,0 m – mv, archeologisch (voor)onderzoek verplicht is gesteld. Aangezien de voorgenomen herontwikkeling deze ondergrenzen (ruimschoots) overschrijden is er archeologisch (voor)onderzoek noodzakelijk en verplicht.

Volgens de gemeentelijke archeologische verwachtingskaart ligt het plangebied in een gebied met een (middel)hoge verwachtingswaarde, historische dijken en middeleeuwse historische kernen. En volgens de gemeentelijke beleidskaart betreft het een gebied waar bij ingrepen groter dan 100 m² en dieper dan 0,3 m – mv, archeologisch (voor)onderzoek uitgevoerd dient te worden.

Op basis van het bureauonderzoek kan worden geconcludeerd dat binnen het plangebied een (middel)hoge kans op de aanwezigheid van archeologische resten uit de periode vanaf het neolithicum, maar vooral uit de middeleeuwen en nieuwe tijd aanwezig is. Dientengevolge wordt geadviseerd om daar waar nieuwbouw plaats vindt, nader archeologisch onderzoek in de vorm van (in eerste instantie) een verkennend booronderzoek uit te (laten) voeren (ingreep nrs. 1a, 4 en 6).

Daarnaast wordt aanbevolen om daar waar wegen worden verhard/verbeterd en parkeerplaatsen worden aangelegd (ingreep nrs. 1b, 2 en 3) géén nader archeologisch veldonderzoek uit te (laten) voeren tenzij er dieper dan 0,3 m – mv in onverstoorte grond wordt gegraven. In dat geval wordt aanbevolen om ook hier een verkennend booronderzoek uit te (laten) voeren.

Ook wordt aanbevolen om géén nader archeologisch onderzoek uit te voeren ter plaatse van de geplande theekoepel, tenzij hier dieper dan 1,0 m – mv wordt gegraven. In dat geval wordt aanbevolen om ook hier een verkennend booronderzoek uit te (laten) voeren. Dit vanwege de Romeinse verwachting (Gracht van Corbulo).

De bovenstaande adviezen zijn per ingreep hieronder weergegeven (zie tevens Afbeelding 13):

Ingreep nr.	Ingreep	Advies	Opmerking
1a	Nieuwbouw woningen	Verkennd booronderzoek	-
1b	Aanleg parkeerplaats	Geen onderzoek nodig	Tenzij er dieper dan 0,3 m – mv wordt gegraven in onverstoorde grond
2	Verharding/verbeteren	Geen onderzoek nodig	Tenzij er dieper dan 0,3 m – mv wordt gegraven in onverstoorde grond
3	Aanleg parkeerplaats	Geen onderzoek nodig	Tenzij er dieper dan 0,3 m – mv wordt gegraven in onverstoorde grond
4	Nieuwbouw woningen	Verkennd booronderzoek	-
5	Nieuwbouw theekoepel	Geen onderzoek nodig	Tenzij er dieper dan 1,0 m – mv wordt gegraven in onverstoorde grond

Tabel 1. Ingreep versus advies.

1 Inleiding

In januari 2021 heeft Antea Group, in opdracht van Congregatie H. Catharina van Siëna / zusters dominicanessen van Voorschoten, een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Huize Bijdorp in Voorschoten (provincie Zuid-Holland).

De directe aanleiding tot het onderzoek vormt het voornemen van de opdrachtgever om het plangebied te herontwikkelen. De hiermee gepaard gaande bodemverstorende graafwerkzaamheden zullen eventueel aanwezige archeologische resten verstoren dan wel vernietigen.

Het planvoornemen is gelegen binnen het bestemmingsplan 'Starrenburg' (onherroepelijk op 30 oktober 1986) en bestemmingsplan 'Voorschoten Oost' (vastgesteld op 16 mei 2012). De voorgenomen ontwikkeling past niet binnen de gebruiks- en bouwmogelijkheden. Vanwege deze strijdigheid dient een nieuw juridisch-planologisch kader opgesteld te worden. In dit kader dienen diverse archeologische onderzoeken uitgevoerd te worden, waaronder archeologisch onderzoek.

Volgens www.ruimtelijkeplannen.nl ligt het plangebied binnen het bestemmingsplan Voorschoten Oost deels in een zone met de archeologische dubbelbestemming Waarde – Archeologisch gebiedstype 5 en deels in een gebied met de archeologische dubbelbestemming Waarde – Archeologisch gebiedstype 6. Hiervoor geldt dat bij ingrepen groter dan respectievelijk 30 m² en 1.000 m² en dieper dan respectievelijk 0,3 m en 1,0 m – mv, archeologisch (voor)onderzoek verplicht is gesteld. Aangezien de voorgenomen herontwikkeling deze ondergrenzen (ruimschoots) overschrijden is er archeologisch (voor)onderzoek noodzakelijk en verplicht.

Volgens de gemeentelijke archeologische verwachtingskaart ligt het plangebied in een gebied met een (middel)hoge verwachtingswaarde, historische dijken en middeleeuwse historische kernen. En volgens de gemeentelijke beleidskaart betreft het een gebied waar bij ingrepen groter dan 100 m² en dieper dan 0,3 m – mv, archeologisch (voor)onderzoek uitgevoerd dient te worden.¹

Een eerste stap van een archeologisch (voor)onderzoek betreft het bureauonderzoek. Het doel van het uitvoeren van een archeologisch bureauonderzoek is het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied. Waar kunnen we wat verwachten? Voor het opstellen van een dergelijke verwachting wordt gebruik gemaakt van reeds bekende archeologische waarnemingen, historische kaarten, bodemkundige gegevens en informatie over de landschappelijke situatie. Een gespecificeerde verwachting gaat in op de mogelijke aanwezigheid, het karakter, de omvang, datering en eventuele (mate van) versterking van archeologische waarden binnen het plangebied.

Dit onderzoek is uitgevoerd conform de BRL 4000, protocol 4002 met daarin besloten de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 4.1. Voor de KNA-protocollen 4001 (PvE), 4002 (bureauonderzoek), 4003 (inventariserend veldonderzoek) en 4004 (opgraven) is Antea Group gecertificeerd conform de SIKB-BRL 4000 (Beoordelingsrichtlijn voor archeologie).

¹ <https://api1.ibabs.eu/publicdownload.aspx?site=leidschendam&id=17968>

Voor de plaats van het huidige onderzoek binnen de zogenaamde AMZ-cyclus wordt verwezen naar bijlage 2. Voor de in de tekst genoemde archeologische perioden wordt verwezen naar bijlage 1.

2 Beschrijving onderzoekslocatie

2.1 Begrenzing onderzoeks- en plangebied

Het is van belang een onderscheid te maken tussen onderzoeksgebied enerzijds en plangebied anderzijds. Het plangebied wordt het gebied bedoeld waarop de in de inleiding genoemde plannen betrekking hebben.

Binnen dit gebied kunnen eventueel aanwezige archeologische resten worden verstoord. Het onderzoeksgebied omvat het gebied waarover informatie is verzameld om een goed beeld te krijgen over de mogelijk aanwezige archeologische sporen in het plangebied. Het onderzoeksgebied is veelal groter dan het plangebied en verschilt al naar gelang het te onderzoeken aspect.

Een onderzoeksgebied van 250 m rondom het gehele plangebied wordt in dit geval voldoende geacht om een indruk te krijgen van het archeologisch potentieel van het plangebied.

Het plangebied zelf is gelegen ten tussen de Veurseweg en recreatiegebied Vlietland in Voorschoten (gemeente Voorschoten, provincie Zuid-Holland). De oppervlakte van het plangebied bedraagt circa 11 ha.). Voor de locatie van het plan- en onderzoeksgebied wordt verwezen naar afbeeldingen 1, 2 en 3 alsmede de ARCHIS-bijlage achteraan dit document.

2.2 Huidig en toekomstig gebruik

Huidig gebruik plangebied

Het plangebied is momenteel grotendeels onbebouwd. Naast de gebouwen behorende tot Huize Blijdorp zijn er weilanden, bomenrijen, wegen en paden, bos en enkele bijgebouwen aanwezig (zie Afbeelding 2).

Consequenties toekomstig gebruik

Hoewel de exacte plannen nog niet bekend zijn, kan uit de voorlopige stedenbouwkundige schets (zie Afbeelding 3) afgeleid worden dat het landgoed nagenoeg onaangetast blijft, maar dat plaatselijk het volgende wordt gerealiseerd:

Ontwikkeling	Effect op archeologie
Nieuwbouw van woningen incl. theekoepel (en een klein deel maatschappelijke functies)	Ja (waarschijnlijk)
Renovatie bestaande gebouwen	Nee
Aanleg parkeerterreinen	Ja (waarschijnlijk)
Verharding wegen, of in ieder geval het verbeteren ervan	Ja (mogelijk)

Tabel 2. Voorgenomen maatregelen.

De exacte afmetingen en ontgravingsdiepte van de voorgenomen werkzaamheden is nog niet bekend, maar duidelijk is dat deze herontwikkeling bodemverstorende graafwerkzaamheden inhouden waarbij eventueel aanwezige archeologische resten zullen worden verstoord dan wel vernietigd.

Afbeelding 2. Het plangebied (rood) geprojecteerd om een recente luchtfoto.

Afbeelding 3. Stedenbouwkundige schets / ontwikkelingsgebieden binnen het plangebied.

2.3 Archeologisch beleid

Volgens www.ruimtelijkeplannen.nl ligt het plangebied binnen het bestemmingsplan Voorschoten Oost deels in een zone met de archeologische dubbelbestemming Waarde –

Archeologisch gebiedstype 5 en deels in een gebied met de archeologische dubbelbestemming Waarde – Archeologisch gebiedstype 6. Hiervoor geldt dat bij ingrepen groter dan respectievelijk 30 m² en 1.000 m² en dieper dan respectievelijk 0,3 m en 1,0 m – mv, archeologisch (voor)onderzoek verplicht is gesteld.

Volgens de gemeentelijke archeologische verwachtingskaart ligt het plangebied in een gebied met een zeer hoge, hoge en middelhoge verwachtingswaarde, historische dijken en middeleeuwse historische kernen. En volgens de gemeentelijke beleidskaart betreft het een gebied waar bij ingrepen groter dan 100 m² en dieper dan 0,3 m – mv, archeologisch (voor)onderzoek uitgevoerd dient te worden.

2.4 Landschappelijke situatie

Algemeen

De ondergrond van Voorschoten bestaat uit pleistocene afzettingen, gelegen op een diepte van 10 tot 15 m - NAP. Daar bovenop liggen holocene afzettingen: veen- en mariene zand- en kleipakketten, evenals fluviatiele klei- en zandafzettingen aan weerszijden van de Oude Rijn (komafzetting).

In West-Nederland werd de sedimentatie in het Holocene direct of indirect beïnvloed door de zeespiegelstijging. In de loop van het holocene werd voor de kust een rij strandwallen gevormd, waardoor het achterland grotendeels werd afgeschermd van de zee. In het Hollandse getijdenbekken achter de kustbarrière werden afzettingen van zand en klei gevormd (Wormer-laagpakket, Formatie van Naaldwijk). Verder landinwaarts kon als gevolg van de zeespiegelstijging veenvorming optreden; dit staat bekend als Basisveen Laag (Formatie van Nieuwkoop).

Alleen via de mondingen van rivieren, zoals bij de Oude Rijn, bleef de zee toegang tot het achterland houden. Naarmate de mondingen dichtslibden en de zeespiegel bleef stijgen, verzoette het milieu gaandeweg en ontstond een dik veenpakket. In perioden van grote zee-activiteit werden vanuit de zeegaten soms delen van het veen geërodeerd en vond opnieuw afzetting van klei en zand plaats.

De invloed van de Oude Rijn op het aangrenzende landschap begon rond 4400 voor Chr., waarbij de bedding van de rivier zich regelmatig verlegde en aan weerszijden van de actieve geul oever- en komafzettingen (respectievelijk zand en klei) werden achtergelaten. Tussen 2750 en 1550 voor Chr. ontstonden in het komgebied achter de oeverwallen van de Oude Rijn kreek- en geulsystemen. Ook in de hierop volgende fase van veengroei (Hollandveen) werd het gebied nog doorsneden met kreken en geulen. De oeverafzettingen langs de kreken en de opgedroogde kreek in de vorm van inversieruggen of kreekruggen lagen relatief hoog in het landschap en vormden in de late prehistorie een geschikte plaats voor bewoning. Vanaf de 11^e eeuw werd het veengebied ontgonnen. De ontginning en inpoldering drukten hun stempel op de verkaveling die bestaat uit opstreckende kavels met langsloten.

Het plangebied maakt deel uit van de kuststrook met afzettingen van Oud Duin- en strandzanden. Kenmerkend daarbij zijn de strandwallen. Dit zijn evenwijdig aan de kust lopende zandruggen, die door afzetting van de zee zijn ontstaan. De oudste hiervan liggen zo'n 8 km binnen de huidige kustlijn en hebben zich vanaf 4800 voor Christus gevormd. Vanaf ca. 3900 voor Christus verplaatste de kust in westelijke richting door de vorming van nieuwe strandwallen. Dit heeft geresulteerd in een 6 tot 10 km brede kuststrook, bestaande uit een reeks strandwallen

met daartussen lager gelegen strandvlakten, waar veenvorming plaatsvond. Ze sluiten aan op het mondinggebied van de Oude Rijn, waar tijdens overstromingen slib en zand zijn afgezet. Geologisch gaat het daarbij om zee-/getijdeaftzettingen uit de Duinkerke (jonge zeeklei) en mogelijk ook uit de Calaisperiode (oude zeeklei).²

Geomorfologie

Volgens de geomorfologische kaart van Nederland bevinden zich binnen het plangebied de volgende geomorfologische eenheden (zie tevens de onderstaande afbeelding).

Code	Eenheid
B76	Strandwal (van Voorschoten)
M81	Ontgonnen veenvlakte
M46	Rivierkomvlakte
F91	Plateau-achtige storthoop, opgehoogd, opgespoten terrein/kunstmatig eiland

Tabel 3. Geomorfologische eenheden binnen het plangebied.

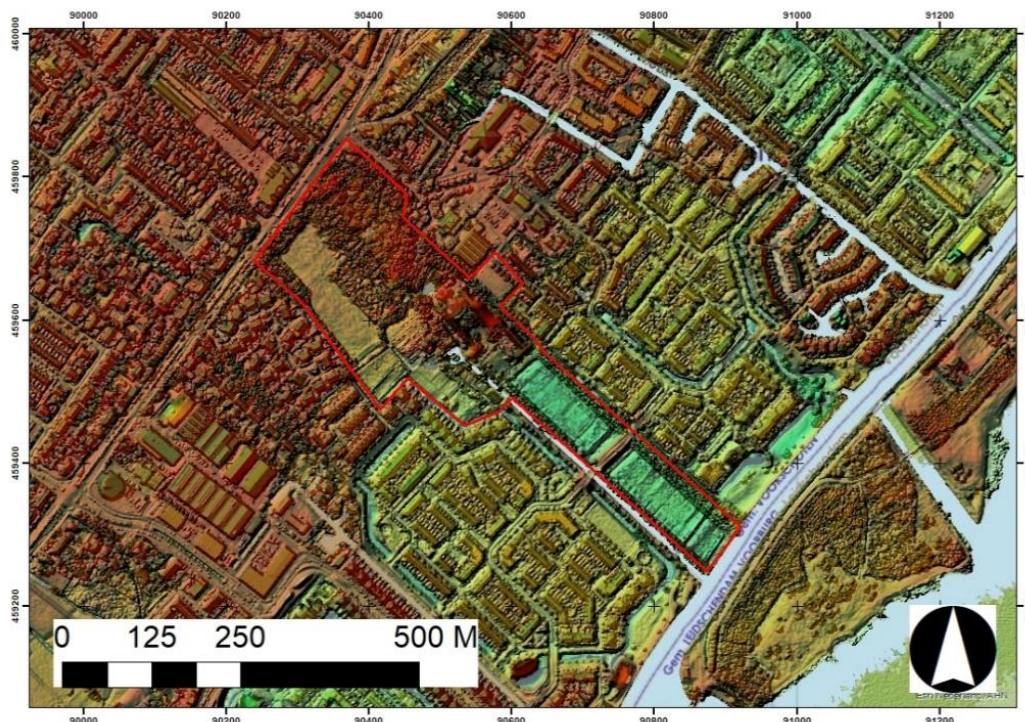

Afbeelding 4. Het plangebied geprojecteerd op de geomorfologische kaart van Nederland. Geel = strandwal (van Voorschoten; code B76). Blauw = ontgonnen veenvlakte (code M81). Groen = rivierkomvlakte (code M46). Paars = plateau-achtige storthoop, opgehoogd, opgespoten terrein/kunstmatig eiland (code F91). Bron: Esri en partners.

AHN

Zoals uit afbeelding 5 blijkt ligt het noordwestelijke deel van het plangebied op een hoogte van circa 0,2 m + NAP. Het uiterste zuidwesten ligt op circa 1,2 m – NAP. Het terrein loopt dus richting het zuidoosten flink af.

² Naar Gemeente Wassenaar 2015, 36.

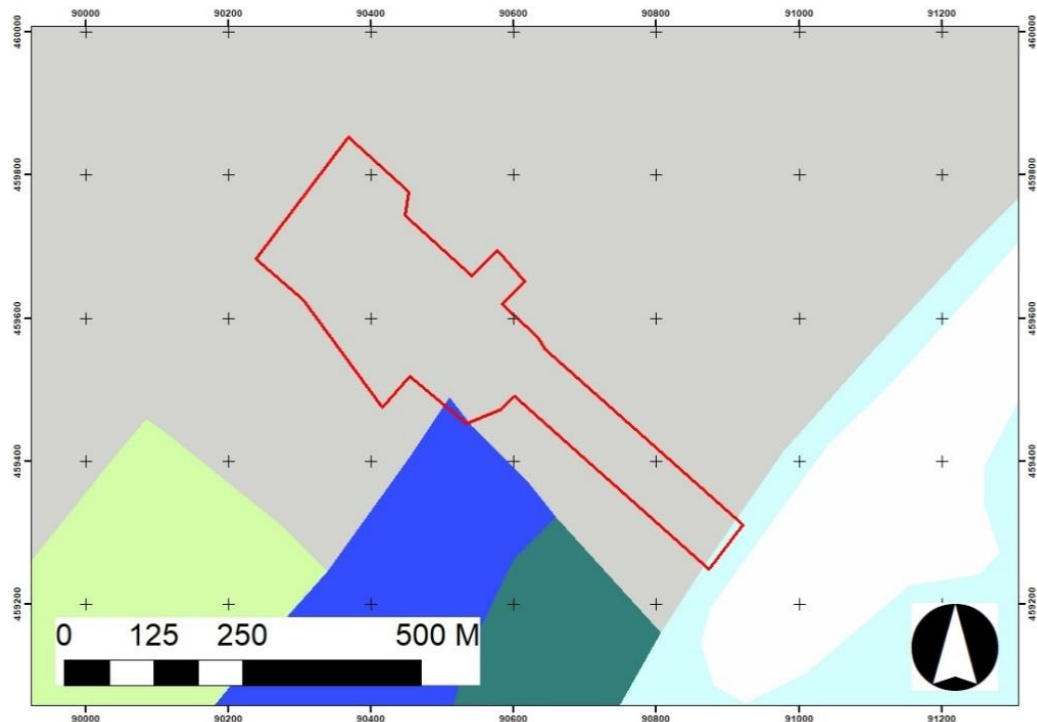
Afbeelding 5. Het plangebied geprojecteerd op het Actueel Hoogtebestand Nederland. Bron: Esri en partners.

Bodem

Zoals op de onderstaande afbeelding is te zien is het grootste gedeelte van het plangebied vanwege bebouwing niet gekarteerd. Aangenomen kan echter worden dat de onderstaande bodemtypen binnen het plangebied aanwezig zijn.

Code	Eenheid
pZg21	Beekeerdgrond, leemarm en zwak lemig fijn zand
pVz	Weideveengrond op zand, beginnend ondieper dan 1,2 m
pMv51	Liedeerdgrond, zavel

Tabel 4. Bodemtypen binnen het plangebied.

Afbeelding 6. Het plangebied geprojecteerd op de bodemkaart van Nederland. Grijs = niet gekarteerd. Lichtgroen = beekerdgrond, leemarm en zwak lemig fijn zand (code pZg21). Blauw = weideveengrond op zand, beginnend ondieper dan 1,2 m (code pVz). Donkergroen – liedeergrond, zavel (code pMv51). Bron: Esri en partners.

2.4.1 Historische situatie en mogelijke verstoringen

*Algemeen*³

Het gebied maakt deel uit van de voormalige Romeinse rijksgrens, waar de inheemse bevolking destijds sociale contacten had, handelde met, alsook beschermd werd door de Romeinse (hulp)troepen die op locaties te Den Haag, Voorburg en Leiden gestationeerd waren. Omstreeks 50 na Chr. werd, ter plaatse van het huidige Vliet direct ten zuiden van het plangebied, door de Romeinen een kanaal gegraven; het Kanaal van Corbulo (Latijn: Fossa Corbulonis, ook wel Gracht van Corbulo of Corbulogracht genoemd). Hiermee werden de mondingen van de Maas en de Rijn in de Hollandse delta met elkaar verbonden. Delen van het kanaal bleven mogelijk in gebruik tot ongeveer het jaar 270.

Ondanks een succesvolle expeditie in het jaar 47 tegen de Frisii ten noorden van de monding van de Rijn, die onder leiding stond van de Romeinse generaal Gnaeus Domitius Corbulo, de naamgever van het kanaal, besloot de Romeinse keizer Claudius I dat de Rijn de grens (Limes) van het Romeinse Rijk zou worden. Het leger trok zich daarop terug achter de Rijn. Om een snelle en veilige aanvoer van troepen, materieel en bevoorrading van de Maas naar de Rijn mogelijk te maken, en om zijn manschappen bezig te houden, heeft Corbulo vervolgens het 23 Romeinse mijlen (circa 34 km) lange verbindingskanaal laten graven. Waarschijnlijk hebben de soldaten slechts enkele kilometers hoeven te graven, omdat ze bestaande waterlopen met elkaar

³ Deels overgenomen van https://nl.wikipedia.org/wiki/Kanaal_van_Corbulo.

verbonden, namelijk in het zuiden de Gantel, die uitmondde in het Helinium, de monding van de Maas, en in het noorden de Vliet, die uitmondde in de Rijn. Waar de Vliet, bij de huidige Lammebrug naar het noordwesten afboog, liep het Kanaal van Corbulo rechtdoor, langs het tegenwoordige Rijn-Schiekanaal om bij het castellum Matilo, aan de Limes, in de Rijn uit te komen. De exacte loop van het kanaal is niet over de volle lengte bekend, maar op verschillende plaatsen is het kanaal archeologisch aangetoond, onder meer door teruggevonden beschoeiingen. Het is aannemelijk dat het kanaal een Romeinse legerplaats bij Naaldwijk verbond met Matilo (in de nu bebouwde Room- of Meerburgerpolder bij Leiden). Het kanaal diende oorspronkelijk om schepen van de Romeinse militaire vloot Classis Germanica tussen de Maas en de Rijn te kunnen verplaatsen, zonder de gevaarlijke Noordzee te hoeven trotseren. De schepen die in die periode in deze streek werden gebruikt, waren voornamelijk kleine platbodems, zoals teruggevonden in Zwammerdam, Woerden en De Meern, die niet zeewaardig waren. De doorgraving leidde al snel tot problemen op de waterscheiding van de Maas en de Rijn bij Leidschendam. Hier is in het jaar 49 een dam met overtoom gemaakt.

Er zijn dendrochronologische aanwijzingen uit Matilo dat het kanaal naar aanleiding van het bezoek van keizer Hadrianus aan de regio in het jaar 121 werd gerenoveerd. De verlanding van de Gantelkreek in de eerste eeuwen na Chr. maakte een nieuwe, kortere doorsteek naar Naaldwijk noodzakelijk. Parallel aan het kanaal werd een Romeinse weg met mijlpalen aangelegd. De oudste gevonden mijlpaal, uit het jaar 151, is gevonden in het Wateringse veld. De Corbulogracht werd in de tweede eeuw vooral gebruikt voor de aanvoer van goederen van de Maas naar de Romeinse stad Forum Hadriani (Voorburg), die ook een insteekhaven had. In dezelfde periode raakte het traject Forum Hadriani-Matilo in onbruik en verlandde.

In de derde eeuw werd de Romeinse weg langs het kanaal nog ten minste drie keer gerenoveerd (in 213, 240 en 250), maar met de ontvolking van de streek rond 270, na de val van het Gallische keizerrijk, raakte het kanaal helemaal in onbruik. Sinds 1912 zijn op veel plaatsen in Zuid-Holland stukken van het tracé blootgelegd. De route loopt deels parallel aan de huidige Vliet (gelegen ten zuiden van het plangebied).

Na de terugtrekking van de Romeinen in de 4e eeuw na Chr. verviel de economische draagkracht en raakte het grensgebied vrijwel ontvolkt. Recente archeologische onderzoeken laten zien dat zich al in de 6^e-8^e eeuw vooral langs de grote riviermondingen en grotere binnenlandse (vaar)wegen nieuwe woonkernen vormden (o.a. Leiderdorp, Voorschoten, Vlaarding). De echte opleving begon waarschijnlijk met de kerstening, die zich vanaf de late 7e eeuw (o.a. door Willibrord) vanuit het zuiden over Nederland verspreidde. Een heerweg over de strandwallen was al vroeg (ten minste sinds de Romeinse tijd) een belangrijke verbinding tussen de oudste woonkernen in het westelijke kustgebied.

Het dorp is ontstaan op een oude strandwal en had een langgerekte vorm. Bodemvondsten tonen aan dat reeds 2000 jaar voor Christus, ter hoogte van de huidige Voorschotense wijk Boschgeest, een nederzetting bestond van veehoudende vissers/jagers. Die langgerekte vorm, ontstaan door lintbebouwing in de middeleeuwen, is terug te vinden in de Voorstraat, die als markt fungeerde en die ook vandaag een verbreding kent door een wijkende rooilijn. Floris V van Holland verleende in 1282 marktrechten.

De strandwallen werden vanaf de middeleeuwen voor de zandwinning gebruikt, die uit commercieel belang in de 17^e en 18^e eeuw toenam. Het veen achter de strandwallen, dat reeds vanaf de 10^e eeuw werd ontgonnen, raakte als gevolg van de toenemende inklink en de hogere waterstanden vanaf de 14^e eeuw ongeschikt voor de landbouw. Sindsdien werden lucratieve

delen van het veen achter, maar ook deels tussen de strandwallen in, hoofdzakelijk ten behoeve van de brandstofvoorziening stelselmatig afgegraven.

Vanaf het moment dat de eerste kaarten van het gebied verschijnen in het begin van de 17^e eeuw is de historisch-geografische situatie beschreven.

Cultuurhistorisch onderzoek

Het plangebied kent reeds een lange geschiedenis van middeleeuwse hofstede (nieuwe tijd tot 1643), buitenplaats met baroktuin (1643 – 1793), ontwikkeling naar landschapstuin (1793 – 1875) en kloostercomplex (1875 – heden).

In dit kader heeft reeds een redengevende omschrijving plaatsgevonden, is er een rapport over de bouwgeschiedenis verschenen en is een waardestelling opgesteld. Het gaat dan ook hier te ver om hier dieper op in te gaan. Wel volgt hieronder een wat algemener beeld van de historische situatie. Voor nadere details wordt echter verwezen naar de redengevende omschrijving, het rapport over de bouwgeschiedenis⁴ en de Waardestelling Huize Bijdorp⁵ in de kaartbijlagen achteraan dit rapport.

Historische situatie (beknopt)

Zoals op de onderstaande uitsnede van een kaart van het Hoogheemraadschap van Rijnland uit circa 1647 (afbeelding 7) is op te maken is het plangebied in deze periode nog onbebouwd. Wel lijken er in het noorden, langs de huidige Veurseweg, enkele huiserven aanwezig te zijn.

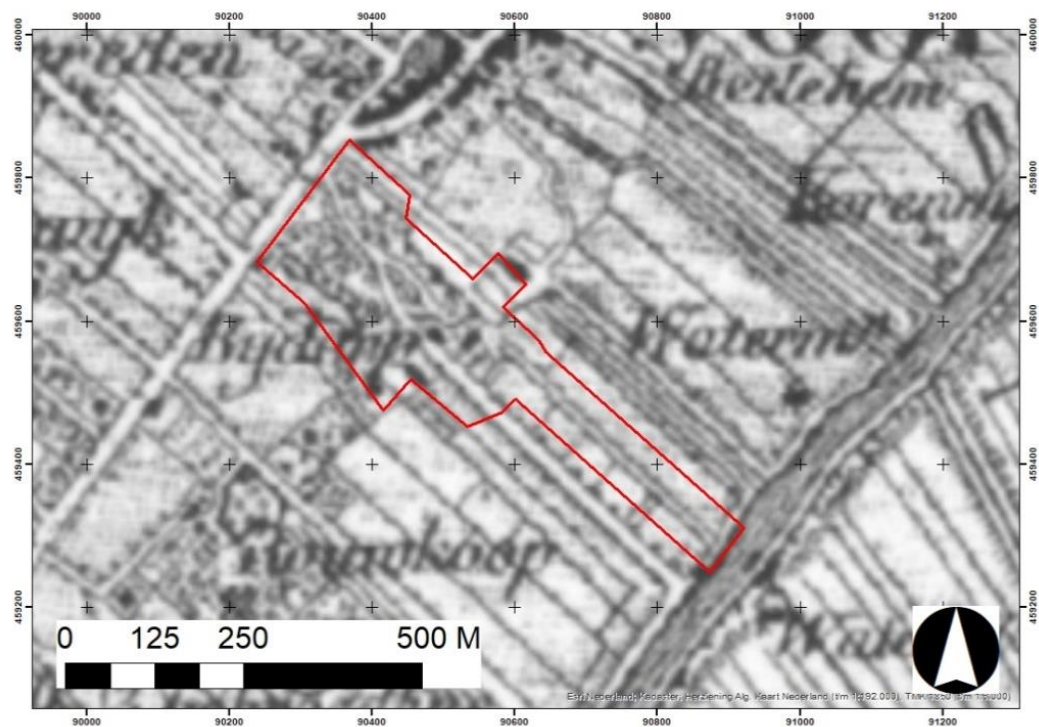
Deze situatie veranderd in de periode erna nauwelijks. Pas op de historisch topografische kaart van circa 1850 (zie Afbeelding 8) is te zien dat het plangebied deels bestaat uit bos en enkele paden. Van bebouwing is waarschijnlijk niet of nauwelijks sprake.

⁴ Hoeve, van der, 2020.

⁵ Dijk, van en A. Simons, 2020.

Afbeelding 7. Uitsnede uit een kaart van het Hoogheemraadschap van Rijnland, (1647), cartograaf Jan Jansz Dou en Stevin van Brouckhuysen (bron: leidschendam-voorburch.nl). Rode cirkel: globale ligging van plangebied.

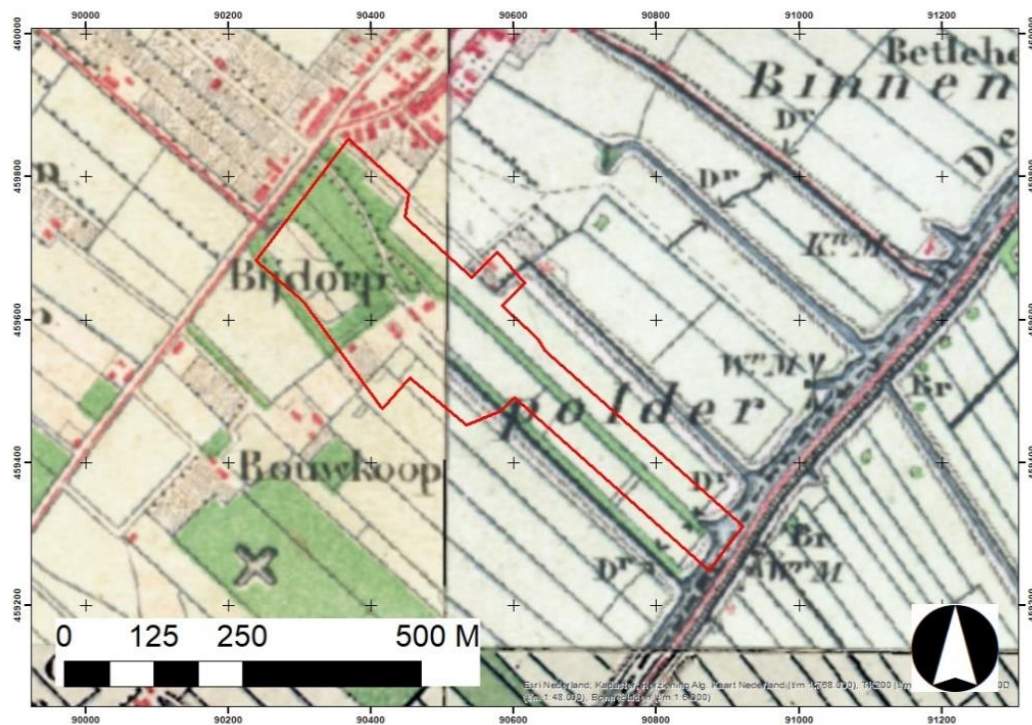
Afbeelding 8. Het plangebied geprojecteerd op de historische kaart van omstreeks 1850. Bron: www.topotijdreis.nl.

Deze situatie lijkt niet veel anders te zijn omstreeks 1880 (zie Afbeelding 9). Wel is er nu plaatselijk bebouwing aanwezig. Van Huize Bijdorp lijkt nog geen sprake te zijn. Dit terwijl Huize

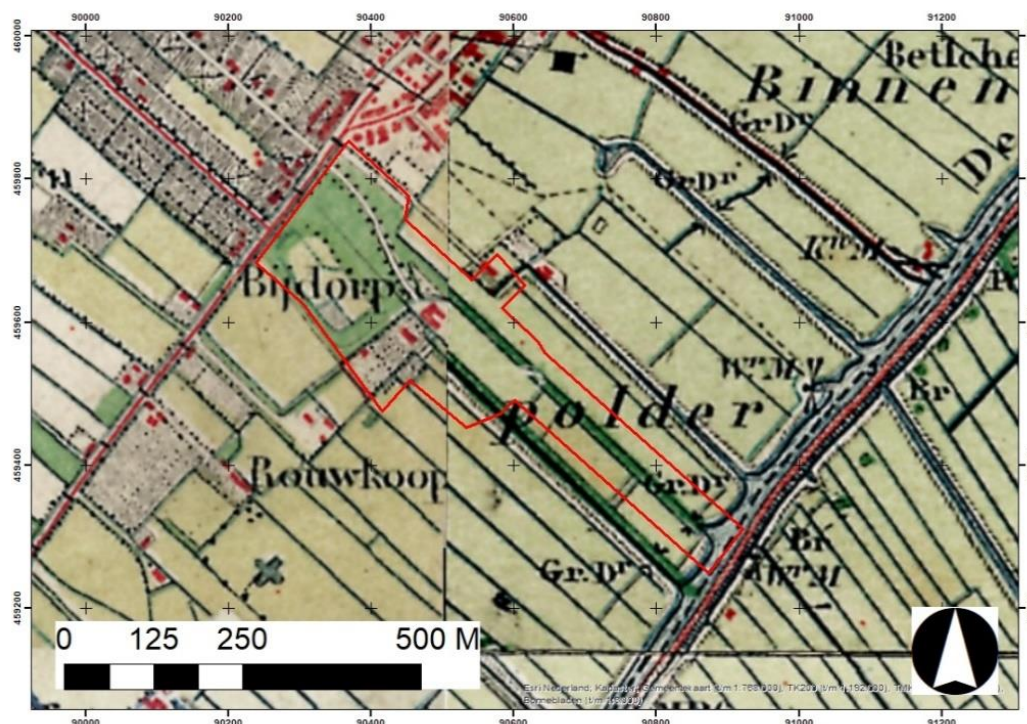
Bijldorp sinds 1875, dankzij de stichteressen Lucia Pinkers (1809-1890) en haar zus Maria Elisabeth (1810-1848), in gebruik is bij de Congregatie van de Heilige Catharina van Siëna. Sinds 1888 dient Huize Bijldorp als moederhuis voor de Zusters Dominicanessen.

Zoals op de historische kaart van omstreeks 1900 (Afbeelding 10) is te zien neemt deze bebouwing na 1880 wat toe.

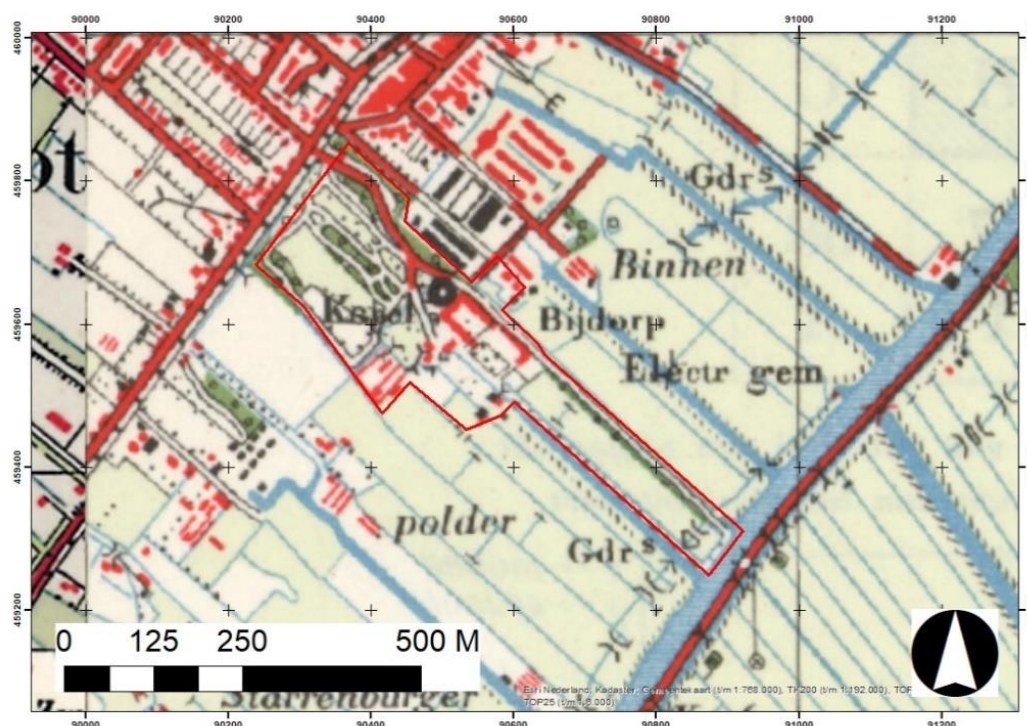
Het plangebied veranderd in de jaren na 1900 niet of nauwelijks. Pas ergens na 1945 vinden er grotere veranderingen plaats als er meer wordt gebouwd (zie afbeelding 11 en 12). Pas rond 1960 lijkt de huidige situatie min of meer te zijn bereikt.

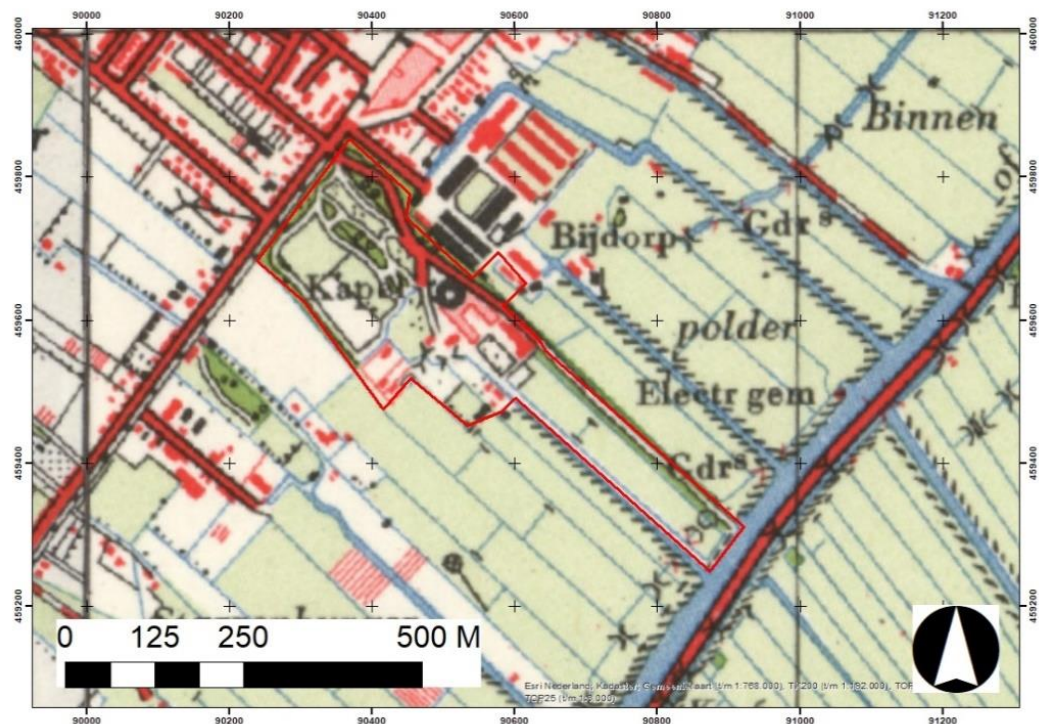
Afbeelding 9. Het plangebied geprojecteerd op de historische kaart van omstreeks 1880. Bron: www.topotijdreis.nl.

Afbeelding 10. Het plangebied geprojecteerd op de historische kaart van omstreeks 1900. Bron: www.topotijdreis.nl.

Afbeelding 11. Het plangebied geprojecteerd op de historische kaart van omstreeks 1950. Bron: www.topotijdreis.nl.

Afbeelding 12. Het plangebied geprojecteerd op de historische kaart van omstreeks 1960. Bron: www.topotijdreis.nl.

Mogelijke verstoringen

Er lijken binnen het plangebied weinig grootschalige bodemverstoringen te hebben plaatsgevonden, met uitzondering van de locaties waar bebouwing aanwezig is. In hoeverre de bodem wel of niet intact is zal middels een verkennend booronderzoek vastgesteld kunnen worden.

3 Bekende waarden

3.1 Archeologische waarden

Uit het Archeologische Informatie Systeem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed zijn de bekende archeologische waarden in een omtrek van ongeveer 250 m rondom het plangebied opgevraagd. Het betreft archeologische monumenten (AMK-terreinen), archeologische waarnemingen (zoals vondsten) en meldingen van eerdere archeologische onderzoeken (zie kaart 464889–ARCHIS in de kaartenbijlage).

Gegevens uit Archis: AMK-terreinen

Binnen het plangebied zelf zijn in ARCHIS geen AMK-terreinen geregistreerd. Binnen het onderzoeksgebied (binnen een straal van 250 m rondom het plangebied) is in ARCHIS één AMK-terrein geregistreerd. AMK-terrein 3178 betreft een kasteel(terrein) van hoge archeologische waarde uit de periode late-middeleeuwen – nieuwe tijd (Kasteel Roucoop).

AMK-nr	Waarde	Complex	Begin	Eind
3178	hoge archeologische waarde	Kasteel	Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 na Chr.	Nieuwe tijd: 1500 – 1950 na Chr.

Tabel 5. AMK-terreinen binnen onderzoeksgebied (bron: Archis).

Gegevens uit Archis: archeologische waarnemingen

Binnen het plangebied zelf is in ARCHIS één vondstmelding geregistreerd; zaakid. 3105559100. Binnen het onderzoeksgebied (binnen een straal van 250 m rondom het plangebied) is in ARCHIS daarnaast nog één vondstmelding geregistreerd; zaakid. 3152117100.

Zaakid. 3152117100 betreft een in 2015 aangetroffen waterput met pen gat verbindingen en kasporen uit de periode neolithicum – nieuwe tijd midden.

Zaakid. 3105559100 betreft een niet-archeologische vondst uit 1980 nabij het klooster Huize Bijdorp. Het gaat om een fragment van een hamerbijl (strijdhamer) uit het laat-neolithicum. Het is de vraag of de hier beschreven hamerbijl tot de Vlaardingen- dan wel de Enkelgraf-cultuur gerekend moet worden.

Zaakid	begin	eind	complextype	verwerving
3152117100	Neolithicum	Nieuwe tijd	Waterput	Verwervingswijze niet te bepalen
3105559100	Neolithicum	Neolithicum	Hamberbijl	Niet-archeologisch graafwerk

Tabel 6. Archeologische waarnemingen binnen onderzoeksgebied (bron: Archis)

Overigens zijn er in de wijdere omgeving diverse vindplaatsen uit de middeleeuwen, maar ook uit de steentijd (paleo- en neolithicum) en de Romeinse tijd aanwezig.

Gegevens uit Archis: eerdere onderzoeken

Het plangebied zelf is nog niet eerder archeologisch onderzocht. Binnen het onderzoeksgebied (binnen een straal van 250 m rondom het plangebied) zijn in ARCHIS de onderstaande onderzoeken geregistreerd:

Zaakid	type onderzoek	uitvoerder	Jaartal
2088645100 ⁶	verwervingswijze niet te bepalen	RCE	1990
2109867100	archeologisch: boring	IDDS Archeologie B.V.	2006
2149013100 ⁷	archeologisch: boring	RAAP Archeologisch Adviesbureau	2007
2189190100 ⁸	archeologisch: boring	RAAP Archeologisch Adviesbureau	2008
2323293100	archeologisch: boring	RAAP Archeologisch Adviesbureau	2011
2326193100	archeologisch: boring	BAAC BV	2011
2418663100	archeologisch: boring	Bureau voor Archeologie	2013
2089430100	archeologisch: boring	IDDS Archeologie B.V.	2006
2049165100 ⁹	archeologisch: opgraving	AWN	2004
2464088100 ¹⁰	Archeologisch: proefsleuven	Archeodienst Gelderland BV	2014

Tabel 7. Eerder uitgevoerde onderzoeken binnen onderzoeksgebied (bron: Archis).

Van de meest relevante onderzoeken volgt hier een (beknpte) samenvatting:

Onderzoek 2109867100 betreft een karterend booronderzoek t.b.v. de Schoolstraat in Voorschoten waarbij diverse archeologische resten uit de nieuwe tijd zijn aangetroffen.

Onderzoek 2323293100 betreft een bureau- en verkennend booronderzoek aan de Zwaluwweg 81 te Voorschoten. Op basis van het bureauonderzoek is vastgesteld dat in het plangebied de verwachting bestond op de aanwezigheid van archeologische resten uit de periode neolithicum tot en met de nieuwe tijd. Aan de hand van de resultaten uit het veldonderzoek is geconcludeerd dat het plangebied een hoge archeologische verwachting behield op archeologische bewoningssporen uit het neolithicum, maar dat deze als gevolg van de bestaande planvorming minimaal worden bedreigd. Derhalve wordt geadviseerd (geen) aanvullende archeologische maatregelen te treffen.

Onderzoek 2326193100 betreft een veldonderzoek waarbij resten zijn aangetroffen uit de periode middeleeuwen en nieuwe tijd (keramiek en een cultuurlaag). Naar aanleiding van het veldonderzoek blijkt dat de strandwalafzettingen vrijwel allen zijn afgetopt tot in de C-horizont als gevolg van latere bouw- en bodemwerkzaamheden en afgedekt door een 25 tot 40 cm humeuze stadsophogingslaag. De top van deze stadsophogingslaag bevindt zich, met uitzondering van de boringen langs de Wijngaardenlaan, vanaf circa 70 tot 90 cm -mv. Langs de Wijngaardenlaan is deze stadsophogingslaag ondieper gelegen vanaf circa 30 tot 75 cm ±mv. De stadsophogingslaag wordt afgedekt door een 20 tot 50 cm dik pakket ophoogzand of humeuze grond. In circa 35% van de boringen was deze stadsophogingslaag niet meer als zodanig te herkennen in verband met recente infrastructurele- en bouwwerkzaamheden. In het noordelijke en zuidelijke deel van het tracé zijn de bodemprofielen bestaande uit een stadsophogingslaag op strandwalafzettingen over het algemeen nog intact aanwezig. In de stadsophogingslaag en het onderliggende strandwalpakket zijn in de boring 14 een fragment, vermoedelijk middeleeuws, aardewerk en enkele fragmenten leem/baksteen aangetroffen.

⁶ In Archis zijn geen nadere gegevens geregistreerd.

⁷ In Archis zijn geen nadere gegevens geregistreerd.

⁸ In Archis zijn geen nadere gegevens geregistreerd.

⁹ In Archis zijn geen nadere gegevens geregistreerd.

¹⁰ In Archis zijn geen nadere gegevens geregistreerd.

Op basis van bovenstaande gegevens kan de hoge verwachting op het aantreffen van archeologische resten uit de periode laat-neolithicum tot en met de nieuwe tijd nader gespecificeerd worden tot een hoge verwachting op het aantreffen van archeologische resten vanaf de middeleeuwen (complextypen: nederzetting, huisplaats met erf, boerderij met erf; Bijlage 6). Resten van voor de middeleeuwen zijn vermoedelijk als gevolg van latere groundbewerking en vermenging met de bovenliggende stadsophoginglaag niet meer 'in situ' aanwezig.

Onderzoek 2418663100 betreft een bureau- en booronderzoek t.p.v. de Voorstraat 18-20 te Voorschoten waarbij in een oude cultuurlaag op de Oude Duinafzettingen diverse archeologische (losse) vondsten uit de (late) middeleeuwen en de nieuwe tijd zijn aangetroffen.

Onderzoek 2089430100 betreft een archeologisch booronderzoek t.p.v. de Woelwijklaan. Geconcludeerd is dat het betreffende onderzoeksgebied ligt op een strandwal bedekt met oude duinen. De bodem in het gehele plangebied is verstoord tot een diepte van 100 à 170 cm, mogelijk door diepdelven. Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Vervolgonderzoek wordt derhalve niet zinvol geacht, tenzij de verstoringen in de toekomst dieper zullen reiken dan 2,0 meter onder maaiveld. In dat geval zal de begraven bodem die in boring 1 is aangetroffen worden bedreigd en zal middels een aanvullend onderzoek bepaald moeten worden of deze bodem nog archeologische resten bevat.

3.2 Ondergrondse bouwhistorische waarden

Voor zover bekend zijn er in het plangebied geen ondergrondse bouwhistorische waarden aanwezig.

4 Archeologische verwachting

4.1 Bestaande verwachtingskaarten

Gemeentelijke verwachtingskaart

Het archeologisch kader dat de gemeente Leidschendam-Voorburg in haar beleid hanteert is verwoord in de Conceptnota Archeologie Herijking 2013, uitgebracht door pact-gemeenten Leidschendam-Voorburg, Wassenaar en Voorschoten. Bij deze conceptnota is ook een nieuwe verwachtings- en beleidskaart voor de pact-gemeenten gepresenteerd. Op de gemeentelijke verwachtingskaart van de gemeente Voorschoten¹¹ ligt het plangebied in een gebied met een (middel)hoge verwachtingswaarde (deels samenhangend met de aanwezigheid van de strandwal van Voorschoten), historische dijken en middeleeuwse historische kernen.

Daarnaast is in het uiterste zuiden van het plangebied, ter plaatse van het Vliet, een zone aanwezig met een zeer hoge archeologische verwachtingswaarde met betrekking tot de Romeinse tijd; het gaat hier om de Gracht van Curbulo.

Volgens de toelichting bestaat er een hoge tot middelhoge kans op het aantreffen van (restanten van) historische bebouwing vanaf de (late) middeleeuwen alsmede vindplaatsen vanaf het neolithicum op (de flanken van) strandwallen. Meer specifiek bestaat er een kans op de aanwezigheid van archeologische resten uit de Romeinse tijd in het uiterste zuiden van het plangebied.

4.2 Gespecificeerde archeologische verwachting

De gespecificeerde archeologische verwachting is gebaseerd op de bovenstaande geo(morfo)logische, bodemkundige, cultuurhistorische en archeologische informatie.

Datering

Op basis van de resultaten van onderhavig bureauonderzoek kunnen archeologische resten vanaf het neolithicum tot en met de nieuwe tijd worden aangetroffen, gezien vondsten uit de omgeving ligt de nadruk op het neolithicum en de late middeleeuwen (en nieuwe tijd). De archeologische verwachting is voor deze periode middelhoog; voor overige perioden laag. In het noordelijke deel van het plangebied, op de (flank van) de strandwal van Voorschoten, bestaat een hoge kans op het aantreffen van archeologische resten uit de periode vanaf het neolithicum.

Meer specifiek geldt voor het uiterste zuiden van het plangebied een kans op de aanwezigheid van resten uit de Romeinse tijd, dit vanwege de ligging van de Gracht van Corbulo.

Complextype

Te verwachten sporen uit de prehistorie zijn resten van basiskampen, tijdelijke jachtkampen (die zich manifesteren door de aanwezigheid van vuursteenvondsten en mogelijk houtskool of (verbrande) botresten) en nederzettingen met paalsporen, funderingsgreppels en wandstructuren van houtbouw, haardkuilen, afvalkuilen, waterputten, erfafscheidingen, veekralen en akkerlagen. Tevens komen off-site structuren zoals infrastructuur voor. Vanaf het neolithicum, zijn nederzettingsterreinen in de vorm van boerderijerven te verwachten. Tevens worden (restanten van) historische bebouwing vanaf de (late) middeleeuwen verwacht.

¹¹ <http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/XHTMLoutput/Actueel/Voorschoten/CVDR4111111.html>

Omvang

Van enkele vierkante meters tot huiserven van meerder hectares grot.

Diepteligging

De archeologische resten uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd kunnen in principe direct onder de bouwvoor (of eventueel aanwezig toemaakdek uit de nieuwe tijd) worden aangetroffen, op een eventuele laag middeleeuwse komklei of zand.

De (bovenste) veenlaag is in de komgronden ongeveer een meter dik, maar op plaatsen van de kreekruggen kan deze een geringere dikte hebben. Resten uit het laat-neolithicum, bronstijd kunnen zich bevinden op klei (het Laagpakket van Wormer), mits gerijpt, onder het Hollandveen. In het noorden wordt het archeologische niveau op de top van de strandwal verwacht (vanaf 0,3 m – mv).

Locatie

In principe kunnen overal binnen het plangebied archeologische resten worden verwacht. De grootste kans op de aanwezigheid van archeologische waarden geldt echter voor de noordelijke helft en het uiterste zuiden van het plangebied.

Uiterlijke kenmerken

Nederzettingen en boerenerven zijn te herkennen aan grondsporen zoals paalkuilen, kuilen en greppels. Het vondstenspectrum kan bestaan uit o.m. (fragmenten van) vuurstenen en/of natuurstenen werktuigen (afslagen, klingen), kookstenen en (sier)voorwerpen, houten gereedschappen en/of constructiehout, houtskool, organische en ecologische resten als (on)verkoold menselijk en dierlijk botmateriaal (waaronder voorwerpen van dierlijk bot), pollen, zaden en fosfaat en ook leem, metalen werktuigen en (sier)voorwerpen, leer, textiel en handgevormd aardewerk (vaatwerk, spinklosjes, weefgewichten).

Natte context-vindplaatsen (in het zuidelijke deel van het plangebied) kunnen bestaan uit houten constructies zoals een kade of houten boot.

Mogelijke verstoringen

Er lijken binnen het plangebied weinig grootschalige bodemverstoringen te hebben plaatsgevonden, met uitzondering van de locaties waar bebouwing aanwezig is. In hoeverre de bodem wel of niet intact is zal middels een verkennend booronderzoek vast gesteld kunnen worden.

5 Conclusies en advies

5.1 Conclusies

Geconcludeerd kan worden dat er een (middel)hoge kans bestaat op de aanwezigheid van archeologische resten uit de periode neolithicum – nieuwe tijd binnen het plangebied. De voorgenomen nieuwbouwplannen kunnen eventueel aanwezige archeologische resten binnen het plangebied verstoren.

5.2 (Selectie)advies

Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek wordt geadviseerd om daar waar nieuwbouw plaats vindt, nader archeologisch onderzoek in de vorm van (in eerste instantie) een verkennend booronderzoek uit te (laten) voeren (ingreep nrs. 1a, en 4).

Daarnaast wordt aanbevolen om daar waar wegen worden verhard/verbeterd en parkeerplaatsen worden aangelegd (ingreep nrs. 1b, 2 en 3) géén nader archeologisch veldonderzoek uit te (laten) voeren tenzij er dieper dan 0,3 m – mv in onverstoorde grond wordt gegraven. In dat geval wordt aanbevolen om ook hier een verkennend booronderzoek uit te (laten) voeren.

Ook wordt aanbevolen om géén nader archeologisch onderzoek uit te voeren ter plaatse van de geplande theekoepel, tenzij hier dieper dan 1,0 m – mv wordt gegraven. In dat geval wordt aanbevolen om ook hier een verkennend booronderzoek uit te (laten) voeren. Dit vanwege de Romeinse verwachting (Gracht van Corbulo).

De bovenstaande adviezen zijn per ingreep hieronder weergegeven (zie tevens Afbeelding 13):

Ingreep nr.	Ingreep	Advies	Opmerking
1a	Nieuwbouw woningen	Verkennend booronderzoek	-
1b	Aanleg parkeerplaats	Geen onderzoek nodig	Tenzij er dieper dan 0,3 m – mv wordt gegraven in onverstoorde grond
2	Verharding/verbeteren	Geen onderzoek nodig	Tenzij er dieper dan 0,3 m – mv wordt gegraven in onverstoorde grond
3	Aanleg parkeerplaats	Geen onderzoek nodig	Tenzij er dieper dan 0,3 m – mv wordt gegraven in onverstoorde grond
4	Nieuwbouw woningen	Verkennend booronderzoek	-
5	Nieuwbouw theekoepel	Geen onderzoek nodig	Tenzij er dieper dan 1,0 m – mv wordt gegraven

Tabel 8. Ingereep versus advies.

Afbeelding 13. Ontwikkelingsgebieden binnen het plangebied.

De implementatie van de bovenstaande aanbevelingen is afhankelijk van het oordeel van de bevoegde overheid, in dezen de Gemeente Voorschoten. Deze dient een selectiebesluit te nemen.

Ook voor vrijgegeven (delen van) plangebieden bestaat altijd de mogelijkheid dat er tijdens graafwerkzaamheden toch losse sporen en vondsten worden aangetroffen. Het betreft dan vaak kleine sporen of resten die niet door middel van een booronderzoek kunnen worden opgespoord. Op grond van artikel 5.10 van de Erfgoedwet dient zo spoedig mogelijk melding te worden gemaakt van de vondst bij de Minister (de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: telefoon 033-4217456). Een vondstmelding bij de gemeentelijk of provinciaal archeoloog kan ook.

Antea Group

Heerenveen, februari 2021

Literatuur en geraadpleegde bronnen

Barends *et al.*, 1986: *Het Nederlandse landschap. Een historisch-geografische benadering*. Uitgeverij Matrijs, Utrecht.

Berendsen, H.J.A., 2004 (4^e druk): *De vorming van het land. Inleiding in de geologie en geomorfologie*. Van Gorcum, Assen.

Dijk, B. van en A. Simons, 2020: *Waardestelling Huize Blijdorp*, Land-ID.

Hoeve, J. van der, 2020: *Voorschoten, Veurseweg 3. Huize Blijdorp. Hoofdgebouw, bouwgeschiedenis* (concept 30-11-2020).

Complexbeschrijving Huize Blijdorp, bouwwerken en parkaanleg

Kaarten

- Bodemkaart van Nederland, 1:50.000, STIBOKA/Alterra, Wageningen
- Grote Historische Atlas (1830-1855), Wolters Noordhoff, Groningen
- Geomorfologische kaart 1:50.000, Alterra, Wageningen
- Kadastrale kaarten 1811-1832 (<http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl>)
- Topografische kaart 1:25000 (<http://kadaster.kadaster.nl>)

Internet

- ahn.maps.arcgis.com
- beeldbank.cultureelerfgoed.nl
- www.aardeopdekaart.nl
- www.archis.cultureelerfgoed.nl
- www.atlasleefomgeving.nl
- www.pdok.nl
- www.ruimtelijkeplannen.nl
- www.topotijdreis.nl

Lijst met afbeeldingen

Afbeelding 1. Uitsnede topografische kaart met de ligging van het plangebied.	1
Afbeelding 2. Het plangebied (rood) geprojecteerd om een recente luchtfoto.	7
Afbeelding 3. Stedenbouwkundige schets / ontwikkelingsgebieden binnen het plangebied.	7
Afbeelding 4. Het plangebied geprojecteerd op de geomorfologische kaart van Nederland.	
• Geel = strandwal (van Voorschoten; code B76).	
• Blauw = ontgonnen veenvlakte (code M81).	
• Groen = rivierkomvlakte (code M46).	
• Paars = plateau-achtige storthoop, opgehoogd, opgespoten terrein/kunstmatig eiland (code F91). Bron: Esri en partners.	9
Afbeelding 5. Het plangebied geprojecteerd op het Actueel Hoogtebestand Nederland. Bron: Esri en partners.	10
Afbeelding 6. Het plangebied geprojecteerd op de bodemkaart van Nederland.	
• Grijs = niet gekarteerd.	
• Lichtgroen = beekeerdgrond, leemarm en zwak lemig fijn zand (code pZg21).	
• Blauw = weideveengrond op zand, beginnend ondieper dan 1,2 m (code pVz).	
• Donkergroen – lideerdgrond, zavel (code pMv51). Bron: Esri en partners.	11
Afbeelding 7. Uitsnede uit een kaart van het Hoogheemraadschap van Rijnland, (1647), cartograaf Jan Jansz Dou en Stevin van Brouckhuysen (bron: leidschendam-voorborg.nl). Rode cirkel: globale ligging van plangebied.	14
Afbeelding 8. Het plangebied geprojecteerd op de historische kaart van omstreeks 1850. Bron: www.topotijdreis.nl .	14
Afbeelding 9. Het plangebied geprojecteerd op de historische kaart van omstreeks 1880. Bron: www.topotijdreis.nl .	15
Afbeelding 10. Het plangebied geprojecteerd op de historische kaart van omstreeks 1900. Bron: www.topotijdreis.nl .	16
Afbeelding 11. Het plangebied geprojecteerd op de historische kaart van omstreeks 1950. Bron: www.topotijdreis.nl .	16
Afbeelding 12. Het plangebied geprojecteerd op de historische kaart van omstreeks 1960. Bron: www.topotijdreis.nl .	17
Afbeelding 13. Ontwikkelingsgebieden binnen het plangebied.	24

Bijlagen

Archeologische perioden	Beschrijving van de archeologische perioden
AMZ-cyclus	Beschrijving en weergave van de Archeologische Monumentenzorg

Bijlage 1: Archeologische perioden

Bijlage 1: Archeologische perioden

Als bijlage op de resultaten en verzamelde gegevens wordt hieronder een algemene ontwikkeling van de bewoners-geschiedenis in Nederland geschetst.

Gedurende het **paleolithicum** (300.000-8800 voor Chr.) hebben moderne mensen (*homo sapiens*) onze streken tijdens de warmere perioden wel bezocht, doch sporen uit deze periode zijn zeldzaam en vaak door latere omstandigheden verstoord. De mensen trokken als jager-verzamelaars rond in kleine groepen en maakten gebruik van tijdelijke kampementen. De verschillende groepen jager-verzamelaars exploiteerden kleine territoria, maar verbleven, afhankelijk van het seizoen, steeds op andere locaties.

In het **mesolithicum** (8800-4900 voor Chr.) zette aan het begin van het Holoceen een langdurige klimaatsverbetering in. De gemiddelde temperatuur steeg, waardoor geleidelijk een bosvegetatie tot ontwikkeling kwam en de variatie in flora en fauna toenam. Ook in deze periode trokken de mensen als jager-verzamelaars rond. Voorwerpen uit deze periode bestaan voornamelijk uit voor de jacht ontworpen vuurstenen spitsjes.

De hierop volgende periode, het **neolithicum** (5300-2000 voor Chr.), wordt gekenmerkt door een overschakeling van jager-verzamelaars naar sedentaire bewoners, met een volledig agrarische levenswijze. Deze omwenteling ging gepaard met een aantal technische en sociale vernieuwingen, zoals huizen, geslepen bijlen en het gebruik van aardewerk. Door de productie van overschot kon de bevolking gaan groeien en die bevolkingsgroei had tot gevolg dat de samenleving steeds complexer werd. Uit het neolithicum zijn verschillende grafmonumenten bekend, zoals hunebedden en grafheuvels.

Het begin van de **bronstijd** (2000-800 voor Chr.) valt samen met het eerste gebruik van bronzen voorwerpen, zoals bijlen. Het gebruik van vuursteen was hiermee niet direct afgelopen. Vuursteenmateriaal uit de bronstijd is meestal niet goed te onderscheiden van dat uit andere perioden. Het aardewerk is over het algemeen zeldzaam. De grafheuveltraditie die tijdens het neolithicum haar intrede deed werd in eerste instantie voortgezet, maar rond 1200 voor Chr. vervangen door begravingen in urnenvelden. Het gaat hier om ingegraven urnen met crematieresten waar overheen kleine heuveltjes werden opgeworpen, eventueel omgeven door een greppel.

In de **ijzertijd** (800-12 voor Chr.) werden de eerste ijzeren voorwerpen gemaakt. Ten opzichte van de bronstijd traden er in de aardewerktraditie en in het gebruik van vuursteen geen radicale veranderingen op. De mensen woonden in verspreid liggende hoeven of in nederzettingen van enkele huizen. Op de hogere zandgronden ontstonden uitgebreide omwalde akkercomplexen (*celtic fields*). In deze periode werden de kleigebieden ook in gebruik genomen door mensen afkomstig van de zandgebieden. Opvallend zijn de verschillen in materiële welstand. Er zijn zogenaamde vorstengraven bekend in Zuid-Nederland, maar de meeste begravingen vonden plaats in urnenvelden.

Met de **Romeinse tijd** (12 voor Chr. tot 450 na Chr.) eindigt de prehistorie en begint de geschreven geschiedenis. In 47 na Chr. werd de Rijn definitief als rijksgrens van het Romeinse Rijk ingesteld. Ter controle van deze zogenaamde *limes* werden langs de Rijn *castella* (militaire forten) gebouwd. De inheems leefwijze handhaafde zich wel, ook al werd de invloed van de Romeinen steeds duidelijker in soorten aardewerk (o.a. gedraaid) en een betere infrastructuur. Onder meer ten gevolge van invallen van Germaanse stammen ontstond er instabiliteit wat uiteindelijk leidde tot het instorten van de grensverdediging langs de Rijn.

Over de **middeleeuwen** (450-1500 na Chr.), en met name de vroege middeleeuwen (450-1000 na Chr.), zijn nog veel zaken onbekend. Archeologische overblijfselen zijn betrekkelijk schaars. De politieke macht was na het wegvallen van de Romeinen in handen gekomen van regionale en lokale hoofdlieden. Vanaf de 10^e eeuw ontstaat er weer enige stabiliteit en is een toenemende feodalisering zichtbaar. Door bevolkingsgroei en gunstige klimatologische omstandigheden werd in deze periode een begin gemaakt met het ontginnen van bos, heide en veen. Veel van onze huidige steden en dorpen dateren uit deze periode.

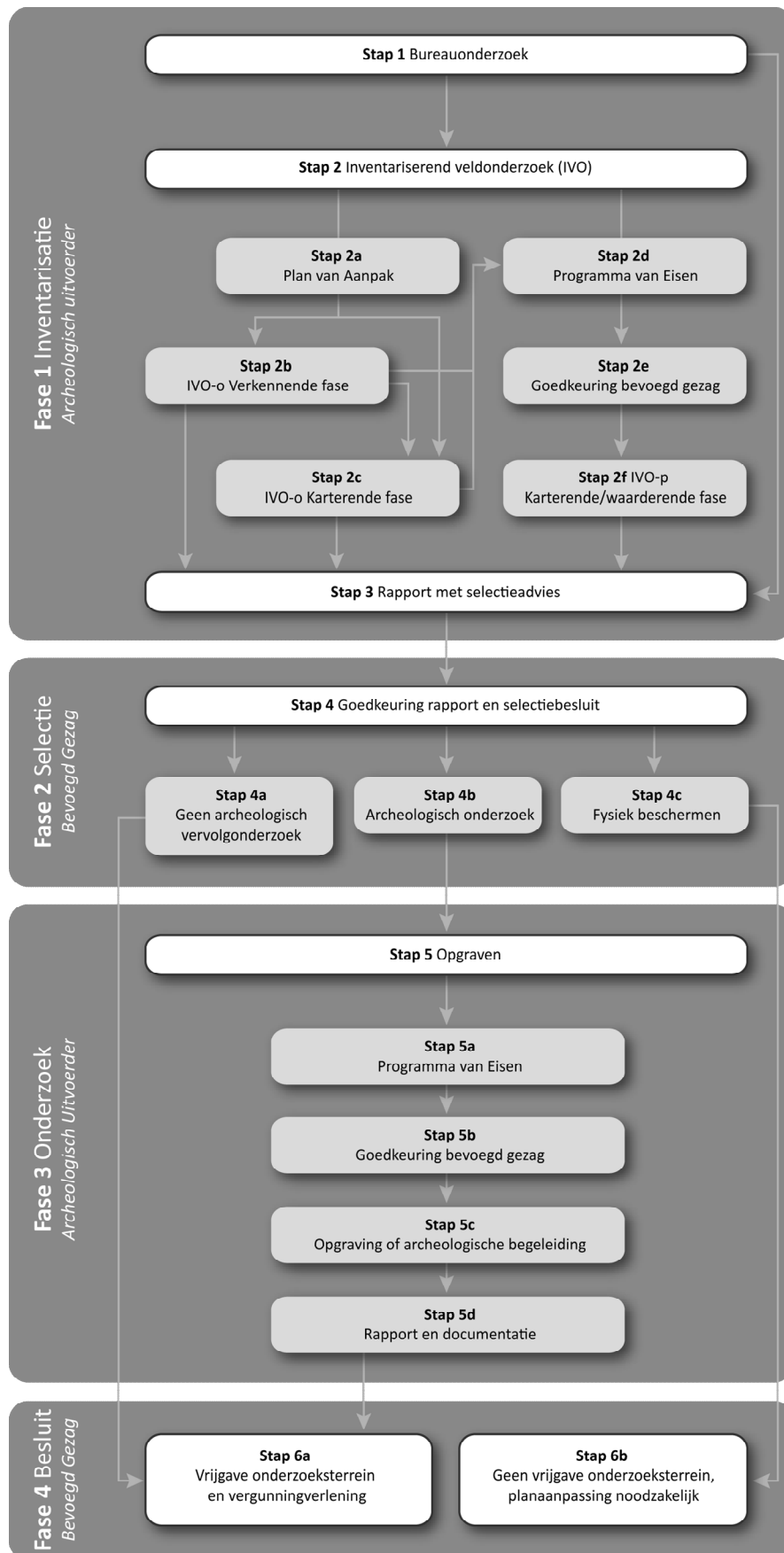
De hierop volgende periode 1500 – heden wordt aangeduid als **nieuwe tijd**.

Archeologische periode-indeling conform ABR

	Periode	Subperiode	Begin	eind	Afkorting
Na Chr.	Recent		1945	heden	
	Nieuwe Tijd	Late Nieuwe tijd	1850	1945	NTC
		Midden Nieuwe tijd	1650	1850	NTB
		Vroege Nieuwe tijd	1500	1650	NTA
	Middeleeuwen	Late Middeleeuwen B	1250	1500	LMB
		Late Middeleeuwen A	1050	1250	LMA
	Ottoonse tijd	Vroege Middeleeuwen D	900	1050	VMD
	Karolingische tijd	Vroege Middeleeuwen C	725	900	VMC
	Merovingische tijd	Vroege Middeleeuwen B	525	725	VMB
	volksverhuizingstijd	Vroege Middeleeuwen A	450	525	VMA
	Romeinse Tijd	Laat-Romeinse tijd B	350	450	LROMB
		Laat-Romeinse tijd A	270	350	LROMA
		Midden-Romeinse tijd B	150	270	MROMB
		Midden-Romeinse tijd A	70	150	MROMA
		Vroeg-Romeinse tijd B	25	70	VROMB
		Vroeg-Romeinse tijd A	-12	25	VROMA
Voor Chr.	IJzertijd	Late IJzertijd	250	12	LIJZ
		Midden IJzertijd	500	250	MIJZ
		Vroege IJzertijd	800	500	VIJZ
	Bronstijd	Late Bronstijd	1100	800	LBR
		Midden Bronstijd B	1500	1100	MBRB
		Midden Bronstijd A	1800	1500	MBRA
		Vroege Bronstijd	2000	1800	VBR
	Neolithicum	Laat Neolithicum B	2450	2000	LNEOB
		Laat Neolithicum A	2850	2450	LNEOA
		Midden Neolithicum B	3400	2850	MNEOB
		Midden Neolithicum A	4200	3400	MNEOA
		Vroeg Neolithicum B	4900	4200	VNEOB
		Vroeg Neolithicum A	5300	4900	VNEOA
	Mesolithicum	Laat Mesolithicum	6450	5300	LMESO
		Midden Mesolithicum	7100	6450	MMESO
		Vroeg Mesolithicum	8800	7100	VMESO
	Paleolithicum	Laat Paleolithicum B	18.000	8800	LPALBOB
		Laat Paleolithicum A	35.000	18.000	LPALBOA
		Midden Paleolithicum	300.000	35.000	MPALBO
		Vroeg Paleolithicum		300.000	VPALBO

Bijlage 2: Archeologische Monumentenzorg (AMZ)

Schema Archeologische Monumentenzorg (AMZ)

Verklarende woordenlijst Archeologische Monumentenzorg (AMZ)

Archeologische begeleiding (STAP 5c)

Een archeologische begeleiding wordt uitgevoerd wanneer proefsleuven of en opgraving niet mogelijk zijn door bijvoorbeeld civieltechnische beperkingen.

Archeologische indicatoren

Hiermee worden aanwijzingen in de bodem bedoeld die duiden op menselijke activiteiten in het verleden, zoals aardewerkscherven, houtskool, botmateriaal, vondstlagen, etc.

Archis

Archeologisch informatiesysteem voor Nederland. Een digitale databank met gegevens over archeologische vindplaatsen en terreinen.

Bureauonderzoek (STAP 1)

Het bureauonderzoek is een rapportage waarin een gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel wordt opgesteld aan de hand van geomorfologische en bodemkaarten, de Archeologische Monumentenkaart (AMK), het Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS), historische kaarten en archeologische publicaties.

Fysiek beschermen (STAP 4c)

De archeologische resten blijven in de bodem behouden door bijvoorbeeld planaanpassingen.

Geofysisch onderzoek

Meetapparatuur brengt archeologische verschijnselen in de bodem driedimensionaal in kaart zonder te boren of te graven. Dit kan bijvoorbeeld door radar-, weerstandsonderzoek of elektromagnetische metingen.

Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

Dit model geeft op detailniveau voor het plangebied aan wat aan archeologische vindplaatsen aanwezig kan zijn. Op basis van dit verwachtingsmodel wordt bepaald of een inventariserend veldonderzoek nodig is en wat de juiste methode is om eventueel aanwezige archeologische resten aan te tonen.

Inventariserend veldonderzoek (IVO) (STAP 2)

Tijdens een inventariserend veldonderzoek worden archeologische waarden in het veld geïnventariseerd en gedocumenteerd. Waar is wat in de bodem aanwezig? De inventarisatie kan bestaan uit een inventariserend veldonderzoek-overig (door middel van een booronderzoek, veldkartering en/of geofysisch onderzoek) en/of een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven. Wat de beste methode is, hangt sterk af van de omstandigheden en de aard van de vindplaats.

Inventariserend veldonderzoek - overig (IVO-o) (STAP 2b of 2c)

Bij een Inventariserend veldonderzoek - overig door middel van boringen (IVO-o) worden boringen gezet door middel van een handboor of guts.

Inventariserend veldonderzoek - proefsleuven (IVO-p) (STAP 2f)

Proefsleuven zijn lange sleuven van twee tot vijf meter breed die worden aangelegd in de zones waar aanwijzingen zijn voor het aantreffen van archeologische vindplaatsen.

Inventariserend veldonderzoek (IVO) - Verkennende fase (STAP 2b)

Wanneer bij het bureauonderzoek onvoldoende gegevens beschikbaar zijn om een gespecificeerd verwachtingsmodel op te stellen, wordt een inventariserend veldonderzoek - verkennende fase uitgevoerd. In deze fase wordt onderzocht of de bodem nog intact is, wat de bodemopbouw is en hoe deze invloed heeft gehad op de locatiekeuze van de mens in het verleden. Het onderzoek is bedoeld om kansarme zones om archeologische resten aan te treffen uit te sluiten en kansrijke zones te selecteren voor vervolgonderzoek. Een verkennend onderzoek kent een relatief lage onderzoeksintensiteit en wordt meestal uitgevoerd door middel van boringen.

Inventariserend veldonderzoek (IVO) - Karterende fase (STAP 2c of 2f)

Tijdens een inventariserend veldonderzoek - karterende fase wordt het plangebied systematisch onderzocht op de aanwezigheid van archeologische sporen en/of vondsten. De intensiteit van onderzoek is groter dan in de verkennende fase, bijvoorbeeld door een groter aantal boringen per hectare of door het aanleggen van proefsleuven.

Inventariserend veldonderzoek (IVO) - Waarderende fase (STAP 2f)

Tijdens de waarderende fase wordt aangegeven of de aangetroffen archeologische vindplaatsen behoudenswaardig zijn. Dat betekent dat de aard, omvang, datering, conservering en inhoudelijke kwaliteit van de vindplaats(en) wordt vastgesteld. Wanneer de waardering van de archeologische resten laag is, hoeft geen verder archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd. Het plangebied wordt 'vrijgegeven'. Wanneer de resten behoudenswaardig zijn, wordt in eerste instantie behoud in situ (ter plekke in de bodem) nagestreefd. Wanneer dit door de voorgenomen ontwikkelingen niet mogelijk is, wordt vervolgonderzoek uitgevoerd in de vorm van een opgraving of archeologische begeleiding. Vaak wordt deze fase gecombineerd uitgevoerd met het inventariserend veldonderzoek karterende fase.

Opgraving (STAP 5c)

Wanneer door de toekomstige ontwikkelingen aanwezige archeologische resten in de bodem niet behouden kunnen worden, wordt een opgraving uitgevoerd. Tijdens de opgraving worden archeologische resten gedocumenteerd, gefotografeerd en bestudeerd. Hierdoor wordt informatie over het verleden zo goed mogelijk vastgelegd en behouden.

Plan van Aanpak (PvA) (STAP 2a)

Voor een booronderzoek is een Plan van Aanpak (PvA) noodzakelijk. Het PvA beschrijft hoe het veldwerk wordt uitgevoerd en uitgewerkt.

Programma van Eisen (PvE) (STAP 2d of 5a)

Voor het uitvoeren van een inventariserend veldonderzoek - proefsleuven, archeologische begeleiding of opgraving is een Programma van Eisen (PvE) noodzakelijk. Het PvE beschrijft het doel, vraagstelling en uitvoeringsmethode van het archeologisch onderzoek. Dit document wordt beschouwd als basisdocument voor archeologisch veldonderzoek waarmee de inhoudelijke kwaliteit gewaarborgd wordt. Het PvE wordt goedgekeurd door het bevoegd gezag (gemeente, provincie of het rijk).

Quickscan

In een quickscan wordt geïnventariseerd of en waar archeologisch onderzoek moet worden uitgevoerd.

Selectieadvies (STAP 3)

In het selectieadvies wordt op archeologisch inhoudelijke argumenten het advies gegeven welke delen van het plangebied vrijgegeven kunnen worden voor verdere ontwikkeling en welke delen behouden of opgegraven moeten worden.

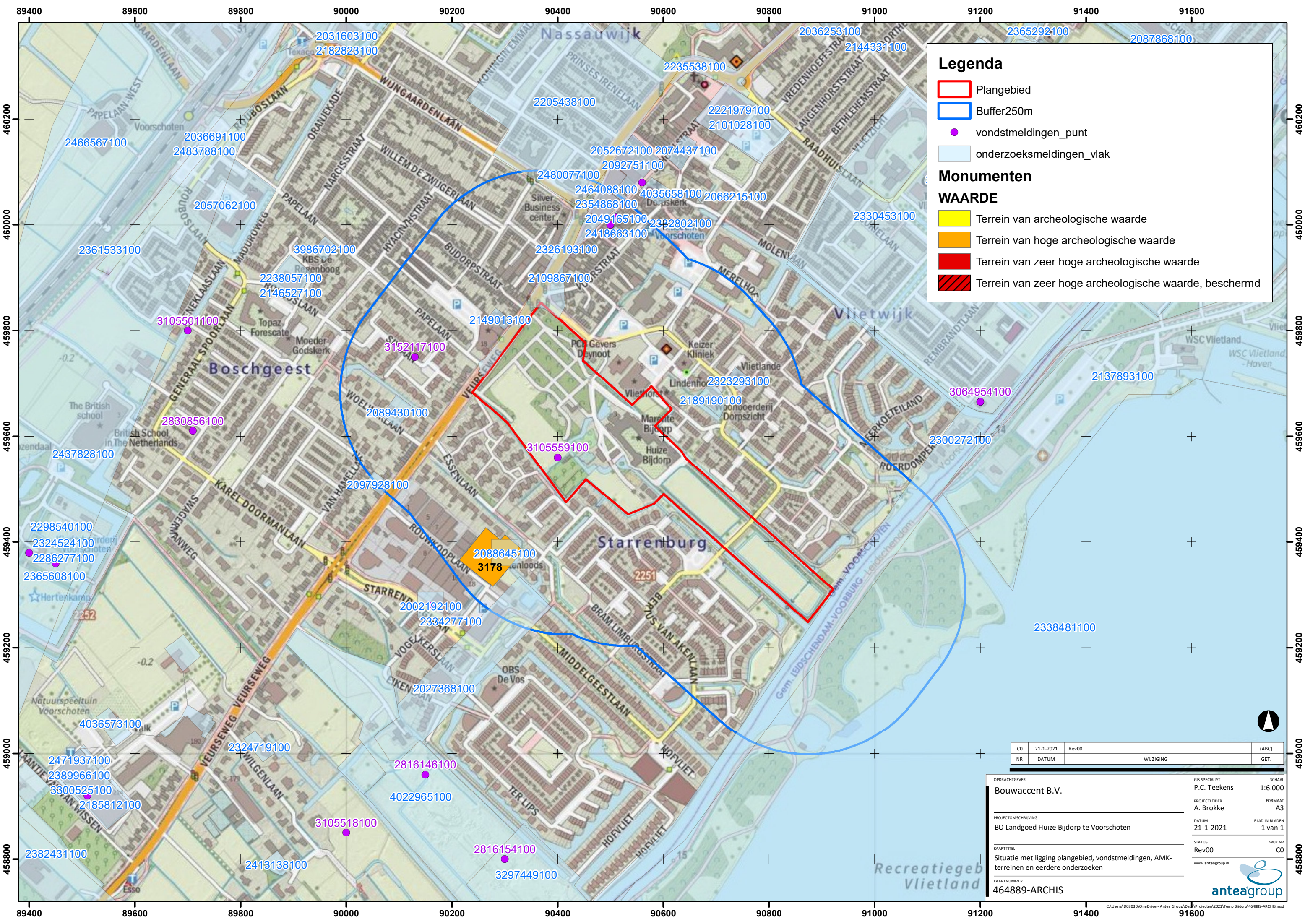
Selectiebesluit (STAP 4)

De bevoegde overheid (gemeente, provincie of soms het rijk) geeft op basis van het selectieadvies aan welke maatregelen genomen worden. De bevoegde overheid kan van het selectieadvies afwijken indien zij dat nodig acht.

Veldkartering

Bij een veldkartering wordt het plangebied systematisch belopen om archeologische oppervlaktevondsten te verzamelen.

Kaartbijlagen

Legenda

- Plangebied
- Buffer250m
- vondstmeldingen_punt
- onderzoeksmeldingen_vlak

Monumenten

WAARDE

- Terrein van archeologische waarde
- Terrein van hoge archeologische waarde
- Terrein van zeer hoge archeologische waarde
- Terrein van zeer hoge archeologische waarde, beschermd

CO	21-1-2021	Rev00	(ABC)
NR	DATUM	WUIZIGING	GET.

OPDRACHTGEVER

Bouwaccent B.V.

PROJECTOMSCHRIJVING

BO Landgoed Huize Bijdorp te Voorschoten

KAARTTITEL

Situatie met ligging plangebied, vondstmeldingen, AMK-terreinen en eerdere onderzoeken

KAARTNUMMER

464889-ARCHIS

GIS SPECIALIST

P.C. Teekens

PROJECTLEIDER

A. Brokke

DATUM

21-1-2021

STATUS

Rev00

www.anteagroup.nl

SCHAAL

1:6.000

FORMAAT

A3

BLAD IN BLADEN

1 van 1

WUIZ.NR

CO

Waardestelling Huize Bijdorp

december 2020

Opdrachtgever
Bouwaccent B.V, namens
Congregatie van H. Catharina
van Siena

In samenwerking met
Marinus Kooiman,
Cultuurhistorische Projecten

Land-id
Barbara van Dijk
Anneriek Simons

Periode
November-december 2020

Inhoudsopgave

- Inleiding
- 1 De Middeleeuwse Hofstede
- 2 De buitenplaats, baroktuin
- 3 Ontwikkeling naar landschapstuin
- 4 Kloosterleven
- 5 Waardestelling
- 6. Waardering van elementen per periode
- 7. Conclusie
- 8. Bronnen

Inleiding

Aanleiding voor deze waardestelling zijn de aankomende ontwikkelingen voor Buitenplaats Huize Bijdorp, in Voorschoten. De leden van de kloostergemeenschap hebben een hoge gemiddelde leeftijd en er worden geen nieuwe leden meer aangenomen. Daarmee nadert de Congregatie na meer dan 140 jaar zijn voltooiing. De zusters van Huize Bijdorp werken samen met de gemeente en Bouwaccent aan de herontwikkeling van de buitenplaats. Het behoud van de groene omgeving en de maatschappelijk invulling is voor de bewoners van Huize Bijdorp van groot belang. Daarbij is het een gemeentelijk monument. Dit tuinhistorisch onderzoek en waardestelling geeft inzicht in het de historie en waarden van de buitenplaats.

Dit rapport behelst een verdiepend onderzoek en waardestelling van de historische tuin van Buitenplaats Huize Bijdorp, aangewezen als Gemeentelijk Monument te Voorschoten, ten behoeve van de bestemmingsplan-procedure.

De gemeente Voorschoten heeft in 2018 een waardestelling opgesteld voor Huize Bijdorp, deze waardestelling dient als basis voor het verdiepend tuinhistorisch onderzoek.

De ontwikkelingsgeschiedenis wordt verder toegelicht om de waarde van de tijdslagen goed te kunnen duiden en beoordelen. Aan de hand van de verschillende tijdslagen wordt het idee van aanleg en veranderingen geduid. Zo wordt de onderlinge samenhang van huidige deelgebieden en elementen duidelijk en kan deze op

waarde worden beoordeeld. Daarbij wordt de buitenplaats ook in zijn ruimtelijke context en in mindere mate de gebruikshistorie gewaardeerd.

De volgende ontwerp perioden worden toegelicht:

- De middeleeuwse hofstede
- Huize Bijdorp als 17e-eeuwse Barokke buitenplaats
- Huize Bijdorp als landschapspark
- Ontwikkeling in 19e en 20e eeuw naar kloostercomplex met bijbehorende tuinelementen

1. De Middeleeuwse Hofstede

Nieuwe Tijd tot 1643

Deel van de kaart van Rijnland uit 1615 door Floris Balthasar van Berckenrode. Bijdorp is waarschijnlijk de middelste van de drie hofsteden aan de zuidoostkant van Voorschoten.

Bezit Ter Lips

In de Middeleeuwen bestond Huize Bijdorp nog niet. De gronden die de latere buitenplaats zouden omvatten, behoorden bij het kasteel Ter Lips, een leengoed van de graven van Holland. In 1389 was dit leen in handen van de familie Hoochstraet, in 1498 werd de familie Oem van Wijngaerden eigenaar. Kort na 1743 is kasteel Ter Lips, dat aan de westkant van de Heerweg (Veurseweg) stond (ter hoogte van de huidige sportvelden en de Juliana van Stolberglaan), afgebroken.

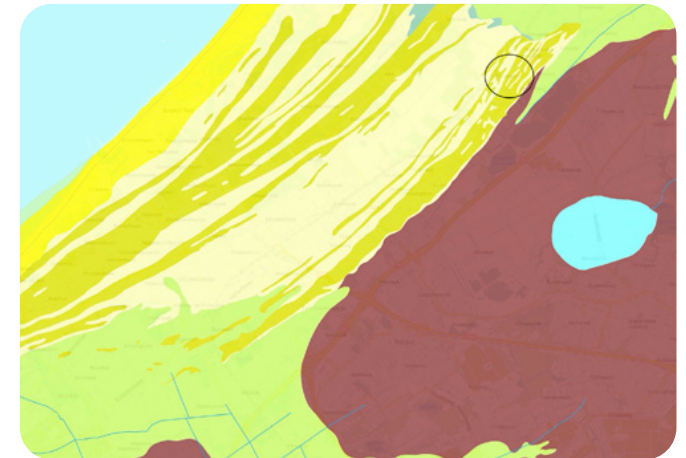
In de 16de eeuw, toen Jacob Florisz Oem van Wijngaarde kasteelheer was van Ter Lips, lag aan de oostzijde van de Veurseweg, op het terrein van het huidige Bijdorp een hofstede. Deze werd in 1643 verkocht met in totaal 3 hectare grond. Vermoedelijk was de functie van het bezit toen geheel agrarisch; mogelijk werd er ook periodiek gejaagd.

De kaart van het Hoogheemraadschap van Rijnland door Floris Balthasar van Berckenrode uit 1615 geeft wellicht een indicatie voor het karakter van Bijdorp begin 17de eeuw. Bijdorp is niet expliciet afgebeeld maar is waarschijnlijk de middelste van de drie schematisch weergegeven huizen of hofsteden aan de zuidkant van Voorschoten.

Landschappelijke context

In Middeleeuwen vestigden de eerste bewoners zich op de zandige strandwallen, als hoge en droge gebieden. Het nog altijd herkenbare, lineaire patroon van historische bewoningskernen en wegen op de noord-zuid lopende strandwallen is in die periode ontstaan. Vanaf de strandwallen werden de lager gelegen en relatief natte strandvlaktes ontgonnen. Dit gebeurde volgens een systematische, parallelle strokenverkaveling. Behalve dorpen, wegen en bouwlanden werd op de strandwallen ook een aantal kastelen gebouwd.

De Veurseweg ligt op het meest oostelijke strandwallencomplex met de oude kernen van Rijswijk, Leidschendam, Voorburg en Voorschoten. Op dit complex zijn een aantal kastelen gebouwd, behalve het genoemde Ter Lips, ook Duivenvoorde en Roukoop. De Vliet is waarschijnlijk eind 12de of begin 13de eeuw gegraven als afwateringskanaal voor de aangrenzende veengebieden en als scheepvaartverbinding tussen de Oude Rijn en de Schie.

De Zuid-Hollandse strandwallen rond 1250, in de cirkel Voorschoten.

Omstreeks 1615, bewerking Rijnland kaart, met huidige grens van het landgoed.

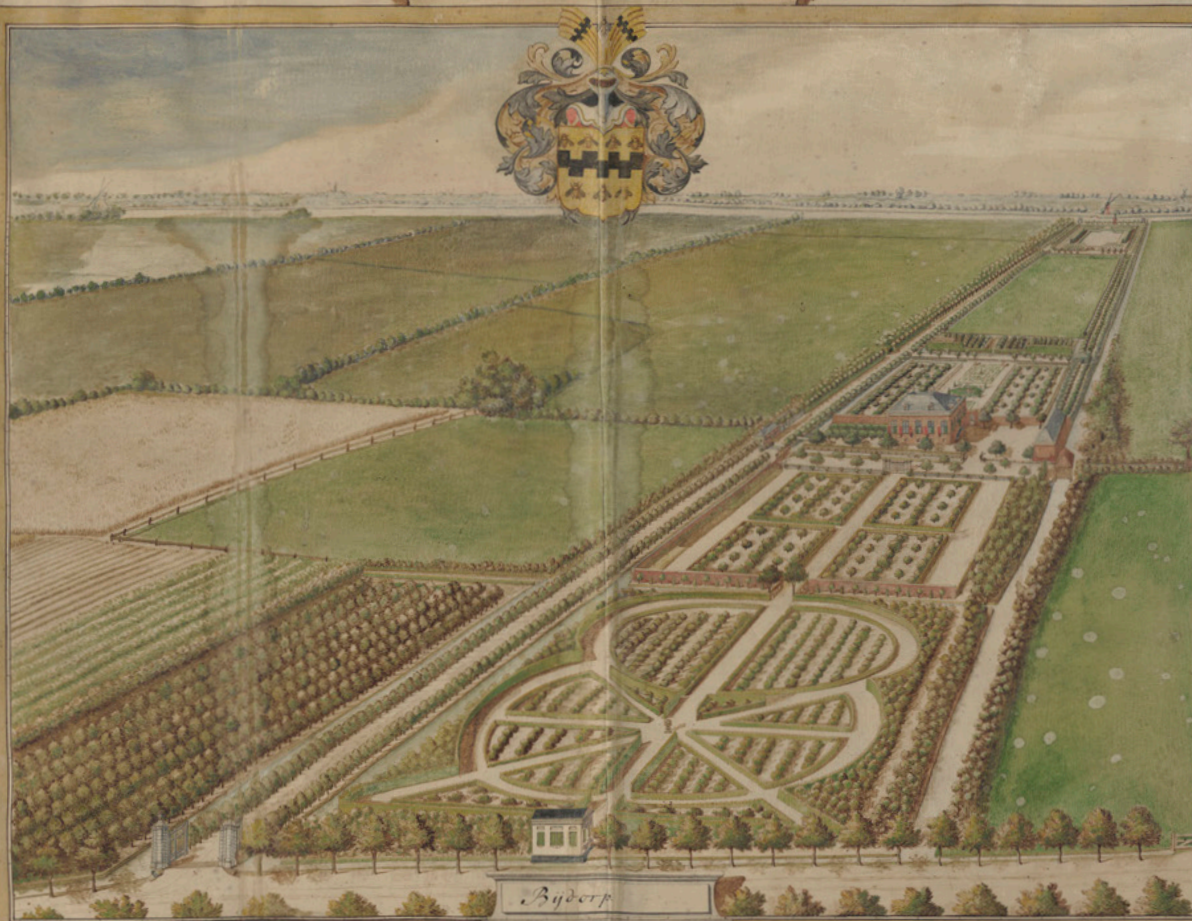
Historische elementen 2020

In de huidige situatie gaan enkele elementen terug op de middeleeuwse situatie:

- de Heerweg, nu Veurseweg, is een van de lange doorgaande wegen die in lengterichting op de strandwallen ligt
- de twee lange sloten die langs het huis naar de Vliet lopen. Deze verwijzen naar de oorspronkelijke agrarische kavelsloten (niet meer geheel aanwezig)
- de Vliet als afwaterings- en scheepvaartkanaal
- vermoedelijk het huidige grasland aan de zuidkant van de landschappelijke aanleg, dat pas eind 18de eeuw bij de buitenplaats is gekomen.

ACAD.
L'ÉCOLE
DIBL.

2. De buitenplaats, baroktuin

Periode 1643 - 1793

Het ontstaan van de buitenplaats

In 1697 kochten mr. Johan de Bije, een van de stadsbestuurders van Leiden en zijn vrouw Anna Oorthoorn de hofstede aan. Deze was tussen 1643 en 1697 ontwikkeld tot buitenplaats, zoals uit de verkoopacte blijkt. Daarin worden als gebouwde onderdelen genoemd: landhuis, koetshuis, paardenstal en tuinmanswoning. De bijbehorende grond was in gebruik als: boomgaarden, plantagies (siertuinaanleg), een laan, teelland (akkerland) en weiland.

De buitenplaats was inmiddels Bijdorp genoemd naar de ligging vlakbij het dorp Voorschoten en de familienaam van de nieuwe eigenaar.

De Bije en Oorthoorn gingen verder met het ontwikkelen van de buitenplaats. Zij lieten het nog aanwezige toegangshek aan de Veurseweg neerzetten en ook werden twee tuinpaviljoens gebouwd. Een aan de Vliet, die lang geleden verdween, en een aan de Veurseweg, in 1952 afgebroken voor de verbreding van de weg.

Op het vroegst bekende overzicht van Bijdorp, een vogelvlucht uit 1700, is de buitenplaats-aanleg afgebeeld. Het beeld schetst de buitenplaats tussen de Veurseweg en de Vliet. De zijgrenzen worden bepaald door de kavelsloten van de middeleeuwse

veenverkaveling. De laanbeplanting langzij verbijzonderde de aanleg ten opzichte van het open omringende landschap. Het langgerekte perceel tussen de sloten en lanen is ingericht met een baroktuin, gekenmerkt door een strakke, symmetrische indeling. Het hoofdhuis staat op ongeveer een derde van de diepte van het perceel vanaf de Veurseweg. Ook de twee tuinpaviljoens staan in de hoofdas. Er is een vijver, miroir d'eau, in het tuinvak aan de Vliet. Water was ongetwijfeld geen probleem, de ligging is in het veen. De boomgaard is ommuurd. De entree van het buiten ligt strak langs de noordelijke kavelgrens. Het is niet duidelijk of de situatie die op de vogelvlucht is afgebeeld, ook precies zo is aangelegd. Soms werd op dergelijk vogelvluchten de buitenplaats-aanleg symmetrischer voorgesteld dan die in werkelijkheid was.

Op een opvolger van de kaart van Van Berckenrode, een kaart van Rijnland uit 1746, is de aanleg van Bijdorp niet aangegeven. In 1771 (bij opnieuw verkoop) wordt een oranjerie genoemd, een voorloper van de huidige oranjerie.

Het nog bestaande hekwerk bij de entree, met voormalige dienstwoning (begin 20e eeuw)

Landschappelijke context

Een buitenplaats-ontwikkeling, zoals bij Bijdorp, kwam veel voor vanaf de 17de eeuw in het gebied van de Zuid-Hollandse standwallen en veenvlaktes. Boerderijen werden, vaak door rijke stedelingen uitgebreid tot buitenplaats, ook werden nieuwe buitens gesticht. Hierdoor ontstond gaandeweg een grote dichtheid aan buitenplaatsen en landgoederen in het gebied, merendeels langs de doorgaande lengtewegen op de strandwallen. De aantrekkelijkheid voor de aanleg van buitenplaatsen en landgoederen lag in het landschap met zijn hoogteverschillen en nat-droog gradiënten (strandwal - veenvlakte), dat zich uitstekend leende voor tuin- en parkaanleg. Zo kwamen, meer noordelijk van Bijdorp, Vredenhoef (verdwenen, Leidseweg tegenover 221), Berbice en Beresteyn tot ontwikkeling.

Relatie met omgeving

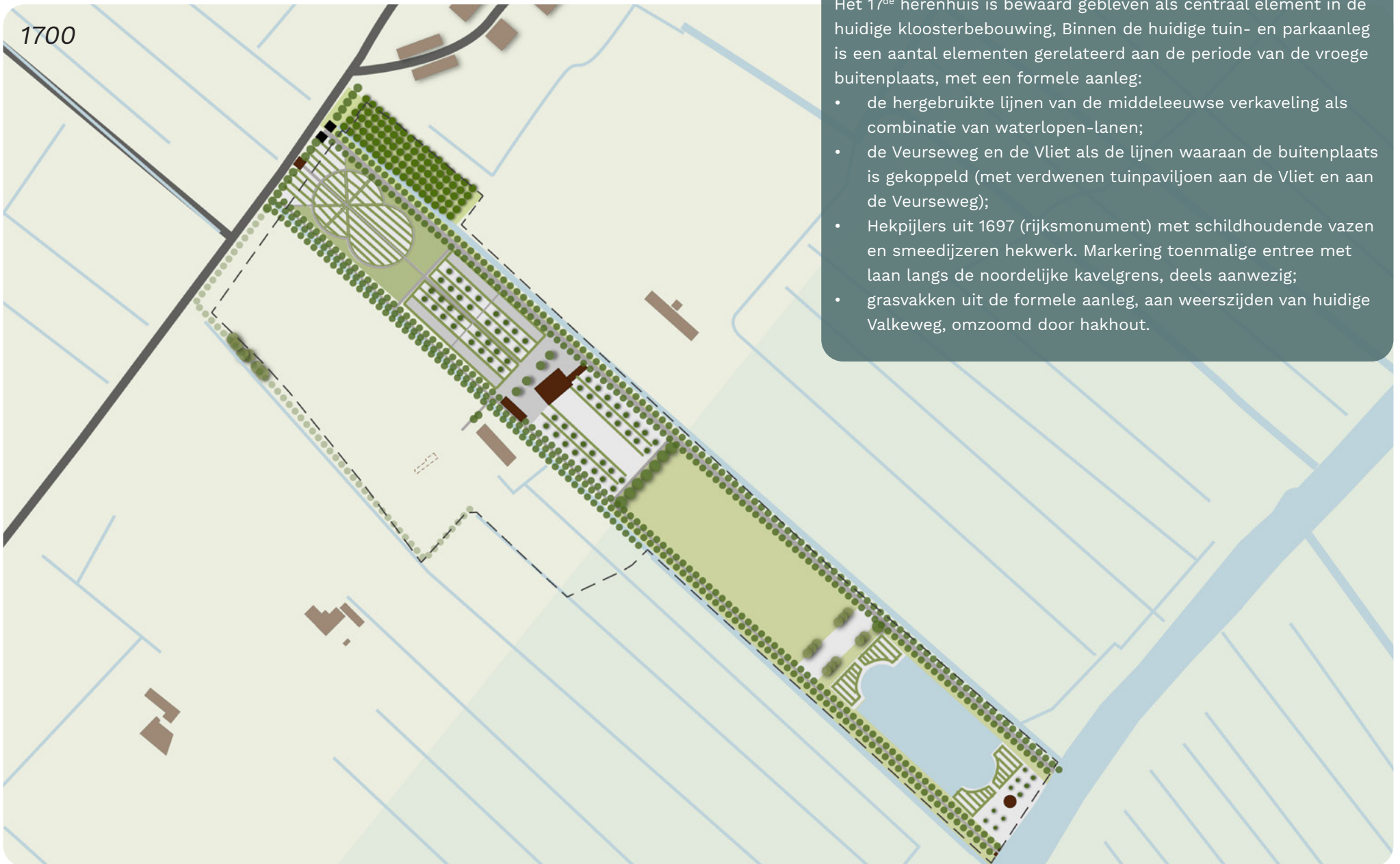
In het open landschap was de strakke beplanting langs de waterlopen opvallend. De buitenplaats was nadrukkelijk gericht op de Veurseweg en de Vliet door hier een paviljoen langs te plaatsen. Het was gebruikelijk om je buitenplaats te tonen om te imponeren. Waarschijnlijk waren de zichtlijnen vanuit het landhuis naar de paviljoens open gehouden.

De buitenplaats was prive bezit.

Historische elementen 2020

Het 17de herenhuis is bewaard gebleven als centraal element in de huidige kloosterbebouwing. Binnen de huidige tuin- en parkaanleg is een aantal elementen gerelateerd aan de periode van de vroege buitenplaats, met een formele aanleg:

- de hergebruikte lijnen van de middeleeuwse verkaveling als combinatie van waterlopen-lanen;
- de Veurseweg en de Vliet als de lijnen waaraan de buitenplaats is gekoppeld (met verdwenen tuinpaviljoen aan de Vliet en aan de Veurseweg);
- Hekpijlers uit 1697 (rijksmonument) met schildhoudende vazen en smeedijzeren hekwerk. Markering toenmalige entree met laan langs de noordelijke kavelgrens, deels aanwezig;
- grasvakken uit de formele aanleg, aan weerszijden van huidige Valkeweg, omzoomd door hakhout.

Kadastraal minuutplan 1821, met huidige slingervijver, bebouwing en weidevlak in kleur

Bewerkt minuutplan 1821 (<https://hisgis.nl/kaartviewer/zuid-holland/>). De begrenzing van Bijldorp is met een rode lijn aangegeven. Aan de zuidkant is de aanleg van Roukoop herkenbaar.

3. Ontwikkeling naar Landschapstuin

Periode 1793 - 1875

De landschappelijke aanleg op Bijdorp

Tussen 1793 en 1804 was mr. Pieter Chanquion eigenaar van Bijdorp. Op zijn initiatief werd de nog aanwezige vroeg-landschappelijke tuinaanleg gerealiseerd, toen hij de aangrenzende boerderij Dorpwijk, gelegen aan de zuidkant van Bijdorp, had verworven.

De (Engelse) landschapsstijl begon eind 18de eeuw op te komen. Niet langer werd een strakke, symmetrische indeling nagestreefd in de tuin- en parkaanleg. Als ideaal werd nu een natuurlijk ogend, romantisch landschap gezien, met afwisseling tussen hoog en laag, open en gesloten, nat en droog.

Op het zandige, hoger gelegen deel aan de Veurseweg liet Chanquion over de hele breedte van Bijdorp een bescheiden landschapspark aanleggen, met beboomde percelen, grasland en paden met gebogen tracé. De

lager gelegen delen richting de Vliet bleven in gebruik als grasland, moestuin en boomgaard. Op de grens van hoog en laag is een slingervijver gegraven.

De boomgaarden en moestuinen van de 'oude' aanleg van Bijdorp verdwenen.

De kadastrale minuut van rond 1821 laat de buitenplaats zien, deze is verwerkt in de overzichtstekening. Hierbij de kanttekening dat de kaart bedoeld is om eigendomsgrenzen weer te geven en niet zozeer de topografie. Via de bijbehorende gegevens is wel een indruk van het grondgebruik en daarmee van de inrichting te krijgen.

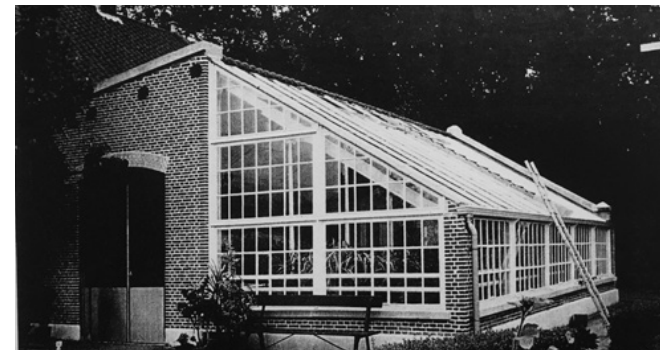
De buitenplaats bestaat in 1821 uit verschillende

onderdelen. De 'lustplaats' is het perceel met het hoofdhuis en het perceel tussen de slingervijver en de Veurseweg. De naastliggende percelen, hoewel inmiddels ook al getransformeerd in landschappelijke aanleg, zijn bouwland, bos en weiland. Aangrenzend zijn er tuinen, een boomgaard en richting de Vliet nog een stuk akkerland en verder weilanden (zie minuutkaart op navolgende pagina).

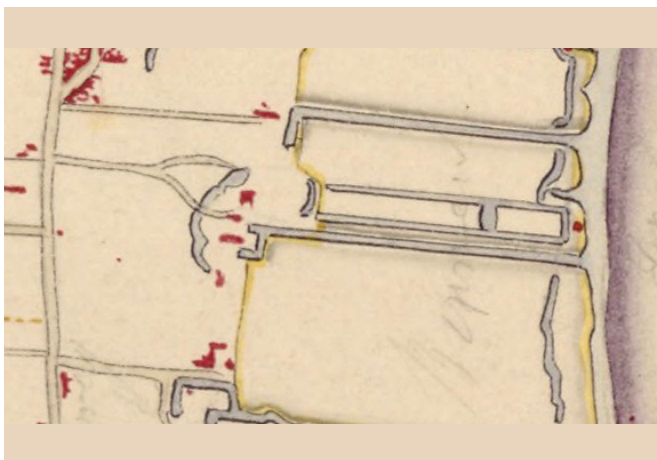
Johannes Fahrensbach, tabaksplanterin Nederlands-Indië was eigenaar vanaf 1863 - tot zijn overlijden in 1875. Hij zorgde voor de verwarmde kas (1869, datumsteen in gevel), tegen het overgebleven deel van de 18de-eeuwse stal van Dorpwijk. Ook liet hij de veranda tegen de achterzijde van het hoofdhuis aanbouwen en

Landhuis omstreeks 1800 met aanbouw aan noordzijde.

De verwarmde kas aan de 18e-eeuwse stal.

Bijddorp schematisch aangegeven op een kaart uit 1860 van o.a. de gemeente Voorschoten (Archief Hoogheemraadschap Rijnland).

(vermoedelijk) een aanbouw aan de noordzijde van het landhuis.

Dit zijn de laatste 'buitenplaatsgebouwen' die op Bijddorp zijn verrezen.

Op de topografische kaart van 1875 is de landschappelijke aanleg aangegeven, maar niet erg gedetailleerd. De slingervijver ontbreekt. Wel staan de gebogen toegangslaan en de vertakking iets na de helft op de kaart. Door dit beloop ontstonden verschillende zichten op het hoofdhuis vanaf de laan.

Topografische kaart rond 1875, de landschappelijke aanleg is min of meer aangegeven.

Landschappelijke context

Het lint buitenplaatsen en landgoederen tussen de Vliet en de oude Heerweg (Veurseweg - Schoolstraat - Leidseweg) raakte verder verdicht. Met het opkomen van de veel natuurlijker ogende landschapsstijl vanaf eind 18de eeuw werden veel parken gaandeweg 'verlandschappelijkt'. Hiermee werd het gebied zeer lommerrijk en groen; buitenplaatsen en landgoederen gingen het landschap domineren.

Voorschoten rond 1850; lint van buitenplaatsen en landgoederen.

Relatie met omgeving

Onduidelijk is of er aanwezige zichtlijnen van en naar het landhuis waren. De buitenplaats presenteert zich aan de Veurseweg doormiddel van de poort en tuinpaviljoen. Het paviljoen stond in de as van de Papelaan, mogelijk in het bos of in een laan. Of er open zicht op de weide was is niet te zeggen. De zichtlijn vanaf de weg naar het landhuis was door de parkinrichting waarschijnlijk niet meer nadrukkelijk aanwezig.

Het tuinpaviljoen aan de waterzijde trok de aandacht vanaf de Vliet, of deze zichtlijn doorliep tot het landhuis of onderbroken werd door de parkinrichting aan de zuidzijde is niet bekend.

Het buiten was prive bezit, maar men toonde het bezit aan de buitenwereld.

omstreeks 1820

Historische elementen 2020

Aanwezig uit deze periode zijn:

- over de hele breedte van de buitenplaats de parkaanleg met slingervijver op de overgang hoog - laag, ernaast het weiland met randbeplanting;
- het ommuurde moestuinperceel (nu boomgaard) met schuur (minuutplan: huis), aan de zuidoostkant. Eerder horend bij boerderij Dorpzicht;
- huidige kas/oranjerie, tegen het (vermoedelijke) stalgebouw van Dorpwijk.

De parkinrichting is niet in detail bekend. De begrenzing van Bijdorp is met een rode lijn aangegeven. Aan de zuidkant is de aanleg van Roukoop herkenbaar.

4. Kloosterleven

1875 - heden

"Bijdorp" Voorschoten, Moederhuis der Zusters
Dominicanessen en Pensionaat.

K. L. M. - Foto, Copyright

Het hoofdgebouw van Bijdorp op een luchtfoto uit 1931. De landschapstuin met vloeiende vormen was ook aan de achterzijde van het complex doorgevoerd, met het schoolplein aan de kop van het Pensionaat. Aan de rechterzijde ligt de moestuin met de stal/tuinmanshuis, daarachter is de begraafplaats (vierkant carre) te zien.

De Congregatie van de Heilige Catharina van Siena

In 1876 werd Bijdorp door de weduwe Fahrensbach verkocht aan de congregatie van de Heilige Catharina van Siena, Dominicanessen van Voorschoten. Het landhuis kreeg de functie van klooster. De congregatie was in 1841 gesticht door de zusters Lucia en Maria Pinkers in Rotterdam. De congregatie zette zich in voor arme kinderen, wezen en bejaarden. Wat later kwam hier een onderwijsfunctie bij.

In 1876 werd op Bijdorp in het landhuis een pensionaat (meisjesschool/internaat) opgericht voor 'jonge juffrouwen van deftige stand om ze een beschaafde en godsdienstige opleiding te geven'. Dit pensionaat kreeg de naam Onze Lieve Vrouwe van Lourdes. In 1879 volgde nieuwbouw voor het pensionaat in de vorm van een vleugel aan de noordoostkant. In 1887 - 1888 werd daar tegenover een tweede vleugel neergezet voor het noviciaat (voor novices in hun proeftijd). Ook werd in 1888 het pensionaat uitgebreid; in 1895 verrees een nieuwe kapel ter vervanging van een in 1881 gebouwde kapel.

Rond 1890 werd de begraafplaats aangelegd (nog in gebruik).

Vanaf de jaren 20 van de 20ste eeuw transformeerde de buitenplaats verder naar een instellingsterrein met als centrum het oude hoofdgebouw met kapel en aangebouwde vleugels en daarachter aan de zuidoostkant en wat verder weg aan de zuidwestkant dienstgebouwen en agrarische gebouwen. Het deel met het landschappelijke park hield het buitenplaats-karakter.

De Congregatie ging in de eerste decennia van de 20ste eeuw verder met het verfraaien van tuin en park. Zoals toen gangbaar werden perken aangelegd met bloeiende planten en struiken. Ook werden kuipplanten toegepast, o.a. agaves.

Aan het eind van de vaarsloot vanaf de Vliet, net voor de wasserij, werd een komvormige waterpartij aangelegd met daarin een eilandje. Het tuinpaviljoen is in 1922 verplaatst naar de weide ten behoeve van de aanleg van de trambaan.

Deze wasserij werd in 1924 gebouwd. Rond 1930 kwamen een koeienstal, een varkensschuur, een paardenschuur en enkele kleine agrarische bijgebouwen als een kippenhok tot stand. Zo konden de zusters zo veel mogelijk zelfvoorzienend zijn. Ook werd een koetshuis/garage gebouwd. In 1937 werd het pensionaat nog uitgebreid. In de binnenhof, omsloten door het hoofdgebouw en de vleugels, werd

Luchtfoto van Bijdorp, 1938. De landschappelijke tuin is herkenbaar aan de slingerende paden, afwisseling in open weides en meer gesloten bospartijen. Her en der zijn borders aangeplant. Het paviljoen is verplaatst met zicht op de weide.

Binnentuin met zicht op pensionaat met perkjes en nog bestaande monumentale plataan.

Sierperk met heiligbeeld Dominicus omheind door rhododendrons, in landschapspark aan de voorzijde (waarschijnlijk voor WOII).

Grotto, locatie onbekend, begin 20e eeuw.

De kapel met slingervijver (begin 20e eeuw)

Perken en kuipagaves bij de entree aan de zuidwestgevel (begin 20e eeuw).

Park met bruggetje (begin 20e eeuw)

de (bestaande) verhoogde tuin aangelegd. Deze tuin bestond uit twee paden langs de gevels geflankeerd door bomen, het gazon met rozenperken in het midden werd gekruist door enkele dwarspaden. Er zijn enkele grote bomen behouden, waaronder twee monumentale platanen.

In mei 1941 eisten de Duitsers het parkdeel aan de Veurseweg op om er munitiebunkers te plaatsen. Waarschijnlijk is daarbij schade aan de beplanting ontstaan. In het volgende jaar brandde het nieuwe deel van het schoolgebouw af. Pas na WOII volgde herbouw.

Van de oorspronkelijke landschappelijke inrichting uit de 18e eeuw rest aan deze zijde enkel nog de binnentuin. Tegenover het schoolgebouw is een verhoogd schoolplein aangelegd en later is dit getransformeerd tot siertuin in typische naoorlogse-stijl met veel groenblijvende heesters in borders.

Bij de verbreding van de Veurseweg (1952 - 1958) werd het ingangshek 10 meter naar achteren verplaatst. Het tuinpaviljoen aan de weg en de dienstwoning naast het hek werden gesloopt. Een nieuwe dienstwoning verrees naast het verplaatste hek aan Veurseweg 1 (nu Koninklijke Marinelaan 2).

In 1964 is de vakantiewoning 'ons uitzicht' gerealiseerd, zusters uit andere gemeenschappen konden hier op vakantie. Rondom de vakantiewoning zijn gazon en terrassen gerealiseerd. Metasequoias flankeren het pad naar de ingang. Dit lijkt ook het moment geweest dat de bospaden rechter zijn getrokken.

De laatste grote bouwactiviteit was de totstandkoming van de dwarsvleugel (Haagdorp) in 1977 - 1979.

Tuinpaviljoen aan de Veurseweg

Verhoogd schoolplein

Voortuin Pensioonaat de Lourdes. Voorschoten.
Voortuin met plantperken; rozen en agaves (voor 1914).

Landschappelijke context

Eind 19de eeuw was Voorschoten nog een klein dorp langs de Veurseweg – Schoolstraat. Buiten het dorp was de grond langs de weg in agrarisch gebruik. Ook lagen aan weerszijden landgoederen en buitenplaatsen. In de jaren 30 begon het dorp uit te breiden tussen de Schoolstraat en het station. Na WOII gingen de uitbreidingen verder, ook aan de zuid- en de oostkant van het oude dorp. Het grootste deel van de bebouwde kom van Voorschoten bestaat inmiddels uit na 1945 tot stand gekomen woonwijken. Gesitueerd tussen de Veurseweg en de Vliet is Bijldorp nu een groene enclave in een verder grotendeels versterkte omgeving.

Voorschoten 1950, eerste uitbreidingen van het dorp.

Voorschoten 2000, Bijldorp is groene enclave in bebouwd gebied.

Relatie met de omgeving

De buitenplaats is in de kloosterperiode meer afgescheiden van de omgeving. Het dichte groen maakt het gebied meer ingetogen en zorgt voor meer privacy voor de zusters. De Valkeweg doorsnijdt het open weidegebied.

Het buiten is steeds meer opengesteld, eerst als klooster voor vele zusters en nog meer in de periode van de Middelbare Meisjeschool en het Lucas college. Nu deze onderwijsfunctie is verdwenen en het meer gericht is op zorg- en woonfunctie is het gebied niet meer openbaar.

2020

Historische elementen 2020

Uit de kloosterperiode is een groot aantal elementen aanwezig:

- onderdelen hoofdgebouw als kapel, meisjespensionaat en noviciaat;
- wasserij;
- wagenschuur;
- stal;
- begraafplaats;
- heiligenbeelden;
- bruggen over de waterpartij (vervanging van eerdere bruggen);
- bruggen over de vijver;
- delen tuin, beplanting rond hoofdgebouw (perk rododendrons);
- delen nutstuin: tuimuur, schuur, stalgebouw met kas

Waardestelling

Doel is de tuinhistorische betekenis van de aanleg te benoemen. Na het hiervoor beschreven onderzoekende deel kennen we in dit hoofdstuk de waarderingen toe. Uit de in kaart gebrachte tuingeschiedenis en de wijzigingen per periode is te herleiden welke onderdelen en aspecten uit verschillende fasen in de aanleg bewaard zijn gebleven. We stellen hier vast wat de (relatieve) betekenis van deze onderdelen is voor het historisch karakter van de totale aanleg, ter aanvulling op de beschrijving van het gemeentelijk monument Bijdorp, te Voorschoten. Deze waardestelling is opgezet volgens de Richtlijnen tuinhistorisch onderzoek en de kadernota Erfgoed Voorschoten. Naast dit onderzoek is ook een cultuurhistorisch onderzoek naar de gebouwen verricht met waardestelling.

De waardestelling is mede afhankelijk van de gaafheid en de zeldzaamheid, gerelateerd aan andere objecten met dezelfde of soortgelijke waarden. Ook op die punten moet de waardestelling verifieerbaar zijn. We hanteren de volgende definities hiervoor:

- Huize Bijdorp is onderdeel van de landgoederenzone langs de Vliet, het landgoed wordt zowel intern als in zijn context bezien.
- Het beschouwingsniveau is globaal: het gaat om de stijlen, de vormen van de tuin, met enkele precieze details.
- Vergelijkingsniveau: deze waardestelling gaat met name in op de tuin- en landschapswaarden en in mindere mate in op de gebruikshistorie als klooster.
- Beoordelingscriteria: gaafheid, herkenbaarheid en zeldzaamheid.

Interpretatie

De tuinhistorische aanleg van Bijdorp wordt gedragen door de oude middeleeuwse verkavelingsstructuur. Deze belangrijkste drager is de basis voor de daaropvolgende ruimtelijke ontwikkelingen met verschillende parkdelen uit verschillende stijlperiodes. De onderdelen hebben iedere een eigen karakteristieke opzet en verschijningsvorm.

Het geheel is te omschrijven als een uit onderdelen samengestelde parkaanleg, overwegend in de sfeer van de Landschapsstijl. De elementen uit de kloosterperiode zijn vooral te vinden in de gebruikshistorie en in mindere mate in tuinhistorische waarden.

In dit hoofdstuk wordt per ontwikkelingsperiode benoemd welke elementen nog intact of herkenbaar zijn. Aan deze elementen of ensembles worden de volgende monumentwaarden toegekend:

Hoge waarde: De structuur of element is goed herkenbaar, (relatief) gaaf aanwezig en van cruciaal belang voor de structuur en/of betekenis van de aanleg.

Positieve waarde: Draagt bij aan de herkenbaarheid uit een bepaalde tijdsperiode, maar is niet gaaf aanwezig of de samenhang is verstoord. Van belang voor de structuur en/of betekenis van de aanleg.

Indifferent: Van relatief weinig belang voor de structuur en/of de betekenis van de aanleg.

Waarderingskaart

Algemene historische waarden

Buitenplaats Huize Bijdorp is van hoge waarde in de context van de geografische ontwikkeling met nederzettingen aan de Vliet en de daaropvolgende culturele ontwikkeling in de 17e eeuw tot landgoederenzone. Bijdorp is onder meer onderdeel van de Landgoederen Biotoop van de Provincie Zuid-Holland. Het is vergeleken met de nabij liggende landgoederen niet uniek in zijn voorkomen; er zijn grotere lusttuinen gerealiseerd welke nog meer intact zijn. De hoofdstructuren met park en verkaveling contour uit de 17e, 18e en 19e eeuw zijn echter nog grotendeels intact en herkenbaar in het landschap. Dit is van **hoge waarde**.

Naast landgoed/buitenplaats waarde heeft Bijdorp een bijzondere ontwikkeling tot klooster doorgemaakt in de afgelopen 145 jaar. Deze ontwikkeling heeft relatief weinig bijgedragen aan de tuin en landschapswaarden, de gebouwen met vele uitbreidingen voor huisvesting en onderwijs waren leidend, de tuinen werden hierop aangepast. De waarde van de kloosterperiode komt vooral tot uitdrukking in de gebouwen en gebruiksgeschiedenis, de sociaalhistorische en religieuze waarde. Vele zusters hebben hier gewoond en onderwijs of zorg gegeven aan de Voorschotenaren. De laatste zusters wonen hier nog. Deze verhalen en historie zijn goed gedocumenteerd en wordt in de waardestelling minder

meegenomen, de nadruk ligt op aanleg van de buitenplaats. De zichtbare historie van ontwikkeling naar klooster is tot op heden goed herkenbaar en is grotendeels van **positieve waarde**.

Landschappelijke situering (context)

Buitenplaats Huize Bijdorp Bijdorp heeft een grote ensemblewaarde in relatie met het omliggende landschap. Gesitueerd tussen de Veurseweg en de Vliet is Bijdorp nu een groene enclave in een verder grotendeels bebouwde omgeving. Een belangrijk en zichtbaar element in de landgoederenzone.

De buitenplaats is verankerd in het landschap door het volgen van de middeleeuwse verkavelingsrichting, haaks op de Vliet, deze verkaveling is aan de zuid-oostzijde ter hoogte van de weides nog nagenoeg gaaf en herkenbaar.

De oorspronkelijke landschapsstructuur en ruimtelijke relatie met de omgeving, weg en water is nog goed leesbaar. Het realiseren van de woning en parkinrichting op het droge zand en gebruik van weide en waterpartijen op het natte veen richting de Vliet. Het park en woning presenteren zich van origine aan de Veurseweg, vroeger Heerweg en in mindere mate met een vroeger paviljoen ook aan de Vliet. De oorspronkelijke ontwerpgedachte van presen-

tatie naar de wegzijde met bijzondere entreepoort, paviljoens en open zicht naar Huize Bijdorp is niet meer duidelijk herkenbaar. De bosrand is dichtgegroeid, het park scheidt zich af van de wegzijde, maar is nog herkenbaar aan de markante entreepoort. De presentatie aan de Vliet is nog enigszins herkenbaar door de openheid van het weidelandschap tussen de verdichte woonwijken. De zichtlijn uit de barokke periode op het landhuis vanaf de weg is onderbroken door dicht bos. De zichtlijn richting weide en de Vliet is verdwenen door doorsnijding van de Valkeweg. Of deze zichtlijn tot de Vliet liep of al eerder werd doorbroken door tuinen is niet duidelijk.

De omvang van de buitenplaats is nagenoeg gelijk aan de uitbreiding in 1793, echter is het zuidelijke veenweidegebied in de jaren '90 bebouwd als woonwijk.

Deze ruimtelijk-functionele relatie tussen park en landschap, historische hoofdstructuren en inrichting van de buitenplaats zijn niet meer gaaf, maar nog duidelijk herkenbaar en grotendeels aanwezig.

De landschappelijke situering van Bijdorp is van **hoge waarde**.

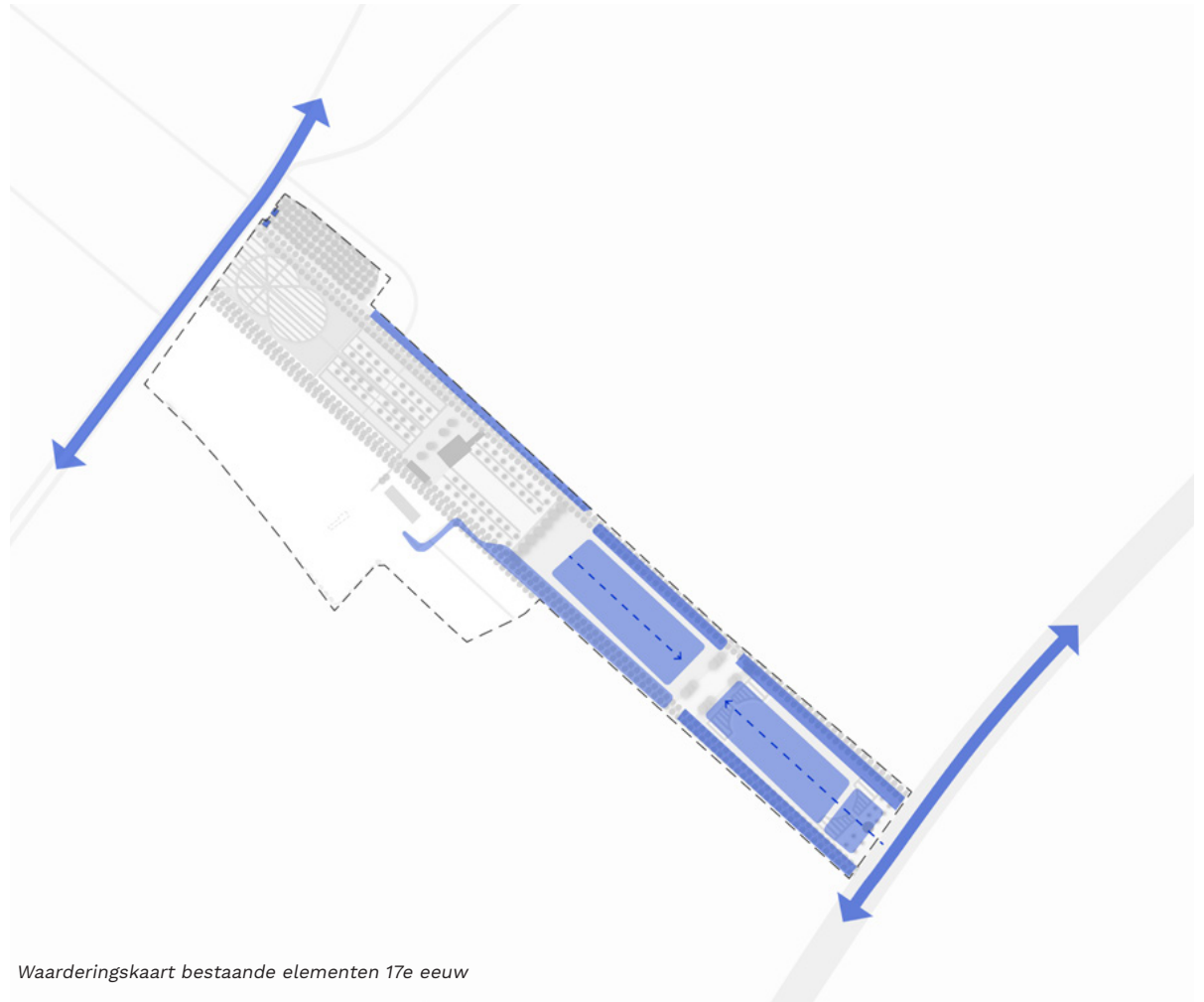
Wandelpad langs kavelsloot, omzoomd door hakhout

Open weide richting de Vliet

Entree poort omstreeks 1940

Waarderingsskaart bestaande elementen 17e eeuw

Waardering van elementen per periode

Middeleeuwse structuur

De Heerweg, nu Veurseweg is een lange doorgaande weg die in lengterichting op de strandwal ligt. Dit is een belangrijke lijn waar Bijdorp aan ligt. Samen met de Vliet als afwaterings- en scheepvaartkanaal zijn dit herkenbare structuren.

De middeleeuwse kavelstructuur is de belangrijkste drager van het zuidelijke deel van Bijdorp, herkenbaar aan de twee lange sloten die langs het huis en weilanden naar de Vliet lopen. Deze verwijzen naar de oorspronkelijke agrarische kavelsloten (niet meer geheel aanwezig).

De Vliet, Veurseweg en kavelsloten zijn nagenoeg gaaf en duidelijk herkenbaar. Deze elementen zijn van cruciaal belang voor de leesbaarheid van de ontwikkeling en positie van Bijdorp in de context van landgoederenbiotoop langs de Vliet en Veursweg. Ze zijn voor de tuinhistorische aanleg van **hoge waarde**.

Barokke buitenplaats, 17e eeuw

De hoofdropzet en ruimtelijke structuren van de buitenplaats met symmetrische parkaanleg, rechte lanen langs middeleeuwse verkaveling en weides zijn grotendeels intact en herkenbaar. Het landhuis op de overgang van zand naar veen in het midden van de buitenplaats is nog aanwezig, zij het niet meer zichtbaar vanaf de voorzijde. Van de barokke tuinaanleg resteert niets meer.

De rechte middeleeuwse verkavelingssloten met hakhoutbeplanting langs de open weide zijn nog grotendeels intact. Rondom het gebouwcomplex zijn deze minder herkenbaar; de noordelijke lijn is minder zichtbaar door de bebouwing dicht op de watergang. Het begin van watergang achter de wasserij is minder herkenbaar door de naoorlogse toevoeging van de vijver.

De openheid van de weide en de indeling van de grasvlakken zijn nagenoeg origineel. Het deel met landhuis en besloten tuin, is nu geheel bebouwd. De noordelijke weide is altijd grasland geweest, tegenwoordig wel iets kleiner door de uitbreiding van bebouwing. Het kleine vlak, nabij de Vliet, was spiegelvijver met een kleine siertuin, de grens van deze siertuin is mogelijk nog zichtbaar in de bestaande haakse sloot.

Van het paviljoen en presentatie aan de Vliet is niets meer herkenbaar, deze rand is dichtgegroeid met wilgen. Dat er een zichtlijn vanaf het huis naar de Vliet liep is onwaarschijnlijk, het eerste vlak lijkt op de historische prent een besloten tuin. Wel was er zicht over de open weide en vijver, deze lijn is nu doorsneden door de Valkeweg.

De rechte boomlanen vanaf de Veurseweg zijn in het parkdeel niet meer herkenbaar. Wel is de toegangspoort nog een herkenbaar element uit de 17e eeuw. De entree poort is nog origineel en rijksmonumentaal, de locatie is echter aangepast. In 1922 is de poort verplaatst voor de tramweg, vervolgens in de jaren '50 nogmaals 10 meter naar achter verplaatst bij de verbreding van de Veurseweg. De as waar de poort in staat klopt nog nagenoeg met de oorspronkelijke locatie, de laan is echter aangepast waardoor de rechte zichtlijn verdwenen is. De poort is een Rijksmonument, de laan van **positieve waarde**.

De hoofdropzet langs de middeleeuwse verkaveling met waterlopen en hakhout en verdeling van vlakken is nagenoeg intact gebleven. Deze elementen zijn van cruciaal belang voor de ruimtelijke opbouw van het landgoed en houden de opzet en verkaveling van de 17e -eeuwse buitenplaats zichtbaar. Ze zijn tuinhistorisch van **hoge waarde**.

Oude eikenlaan langs weide.

Open weide, omzoomd door bomen.

Waarderingsskaart bestaande elementen 18-19e eeuw

Buitenplaats 18e-19e eeuw:

Lustpark

Over de hele breedte van de buitenplaats is het ontwerpidee nog herkenbaar. Het ontwerpidee van landschapspark met verschillende deelgebieden; het landhuis in het midden, parkzone met slingerende paden en slingervijver, en omsloten weide aan de zuidwestzijde is echter niet meer gaaf door de vele aanpassingen.

De oorspronkelijke aanleg met losse bomen en slingervijver op de overgang van hoog naar laag is nog het meest tot de verbeelding sprekend. Deze bomenweide wordt omsloten door dichte bospartijen en doorkruist door wandelpaden. De precieze laan, beplanting en wandelpaden uit de 19e eeuw zijn niet bekend, waardoor het onmogelijk is om aan te geven wat nog origineel is. Wel weten we uit kaartbeeld en luchtfoto's dat er meerdere aanpassingen zijn gedaan, deze zijn echter niet voldoende gedetailleerd. Pas in 1938 is er fotobeeld van de wandelpadenstructuur op de luchtfoto. Op dit beeld is de entreelaan reeds veranderd ten opzichte van de situatie in 1821 (minuutplan) en ook afwijkend van de huidige ligging van de laan. De aanplant van bomen en perken langs de Veurseweg lijkt op de luchtfoto van 1938 vrij recent, mogelijk is dit aangepast na aanleg van de trambaan. De paden-

structuur is dan nog slingerend. In de jaren '60 zijn de paden rechtgetrokken en sindsdien niet meer aangepast.

De brug over de slingervijver is niet meer origineel en van ondergeschikt belang, de locatie is nog herkenbaar. Van de aanwezige bomen is geen datering bekend, enkele bomen en een beeldbepalende boomgroep rondom de slingervijver zijn monumentaal (boomgroep: eik, beuk en linde. Losse bomen: gewone beuk, rode beuk en hollandse linde – aangegeven op de kaart).

De uitbreiding van de buitenplaats met weide en akker aan de westzijde is nu nog de huidige grens. (De zuidelijke weide aan de Vliet is bebouwd.) De met bos omzoomde weide is nog steeds herkenbaar. De bosomkadering en gebruik van de locatie is in de loop der tijd wel veranderd. Zo is in de jaren '30 de weide deels gebruikt als kwekerij met kas (door dhr. Griffioen) en was de bosstrook aan de zuidwestzijde minimaal. Het tuinpaviljoen aan de weide stond in de zichtlijn van de Papenlaan, maar is bij aanleg van de trambaan (1922) afgebroken. De open weide is echter nog zeer herkenbaar en belangrijk voor de ruimtelijke structuur van het landgoed.

De invulling van het landschapspark, de bosstructuren en entreelaan zijn ruimtelijk herkenbaar en van belang voor de herkenbaarheid van de buitenplaats. Deze structuren zijn echter niet meer gaaf, ze hebben tuinhistorisch een **positieve waarde**. De slingervijver, monumentale bomen en omsloten open weide zijn herkenbaar en relatief gaaf: van **hoge waarde**.

Ensemble: moestuin

Ensemble: landschappelijke parktuin

Nutstuinen

De ommuurde moestuinen met schuur (huis van Hans en Grietje genoemd) behoren tot het ensemble van de oude buitenplaats. Deze is in 1793 bij Dorpwijk en daarna bij Bijdorp getrokken, net als de nabijgelegen boerderij/stal waar later de kas is aangebouwd. De twee oude en bijzondere moerbeibomen tegen de stal zijn monumentaal. De schuur staat op de kadastrale minuutkaart van 1821 als huis.

De moestuin ligt in zijn oorspronkelijke context van weide en hooilanden, wel is deze is deze deels tussen de woonwijk ingeklemd. De moestuinmuren vormen een bijna omsloten carré en zijn in fases tot stand gekomen, het oudste deel is 18e-eeuws.

Het ensemble is nog relatief gaaf en goed herkenbaar. De ommuurde moestuin is nu boomgaard, de moestuin is groter geweest en omvatte ook een deel van de huidige schaapsweide. De oude schuur is grotendeels met wilde wingerd overgroeid en de tuinmuren zijn op enkele punten gerestaureerd of geheel opnieuw opgetrokken, maar in zijn herkenbaarheid nog gaaf (de gemeentelijke waardestelling en bouwhistorische beschrijving gaan hier verder op in). Het is een belangrijk onderdeel van het ensemble en de agrarische gebruikshistorie van het landgoed en klooster en van **hoge waarde**. De naastliggende weide is van **positieve waarde**.

Losse bomen in park.

Entree laan, nu dichtgegroeid door bosschages.

Slingervijver, nog grotendeels intact.

Slingervijver met kapel aan rechterzijde

Recreatiewoning 'ons uitzicht', 1964 gebouwd

Waarderingskaart bestaande elementen 20-21e eeuw

Kloosterperiode 1875-heden

In de kloosterperiode zijn er veel bouwwerken toegevoegd en een aantal ook weer afgebroken, veelal zijn deze elementen gericht op het gebruik en toegevoegd aan het ensemble van gebouwen rondom het oude landhuis en de kloosterbinnentuin. De gebouwen zijn leidend geweest en hebben weinig ruimtelijke relatie met het landgoed. De tuinen zijn veelal aangepast aan het voorkomen van het gebouw en praktische oplossingen als het rechte trekken van paden. Grote landschappelijke gebaren zijn niet aangelegd in deze periode.

Landschapspark

Vanaf de komst van de Congregatie in 1876 is het landschapspark meermaals aangepast, maar heeft het landschapspark zijn buitenplaats karakter behouden. De bouw van de kapel is van invloed op het aanzien van het landschapspark, de voorkant van het landhuis is niet meer zichtbaar. Het ensemble van gebouwen presenteert zich nu meer aan het voorplein met de entree van het noviciaatsgebouw.

De slingerivier is hierbij deels aangepast, maar is voor een groot deel nog gaaf en herkenbaar.

De Congregatie ging in de eerste decennia van de 20ste eeuw verder met het verfraaien van tuin en park. Zoals

toen gangbaar werden perken aangelegd met bloeiende planten en struiken. Ook werden kuipplanten toegepast, o.a. agaves. Resterend zijn enkel nog de rododendrons. Vermoedelijk is in het midden van het landschapspark een sierperk aangelegd met het beeld van de Heilige Dominicus (gebaseerd op luchtfoto 1938 en ansichtkaart). Deze toevoegingen zijn grotendeels verdwenen in de tijd, door een verandering in tuinmode en mogelijk door plaatsing van munitiebunkers in mei 1941 door de Duitsers. Waarschijnlijk is daarbij schade aan de beplanting en inrichting ontstaan.

De beplanting is meer verdicht naar de wegzijde ten behoeve van de privacy van de zusters. De oorspronkelijke beplanting langs de Veurseweg is niet meer gaaf (zelfs geheel verdwenen door verbreding van de weg) of herkenbaar en is in deze staat met veel opschot tuinhistorisch **indifferent**. Het weer herkenbaar maken van een laan of meer open groenzone langs de Veurseweg door middel van uitdunnen van het bos is aan te bevelen (de oorspronkelijke laan is echter verdwenen).

In de jaren '60 zijn grote delen van het park aangepast. De padenstructuur is rechtgetrokken en in 1966 is de tweede toegangsweg met brug vanuit de Koninklijke Marinelaan aangelegd. Logischerwijs om een bredere toegang tot het complex te verschaffen en de parkzo-

ne te ontlasten van verkeer. Door deze nieuwe entree is de oorspronkelijk entree van de Veurseweg minder herkenbaar geworden. Deze toegangsweg is tuinhistorisch van **indifferente waarde**.

Een grote aanpassing was de bouw van het recreatiehuis "Ons uitzicht" in 1964. Rondom de vakantiewoning zijn gazon en terrassen gerealiseerd. Metasequoias flankeren het pad naar de ingang. Waarschijnlijk is naast de vakantiewoning een minigolfbaan aangelegd. Een deel van de open weide is hiervoor gebruikt en is nu de locatie van de retraite route (zie topkaart 1975). Tuinhistorisch is deze ontwikkeling niet van waarde en de huidige staat is een zeer dicht bos met opschot van heesters. Ruimtelijke structuren zijn niet meer herkenbaar. Wel zijn in dit bosje een drietal oude kersenbomen zichtbaar, deze zijn mooi om te behouden maar zijn historisch niet te herleiden tot de boomgaard. De veranderingen van de jaren '60 doen geen recht aan de landschappelijke inrichting, ze gaan met de rechte lijnen haaks op de landschappelijke principes in. Het ensemble rondom de recreatiewoning is tuinhistorisch **indifferent**.

Binnentuin met zicht op oude landhuis en pensionaat, met heiligbeeld en monumentale plataan.

Verhoogde siertuin ter hoogte van het oude schoolplein en 2e monumentale plataan.

Kloostertuin en schoolplein

De pensionaatvleugel (1879) en noviciaatsvleugel (1887) zijn de eerste grote uitbreidingen aan de achterzijde van het landhuis. Gebaseerd op de beelden van begin 20e eeuw is tussen de twee vleugels een symmetrische binnentuin/kloostertuin aangelegd met rechte paden, bomen in het gras en perkjes. Deze tuin was doorgetrokken tot aan de weidesloot van de Vliet, waar een plein omzoomd door bomen voor het pensionaat was gerealiseerd, zichtbaar op de luchtfoto uit 1931. In het verlengde van het pensionaat met tuin is de Middelbare meisjesschool rond 1937 gebouwd, tegenover het schoolgebouw is een verhoogd schoolplein aangelegd. Een deel van de symmetrische kloostertuin en plein is hierdoor verdwenen. Later is het schoolplein getransformeerd tot siertuin en heeft nu in die hoedanigheid geen waarde.

Door de bouw van de MMS is de verkavelingssloot aan de noordzijde naar de Vliet in het gedrang gekomen en minder herkenbaar, ook is de oorspronkelijke grens tussen tuin en weide opgeschoven.

De symmetrische tuin ter hoogte van het noviciaat is nog duidelijk herkenbaar, maar niet meer gaaf: er zijn veel bomen en de perkjes verdwenen in de loop der tijd. Onderdeel van de tuin zijn twee grote monumentale platanen en een heiligbeeld. De tuin geeft een beeld van de ontwikkeling van het landgoed naar klooster en is van **positieve waarde**. Het voormalige schoolplein is weinig herkenbaar en niet meer gaaf, de waarde is **indifferent**.

Entreeplein met wasserij

Het voorplein met de huidige parkeerplaats is sinds de 16e eeuw al het einde van de entreeweg en locatie waar men het landhuis, later klooster, binnengaat. De herkenbaarheid als voorplein is echter in het gedrang gekomen en door de dichte begroeiing en het huidige gebruik voor parkeerplekken en garage enigszins verrommeld. De voormalige plantperken zijn gereduceert tot twee twee grote boomspiegels voor de lindebomen. Het entree plein is niet meer gaaf, maar de locatie en herkenbaarheid is van **positieve waarde**.

De wasserij aan het plein, monument uit 1924, is het eerste gebouw uit de kloosterperiode gebouwd buiten het hoofdgebouw. Met zijn positie dwars op

de kavelsloot belemmert deze het zicht op de verkavelingssloot richting de Vliet. Ook het kloosterverzorginstehuis 'Oud Bijdorp' (1978) versmalt het wandelpad naar de Vliet. Achter de wasserij, aan het eind van de vaarsloot vanaf de Vliet, werd een komvormige waterpartij aangelegd met daarin een eilandje. Een parkelement, met vroeger een eendenhuisje? Tegenwoordig is het eiland dichtgegroeid.

De ruimtelijke structuren rondom de wasserij zijn verstoord en beoordelen we **tuinhistorisch als indifferent**.

Entreeplein voor het noviciaat, nu parkeerplaats. De linde bomen zijn herplant in het carre, een vierde mist.

Begraafplaats van de zusters.

Nieuwe boomgaard.

Boerderij erf met stal en wagenshuur.

Deel van de kas in de nutstuin uit 1938.

Boerderij, nutstuinen en begraafplaats

Rond de jaren '30 zijn naast de weide een stal en kapschuur gebouwd. De stal en schuren zijn als monumentaal aangemerkt in het ensemble van het gemeentelijk monument vanwege de bijzondere typologie. Dit ensemble kent een waarde als herinnering aan de agrarische functie van de buitenplaats en gebruikswaarde in de historie van het klooster en buitenplaats. De zusters waren zoveel mogelijk zelfvoorzienend. Tuinhistorisch heeft dit ensemble relatief weinig waarde, echter de gebruikswaarde en herinnering van het gave ensemble is van **positieve waarde**.

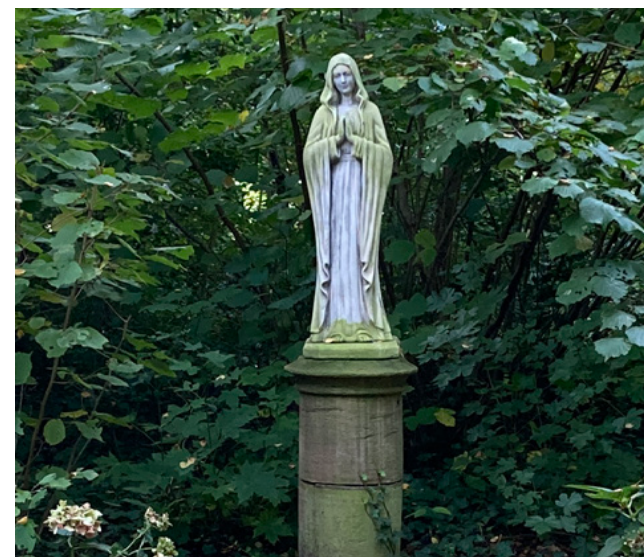
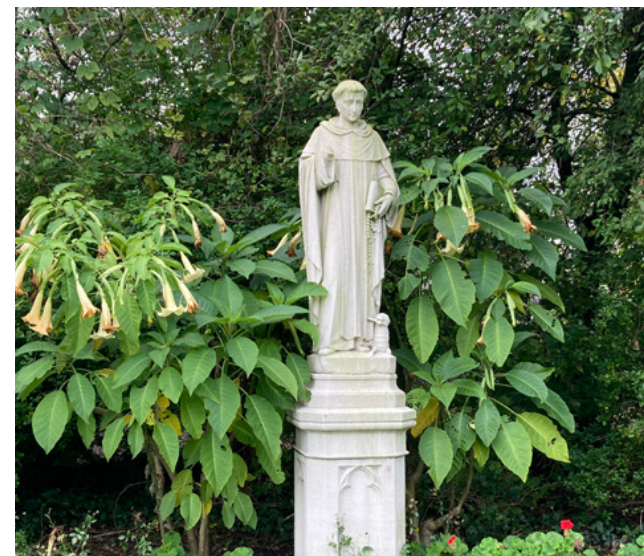
De nutstuin is in de 20e eeuw verder uitgebreid met een kas (niet monumentaal) welke gebouwd is 1938 tussen de boomgaard en wagenschuur/stalgebouw. Het lijkt of er een tweede deel aan de kas is geplaatst op een later moment. De weide ten zuiden van de moestuin werd deels gebruikt als akker of kwekerij, nu weer weide. Aan de zijde van het entreeplein is een nieuwe boomgaard aangeplant. De locatie van de boomgaard is sinds de landschapsstijl beplant geweest en is hier passend. Deze elementen zijn nog gaaf en passend in de nutstuin, maar zijn niet bijzonder oud of zeldzaam. Het oude deel van de kas en boomgaard zijn van **positieve waarde** op de ensemblewaarde van de nutstuin.

Tussen de wasserij en de stallen is de begraafplaats van de zusters gerealiseerd. In 1976 is hier het mortuarium bijgebouwd. Deze elementen hebben een belangrijke en religieuze gebruikswaarde voor de kloosterhistorie, tuinhistorisch zijn deze elementen **indifferent**.

Losse tuinelementen

Op het landgoed staan drie heiligenbeelden, deze zijn niet gedateerd, maar staan op fotobeeld in 1920. Het Heiligbeeld Dominicus met hond stond zeer waarschijnlijk in een sierperk in het landschapspark (zie foto pagina 18). Dit beeld staat nu zonder context in de tuin ter hoogte van de wooneenheden 'Oud Bijdorp'. Het beeld Dominicus met lelie staat in de symmetrische binnentuin, mogelijk op zijn oorspronkelijke locatie. Het Mariabeeld (della Pace) stond in een grotto (zie foto p.18, onbekende locatie), het beeld staat nu zonder context in het bos bij de recreatiewoning.

De beelden zijn niet zeldzaam, maar hebben **positieve waarde** voor de herinnering aan van het klooster. De locatie van twee beelden is echter niet origineel.

Conclusie

Waardestelling

Ondanks de aantastingen van de park- en tuinaanleg en de sterk veranderde omgeving is de tuinhistorische waarde van buitenplaats Bijdorp als geheel positief. Deze waardering is de uitkomst van de tuinhistorische waardering van de huidige aanwezige elementen uit de verschillende tijdsperiodes, waarvan sommige hoog, positief en een aantal ook laaïndifferent zijn gewaardeerd.

Bijdorp heeft tot op heden de ruimtelijke opzet van historische buitenplaats uit de 17 en 18e eeuw behouden, deze opzet is ter plekke niet meer overduidelijk aanwezig. De huidige sfeer is sterk beïnvloed door de ontwikkelingen uit de kloosterperiode. Door de vele nieuwe gebouwen en beplantingen is de structuur niet meer duidelijk zichtbaar. Tegenwoordig is de buitenplaats ook meer ingetogen en afgeschermd van de buitenwereld.

Buitenplaats Huize Bijdorp is vooral bijzonder in zijn ontwikkeling van buiten tot klooster, de gebruikshistorie en religieus erfgoed.

Aanbeveling en toekomstperspectief

Kenmerkend voor de buitenplaats is de voortgaande ontwikkeling. Iedere tijd heeft zijn sporen nagelaten en dit maakt het een interessante locatie met vele lagen. De verdere ontwikkeling naar woon-buitenplaats kan een interessante nieuwe gebruikslaag vormen en biedt een kans voor een impuls voor het gehele gebied. De hoog gewaardeerde gebieden als de originele verkavelings- en bosstructuren, weiden en landschapspark zijn een belangrijk karakter van de buitenplaats. Deze gebieden en lijnen zouden versterkt kunnen worden. Het ensemble van nutstuinen en met boerderij neemt hierbij een bijzondere plaats in voor het verhaal van zelfvoorzienendheid. Versterking van deze waarden is aanbevolen.

Ontwikkelingen in positief gewaardeerde gebieden zijn mogelijk, maar dienen terughoudend te zijn. Belangrijk is de ontwikkelingen te toetsen aan het ruimtelijke karakter van de plek. Door deze ruimtelijke structuren in acht te nemen is ruimte om een nieuwe laag toe te voegen passend bij het karakter van de buitenplaats.

Specifieke kansen zijn:

- Het revitaliseren van het gehele gebied, onder meer door:
 - Het verwijderen van opschot en niet passende beplantingen waardoor de structuren en deelgebieden helder worden.
 - Hoogwaardige en passende materialisatie

toepassen bij paden, bruggen en overig meubilair.

- De zichtbaarheid, beleving en presentatie naar buiten verbeteren, zodat het buiten meer onderdeel wordt van Voorschoten, door:
 - Het openstellen en toegankelijker maken van het gebied, verwijderen van vele hekwerken en prikkeldraad.
 - Presentatie aan de Veurseweg door het landschapspark opener te maken en zichtlijnen te herstellen, eventueel ook zicht op de weide.
 - Zicht vanaf de Vliet op de weide herstellen door kappen van de bosjes aan de kopse zijde. Een nieuw tuinpaviljoen kan een link naar de vroegere situatie zijn en presenteert zich duidelijk aan de weg of water.
- Kansen voor met name het landschapspark zijn:
 - Het herstellen van de slingerende padenstructuur
 - Uitstraling verbeteren door een opener park, hoogwaardig meubilair of een bijzonder element plaatsen en bijvoorbeeld stinzenbollen planten.
- Heiligenbeelden op een passende plek plaatsen.
- Het entreeplein meer allure geven; verwijderen dichte beplanting, minder parkeren en herstel perkje met bomen.
- Routing verduidelijken.

Bronnen

Stöver, J. e.a., Kastelen en buitenplaatsen in Zuid-Holland. Zutphen 2000. (Bijdorp. p 452- 453)

Waardstelling Huize Bijdorp, Gemeente Voorschoten

Internet

kadastrale kaart 1832 op: <https://hisgis.nl/kaartviewer/zuid-holland/>

<https://gemeentearchief.wassenaar.nl/atlantispubliek/Default.aspx#>

<https://www.cchin.nl/kastelenlexicon/lexobject.xql?id=lx0462>

<https://kasteleninzuidholland.nl>

https://www.rijnland.net/over-rijnland/erfgoed/archieven-en-collecties/zoeken-in-archieven-en-collecties-1?mi-vast=319&miadt=319&mizig=42&miview=ldt&milang=nl&micols=1&mizk_alle=Voorschoten

<https://hisgis.nl/projecten/zuid-holland/>

<https://topotijdreis.nl>

Strategisch ontwerpers
voor gebieden in beweging

Land-id
Kantoorgebouw De Enk
Tivolilaan 205
6824 BV Arnhem

www.land-id.nl

Voorschoten, Veurseweg 3
Huize Bijdorp
Hoofdgebouw, bouwgeschiedenis

bureau voor bouwhistorisch onderzoek J.A. van der Hoeve
Acaciastraat 12 bis A, 3551 BG Utrecht
tel: 030 - 2430147 en 06 - 11360167
jvanderhoeve@telfort.nl

**Concept, ongeredigeerd
(30-11-2020)**

1. Inhoud

1	1. Inhoud
2	2. Voorwoord
3	3. Bouwgeschiedenis van Huize Bijdorp
3	3.1. Particuliere bewoning tot 1876
12	3.2. Zusters Dominicanessen
13	3.3. Uitbreiding landhuis tot klooster
16	3.4. Bouw eerste deel van het pensionaat
18	3.5. Bouw kapel
19	3.6. Lourdesgrot
19	3.7. Noviciaat, tweede deel Pensionaat en keukengebouw
23	3.8. Nieuwe kapel
27	3.9. Diverse uitbreidingen en aanpassingen (1919-1937)
36	3.10. Modernisering van de kapel vanaf 1933
39	3.11. Verbouwing van pensionaat en bouw van nieuw pensionaat
43	3.12. Oorlogsperiode en wederopbouw
49	3.13. Vele verbouwingen vanaf 1950
53	3.14. Nieuwbouw Haagdorp (1978)
56	3.15. Herbestemming vanaf de jaren zeventig
71	4. Verwijzing naar deelrapporten
Xx	5. Beschrijving als gemeentelijk monument

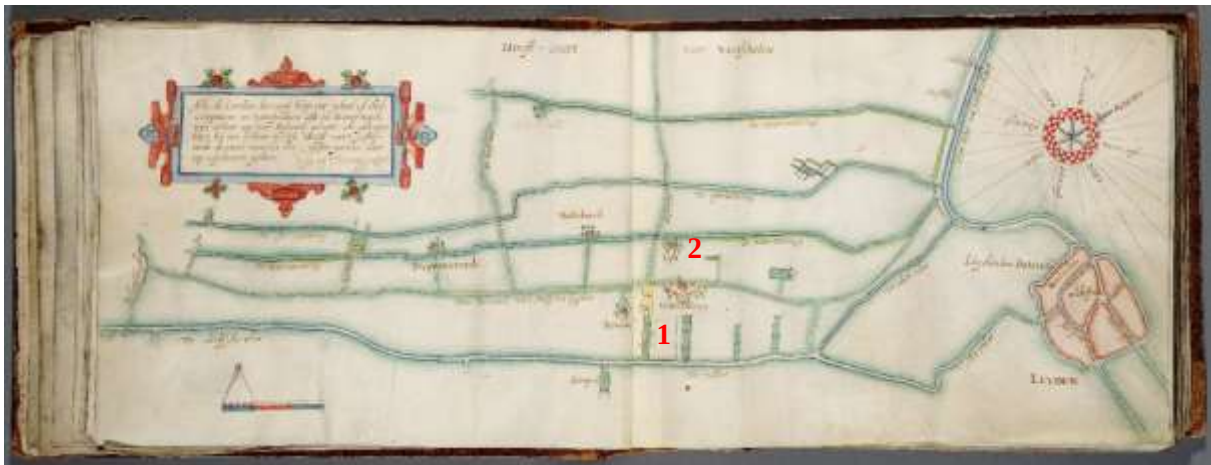
2. Voorwoord

pm

3. Bouwgeschiedenis van Huize Bijdorp

3.1. Particuliere bewoning tot 1876¹

De geschiedenis van het perceel gaat terug op een middeleeuws leengoed van een aanzienlijke Leidse familie. In 1326 verwierf Trude van Leijden, dochter van Aart Snider van Leiden het perceel ter grootte van 24 morgen (een Zuidhollandse morgen is ca 0,85 hectare). Haar kleinzoon Dirk Hoogstraat was de volgende eigenaar, zo blijkt uit de beschrijving van de erfenis in 1371, bestaande uit twee stukken land waarvan een achter de kerk en een aan de Heerstraat (Veurseweg). In 1389 verkreeg Dirk toestemming om het laatstgenoemde terrein – genaamd ‘Lipsen’ – vrij te verkopen. Het is de vraag of hij van die toestemming gebruik heeft gemaakt, want het blijft ook daarna in de familie. Eerst was dat Jan Vos Dirk Hoogstraatsz, daarna Gerrit Hoogstraat (1412) en opnieuw een Dirk Hoogstraat. Vanaf circa 1400 stond er ook bebouwing op het terrein, het kasteel Ter Lips. Bij opgravingen in 1953 zijn de middeleeuwse funderingen van kasteel gevonden, vlak ten noorden van de Wijngaardenlaan.

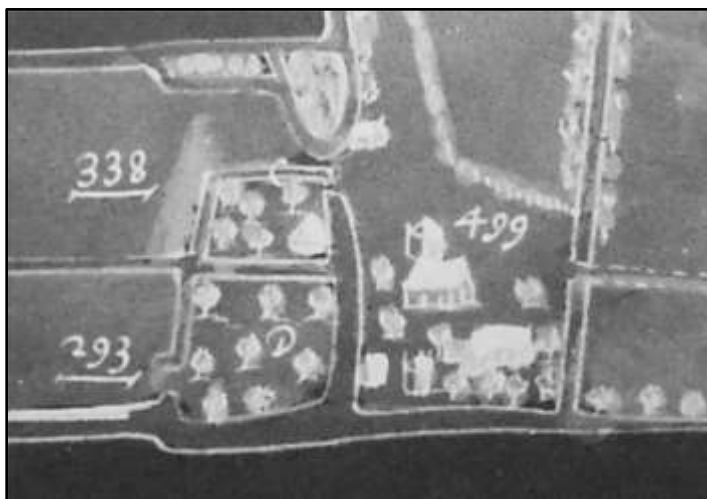
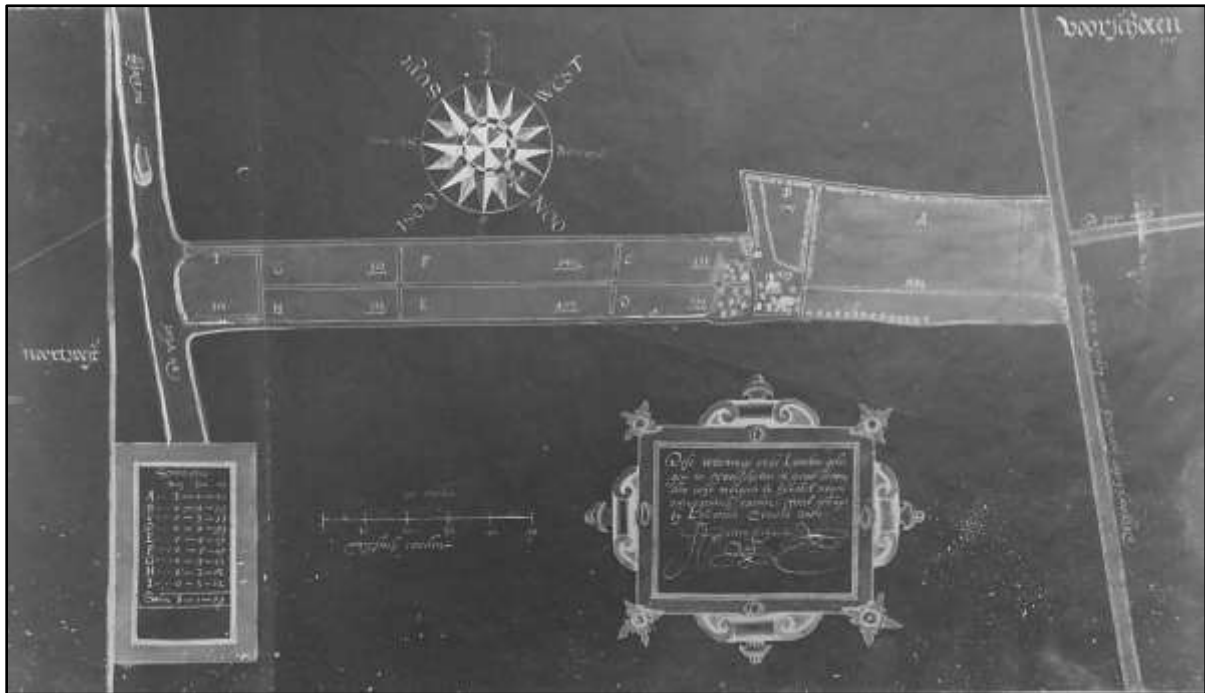

Kaart van landerijen in Zoeterwoude, afgebeeld in het kaartboek van het Heilige Geest Weeshuis, tekening van Jan Pietersz. Dou uit de 17de eeuw (Collectie Erfgoed Leiden en Omstreken, PV584_014). Pal ten zuiden van Voorschoten bevindt zich een landstrook (1), waar later het landhuis Bijdorp tot stand is gekomen. Kasteel Ter Lips bevindt zich daar ten noorden van (2).

In 1499 droeg de laatstgenoemde Dirk Hoogstraat het kasteel over aan ridder Jacob Oem van Wijngaarden, waarna het kasteel ook bekend werd onder de naam ‘kasteel Wijngaerden’. Met zijn vrouw Maria Van Duivenvoorde kreeg hij twee kinderen, waaronder Floris. Deze Floris huwde met Ottelijne van den Coulster. Zij kregen een dochter (Mechteld) en een zoon Jacob Florisz. Jacob Florisz woonde op kasteel Ter Lips. Deze Jacob Florisz speelde een rol in de strijd om godsdienstvrijheid, die zou uitmonden in de tachtigjarige oorlog. Hij was een van de ondertekenaars van het Smeekschrift der Edelen in 1566, waarmee vertegenwoordiger van de lagere adel aan de landvoogdes Margaretha van Parma verzochten tot afschaffing van de inquisitie en intrekking van de plakaten (verordeningen tegen ketterij). Dat werd hem zwaar aangerekend, want deze rebellie paste niet bij zijn bestuurlijke taak in Voorschoten. Vanuit die functie moest hij waken over de (enige en ondeelbare) ‘katholieke godsdienst’. Dit leidde tot een aanklacht bij de Raad van Beroerten in Brussel. Hij werd bij verstek veroordeeld,

¹ Dit hoofdstuk is voornamelijk gebaseerd op: M. Eggermont-Molenaar, *Een beschaafde en godsdienstige opleiding*, Leiden 2014 (pag. 9-27).

waarbij onder andere zijn hoeve werd geconfisqueerd. Tijdens de Opstand en het bewind van Willem van Oranje werd Oem van Wijngarden in ere hersteld, zoals onder meer blijkt uit zijn aanstelling als gouverneur van Gouda en Oudewater. Vanuit drie achtereenvolgende huwelijken had hij verscheidene kinderen. In 1603 vererfde het terrein en complex aan zijn dochter Maria en haar echtgenote Joachim Rengers. De erfenis bestond uit de *'wooning te Voorschoten met dertig mergen lants'* inclusief meerdere schuren, houtopstanden en een boomgaard.

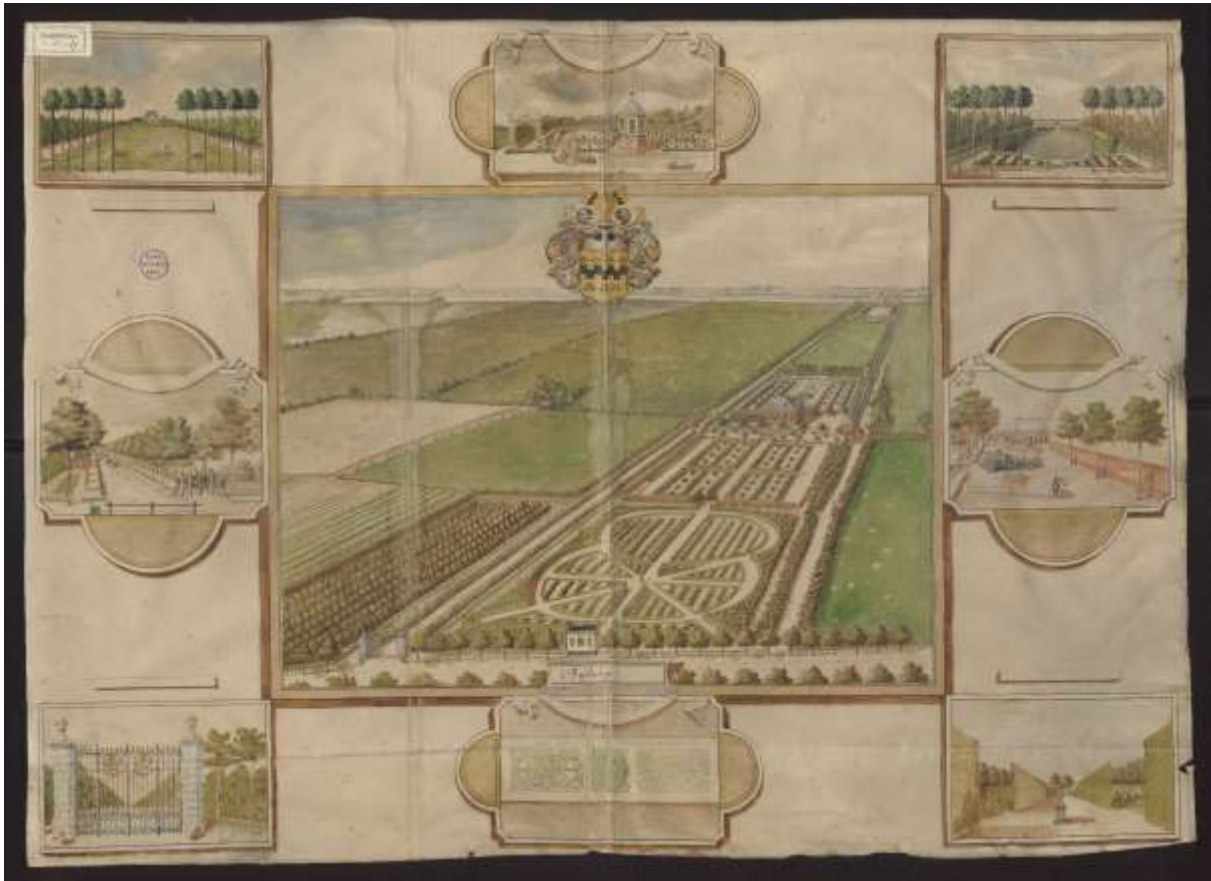
Het boerenerf op het perceel waar later het landhuis Bijdorp is gebouwd, naar opmeting van de landmeter Jan Pieterszoon Douw in 1622 (Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven, ENK_AR-Z040, nr. 41, kopie).

In het landerijenboek van het Leidse weeshuis is een kaart aanwezig van het terrein waarop het landgoed Bijdorp tot ontwikkeling is gekomen, opgemeten door landmeter Jan Pieterszoon Douw in 1622.² Het langgerekte terrein heeft al geheel zijn huidige vorm, begrensd door de Heerweg (Veurseweg) en de Vliet. Het voorste deel van het terrein is bouwland, het achterste deel weiland. Het erf van de boerderij ligt tussen beide in, vermoedelijk op een zandrug.

² Gegevens zuster Jacqueline Th. Bombeke uit 1969 (Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven/ ENK_AR-Z040, nr. 44)

Op de plaats van het landhuis staan twee gebouwen, een L-vormig gebouw en een schuur, waarnaast nog twee hooibergen. In het cartouche staat ‘Dese wooninge ende Landen gelegen in Voorschoten is groot bevonden acht morgens ende hondert negen entnegentig roeden, wert gebruict bij Louweris Cornelis soon.’³

Willem Rengers, gehuwd met Paulina van Erp genaamd van Warrenberg vrouw van Langeveld en van Borghe verkochten het in 1634 aan Gerard Meerman, advocaat te Leiden. De omschrijving luidde: ‘een woning genaamd rengers wooning als huis, schuur en boomgaard met 34 morgen 12 roe waarvan het land in Voorschoten en Stompwijk ligt’.

Vogelvluchttekening van het landgoed Bijdorp te Voorschoten omstreeks 1700 (Universiteit Leiden, nr. UBLCKA_COLLBN_Port_13_N_67). Midden boven is het familiewapen van Jan de Bij te zien. Midden rechts is een afbeelding van het landhuis zichtbaar, linksonder een afbeelding van het hek.

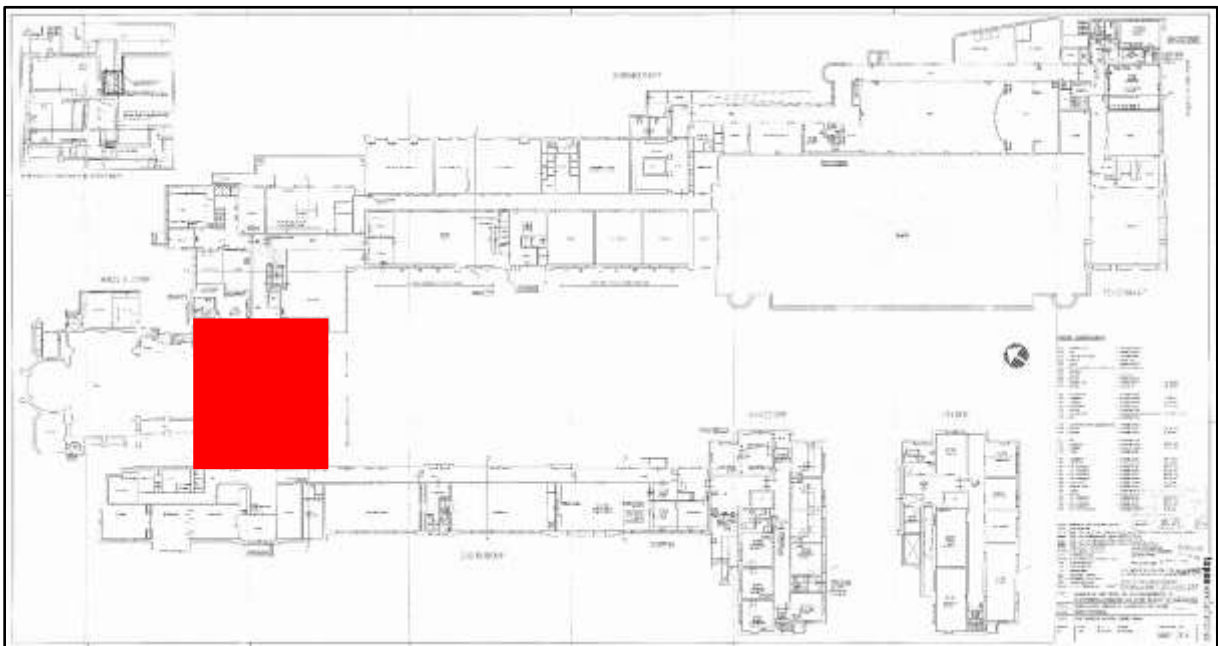
De oudste afbeelding van het landgoed en landhuis Bijdorp stamt uit circa 1700. Afgebeeld is een vogelvluchttekening van het landgoed, omgeven door acht kleinere afbeeldingen. Eén van deze kleinere afbeeldingen betreft het huis zelf. Er is sprake van een bescheiden eenlaags gebouw op een hoge plint, voorzien van een omlopend schilddak. In de hoge plint zijn kelderlichten te zien, wat wijst op een volledige onderkeldering. Op de bel-etage zijn kruis- en kloostervensters herkenbaar, voorzien van halve luiken. De entree bevindt zich aan de rechterzijde, toegankelijk via een bordestrap. Op basis van de vormtaal en architectuur ligt een datering in de eerste helft van de 17de eeuw voor de hand. Het moet niet uitgesloten dat de

³ ENK_AR-Z040, nr. 41 (kopie kaart 1620).

veranderde beschrijving van 'wooning' (1603) tot 'wooning als huis' (1634) verwijst naar een vernieuwing.

Uitsnede uit de vogelvluchttekening van het landgoed Bijdorp te Voorschoten omstreeks 1700 (Universiteit Leiden, nr. UBLCKA_COLLBN_Port_13_N_67).

De begane grond van het complex 'Huize Bijdorp', naar een tekening van Topos architecten uit 2001 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). Ingetekend is de locatie van het 17de-eeuwse huis.

Bij werkzaamheden in 1969 zijn sporen van de kelders onder het hoofdgebouw/ landhuis aangetroffen, waaronder resten van een 17de-eeuws gewelf en een wenteltrap naar een buitentoe- gang.⁴ Zuster Jacqueline heeft daaruit de conclusie getrokken dat het 17de-eeuwse gebouw een

⁴ Notitie 1969, vermoedelijk van zuster Jacqueline Bombeke (ENK_AR-Z040, nr. 44).

kelder of souterrain had.⁵ Zij verwijst ook naar de vele 17de-eeuwse tegeltjes die gevonden zijn, maar aan personeel te geschenke zijn gegeven.

De zoon van Gerard Meerman, Johan Meerman en diens zoon Gerard Meerman werden door vererving de volgende eigenaars. Deze Gerard Meerman was in 1696 gedwongen om het goed te verpanden, wat een korte omschrijving opleverde: *‘Hofstede bestaande uit huis en woning met ongeveer zeven morgen, drie hond en vijftig roeden, gelegen in heerlijkheid Voorschoten, strekkende van de Heerweg tot achteraan de Vliet’*. Deze verpanding beëindigde door verkoop in 1697 aan Johan Pauw de Bije en diens tweede vrouw Anna van Oortshoorn. De beschrijving van het huis luidde: *‘Hofstede voorzien met verschillende kamers en vertrekken, koetshuis, paardestal, tuinmanswoning, boomgaarden, plantagies, een laan en verder getimmerten daarop staande, drie hond teelland, gelegen aan de Heerweg bezijden de Laan. Mitsgaders het partij weiland, gelegen achter de hofstede tot aan de Vliet, zijnde tezamen groot ongeveer 8 morgen 3 hond, gelegen in de heerlijkheid Voorschoten’*. Johan Pauw de Bije woonde tot aan zijn dood in het huis, waarvan de laatste 15 jaar al weduwnaar. Zijn erven verkochten het huis in 1716 aan Francois Greenwood en Maria Anna de Vaux. Greenwood was directeur van een Surinaams suikerplantage. Toen luidde de omschrijving: *‘Hofstede zijnde herenhuis, paardenstal, twee vruchtbare boomgaarden, twee speelhuisjes en verdere plantagien daaraan gelegen heerlijkheid Voorschoten omtrent het dorp, groot ongeveer 8 morgen en drie hond.’*

Het stucplafond in de ontvangstruimte uit circa 1700, voorzien van decoraties in Lodewijk-XIV-stijl/regencestijl. De verdeling in velden wijst op een bovenliggende balklaag van moer- en kinderbinten (17de eeuw).

⁵ Brief van zuster Jacqueline aan zuster Samuela, 20 januari 1991 (ENK_AR-Z040, nr. 44).

In de vroege 18de eeuw hebben modernisering plaatsgevonden. Uit deze periode stammen de eikenhouten paneellambriseringen, de deurkozijnen met eikenhouten paneeldeuren voorzien van gesneden decoraties in Lodewijk-XIV-stijl en het stucplafond in de ontvangstzaal. Vermoedelijk zijn de ruimten op de bel-etage verhoogd door middel van een verlaging van het vloerniveau. Dat ging ten koste van de onderliggende souterrain-kelders. Verder stamt de poort met het entreehek aan de Veurseweg uit deze periode, versierd met de initialen van de toenmalige eigenaars.⁶

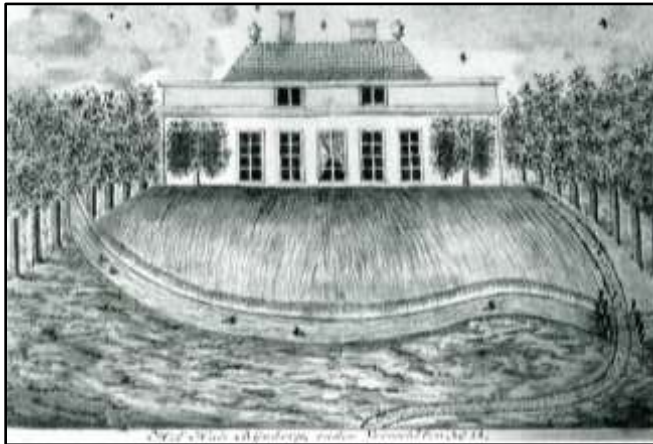
De poort aan de Veurseweg in 1939 (RCE beeldbank, nr. 019016).

De volgende eigenaar was Paulus Poursoy of Apourceaux, die het huis op 7 januari 1730 verwierf bij een openbare verkoping. De omschrijving was gelijk aan die van 1716, afgezien van een uitbreiding van het perceel in de vorm van een *‘moestuin en wilde plantagien, mitsgaders, 3 partijen weiland, groot ongeveer 8 morgen, 3 hond’*. Na slechts 9 jaar verkocht hij Bijdorp alweer. De koper was Mattheus Hoeufft van Oije, heer van Ooijen, Onsenoord en Nieuwkuik, gehuwd met Anna Isabella van Nassau-Lalecq. Na hun beider overlijden werd Leonard Hoeufft in 1765 eigenaar, de broer van Mattheus. Hij verkocht het pand in 1771 aan Pieter Changuion en Anna Arnoldia van der Hoeven. Na de dood van Pieter woonde Anna Arnoldia nog tot haar dood in 1845 in het pand.

In de vroege 19de eeuw moeten uitbreidingen en modernisering hebben plaatsgevonden, zo blijkt uit vergelijking met een tekening van de voorgevel in 1821 in combinatie met de

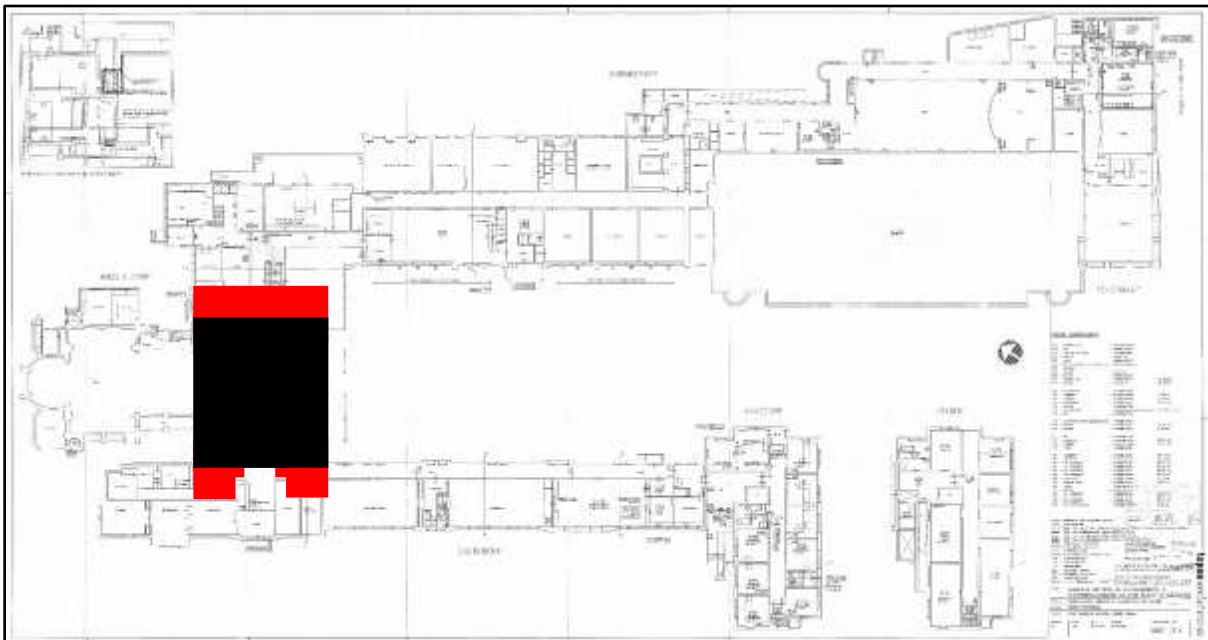
⁶ P. Meijer, *Hekken in Nederland*, Zwolle 2002 (pag. 58).

architectuurkenmerken. Het 17de-eeuwse huis is nog volledig herkenbaar, namelijk een eenlaags gebouw met een steil (omlopend) schilddak. De hoeken van het dak zijn gemarkeerd door vaasvormige ornamenten uit circa 1700. De hoge plint van de kelder ontbreekt. De ruimten op de begane grond hebben in de voorgevel hoge achtruitsvensters. In de achtergevel is dat ook het geval, zij het dat de bovenlichten daar bovendien zijn voorzien van spitsboog- en bladmotieven. Aan weerszijden is het gebouw uitgebreid, namelijk een onderkelderde aanbouw aan de noordzijde (links) en twee smalle aanbouwen aan de zuidzijde (rechts). Eén van de kelders aan de noordzijde is behouden, voorzien van een houten balklaag met bakstenen troggewelfjes. De voorgevel heeft een attiek, voorzien van twee vensters.

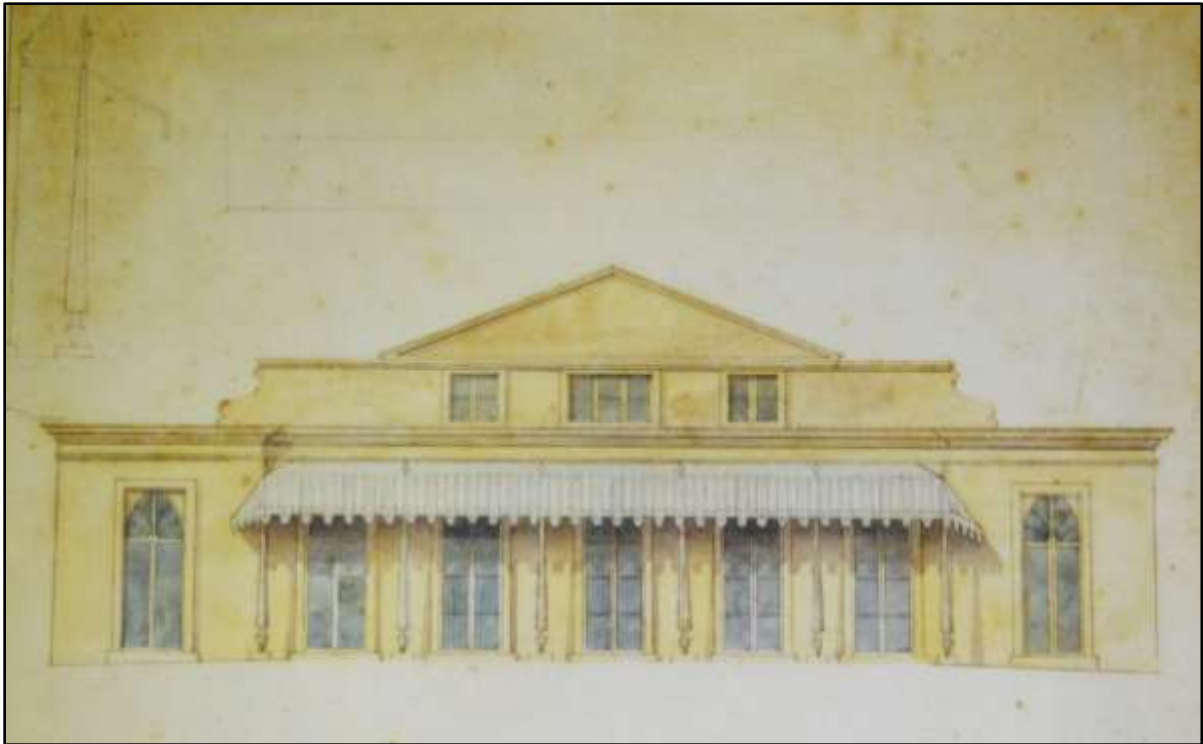

Links: anonieme tekening van de voorgevel in 1821 (huisarchief). Op de voorgrond is een waterloop met een slingerend beloop te zien.

Rechts: uitsnede uit de kadastrale minuut uit circa 1830 (RCE beeldbank, nr. MIN08219B01).

De begane grond van het complex 'Huize Bijdorp', naar een tekening van Topos architecten uit 2001 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). Ingetekend zijn het 17de-eeuwse huis (zwart) en de uitbreidingen uit de vroege 19de eeuw (rood).

Tekening van de achtergevel in 1876 (huisarchief).

Links: de schouw in de ontvangstkamer van het landhuis, voorzien van een marmeren schoorsteenmantel en een stucdecoratie in empirestijl op de boezem.

Rechts: één van de tuindeuren in de achtergevel van het landhuis, voorzien van een vroeg-19de-eeuws bovenlicht met florale motieven in een spitsboog. De deuren en het kalf dateren uit 1923; ze vervangen een schuifraam.

Uit 1876 dateert een tekening van de achtergevel, die de situatie vlak voor de aankoop door de Zusters Dominicanessen documenteert. Het is niet helemaal duidelijk waarom de tekening is gemaakt, maar de potloodtekening in de linker bovenhoek doet vermoeden dat de bouw van een luifel tegen de achtergevel de aanleiding was. Ook in deze weergave van de achtergevel valt de 17de-eeuwse kern te herkennen, voorzien van twee uitbreidingen. Deze lijken hier niet onderkelderd. Het dak gaat schuil achter een attiek met een driehoekig fronton. De hele gevel heeft een vroeg-19de-eeuwse architectuur, vooral herkenbaar aan de hoge schuiframen met karakteristieke bovenlichten. In het interieur herinnert alleen nog de schouw in de ontvangstruimte aan deze vroeg-19de-eeuwse periode, inclusief de marmeren schoorsteenmantel en de empire-stucdecoratie op de boezem.

Haar dochter Susanna Jacobs - Van der Hoeven was de volgende bewoonster. Na haar dood in 1862 verwierf mr. Johannes Fredericus Fahrensbach het huis, gehuwd met Lucia Kervel. Deze Fahrensbach was een schatrijke tabaksteler op Java. Meest opvallende toevoeging uit deze bewoningsperiode is de oranjerie, gebouwd in 1869.

De woonkamer van Johannes Fredericus Fahrensbach, ansichtkaart uit circa 1920 (collectie auteur). De vloer bestaat uit brede houten delen, de paneellambriseringen en deuren zijn nog beschilderd. De wanden zijn behangen.

Fahrensbach was een overtuigd katholiek. Dat blijkt al uit de plaats van overlijden, de bedevaartplaats Lourdes. In 1875 had hij daar plaats tevergeefs genezing gezocht van zijn kwalen. Na zijn dood op 18 mei 1875 wilde zijn weduwe niet langer blijven wonen op Bijdorp. Zij heeft aan verschillende katholieke hoogwaardigheidsbekleders gevraagd om haar te adviseren over de verkoop van het landhuis, waaronder mr. Wilmer, de toenmalige bisschop van Haarlem. Hij heeft zich ingezet om het landgoed her te bestemmen tot een klooster. Dat heeft succes gehad. Kopers waren de Zusters Dominicanessen van de Congregatie van de H. Catharina

van Siena (ook wel Senen). Dat was ongetwijfeld geen toeval, want de nicht van mevrouw Fahrensbach, Gabrielle Kervel was lid van deze congregatie. De verkoopster, Lucia Fahrensbach-Kervel verbond twee voorwaarden aan de verkoop. Het instituut moest naar *‘Onze Lieve Vrouwe van Lourdes’* genoemd worden en de woonkamer in het landhuis moest ongewijzigd gehandhaafd blijven. Daaraan danken we dus het (bijna ongewijzigd) behoud van een 19de-eeuwse woonkamer met bijbehorende meubilair.

3.2 Zusters Dominicanessen

In 1876 kochten de Zusters Dominicanessen van de Congregatie van de Heilige Catharina van Siëna (Catharina van Senen) huize Bijdorp, toentertijd een tamelijk recente loot aan de stam van kloosterorden. De oorsprong lag bij de streng katholieke gezusters Lucia (Maastricht 1808-1890) en Maria Elisabeth Pinkers (Luik 1810-1848), die sedert 1814 woonachtig waren in Rotterdam. Voor katholieken waren er in de vroege 19de eeuw in Nederland nog weinig mogelijkheden tot maatschappelijke ontwikkeling. De zusters Pinkers kregen daarom thuis onderwijs, geschoeid op katholieke leest. In die periode ontwikkelden zij een diepe wens om in te treden in het klooster, ten einde van daar uit bij te dragen in verbeteringen van de maatschappij. Op aanraden van de huisvriend pater Raymundus van Zeeland (Rotterdam 1797 – Schiedam 1845) stichtten de beide zusters een nieuwe kloosterorde.

In 1835 huurden de zusters Pinkers twee kamers in een huis aan de Keizerstraat te Rotterdam, waar zij onderwijs gaven in naaien en breien. Spoedig daarna werden zij toegelaten tot de Derde orde als Tertiariissen, zelfstandig wonende vrouwen in een leven van gebed, boetvaardigheid en (onderlinge) liefde. In 1837 legden Lucia en Maria Elisabeth Pinkers de klooster-geloften van armoede, zuiverheid en gehoorzaamheid af tegenover de hoogerwaarde pater J.D. Raken, provinciaal van de Predikheren-orde in Nederland. Hun kloosternamen werden Catharina en Columba. Zij bleven als ‘klopjes’ (kloosterlingen in eigen woning) gehuisvest in de bovenwoning aan de Keizerstraat, samen met Agnes Bakker. Vandaar uit legden zij ziekenbezoek af en gaven zij les in naaien en breien. Door te verhuizen naar het ouderlijk huis werd het mogelijk om de bovenwoning als naaikamer en bidkapel te gebruiken.

De situatie verbeterde door bemiddeling van pater Raken, provinciaal Johannes Dominicus Raken, vooral bekend door zijn rol bij het herstel van de Nederduitse provincie van Dominicanen. Vanuit zijn functie als president van het Armen- en Weezenbestuur van de Steigerse Kerk te Rotterdam had hij mevrouw Louise Harings weten te bewegen tot aankoop en schenking van een huis voor de huisvesting van de bovengenoemde tertiaren van H. Dominicus. Het huis werd heringericht tot een klooster, toegewijd aan de H. Catharina van Siena. Tot de eerste kloosterlingen behoorden de gezusters Pinkers. Het klooster stond onder leiding en bestuur van pater Raken. Eén van de taken was de zorg over het ‘Steygersche Weeshuis’, waar circa 250 weeskinderen waren ondergebracht. In 1845 kregen zijn ook nog zorg over 15 oude vrouwen en vijf oude mannen. Meermalen verhuisde het klooster naar betere, grotere locaties. Na een fusie in 1858 met andere liefdadigheidsinstellingen omvatte het klooster in 1860 in totaal 24 kloosterzusters onder de hoede van de Heilige Catharina van Siena, bijgestaan door 100 niet-kloosterlijke vrouwen. Met deze groei was de huisvesting in Rotterdam volstrekt onvoldoende geworden. Nevenvestigingen werden gesticht in Schiedam en Amsterdam.

Advertentie in de Maasbode van 16 maart 1876 (www.delpher.nl).

Op 7 december 1875 verleende mgr. Wilmer, bisschop van Haarlem, een machtiging aan zuster Domenica Wamstecker, algemeen overste der zusters Dominicanessen om het landgoed Bijdorp aan te kopen voor een bedrag van 70000 gulden.⁷ Daartoe was een lening van 50000 gulden noodzakelijk. Het landhuis kreeg een functie als klooster, gewijd aan Onze Lieve Vrouwe, Koningin van de Rozenkrans. Op 16 april arriveerden de eerste zeven zusters, zuster Margaretha Schrederhoff, Dominique Bechger (subpriorin en directrice), Aloysia Meijer, Augusta Peters, Gregoria Kreisman, Marcoline Linnebank en Huberta Hakkenkig.⁸ Pater Ambrosius Wientjes kreeg een aanstelling als rector.

Op Bijdorp wijdden de zusters zich aanvankelijk aan wijkverpleging en onderwijs in naaien (RK naaischool). Pater Ambrosius wilde echter de onderwijstaak versterken. Dat geschiedde onder leiding van zuster Dominique, Maria Allegonda Bechger. Zij richtte de school en pensionaat op, maar was tevens verantwoordelijk voor de onderwijsopleiding van haar medezusters.

3.3. Uitbreiding landhuis tot klooster

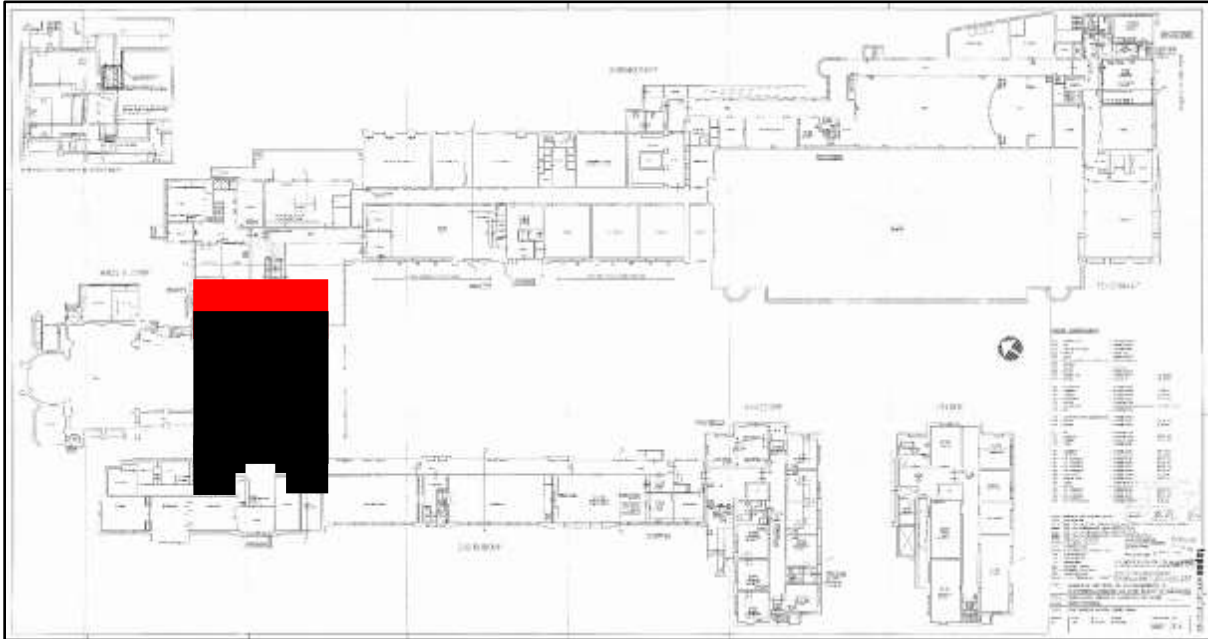
Het is niet duidelijk welke werkzaamheden aan het landhuis zijn verricht. De Kroniek geeft weinig concrete informatie. In eerste instantie werden de voornaamste vertrekken ingericht tot klooster, school en pensionaat. De bestaande woonkamer bleef daarbij ongewijzigd, dit is de huidige ontvangstzaal. De zusters namen een bescheiden plek in het gebouw in. Toch moeten er tussen 1876 en 1880 grondige verbouwingen van het landhuis hebben plaatsgevonden. Bekend is dat er in 1877 enkele vertrekken aan het gebouw zijn toegevoegd.⁹ Op 4 maart 1877

⁷ ENK_AR-Z040, nr. 47: 100 jaar Bijdorp in vogelvlucht, pag. 1

⁸ ENK_AR-Z040, nr. 47: 100 jaar Bijdorp in vogelvlucht, pag. 1

⁹ De congregatie van de H. Catharina van Siëna te Voorschoten, zp. zj (ca 1941).

heeft architect van der Brink een tekening voor de uitbreiding gemaakt, waarvoor de begroting 7590 gulden bedraagt. Uitvoering geschiedde door de aannemer Romeyn.¹⁰

De begane grond van het complex 'Huize Bijdorp', naar een tekening van Topos architecten uit 2001 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). Ingetekend zijn het 17de-eeuwse verhoogde huis met twee 19de-eeuwse aanbouwen aan de zuidzijde (zwart) en de uitbreiding uit de vroege 19de eeuw (rood).

Op basis van tekeningen en foto's vallen nog wel enige conclusies te trekken. In 1876 was er nog sprake van een eenlaags pand met een omlopend schilddak, voorzien van een zolderverdieping achter een attiek. Aan de noordzijde bevond zich een smal eenlaags aanbouw over de volle breedte van het gebouw, aan de zuidzijde twee smalle hoekpaviljoens ter weerszijden van een entree. Het gebouw had een vroeg-19de-eeuws opzet in architectuur, afwerking en venstertypen. De 17de-eeuwse kern van het pand viel aan de buitenzijde nauwelijks nog te herkennen, afgezien van de steile kapvorm.

Op de foto's van 1880 is sprake van een tweelaags pand met een dubbel schilddak, voorzien van een tweelaags aanbouw aan de noordzijde. De lage hoekpaviljoens aan de zuidzijde bleven behouden, totdat ze moesten wijken voor de bouw van het noviciaat (1887). Op de begane grond bleven de bestaande vroeg-19de-eeuwse vensters behouden, voorzien van schuiframen. In de achtergevel zijn deze vensters voorzien van sierlijke bovenlichten met een spitsboogmotief en bladornamenten. Op de eerste verdieping kregen de vensters T-schuiframen. Tegen de achtergevel kwam een tweelaags balkon tot stand. Alle gevels zijn voorzien van een dikke pleisterlaag die alle onderliggende bouwsporen aan het zicht onttrekt.

¹⁰ ENK_AR-Z040, nr. 47: 100 jaar Bijdorp in vogelvlucht, pag. 1 verso (naast 2)

Het landhuis omstreeks 1880, gezien vanuit het zuidwesten (huisarchief). Het 17de-eeuwse gebouw is herkenbaar aan de vroeg-19de-eeuwse vensters met achtruitsschuiframes, de verhoging vensters met T-schuiframes met Franse balkons. Herkenbaar zijn de twee aaneengeschakelde, evenwijdige schild-daken. Daarachter is een laat-19de-eeuwse tweelaags aanbouw zichtbaar. De entree aan de voorzijde wordt geflankeerd door twee eenlaags aanbouwen met een balkon.

Het landhuis gezien vanuit het oosten, foto omstreeks 1880 (huisarchief). De 17de-eeuwse kern heeft hoge vensteropeningen met sierlijke bovenlichten (vroeg 19de eeuw). De eerste verdieping uit de late 19de eeuw heeft een reeks balkondeuren, die toegang geven aan de aangebouwde veranda. Links is een van de eenlaags aanbouwen ter weerszijden van de entree zichtbaar, voorzien van een soortgelijk venster als de 17de-eeuwse kern. De aanbouw aan de rechterzijde stamt uit de late 19de eeuw, maar bevat op de begane grond een oudere kern. Dit is herkenbaar aan een soortgelijk venster op de begane grond als in de 17de-eeuwse kern.

3.4. Bouw eerste deel van het pensionaat

In 1878 werd de basis gelegd voor het pensionaat, bedoeld voor een *'beschaafde en godsdienstige opleiding'* voor *'jonge meisjes van deftigen stand'*. *'In de vakantie werden de funderingen gelegd van een nieuw Pensionaat door Wouterlood uit Schiedam, het beslaat een oppervlakte van 32 M. lengte, 17 M. diepte en 10 M hoogte.'*¹¹ Dat is net iets meer dan de helft van het huidige gebouw. Een uitbreiding was vermoedelijk reeds gepland. De ontwerpers waren de heren Wouterlood & Berkelaar uit Schiedam. Deze Wouterlood was Nicolaas Gregorius Wouterlood, timmerman, architect en aannemer (1846-1910).¹² Op 19 maart 1879 legde Maria Johanna Delphina Leeuwenberg de eerste steen, herdacht door middel van een gedenkplaat in de hal van het trappenhuis.

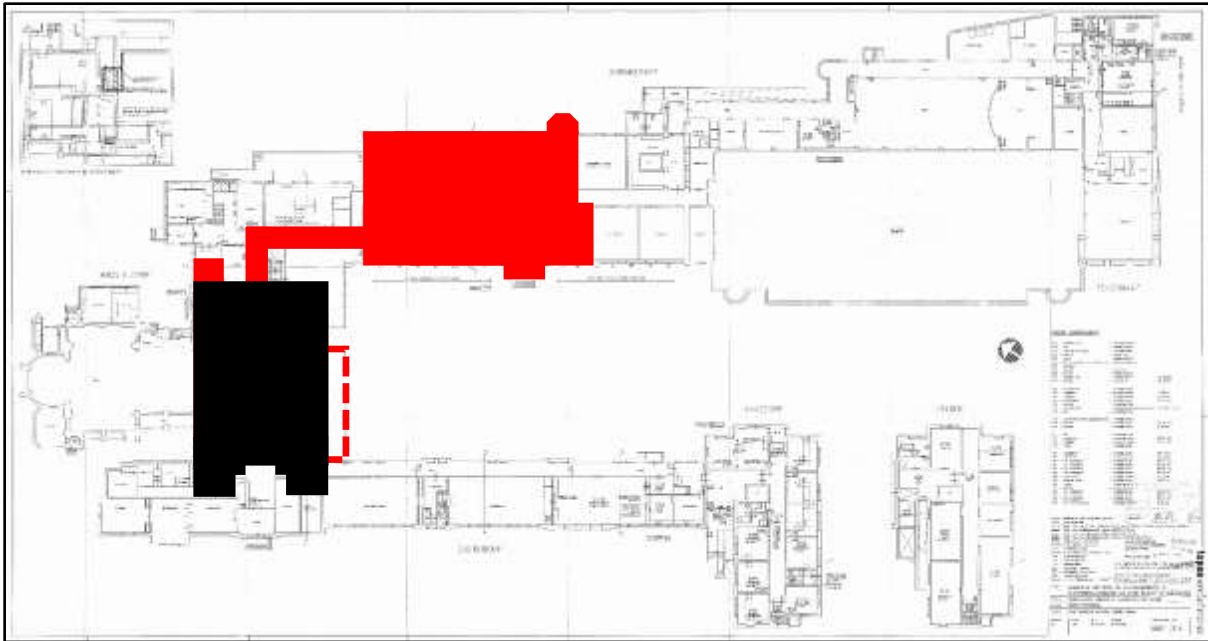
Het gebouw bevatte op de begane grond en eerste verdieping een refter en schoollokalen, vermoedelijk nog geen slaapruidten. De zolder bevatte opslagruimten. Een smalle L-vormige tweelaags gang vormde de verbinding tussen het landhuis en het nieuwe pensionaat.

Hulpkaart Voorschoten sectie B archiefnr. 127 opgemaakt augustus 1880 (kadaster). Op deze kaart staat het eerste deel van het pensionaat getekend, bestaande uit de noordvleugel en het trappenhuis. Het landhuis is aangepast door toevoeging van een verdieping, balkon (achterzijde) en aanbouw. Een L-vormige gang verbindt beide gebouwen.

¹¹ ENK_AR-Z040, nr. 379: Kroniek 1879/ pag. 5 (1879/ 5)

¹² www.genealogieonline.nl

De begane grond van het complex 'Huize Bijdorp', naar een tekening van Topos architecten uit 2001 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). Ingetekend zijn het eerste deel van het pensionaat en de bijbehorende verbindingsgang, de kern van het latere keukengebouw (rood). Tegen de achtergevel kwam een nieuwe serre tot stand.

De bouw liep vertraging op, vermoedelijk mede vanwege de funderingsproblemen:¹³ *'Den 4den Augustus werd door de Pensionaires een Dominicus beeld geschonken om in een der nissen van het nieuwe Pensionaat geplaatst te worden. ... Wijl het nieuwe Pensionaat niet op den bepaalden tijd voltooid was, waren wij genoodzaakt de vacantie van 22sten September tot den 1sten October te verlengen.'*

In 1880 werd het gebouw voltooid en ingewijd:¹⁴ *'Den 2 juli feestdag van O.L.V. Visitatie had er in ons Pensionaat eene treffende plechtigheid plaats. De hoogeerw. Heer Quant, Deken van Leiden kwam namens Zijne Doorl. Hooge. Mgr. Snickers, het nieuwe gebouw aan O.L.V. van Lourdes toegewijd, inzegenen. Na de H. Mis, waaronder de hoogeerw. Deken eene korte aanspraak hield, had de inwijding plaats.*

Bijgestaan door den Eerw. Rector en gevolgd door al de religieuzen en de Pensionaren, die een Cantique ter eere van O.L.V. van Lourdes aanhieven, doorliep de Hoogeerw. Deken de verschillende vertrekken en klassen van het nieuwe gebouw, en sprak er de gebruikelijke gebeden uit, ten einde Gods zegen en de bescherming der heiligen over het Pensionaat en deszelfs bewoonsters af te smeeken.

Na de inwijding gaf de Hoogeerw. Deken aan allen den zegen, en betuigde zijne groote tevredenheid over de ruime en gezonde localen, die in alle opzichten aan de eischen des tijds beantwoorden.

Den 9den Juli werd ons door den Heer v.d. Poll een prachtig beeld van de H. Catharina van Senen ten geschenke gegeven, om in de nis van het nieuwe Pensionaat geplaatst te worden.' Tezelfdertijd ontving het klooster ook nog een geschenk voor de kapel, toen nog gevestigd in het landhuis zelf: *'De familie Muysen schonk onze kapel den 17den Juli een prachtig altaar in den stijl der Renaissance van het jaar 1630, benevens 6 kandelaars in dezelfde stijl. Het*

¹³ ENK_AR-Z040, nr. 379: Kroniek 1879/ 6

¹⁴ ENK_AR-Z040, nr. 379: Kroniek 1880/ 8

altaar werd gegeven ter eere van den H. Josef en de gever stelde tot voorwaarde, dat het nooit in een ander huis dan in ons Pensionaat Bijdorp zoude gebruikt worden; ook beloofde de Eerw. Pater Rector iederen eersten Woensdag der maand voor de familie Muyser een Memento en de Heilige Mis te houden.'

3.5. Bouw kapel

In 1882 is een kapel in het landhuis gebouwd. De locatie is onduidelijk, maar het vermoeden bestaat dat hij aan de gang op de begane grond lag, ter plaatse van de aansluiting van de huidige kapel. De kroniek meldt daarvan het volgende: *'Den 1sten April werd een aanvang gemaakt met den bouw van een nieuwe kapel, die den 24sten Mei voltooid was en den volgende dag plechtig werd ingewijd, de vorige kapel werd nu tot een slaappleats der Zusters ingericht.'*¹⁵

*'Onder de rijke cadeaux bij die gelegenheid onze kapel geschonken behooren vooral een prachtig beeld van den H. Jozef een beeld van 't H. Hart, twee Japansche vazen enz.'*¹⁶ De 4de Augustus feest van onzen H. Vader en patroonfeest der Eerw. Priorin werd dit jaar bijzonder plechtig gevierd, onze kapel werd bij die gelegenheid verrijkt met een nieuwe kruisweg, een prachtige Remonstrans, een kelk alsmede een Missaal, alle cadeaux onzer Pensionaren.¹⁷

*'In december werd ons door de familie Muyser een prachtige Communiebank geschonken van dezelfde stijl als het altaar.'*¹⁸

De Lourdesgrot uit 1882, ansichtkaart uit circa 1935 (collectie auteur).

¹⁵ ENK_AR-Z040, nr. 379: Kroniek 1882/ 15

¹⁶ ENK_AR-Z040, nr. 379: Kroniek 1882/ 16

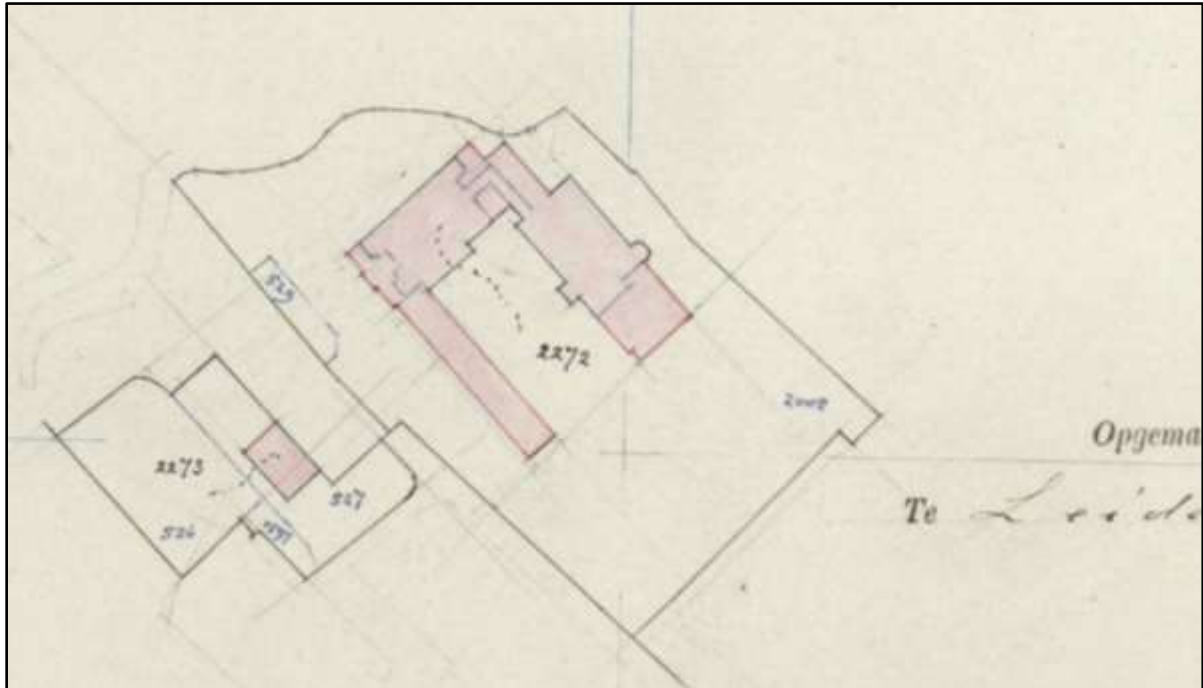
¹⁷ ENK_AR-Z040, nr. 379: Kroniek 1882/ 17-18

¹⁸ ENK_AR-Z040, nr. 379: Kroniek 1882/ 20

3.6. Lourdesgrot

In 1882 is een Lourdesgrot gebouwd, gelegen op de rand van de binnenhof. De Kroniek geeft meer informatie: *‘Den 15den September werd een onzer vurigste verlangens bevredigd door den bouw eener grot juist gelijkende op die waar de Onbevleete Moedermaagd voor 25 jaar te Lourdes verschenen was; het was voor ons alleen een recht plechtig oogenblik toen wij nadat de laatste hand aan het werk gelegd was het beeld van onze H. Moeder onder het zingen harer Litanie in de nis plaatsen mochten. De grot is een gedeeltelijke gift van de familie Leeuwenberg uit Delft.’*¹⁹

Deze grot is in 1966 gesloopt voor een houten noodlokaal van de MMS.²⁰

Hulpkaart Voorschoten sectie B archiefnr. 169 opgemaakt april 1889 (kadaster). Ingetekend staan het noviciaat met zijn nieuwe aansluiting op het landhuis. De aanbouwen zijn daarbij verdwenen. Het pensionaat kreeg zijn tweede vleugel. Verder is een keukengebouw toegevoegd op de hoek van het landhuis en pensionaat.

3.7. Noviciaat, tweede deel Pensionaat en keukengebouw

De overplaatsing van het noviciaat vanuit Schiedam in 1888²¹ vormde de aanleiding tot een grootschalige uitbreiding van het complex in de jaren 1887-1889. Aan de zuidzijde kwam het noviciaat tot stand, waarvan de eerste verdieping en zolder slaapruidten bevatten. De begane grond had grote gemeenschapsruimten. De kelder bevatte een wasruimte, waarnaast enkele dienstruimten. Onderdeel van het noviciaat was een nieuw entreegebouw voor het hele complex, een representatief entreegebouw tegen de kopgevel van het landhuis. De kroniek meldt hierover: *‘Treffend en indrukwekkend was de plechtigheid welke dinsdag den 7den Juni op het pensionaat Bijdorp voorviel. Daar toch kwam een sinds lang gekoesterde wensch tot vervulling toen de grondslagen kerkelijk werden ingezegend van den bouw van het noviciaat der*

¹⁹ ENK_AR-Z040, nr. 379: Kroniek 1882/ 17-18

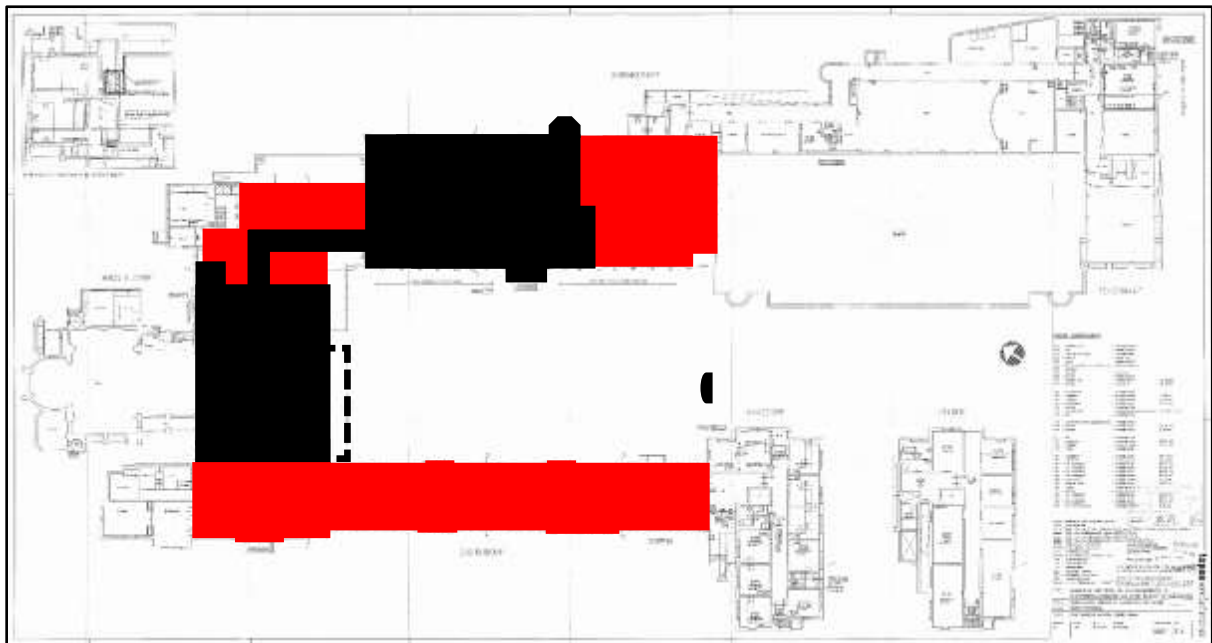
²⁰ ENK_AR-Z040, nr. 382: Kroniek 1966/ 197

²¹ Vereniging Leefbaar Voorschoten, *Huize Bijdorp*, Voorschoten 2003, pag 14

²² ENK_AR-Z040, nr. 379: Kroniek 1887/ 43

Eerwaarde Zusters van den derden regel van den H. Dominicus. Ruim een halve eeuw te voren was een klein zaadje ontkiemd te Rotterdam, dat zoo in wasdom toenam, dat verplaatsing gevorderd werd naar Schiedam, en met den loop des jaars een plaats vorderde, waar wortels en takken zich zonder belemmering konden uitspreiden om vruchten voort te brengen voor het Katholiek onderwijs.

En deze plaats was gevonden te Voorschoten, waar dan ook voor eenigen tijd een belangrijken bouw werd aanbesteed onder leiding van den Heer Kanter van Rotterdam en uit te voeren door den Heer A. van den Boogaard van Stompwijk.²³ De internuntius Apostolus die gedurende zijn verblijf in Nederland reeds talrijke bewijzen van hooge waardeering aan het pensionaat Bijdorp geschonken had, was daar ter plaatse aanwezig om zelf de plechtigheden te verrichten, een handeling, welke voor goed zijn naam aan Bijdorp zou verbinden, nu zijn vertrek naar elders ophanden is. In tegenwoordigheid van zeer vele geestelijken en de E.E. Oversten van alle huizen, de Zusters en Pensionairen, plaatste de internuntius Mgr. Spolverini op plechtige wijze den eersten steen en zegende de grondslagen voor deze nieuwe stichting de voorschriften volgend van het Pontificale Romanum “de benedictione et impositione primarie lapidis pro ecclesia aedificanda” voor zooverre deze voor deze plechtigheid van toepassing waren.

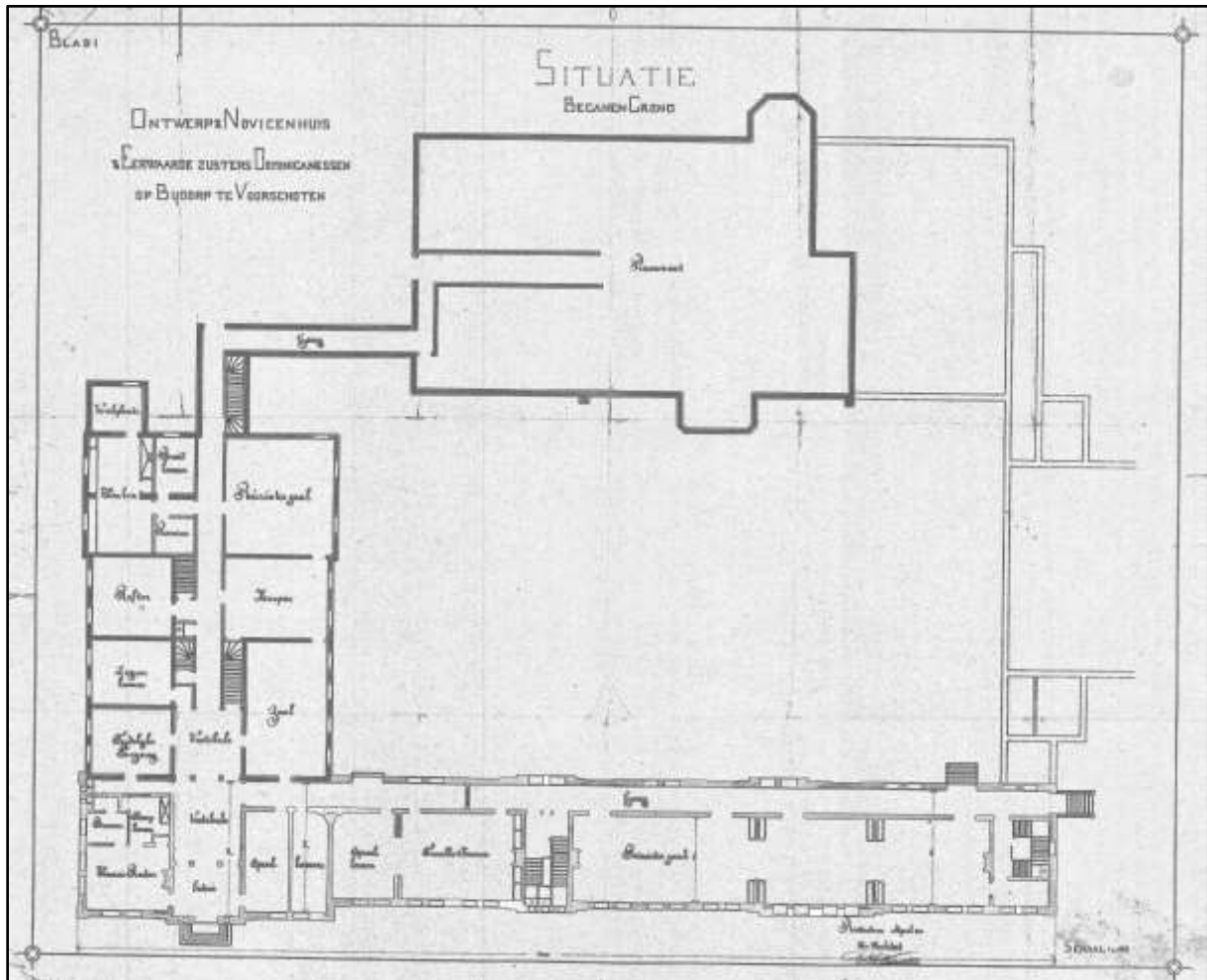

De begane grond van het complex 'Huize Bijdorp', naar een tekening van Topos architecten uit 2001 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). Ingetekend zijn de uitbreidingen van 1887-'89: noviciaat met entreegebouw, tweede deel van het pensionaat en het keukengebouw.

Onder den eersten steen werd een looden bus gelegd waarin zich een rol perkament bevindt, waarop het volgende geschreven staat: Anno a nativitate D.N.J.E MDCCCLXXXVII Indictione Romana XV, Regnante Leone, Divina Providentia Papa XIII. Gaspere Z.M. Bottemanne Episcopo Harlemensi, Guilhelmo III Neerlandiae Rege, Ambrosio v.d. Elzen priori provinciale S.O.P. Primcen (?) lapidem huius domus pro novitatie Sororum III Ordinis S. Dominice

²³ ENK_AR-Z040, nr. 47: 100 jaar Bijdorp in vogelvlucht, pag. 3. Hier wordt de aannemerscombinatie Van den Boogaard & Sant genoemd.

prope Laguin vulgo Voorschoten Emmus ac Reemus D. Franciscus Spolverini. Internuntius Apostolicus in Neerlandia Septimo Idus Junii solemniter posuit Testis aderant waarna door verschillende getuigen getekend werd; en men onder een plechtig “Te Deum” huiswaarts keerde. Moge dan Gods zegen over die plaats nederdalen en bij den bouw zonder ongelukken laten voltooiën, dan zal Bijdorp naast zijn pensionaat een heerlijk noviciaat zien, waar het katholiek geloof deugd en wetenschappen zal doen bloeien, en religieuzen zullen gevormd worden, welke zich door haar deugd eerbied en bewondering, door haar wetenschappen vertrouwen zullen verwerven voor de godsdienstige en wetenschappelijke opleiding der jeugd’

Bouwtekening voor de bouw van het entreegebouw (links) en noviciaat (rechts), behorende bij de primaire bouw in 1887 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). Op deze tekening staan de uitbreidingen van het pensionaat en het keukengebouw niet ingetekend. Geen vergunning aanwezig. Het entreegebouw is de nieuwe hoofdtoegang tot het klooster.

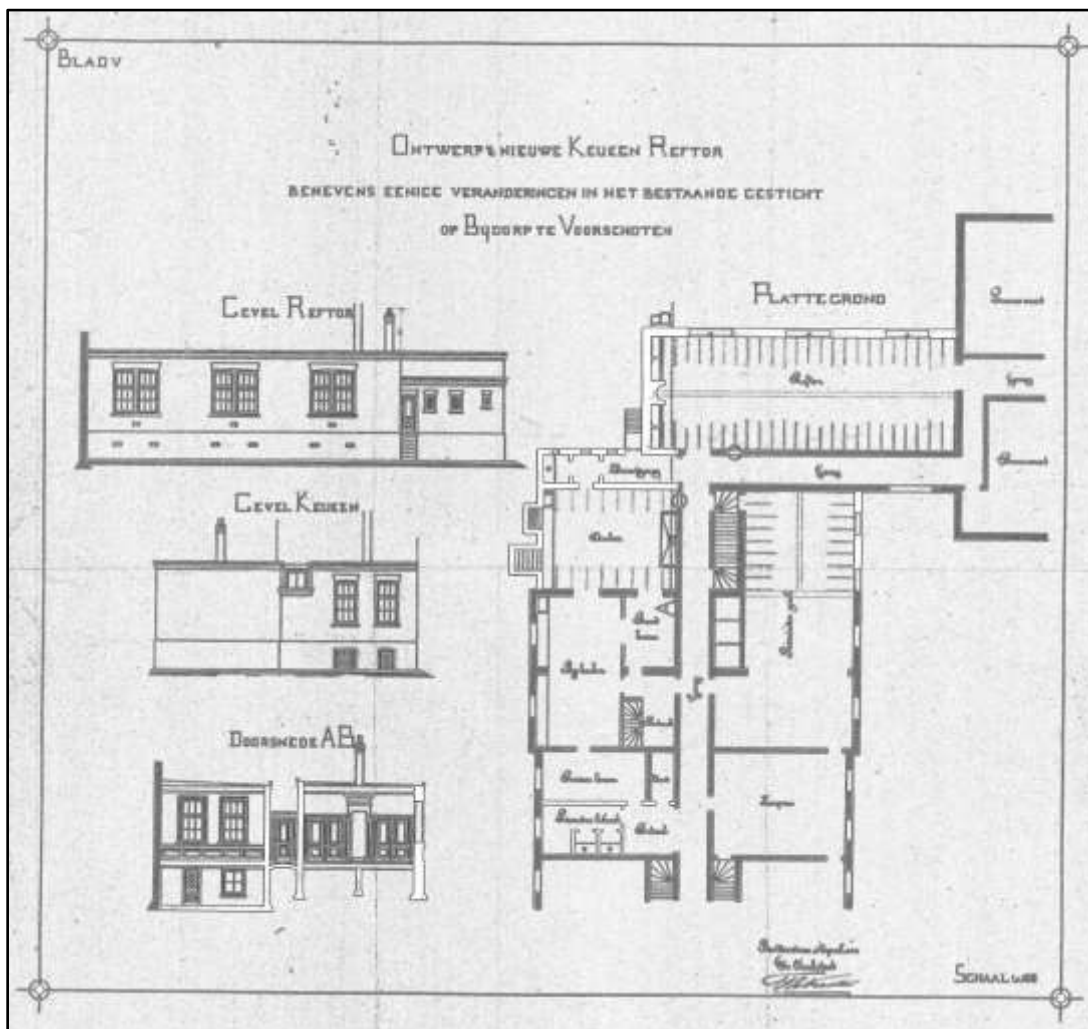
Tegelijk kwam het tweede deel van het pensioonaat tot stand, waarin plek was voor schoollokalen (begane grond) en een slaapzaal (eerste verdieping). Hiermee kreeg het gebouw zijn symmetrische opzet, waarvan het trappenhuis de middenas van de gevel aan de binnenhof vormt. Het ontwerp is getekend door de Rotterdamse architect T.L. Kanters, vermoedelijk

vanwege zijn betrokkenheid bij het noviciaat.²⁴ Tegen het verbindingslid tussen landhuis en pensionaat zijn eenlaags aanbouwen gerealiseerd, die een refter en een keuken bevatten.

Links: de representatieve zuidgevel van het noviciaat, Ansicht circa 1950 (collectie auteur).

Rechts: de representatieve zuidgevel van het pensionaat, Ansicht circa 1906 (collectie auteur).

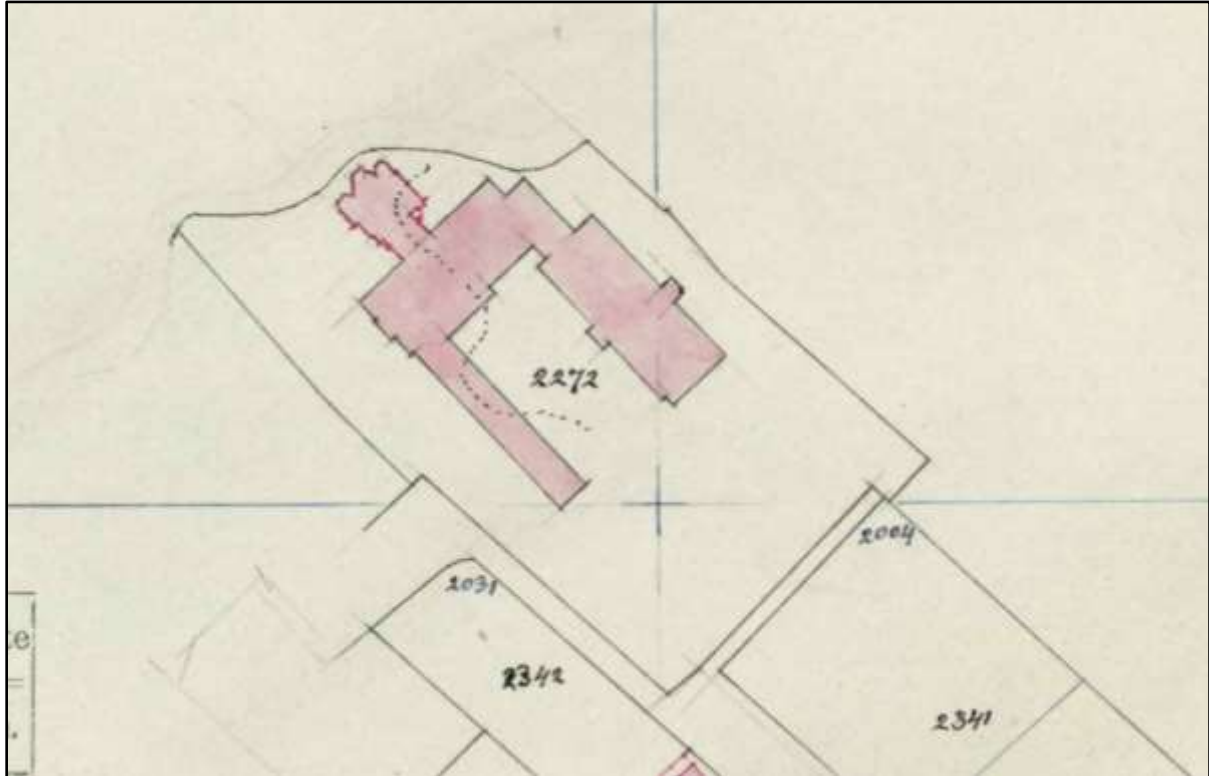

Bouwtekening voor de bouw van het eerste deel van het keukengebouw, behorende bij de primaire bouw in 1887 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen).

²⁴ www.delpher.nl, Algemeen Handelsblad 12 april 1888: 'Te Voorschoten is aanbesteed het bouwen van eenen vleugel in aansluiting met het bestaande Pensionaat O.L.V. van Lourdes, op Bijdorp, te Voorschoten. Minste inschrijver was F.H. Joseph te Utrecht voor f 16990.'

3.8. Nieuwe kapel

In 1888 kreeg Huize Bijdorp de status van ‘moederhuis’ van de congregatie van de Heilige Catharina van Senen (Siëna), de hoofdvesting.²⁵ Voor de gezamenlijke samenkomsten was de bestaande kapel veel te klein, zodat er nood ontstond naar een grotere kapel.

Hulpkaart Voorschoten sectie B archiefnr. 196 opgemaakt februari 1896 (kadaster). Tegen het landhuis is een nieuwe kapel gebouwd.

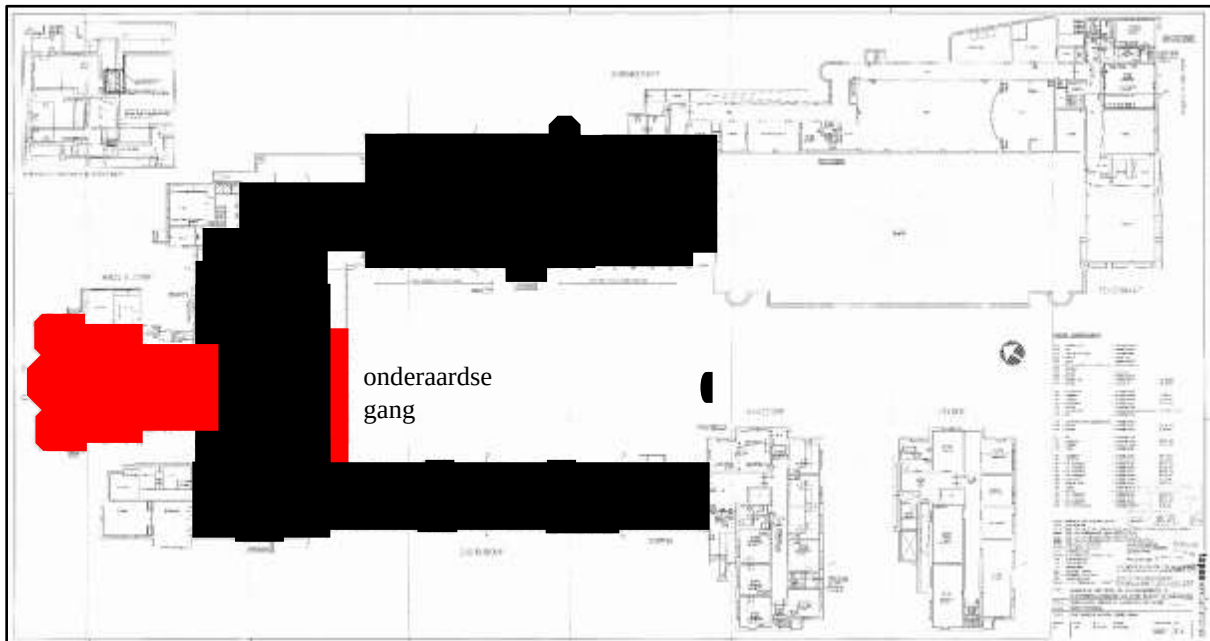
In 1894-'95 kwam een nieuwe, royale kapel tot stand als aanbouw tegen het landhuis, naar ontwerp van het architectenbureau Margry en Snickers. Ten behoeve van de aansluiting op de middengang moest de oude kapel in het landhuis worden gesloopt. De kroniek geeft een omschrijving:²⁶ *‘Reeds sedert geruimen tijd had zich te Bijdorp de behoefte doen gevoelen aan eene nieuwe kapel; de reeds bestaande werd voor het steeds toenemende aantal zusters en pensionairen veel te klein en de geheele inrichting was niet in overeenstemming met het naar de eischen des tijds gebouwde pensionaat en noviciaat. Wel waren aan de Eerw. Oversten reeds eenige giften voor een nieuw tempelgebouw ter hand gesteld doch deze waren voor de groote kosten, die men voorzag verre van toereikend. Toch besloot de Zeereerw. Algemeen Overste, bezielde met een vurige ijver voor de eer van God het grootsche werk op touw te zetten, daarbij vast betrouwend op den zegen van boven.*

Er werd een aanvang gemaakt doch reeds terstond stuitte men op eene groote moeilijkheid. De nieuwe kapel moest voor een groot gedeelte de plaats der oude innemen; een hulpkapel was dus noodzakelijk. Een ongebruikte zaal in het pensionaat werd tot slaapzaal der zusters ingericht en haar dormitorium ontruimd om voor hulpkapel. Toen deze daartoe zoo goed mogelijk in gereedheid was gebracht werd zij door den Zeereerw. Heer Bots Deken te Leiden tot

²⁵ ENK_AR-Z040, nr. 47

²⁶ ENK_AR-Z040, nr. 379: Kroniek 1894/97-99

huis deze Heeren gewijd. Verschillende veranderingen en tevens verbeteringen en het huis waren het gevolg van den bouw der nieuwe kapel, (toevertrouwd aan de Heere Architecten Margry en Snickers). De oude donkere, ongemakkelijks trap van de vestibule naar boven werd vervangen door een, die aan alle gestelde eischen voldoet. Van de afbraak der oude kapel bouwde men achter her kerkhof een nieuwe koestal waar nu de koeien die tot en tiental waren aangegroeid behoorlijk verzorgd konden worden. Een ander aanmerkelijk verbetering was het graven van een onderaardsche gang, die van het noviciaat naar het door het gepro-feste Zusters bewoonde gedeelte voert.'

De begane grond van het complex 'Huize Bijdorp', naar een tekening van Topos architecten uit 2001 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). In rood getekend is de nieuwe kapel, waarvan de bouw-massa die van het landhuis doorsnijdt. Op die plek moest de oude kapel uit 1882 wijken. De onder-aardse gang tussen het landhuis en de kelder van het pensionaat is ook aangegeven.

Links: luchtfoto van de kapel, uitsnede uit een Ansicht van 1931 (collectie auteur).

Rechts: interieur van de kapel omstreeks 1900 (Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven, AR-Z040-3010-04).

Links: de entreehal van het landhuis, heringericht in samenhang met de bouw van de kapel in 1895, ansicht uit circa 1920 (collectie auteur).

Rechts: interieur van de kapel, ansicht omstreeks 1920 (collectie auteur). Deze ansicht verbeeldt de voltooide inrichting, waarvan ook de decoratieve beschildering deel van uitmaakt.

De kapel was in 1895-'96 nog niet voltooid. De afwerking en inrichting geschiedde geleidelijk aan, deels door middel van schenkingen. In de kroniek zijn hiervan diverse voorbeelden te vinden. Op 25 april 1894²⁷ zijn kruiswegstaties geschonken: *'Heden werden de twee eerste staties van een nieuwen Kruisweg in de kapel geplaatst, de eene een geschenk der familie van de eerw. Zr. Dominica Dekkers, de andere van de familie Hutjes uit Utrecht, reeds toegezegd bij gelegenheid der groote Professie van de eerw. Zr. Rosaline in November des vorigen jaars. Hiermede is dus een begin gemaakt van een werk, waarnaar Bijdorps Gemeente met verlangen heeft uitgezien aangezien de bestaande kruisweg weinig in harmonie was met het schoone geheel der kapel. De nieuwe is ontworpen door den Heer Deumens te Venloo, de voorstellingen zijn olieverf schilderijen op koperen platen en vallen zeer in den smaak. Mocht het veertiental spoedig compleet zijn.'*

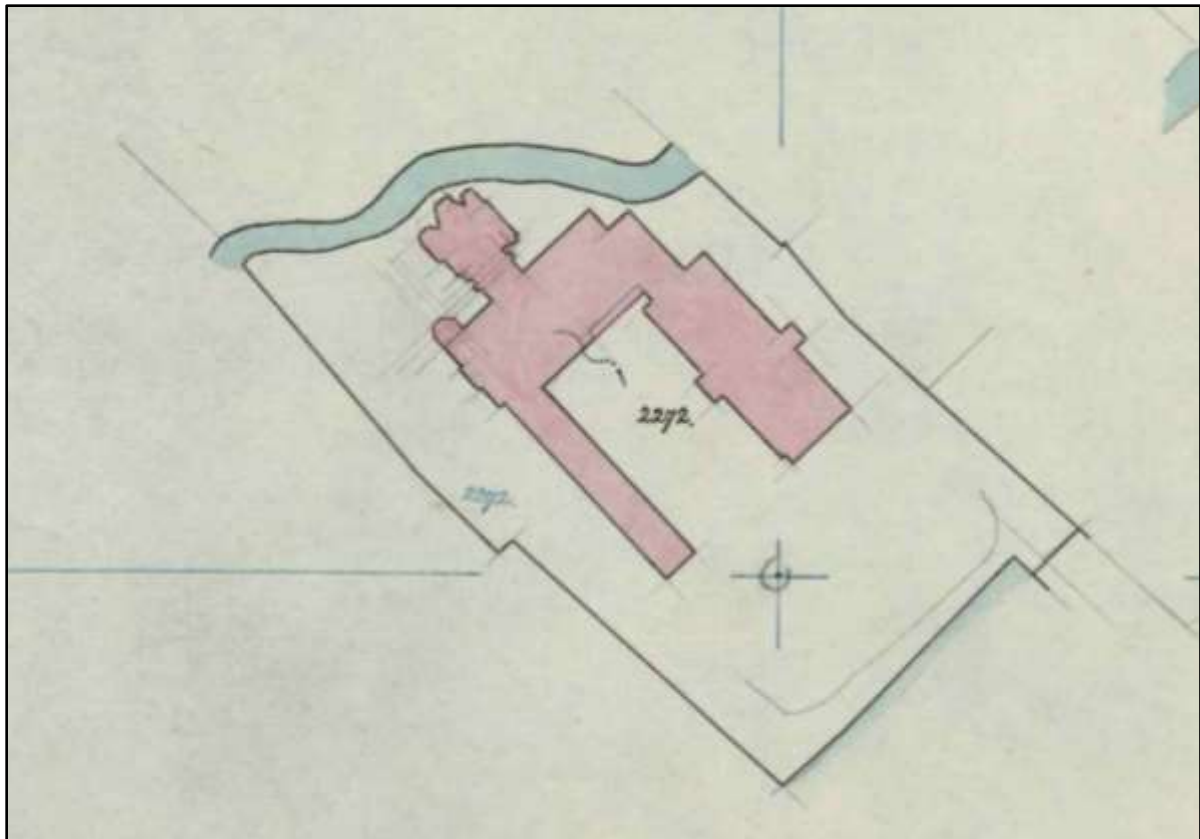
In 1901 staat vermeld:²⁸ *'Te dier gelegenheid werd de kapel verrijkt met de toezegging van het 2de zijaltaar, dat den H. Josef zou gewijd worden, verder met eene nieuwe godslamp en ampullen, kandelaars en schellen voor het nieuwe altaar, alle geschenken van de familie betrekkingen der Eerw. Zr. Domenica Dekkers, een der bevoorrechten die hare eeuwige beloften hadden mogen afleggen.'*

²⁷ ENK_AR-Z040, nr. 379: Kroniek 1894/ 132

²⁸ ENK_AR-Z040, nr. 379: Kroniek 1901/ 172

Het bewuste altaar in gotischen stijl was tegen het Kerstfeest gereed en werd nog voor het einde des jaars geplaatst. Het beeld van de H. Josef met den lelietak in de hand prijkt in het midden.

In 1902:²⁹ Als stoffelijk bewijs van dankbaarheid boden de kinderen hun Rector aan een eikenhouten tafel met vier dito stoel om het ameublement te helpen voltooien van de ten behoeve van genoemden Rector bijgebouwde koepelkamer aan den voorgevel van het gesticht. Laatstgenoemde begiftigde onze kapel met het derde geschilderde raam in het presbyterium, de Verrijzenis des Zaligmaker voorstellen. Omstreeks dienzelfde tijd werd de kapel nog verrijkt met een massief koperen candelabre, cadeau der familie Verwer uit Zorgvlied ter herinnering aan hun hier overleden kind.

Hulpkaart Voorschoten sectie B archiefnr. 234 opgemaakt februari 1904 (kadaster). Naast het toegangsgebouw is een kleine aanbouw gerealiseerd, een 'koepelkamer'.

In 1914 kreeg de kerk een gedecoreerde interieurbeschildering, naar ontwerp van de architect Margry:³⁰ *'Hoe lang en hoe dikwijls reeds was het verlangen geuit, dat de kapel of liever de kerk van O.L.Vr. v.d. Rozenkrans te Huize Bijdorp mocht worden gepolychromeerd worden, maar de finantieële bezwaren daaraan verbonden, konden niet overwonnen worden. Groot was derhalve het gevoel van blijdschap en dankbaarheid toen door de familie Wenneker uit Den Haag de benodigde gesteld. Zoodra mogelijk, in het begin der maand Januari werd er met dit groote werk een aanvang gemaakt en mocht tegen het eind van Juli voltooid heeten. Den Weled. Heer J. Margry te R'dam van de firma Margry en Snickers, die zich destijds ook met den bouw der kerk belast zag, werd de polychromie toevertrouwd e vrij algemeen wordt*

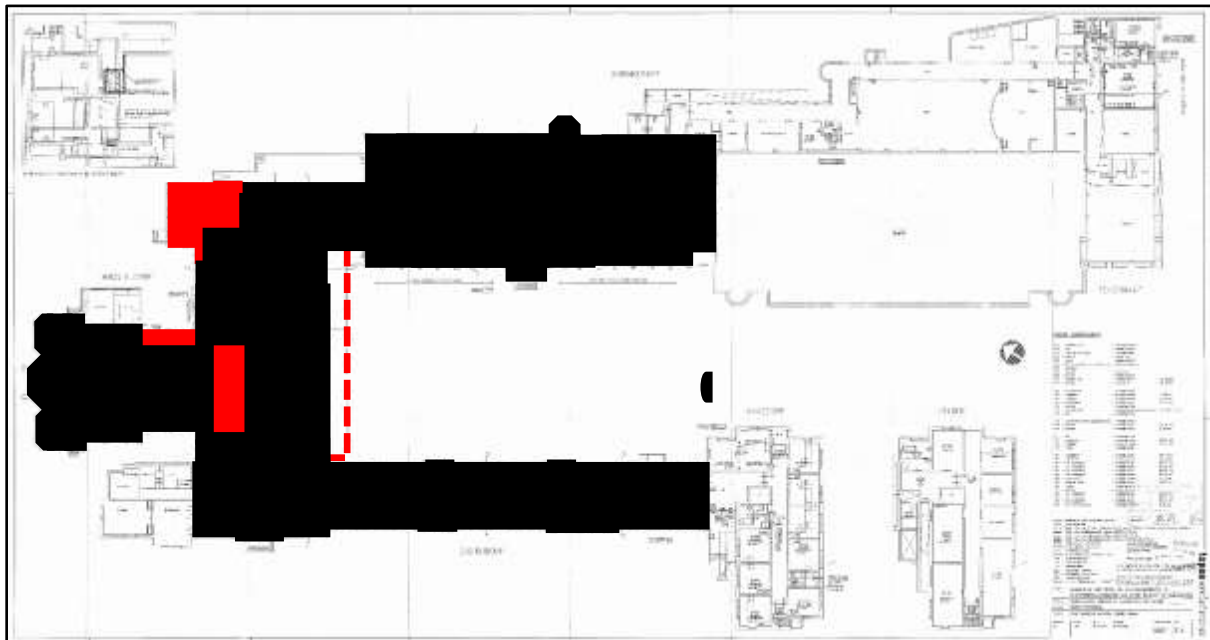
²⁹ ENK_AR-Z040, nr. 380: Kroniek 1902/9

³⁰ ENK_AR-Z040, nr. 380: Kroniek 1914/169

het werk goedgekeurd en bewonderd. Voorzeker past hier de welgemeende wensch dat God, Die zich niet in edelmoedigheid laat overtreffen, de milde geefsters niet onbeloond zal laten, maar op Zijne wijze zal vergelden hetgeen met zooveel liefde en blijmoedigheid voor de eer van Zijn huis is geofferd.'

3.9. Diverse uitbreidingen en aanpassingen (1919-1937)

Van de uitbreidingen van 1919 zijn geen bouwtekeningen bewaard gebleven, maar wel een kadastrale registratie en uitvoerige beschrijving in de kroniek. Het keukengebouw werd uitgebreid en verhoogd voor toevoeging van slaapkamers van de pensionnaires. Tegelijk zijn de keukens vergroot. De kapel kreeg een kleine uitbreiding aan de oostzijde, waarmee de bouw-massa het landhuis verder doorsnijdt. De kapel was daarmee rechtstreeks toegankelijk vanuit de middengang op de begane grond, nu zonder voorruimte. Tegen het schip van de kapel is een tweede gang toegevoegd. Deze gangen waren bestemd als rechtstreekse ontsluiting van het transept, waar de banken van de pensionnaires stonden. Het schip bevatte de 'koorbanken' voor de zusters,

De begane grond van het complex 'Huize Bijdorp', naar een tekening van Topos architecten uit 2001 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). Ingetekend in rood zijn de uitbreidingen en verhogingen van het keukengebouw en de kapel in 1919- '20. Het schip van de kapel is verlengd binnen de bouw-massa van het landhuis. De veranda is vernieuwd.

De kroniek geeft een bloemrijke omschrijving:³¹ *'Niet zoodra was de vakantie begonnen, of er werd een begin gemaakt met het in orde brengen van nieuwe slaapgelegenheden voor pensionnaires, en dit wel in de lokalen, die als oratoire en klas voor de kleine dienst deden. We hadden nam(elijk) dit jaar buitengewoon veel aanvragen tot plaatsing op ons pensioonaat en het liet zich aanzien of het getal wel tot 70 zou stijgen. Ook de ziekenkamer moest voorloopig als slaapzaal dienen, maar we hopen en bidden dat als Gods zegen op ons werk blijft rusten, dat weldra nieuwe lokalen zullen worden aangebouwd.*

³¹ ENK_AR-Z040, nr. 380: Kroniek 1919/231

Vergroting van 't Moederhuis. Circa 4 mnd was men nu aan den nieuwen aanbouw van Huize Bijdorp bezig en hoewel nog lang niet voltooid, kan de vermelding ervan niet langer uitgesteld.

Het snel toenemen van het ledental der Congregatie had de behoefte aan een vergroting van het moederhuis en van de kapel reeds lang doen gevoelen en eindelijk kwam er een tijdstip, dat zich behelpen niet meer doenlijk was. Teekeningen werden gemaakt en na lang beraad bleek het, dat aan de refterzijde van het huis de gelegenheid voor een uitbreiding 't gunstig was. In t bestek van den Heer Margry architect te R'dam, aan win de bouw werd toevertrouwd, was opgenomen; eersten een nieuwe recreatiekamer te bouwen op de bestaande uitgebouwde refter, en boven deze een nieuwe dormitorium, met een ruim aantal luchtige en lichte cellen; verder een trappenhuis, links van den refter met flinke portalen, kasten en W.C.'s. Dan verder nog een ruim vertrek voor de Z' Syndica met prachtige kelder eronder en keurige achteruitgang ernaast, en boven dat vertrek nog een flinke kamer met aangrenzende badkamer. Om de zoo hoog noodige vergroting van de keuken tot stand te kunnen brengen, moest de bestaande broodkamer, die eigenlijk een deel van de keuken uitmaakte, geheel weggebroken, evenals de provisiekamer, die langs de rechterzijde der kapel gelegen, een uitstekende gang kon worden, om het sousterrain met de kapel in verbinding brengen, dit laatste ten voordeele van 't noviciaat. De bestaande, nu door een betere vervangen recreatiekamer moest door een muur in twee lokalen verdeeld; het eerste gedeelte werd broodkamer, het 2de 'n zogenaamde waschkeuken, waar de groenten konden worden schoongemaakt, de vaten gewasschen, en zoo voorts.

Een groote verbetering mag 't nog heeten, dat pensionaat- en kloosterzolder bij deze nieuwen bouw, in verbinding met elkaar konden gebracht worden.

Het fornuis in de keuken voldeed al lang niet meer; het werd gelijktijdig vergroot en voorzien van zoogenaamde verwarmingskasten; een lang gekoesterde wensch, om op verschillende plaatsen van het huis steeds warm water te kunnen krijgen, kon nu ook in vervulling gaan; hiervoor moest een reservoir op een der cellen van het dormitorium geplaatst worden.

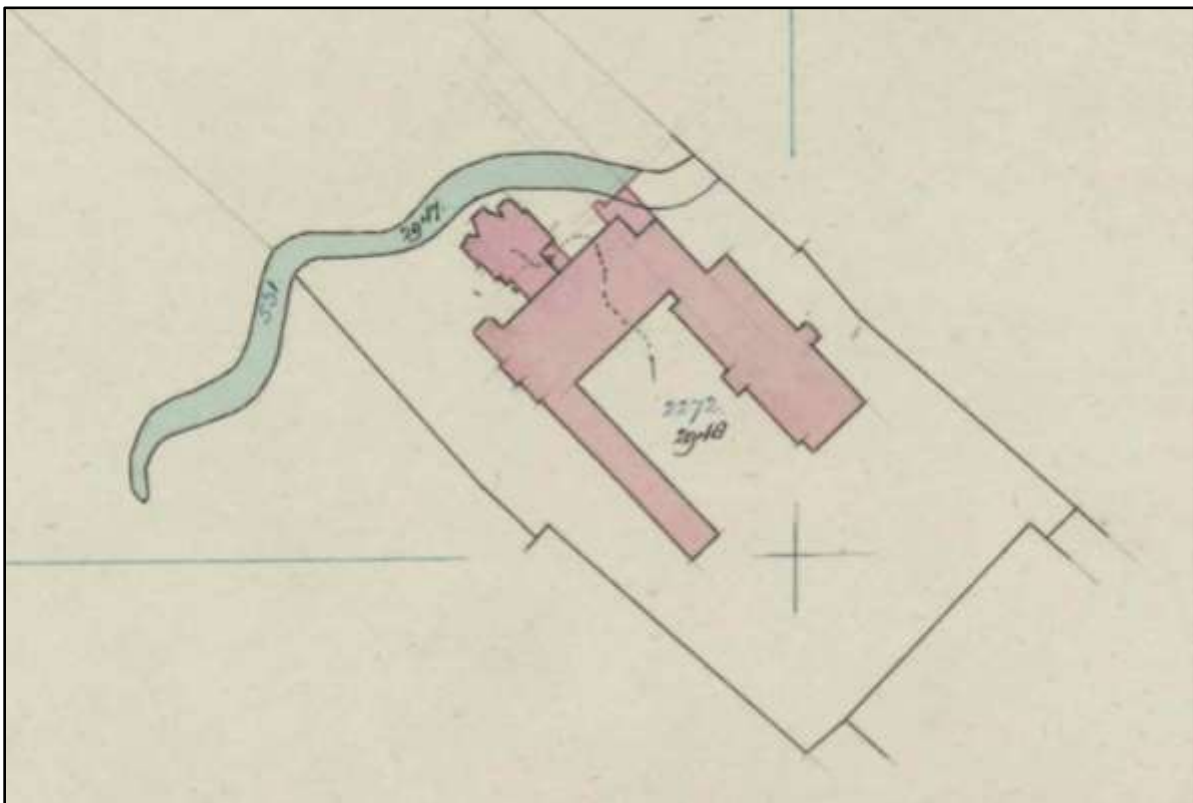
Het spreekt van zelf dat zulk een aanmerkelijke aanbouw, moest worden aanbesteed, en eveneens, dat dezelve aan den laagste inschrijver werd toegewezen. Dit bleek te zijn de Heer Niersman te Voorschoten (Aanbesteding 1 april '19). Omstreeks Paschen werd er een begin gemaakt met de werkzaamheden. In de eerste plaats moest een gedeelte van den vijver drooggelegd en de kelder worden uitgegraven; groote karweien, waar bij men op tal van moeilijkheden stuitte; water toch is een niet gemakkelijk te overwinnen, immer wederkerende vijand en .. veengrond, zoo als 't bleek te zijn is geen hechte bodem om op te bouwen.

Een tijdverloop van ± een geheel jaar was voor den geheelen arbeid noodig en alhoewel het nu volgende eigenlijk tot 1920 behoort, laten we 't hier duidelijkshalve, in verband met het voorgaande volgen.

Nog was het nieuwe kloostergedeelte niet geheel voltooid, toen opnieuw Bijdorps muren dreunden onder de zware hamerslagen. Ook de kapel was middelerwijs te klein geworden voor de bloeiende Congregatie; een vergroting van het transept voor de pensionairen bestemd, kon, helaas (al was 't ook hoog noodig) niet gevonden worden, maar wel zag men kans het schip te verlengen tot aan de kloostergang en daarmee zou een vergroting van het koor-tje gepaard gaan. Hiervoor moest echter de zeer soliede achtermuur der kapel omgehaald, een steile trap naar den zolder, twee licht- en luchtlooze privaten benden verdwijnen, doch daar de nieuwe vleugel voorzien was van een flinken opgang, en van een ruim aantal lucht- en lichtrijke W.C.'s viel er over die afbraak niet te treuren.

Echter moet ook vermeld dat het verdwijnen van een mooie eikenhouten binnentrap, die van de 1ste verdieping naar de kapel voerde als een klein nadeel moet worden aangemerkt, doch dit kleine nadeel valt weg naaste de groote voordeelen door deze verandering behaald. Immers werd in 't koor der Zrs. ruimte gewonnen voor 6 banken, ieder voor 6 personen en 't koortje, dat altijd als te klein was uitgekreten, kon nu een flink aantal zieken en zwakken desnoods met ruststoel en al herbergen. Bovendien werd gemeld koortje bij dezen verbouw aan de eene zijde met de ziekenkamer aan de andere met het dormitorium in verbinding gesteld, een verbetering, die ook niet weg te cijferen valt.

Nu rijst als vanzelf de vraag: Van waar zullen in deze dure tijden nu de eikenhouten banken komen, om ruimte, die nu gemaakt is te vullen? Nog was de vergroting van de kapel niet geheel voltooid, of reeds daagde er een goede geefster op, die ons de toezegging deed de zware kosten ervan te willen dragen. Mejuffr. A. Dekkers te Bergen op Zoom is Bijdorp dank verschuldigd voor deze kostbare gave.'

Hulpkaart Voorschoten sectie B archiefnr. 360 opgemaakt april 1920 (kadaster). Op deze kaart staan de noordelijke gang tegen het schip van de kapel en de uitbreiding van het keukengebouw ingetekend.

In de jaren twintig bestonden plannen om het pensionaat uit breiden, maar deze konden niet gerealiseerd worden door financiële problemen. De Zusters moesten zich behelpen met aanpassingen in de bestaande gebouwen, herschikking van functies en herbestemming van de zolders. Wel kon een nieuw washuis worden gebouwd, verbonden met de kelders van het pensionaat door middel van een onderaardse gang (1924). De kronieken geven blijk van deze worsteling met de ruimte.

In 1921 meldt de kroniek:³² *‘Aangezien de grootsche plannen voor het bouwen van een nieuwen vleugel aan het pensionaat in duigen was gevallen (althans de ten uitvoerlegging ervan om financiële redenen verdaagd) en toch het groote aantal kinderen dringend een 2de speelzaal vroeg, werd besloten van deze vacantie gebruik te maken, om den scheidingsmuur tusschen de bestaande groote zaal en het lokaal Ste Marie eenige Meters naar voren te doen verplaatsen, waardoor de zaal eenige vierkante Meters kleiner zou worden en het andere vertrek in diezelfde mate vergroot, zoodat beide lokalen als speelzaal konden dienen. Deze karwei was alles behalve een kleine te meer daar ook de vloer in beide recreatiezalen noodig moest vernieuwd worden.’*

De kroniek over het jaar 1922 doet verslag van de herinrichting van de zolder van het pensionaat, waarbij de oostelijke kopgevel is verhoogd:³³ *‘Nu het nieuwe schooljaar weer een aanvang neemt en de aan- en verbouw van het pensionaat (omtrent Paschen begonnen) zijn voltooiing nadert, laten we hier een opsomming volgen van de voornaamste veranderingen en verbeteringen. In de eerste plaats is nu voorzien in de groote behoefte van een 2de groote slaapzaal. De ruimte hiervoor benoodigd was alleen te vinden op den zolder boven de bestaande slaapzaal, zoodat de zolder aan de cour-zijde opgetrokken werd, toen geplafonneerde en voor licht en lucht voorzien werd van 3 uitgangen naar een vriendelijk balcon (boven de bestaande) en behalen van eenige flinke vensters aan de parterre-kant, van een groote lantaarn in ’t midden van ’t lookaal. Op de nieuwe slaapzaal zijn nu 28 chambretten, 3 tusschengangen en aan weerszijden een aantal kastjes en kasten. Naast de slaapzaal zijn gebouwd 2 W.C.s en spoelbak, 2 badkamers, geheel naar de eischen des tijds en een lokaaltje voor gymnastiekoefeningen. In dezelfde richting verder gaand vindt men het nieuwe van den zolder derwaarts geplaatste lokaal voor de behandeling der wasch, alles van het overige gedeelte van den zolder, (dat ‘zolder’ blijft) door een nieuwe gang gescheiden. Ook op deze nog overige ruimte van den zolder, voor de koffers der pensionairen bestemd, is door ’t aanbrengen van eenige ramen en kasten een grote verbetering gebracht. Daar ’t dak van ’t pensionaat dingend herstelling behoefde is hierin gelijktijdig voorzien. De lokalen die tijdelijk voor slaapzaal hadden gediend, herkrege nu hunne oorspronkelijke bestemming, zoals oratoire en de ziekenkamer....*

van de daaropvolgende Kerstvacantie werd geprofiteerd om de bestaande ouderwetsche Nrs. 100 [toiletten] in het pensionaat door waterclosets te vervangen.’

De kroniek van 1923 getuigt van een reeks kleinere verbouwingen, waaronder vernieuwingen en uitbreidingen in het landhuis. Daartoe behoorde ook een restauratie van de ‘woonkamer van Fahrensbach’ en de naastgelegen museumkamer, die gepleisterde wanden en een reeks tuindeuren met schuifluiken kregen.

De kroniek vermeldt:³⁴ *‘Het voorjaar van 1923 en de daaropvolgende zomer en herfst waren getuigen van eenige aanmerkelijke veranderingen en verbeteringen op Huize ‘Bijldorp’ en de omgeving*

1. *Bij den koestal werd gebouwd een op beton rustende nieuwe hooitas met gelegenheid voor stalling van paard en wagens*

³² ENK_AR-Z040, nr. 380: Kroniek 1921/ 266

³³ ENK_AR-Z040, nr. 380: Kroniek 1922/ 295 en 1922/ 304

³⁴ ENK_AR-Z040, nr. 380: Kroniek 1923/309

2. *Het kerkhof werd naar beide zijden eenige Meters vergroot, van rasterwerk voorzien en aanmerkelijk verfraaid. De treurwilg, laurier- en palmboompjes verwijderd en vervangen door een fraai Christusbeeld (Kalvarie).*
3. *In den Refter van de pensionairen werd een rol gemaakt voor 't aanbrengen der spijzen en deze in verbinding gebracht met de nieuwe waschkeuken. Daarvoor bleek 't noodzakelijk de bestaande glazen veranda tot aan den muur van 't pensionaat door te trekken, waardoor er een flink ruim vertrek, waardoor nu een flink ruim vertrek is ontstaan is van allerlei gemakken voor de verschillende daar te verrichten werkzaamheden voorzien. Dit nieuwe vertrek moest door een nieuwe trap met de bestaande ondergrondse gang en dus onmiddellijk met het noviciaat in verbinding worden gebracht, waardoor de afscheiding van novicen en geprofesten nog bevorderd wordt.*
4. *Het balcon van de achterkamer van het huis, deerlijk door den tijd aantast, moest geheel vernieuwd worden, alsook de daarondergelegen open veranda.*
5. *In de plaats van de ouderwetsche opschuiframen der ontvangstzaal en aangrenzende kamer, die beide op de open veranda uitkomen, kwamen openslaande ramen en de zware niet te hanteren eikenhouten blinden door lichtere vervangen. Toen voor hierboven genoemde werkzaamheden de zeilen in die vertrekken werden opgenomen, bleek, dat de binten (die in het zand rusten) onder den vloer van de kamer der Priorin, later consiliekamer, geheel vermolmd waren, omdat volgens deskundigen zeil op den vloer het uitwasemen belet. In de ontvangstzaal was dit echter niet het geval, omdat daar onder den vloer een open ruimte is. Het hier vermelde maakte het noodzakelijk in de kamer der Priorin een nieuwe vloer te leggen, en aangezien het behangsel in dat vertrek ook vernieuwing behoefde, werd de voorkeur gegeven aan gepleisterde muren.*
6. *Er moest nog in één dringende behoefte worden voorzien, nam. Een gezamenlijke naaikamer. Tot dusverre hadden de Zrs. zich met een paar kleine cellen beholpen. De groote zolder, toen nog reeds eenige jaren voor dormitorium gebruikt, moest de noodige locatie afstaan. Een flinke ruimte in den linkerhoek werd met een houten beschot afgezet, aan 2 kanten opgetrokken om licht en lucht te krijgen; en opnieuw bevoerd. Ook voor kunstlicht en stookgelegenheid werd gezorgd en een flink aantal kasten gebouwd, zoodat de nieuwe naaikamer aan alle eischen voldoet.*

In 1924 gingen de werkzaamheden verder:³⁵ *'Alhoewel in '23 reeds groote herstellingen van en verbeteringen op Huize Bijdorp hadden plaats gehad, was men daarmee toch nog niet aan een eind gekomen. De verbindingsgang – (beneden) – met het pensionaat bevond zich nog steeds in een deerniswaardigen toestand omdat men wegen andere verbouwingsplannen nog geen verandering raadzaam had geoordeeld. Het was in dit nieuwe jaar een der eerste zorgen van de zeer eerw. Priorin hierin verbetering te brengen en binnen zeer korten tijd behoefde dit gedeelte van de gang niet voor het ander onder te doen. Ook het dak behoefde dringend vernieuwing, vooral het gedeelte boven het destijds grijze dormitorium (later door het afschieten van een gedeelte voor kofferbergplaats regelmatig van vorm geworden en geel geverfd). Ook in 't Noviciaat bleken eenige verbeteringen noodzakelijk:*

- a. *Het kapelletje, te klein voor het groote aantal novicen en postulanten werd met de ruimte van een groote aangrenzende cel vergroot, opnieuw geverfd en van een kruisweg en een groter aantal banken voorzien.*

³⁵ ENK_AR-Z040, nr. 380: Kroniek 1924/321

- b. *De cellen van het grijze dormitorium tussen noviciaatzolder en strijkkamer werden – ten koste van een niet-benutte tusschengang - vergroot, verbeterd en opnieuw geel geschilderd.*
- c. *Een gedeelte van den droogzolder – aan den parterrekant – grenzend aan de bovengenoemd dormitorium werd afgetimmerd en voor naaikamer der novicen bestemd. Dit nieuwe vertrek, hoewel wat smal, is toch praktisch ingericht, goed verlicht, want ook aan de binnenzijde vangt het licht door de glazen deuren, die voor den achterwand gebruikt zijn en eerste het trappenhuis hadden afgesloten, 3 hang- en 3 legkasten aan de twee zijanten aangebracht, verschaffen de noodige bergruimte.’*

De kroniek vervolgt:³⁶ *‘Toen men kort na Paschen van 1924 eene aanvang had gemaakt met den bouw van het waschhuis, werd tegelijkertijd een verandering ondernomen op de speelplaats van het pensionaat. De lage houten veranda ter linkerzijde gelegen was zoo bouwvallige geworden, dat vernieuwing dringend noodig was. Van deze gelegenheid werd gebruik gemaakt, om meteen de cour te vergrooten. Dit geschiedde in de breedte door de nieuwe veranda een flink eind achteruit te zetten, waardoor gelijk de slordige rommelhoek achter de veranda verdween, om plaats te maken voor een breed pad, leidend naar de Krommen Vlietlaan verlegd moest worden. Daartoe werd de strook grond tusschen cour en weide een weinig verbreed door het dempen van een deel der sloot, die daardoor wat smaller werd. Zoo werd de speelplaats een aardig strookje grooter.*

De nieuwe veranda, hooger opgetrokken dan de oude, is een waar sieraad voor de speelplaats. Twee flinke kasten werden er in aangebracht voor speelgoed en tuingereedschap, als ook twee W.C’s waardoor het voortdurende heen en weer loopen in de gang, tijdens de recreaties vermeden wordt. Verder twee fonteintjes om de kinderen de gelegenheid te geven de handen te wasschen. Ook zijn door het gedeeltelijk in boogvorm uitbreken van den linkerzijmuur der aan het gebouw vaste veranda, beide veranda’s met elkaar in verbinding gebracht, wat vooral bij slecht weer en natten grond het grote voordeel oplevert, dat de pensionaren niet over de cour behoeven te loopen.

Daar de speelplaats zeer verzakt, werd deze door een dikke laag puin opgehoogd, flink gewalst en weer met zand bedekt. Aangezien deze laatste karwei tijdens de afwezigheid der kinderen moest plaats hebben, was de geheel verandering eerst definitief voltooid, toen de pensionairen na de groote vacantie terug kwamen.’

In 1925 staat vermeld:³⁷ *‘Nog willen wij hier aanstippen, dat het lokaal sedert enkele jaren op Bijdorp bekend onder de naam van Catharinaslot in dezen tijd van veranderingen en verbeteringen, ook aan de beurt kwam. Dit vertrek was door houten beschotten in zes kleine cellen (voor zieken) met een middendoorgang verdeeld. Fraai mocht het niet heeten, en praktisch al evenmin. Vandaar dat Moeder Priorin besloot de schotten te laten verwijderen en er een nette frissche ziekenkamer van te laten maken, met – indien gewenst – verplaatsbare kamerschotten voor de vrijheid.*

Plafond en muren kregen in dezelfde tijd een flinke vernieuwingsbeurt: en reeds in januari 1925 kon het van aanschijn veranderde lokaal weer in gebruik worden genomen.

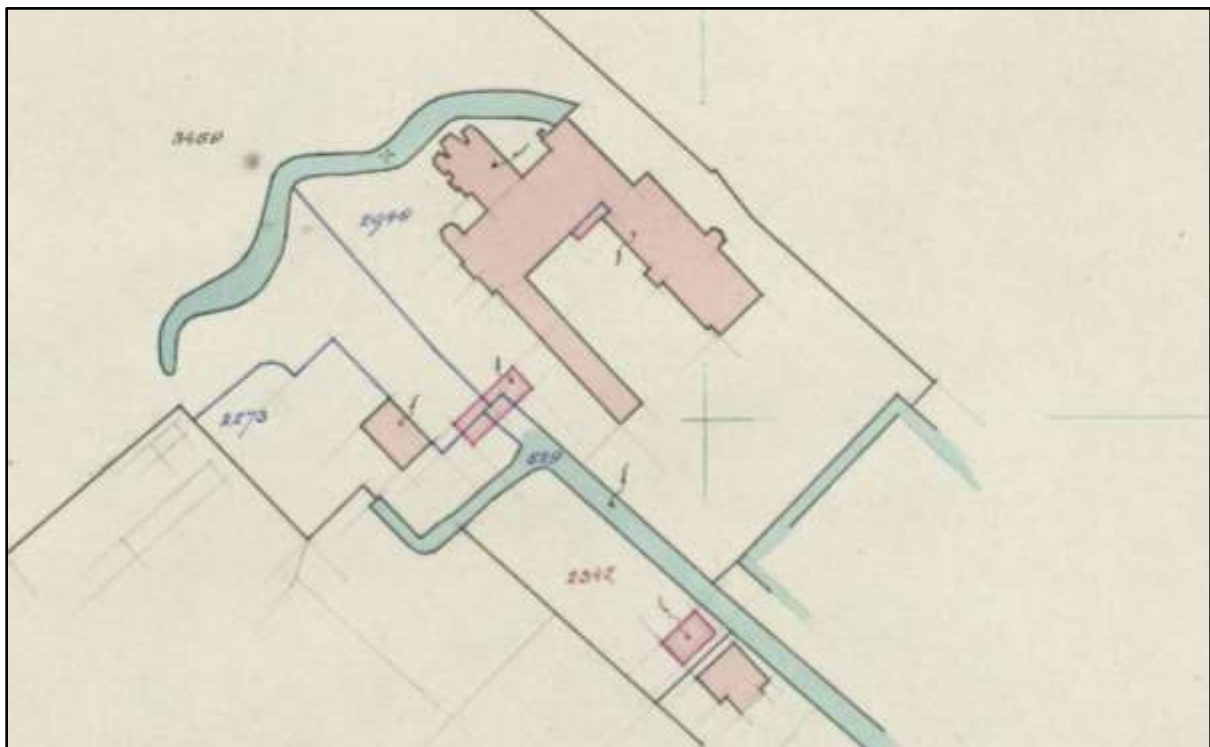
³⁶ ENK_AR-Z040, nr. 380: Kroniek 1924/ 355

³⁷ ENK_AR-Z040, nr. 380: Kroniek 1925/357

In maart d.o.v. werd het oude bruggetje bij de boerderij door een beter vervangen, nu ter weerszijden rustend op beton landhoofden. N.B. De kettinkjes om 't ophalen te bewerken, worden eerste in Juli 1928 aangebracht.

De Paaschvacantie van dit jaar werd benut om in de vestibules, gangen en langs de trap bij den hoofdingang van het huis een tegellambriseering te laten aanbrengen. Aan de Firma Van Leut te R'dam werd deze taak opgedragen, die zich daarna op uitstekende wijze gekweten heeft, zoodat de verandering eenieders bewondering afvraagt. De nu in den muur vaste haken en dito paraplubakken maakten de verstelbare portmanteau's overbodig zoodat deze voortaan elders hun bestemming zullen vervullen.'

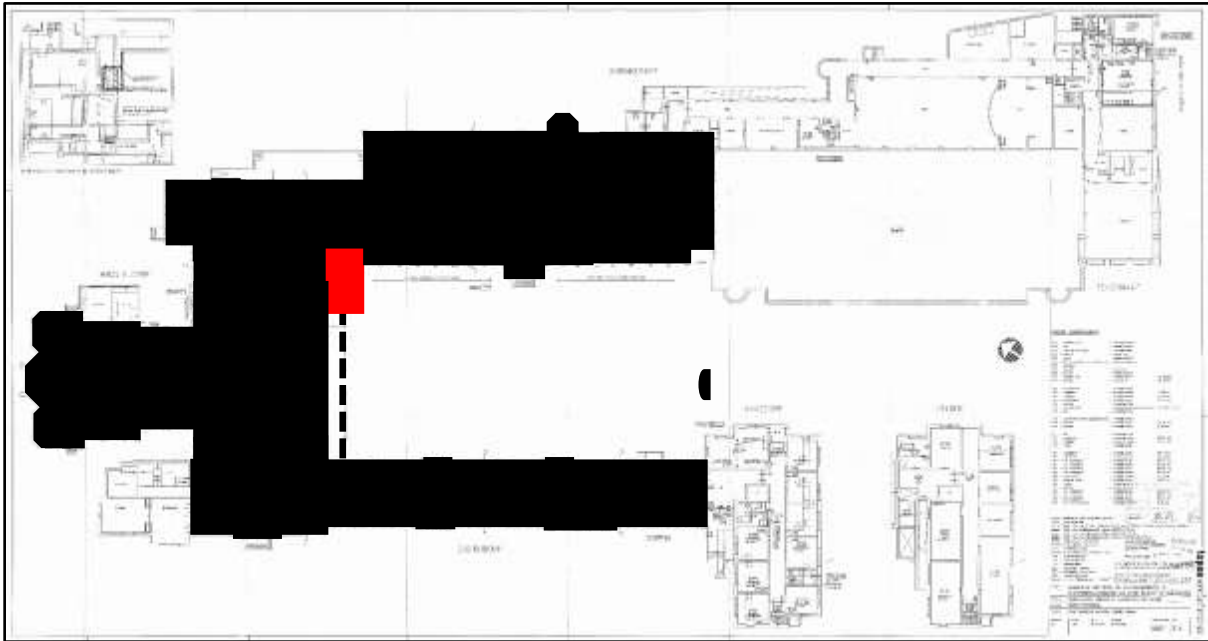
Dan volgt in 1927 een beschrijving van funderingsherstel:³⁸ *'Belangrijke herstellingen moesten er in de vacantie plaats hebben van de fundeering van het pensionaat. Door de vermeerdering van 't aantal watermolens in de polder van Voorschoten was 't peil van 't grondwater beduidend lager geworden dan vroeger. Daardoor waren de koppen der heipalen, die nu boven 't water uitstaken, verweerd, zoo dat de muren begonnen te verzakken wat een groote scheur veroorzaakte. Ofschoon 't karweitje zich eerste heel kostbaar en gevaarlijk liet aanzien, is alles toch op 't eind nog meegefallen, dank aan de hulp van den goeden H. Jozef, die door de communitie gedurende de werkzaamheden iederen dag speciaal daarvoor was aangeroepen.'* Enkele jaren volgde herstel van de funderingen van het pensionaat (1934):³⁹ *'De fundamente van het pensionaat eischten groote reparatie; daar de heipalen door het grondwater waren verrot, moest het verteerde gedeelte door beton worden vervangen en een ijzeren balk worden aangebracht, om het scheuren van de muren te ondervangen.'*

Hulpkaart Voorschoten sectie B archiefnr. 435 opgemaakt juli 1925 (kadaster). Op deze kaart staan een aanbouw tegen landhuis en keukengebouw, het nieuwe washuis en een wagenshuur.

³⁸ ENK_AR-Z040, nr. 381: Kroniek 1927/ 23

³⁹ ENK_AR-Z040, nr. 381: Kroniek 1934/ 102

De begane grond van het complex 'Huize Bijdorp', naar een tekening van Topos architecten uit 2001 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). Ingetekend in rood is de aanbouw tegen het keukengebouw in 1924.

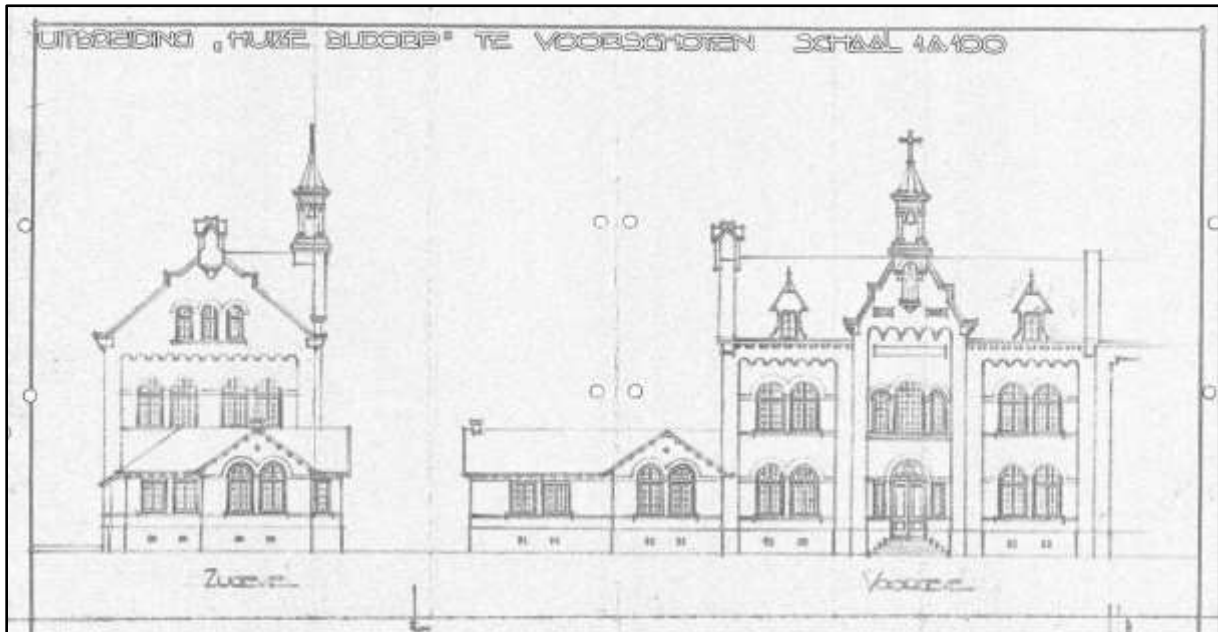

Luchtfoto van het complex 'Huize Bijdorp', ansicht uit 1931 (collectie auteur).

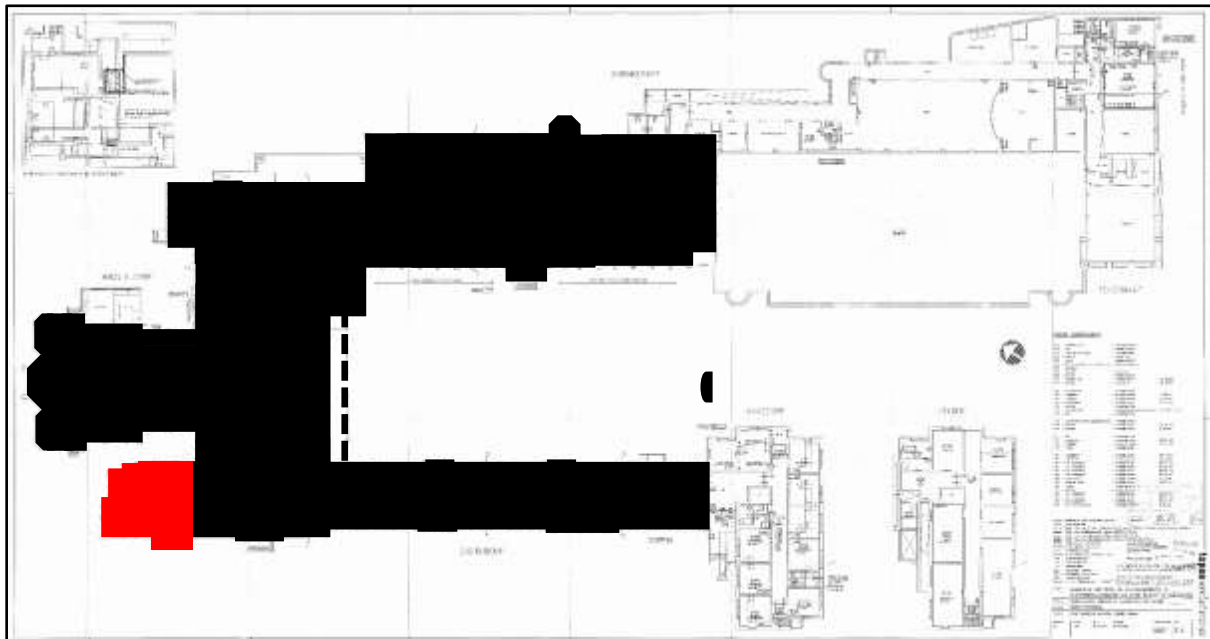
Een bescheiden uitbreiding – maar door de locatie naast de hoofdentree – beeldbepalende wijziging van het complex was de bouw van een verblijf met spreekkamer naast de spreekkamer, vermoedelijk het verblijf voor de rector. In de kroniek ontbreekt een beschrijving. Wel is duidelijk dat de oude erker voor de rector gesloopt moest worden (1904). De oorspronkelijke

functie was al verloren gegaan. Hij behoorde bij de administratiekantoren. De vergunningstekening uit 1935 laat een zelfstandige woonverblijf zien, bestaande uit woonkamers-en-suite, een slaapkamer en een badkamer. Verder had het gebouw een spreekkamer, nu ingericht als slaapkamer. De interieur-afwerking is nog grotendeels behouden.

Opmerkelijk is dat het kadaster deze uitbreiding niet heeft geregistreerd, pas in 1950 volgde de inschrijving.

Gedeelte van de bouwaanvraag voor een uitbreiding van het entreegebouw, vergunning 28 juni 1935 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). Het ontwerp is getekend door P.N. de Bruijn.

De begane grond van het complex 'Huize Bijdorp', naar een tekening van Topos architecten uit 2001 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). Ingetekend in rood is de aanbouw tegen het entreegebouw in 1935.

3.10. Modernisering van de kapel vanaf 1933

In de jaren dertig is de kapel gemoderniseerd, waarbij de neogotische uitmonstering is versoberd. Het koor kreeg nieuwe, kleinere vensters en een lager gewelf. Vermoedelijk is het nieuwe gewelf onder het bestaande stenen gewelf aangebracht, want op zolder zijn hoge en steile bakstenen steekappen van het gewelf zichtbaar. De interieur-afwerking is vernieuwd, inclusief het pleisterwerk, het hoofdaltaar en enkele beelden. Ook elders in de kapel zijn neogotische ornamenten verwijderd, zoals de huiven boven beelden. Verder zijn nieuwe beelden geplaatst. In 1939 is de kapel overschilderd, waarmee de neogotische decoraties aan het zicht onttrokken werden door dikke lagen kalkwit. Twee schilderijen bleven behouden, namelijk achter het orgel. Op de triomfboog – het kader van het koor – zijn nieuwe schilderijen aangebracht. Deze verbouwing wordt verder beschreven in het hoofdstuk over de kapel.

Het mortelbakje en de troffel, gebruikt door mgr. J. Aengenent bij de inwijding van nieuwe altaar op 23 maart 1933 (Huize Bijdorp, museumkamer). Met deze troffel is de eerste steen gelegd.

De kroniek van 1933⁴⁰ staat een verslag over de moderniseringswerkzaamheden van het koor van de kapel:

‘Begin van de slooperswerk. Enkele uren zijn voldoende om een leegte te brengen in ons geliefd heiligdom. Een planken schutting sluit het presbyterium af en een keurig noodaltaar daarvoor opgericht, slaagt er in om het gemis eenigszins te vergoeden. En – altaar en communiebank kregen een nieuwe bestemming. De kapel van Sambeek prijkte weldra met beide kostbare stukken en onze goede oud-strijderessen zegenen den dag, waarop het begin gemaakt werd aan het feestgeschenk voor onze Zeer Eerw. Zilveren Bruid.

....

⁴⁰ ENK_AR-Z040, nr. 381: Kroniek 1933/85-96

Nu volgde een tijd van kloppen en hameren; van breken en opbouwen. De groote gothieke ramen werden uitgebroken, het gewelf verlaagd, de muren en vloer afgebikt en al eischte een korte, maar vinnige ijsperiode nog een veertien dagen op zoodat alle werkzaamheden aan den bouw stil lagen, toch werd het werk in den gestelden termijn voltooid. Er werden offers voor gebracht, overgewerkt, nachtwerk verricht; maar half maar verkreeg men het verlangde resultaat. Na het wegbreken van de schutting, de groote voldoening, dat de vernieuwing een heerlijke verbetering is geworden. De nieuwe ramen glas-in-lood, stellen de hoofdliefdewerken van de Congregatie voor, n.l. Het Onderwijs, de Ziekenverpleging en die van Ouden-vandagen. De daarmee gepaard gaande verandering in het gewelf in het presbyterium, dat ruim een meter is vergroot, de electrische verlichting, die aan het geheel is aangepast, de nieuwe vloer, alles in stemmige lijn en kleur gehouden vormt een waardige omgeving voor de nieuwe woonplaats van Koning Christus. Een bronzen hek sluit het geheel af.

... Een massief diep zwarte altaarsteen en tafel van zwaar gepolijst hardsteen met dito altaartreden en een retabel met geschilderde houten paneelen maken de dragers uit van een vergulden tabernakelkast, het kostbaar verblijf voor onzen Heiland (ontwerper architect P. de Bruijn Wassenaar). In een kernachtig woord zette de Rector de wording en uitvoering van dit geschenk uiteen, dat de eenige wensch van Moeder Priorin voor haar feest in vervulling deed gaan. Men had Z. Ew. als bouwheer alle vertrouwen geschonken, het was Z.Ew. nu een genoeg als rentmeester rekenschap af te leggen van de gaven hem ter beschikking gesteld. Daarom was ieders aandeel in het cadeau door de aanwijzing met een kaartje aangegeven. Daarbij waren nog te bewonderen 3 stel kandelaars met één voor 'sanctus'-en één voor paaschaars, een gebronsde godslamp en wierrookvat met scheepje, ampullen met blaadje, pax -emblemen, een altaarklok, enz. Tevens waren verschillende reliquiehouders ontworpen en ten geschenke gegeven om een dagelijksche openbare vereering der reliquieën van de Heiligen te bevorderen. In den avond arriveerde ZH Exc. Mons. J. Angenent met zijn secretaris voor de feestelijkheden van morgen. Z.H.Exc. werd door de voltallige Raad der Congr. en de Priorin van Huize Bijdorp ontvangen, waarna de vernieuwde kapel zeer tot genoegen door de Eerw. Geestelijken in oogenschouw werd genomen.'

De werkzaamheden werden voortgezet in de tweede helft van de jaren dertig, mede ingegeven door de uitbreiding van de schoolfaciliteiten en pensioonaat (MMS):⁴¹ *'September. De dag van de opening der MMS is op 8 Sept. Bepaald; maar er is geen plaats op Bijdorp voor het groote aantal, dat verwacht wordt! Nieuwe eikenhouten banken moeten de plaats van fraai gebeeldhouwde banken innemen; dan kunnen er 90 pensionarissen plaats vinden in de kapel. Ze zijn nog juist gereed voor het entrée en ze ontsieren gelukkig niet door lengte en breedten.'*

Het overschilderen van de kapel en vernieuwen van beelden zorgde voor een radicale verandering van het beeld:⁴² *'Februari – de bestaande beelden van het H. Hart en OLVr. van Lourdes worden vervangen door beeldhouwwerk van Wim Nijs, voorstellende het H. Hartbeeld en een Madonna met Kind. Het eerste is een geschenk van Architect de Bruyn.*

Eind augustus werd een begin gemaakt met het schilderen van de geheel kapel. Een verplaatsbare steiger ontsierde bijna drie maanden de kapelruimte, doch het werk vlotte; zoodat de blanke wanden en het licht gewelf spoedig lieten zien dat er een fijn geheel zou ontstaan. Lijnen en bogen werden eer hersteld en het geheel bouwwerk ontdaan van randen en kleuren, herleefde in eerste staat.

⁴¹ ENK_AR-Z040, nr. 381: Kroniek 1937/ 146

⁴² ENK_AR-Z040, nr. 381: Kroniek 1939/ 174

Nadat door de Firma N. Winnubst en zonen te Wassenaar de grond was gelegd, kwam de kunstenaar Wim Nijs met een sobere tekening in grijs en goud de versiering aanbrengen. Alles tot een fijn, mooi geheel, passend bij altaar en beeldhouwwerk.'

In hetzelfde jaar is ook het houtsnijwerk van het meubilair in de kerk vereenvoudigd, waarmee de meest 'opzichtige' neogotische kenmerken verdwenen. Zo zijn alle torentjes van de koorbanken en de huiven van de beelden verwijderd. (47, 14).

Het interieur van de kapel, ansichtkaart omstreeks 1962 (collectie auteur).

De aanpassingen van kort na de Tweede Wereldoorlog vormen een verdergaande versobering van het neogotische interieur. Direct na de tweede wereldoorlog kreeg de kapel een nieuw orgel ter gelegenheid van het zilveren ambtsjubileum van Priorin Sebastiana Feye.⁴³ In 1958 bleek het alweer noodzakelijk om de kapel te schilderen, nu in een licht-crème kleur. Verder zijn een 'Nieuwe kruisweg, beeld van de H. Jozef en licht-ornamenten ... aangebracht.'⁴⁴ .. En vier jaar later verdween de rijk geschakeerde tegelvloer: 'Bij gelegenheid van het Zilveren Professiefeest van Moeder Priorin schonken de Oversten van de Congregatie in het Priesterkoor twee glas-in-lood ramen met de voorstelling van de H. Dominicus en H. Catharina. Ook een zwart marmeren vloer in de kapel in plaats van de gekleurde tegels.'⁴⁵

⁴³ ENK_AR-Z040, nr. 47, pag 20

⁴⁴ ENK_AR-Z040, nr. 381: Kroniek 1958/ 155

⁴⁵ ENK_AR-Z040, nr. 381: Kroniek 1962/170

3.11. Verbouwing van pensionaat en bouw van nieuw pensionaat

De onderwijsdiscussies in de 19de eeuw leidden in 1863 tot een wet op het Middelbaar Onderwijs, ten tijde van het ministerschap van J.R. Thorbecke. Dit leidde al in 1864 tot de stichting van Hogere Burgerscholen (HBS) in talloze steden. Eén van artikelen in de wet maakte ook de stichting van gesubsidieerde meisjesscholen mogelijk door gemeenten, provincie of stichtingen. Het enige nadeel was dat de eindtermen onvoldoende waren omschreven, zodat er geen examen volgde maar een getuigschrift. In 1935 veranderde de status van de MMS door invoering van een uniform lesprogramma in combinatie met examenvoorwaarden. Dat was voor de Zusters aanleiding om hun ULO (met Franse inslag) uit te breiden met een MMS. In januari 1937 presenteerde de priorin de plannen voor de bouw van een uitbreiding, bestaande uit een gymnastieklokaal annex toneelzaal, waarboven chambrettes voor internen en een refter. Het bestaande pensionaatsgebouw met onderwijslokalen op de begane grond en de slaapzaal op de verdieping moest geheel gemoderniseerd worden. De plannen zijn getekend door de architect P. de Bruyn uit Wassenaar. Op 31 december is het gebouw voltooid. De veranda tegen de kop van het pensionaat is overgeplaatst naar de speelplaats van de dorpsnormaalschool.⁴⁶

Per 1 maart 1941 is de MMS wettelijk erkend. Dat hield wel in dat er lekenonderwijzers aangetrokken moesten worden voor de vakken, die de zusters niet konden geven (47, 15).

In 1972 vond de laatste examenzitting plaats van de MMS Bijdorp, waarbij alle 33 kandidaten geslaagd bleken te zijn. Het was de laatste zitting in deze setting, omdat de MMS in het St Lucascollege voortgezet werd. De MMS had 34 jaar bestaan sinds de oprichting in 1938, waarbij 902 eindexamens met goed gevolg zijn afgelegd. Slechts 44 leerlingen hebben de eindstreep niet gehaald. Ook het pensionaat hield op in haar bestaan. Dat was gesticht in 1879.⁴⁷

Links: het pensionaat na de verbouwingen van 1937-'38 (Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven, ENK_AR-Z040-3011-08).

Rechts: het nieuwe pensionaat, circa 1938 (Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven, ENK_AR-Z040-3011-04).

⁴⁶ ENK_AR-Z040, nr. 47, pag 13

⁴⁷ Voorschotense courant, juni 1972 (kopie), nr. 47

Eén van de kamertjes in het nieuwe pensionaat in 1937, ingekleurde ansicht 1936 (collectie auteur).

In de kroniek van 1937 staat een uitgebreide en bloemrijke omschrijving:⁴⁸ *‘Het nieuw gebouwde pensionaat is voltooid. Keurig van bouwtrant en frisch van kleur ligt het daar in de landelijke omgeving, achter de oude gebouwen als een type van stijl en goede smaak, van onverminderde toewijding en zorg. Aan alles is gedacht. En zoo noodigt het niet alleen de oude trant te moderniseeren; maar het steekt de oogen uit en eischt vernieuwing naast zicht.*

De architect P.A. de Bruyn heeft er met zijn fijn maatgevoel een pronkstukje van gemaakt, al stonden hem slechts de eenvoudigste materialen ten dienste.

De eerst gevormde plannen, hoewel van veel grooter opvatting, moesten plaats maken voor de meer praktisch ingedeeld, doch veel eenvoudiger teekeningen, aan wier uitvoering de aannemers firma Evers te Heemstede de eerste hand legde op 1 Maart 1937.

Er moesten natuurlijk slachtoffers vallen: de 15 oude reuzen vielen onder de hakbijl en voor de mooie veranda moest een bestemming worden gezocht op de speelplaats van de dorpsbe-waarschool.

1 April werd de 1ste der 460 heipalen in de grond geheid; als blijde herinnering werd hiervan een photo gemaakt. Tot eind April werden de werkzaamheden bemoeilijkt door slecht weer, aanhoudende regen met weinig opklaring van korte duur. Daarbij kwam nog pech met de heipalen; zoo zelfs dat op 23 April door de ZE. Moeder Priorin (in) een communiteitsgebed werd verzocht en St en St Josefs hulp gevraagd, opdat de resteerde palen aan België's grens zouden worden vrijgegeven. 23 April werd een begin gemaakt met het betonstorten voor de fundeering.

3 Mei kon het heien worden voortgezet en met het metselwerk begonnen.

8 Juli. De vlag in top – begin van kapping. Intusschen was de recreatiezaal omgebouwd in een aan alle eischen des tijds voldoende huishoudlokaal. Geheel vernieuwd en verjongd is die afdeeling op zich zelf een lust voor het oog en een in alle opzichten praktisch ingerichte huishoudschool. October volgde de inwijding en ingebruikneming.

30 en 31 October: Groote verhuizing van 't pensionaat naar de nieuwe bouw. Allerheiligen was wel een dag bij uitstek van Gods zegen over dat eerste gedeelte af te smeeken. Plechtig trokken de rijen pensionaatszusters voor de Oversten uit, die den Hoogerw. Rector begeleidten ter inwijding.

2 Nov. Werden in gebruik genomen de slaapkamertjes en de muziekkamertjes. Voorts werd met man en macht gewerkt om het gymnastieklokaal vóór Dec. in orde te hebben; opdat St. Nicolaas zijn intrede zou kunnen doen in de fraaie aula. Die wensch werd vervuld en nadat de goede Sint ...

Kerstvacantie. Inwijding van de beide recreatiezalen met vestiaires, die met de gansche bouw wedijveren in goede smaak en fijne toon. Een heerlijk vredig uitzicht over de weilanden en lanen en daarbij tot in de laatste puntjes verzorgd om ze gezellig te maken.

Moge Gods zegen op de nieuwe plannen rusten, dat wenschen en bidden wij!’

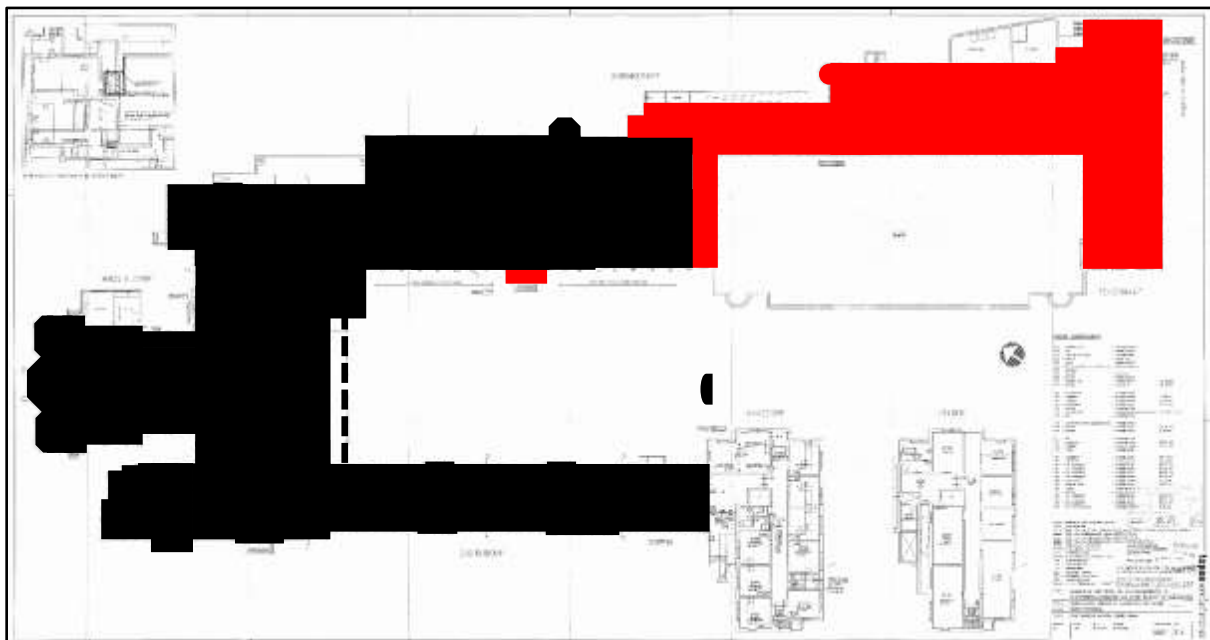
De herbestemming van het oude pensionaat tot schoollokalen op de begane grond en eerste verdieping en de inrichting van een nieuwe slaapzaal op zonder, de modernisering van entree en trappenhuis en de vervanging van alle ramen komt uitvoerig aan de orde in het hoofdstuk over het pensionaat. In het hoofdstuk over het nieuw pensionaat komt de nieuwbouw uitvoerig aan de orde. Dit gebouw bevatte het merendeel van de gemeenschappelijk ruimten op de begane grond, afgezien van de grote refter. De verdieping en zolders waren ingericht als slaapvertrekken.

⁴⁸ ENK_AR-Z040, nr. 381: Kroniek 1937/ 149 -152

Met de terreininrichting in 1938 werd deze bouwperiode afgerond:⁴⁹ ‘Ook werden de omgeving en het gansche uitzicht van het pensionaat dit jaar veel verfraaid door de nieuwe aanleg van het parterre, het sportveld, en de aanplanting om de gebouwen. Zelfs werd het platte dak van de waschkeuken van een hekwerk voorzien en beplant met klimop, een zeer groote verbetering voor het aanzicht vanuit de tuin.’

De Maasbode 31-05-1938, artikel over de start van MMS-onderwijs in 'Huize Bijdorp' (www.delpher.nl).

De begane grond van het complex 'Huize Bijdorp', naar een tekening van Topos architecten uit 2001 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). In rood staat het nieuwe pensionaat uit 1937 aangegeven. Het oude pensionaat is heringericht, hetgeen op deze tekening alleen herkenbaar is aan de wijziging van de entree.

⁴⁹ ENK_AR-Z040, nr. 381: Kroniek 1938/ 166

3.12. Oorlogsperiode en wederopbouw

Het uitbreken van de tweede wereldoorlog op 1 september 1939 betekende voor Huize Bijdorp inkwartiering van 350 soldaten van het Nederlandse leger. Verzet hiertegen was niet mogelijk, omdat de school rijkssubsidie ontving. Dat was nog maar een begin van alle ellende tijdens de tweede wereldoorlog.

Ruim anderhalf jaar lang functioneerde Huize Bijdorp nog als voorheen. Maar de kroniek van 1942 getuigt van een volgende inkwartiering:⁵⁰ *‘27 April. Hedenavond ontvingen we bezoek van den Burgemeester met enige Duitse militairen. Dat voorspelde niet veel goeds en waarvoor we reeds lang gevreesd hadden (mededelingen van andere pensionaten en kloosters) werd nu harde werkelijkheid.*

Ons Pensionaat zou door de Duitse weermacht in beslag genomen worden. Woensdag 29 April om 12 uur moet het gebouw leeg zijn, doch reeds op Dinsdag 28 April zouden de militairen in het Pensionaat komen om alles te installeren.

Woensdag 29 April klokslag 12 uur trokken de eerste troepen Bijdorp binnen (die van het Russisch front kwamen).’

De Duitsers hadden het nieuwe pensionaat als domicilie gekozen, vooral omdat een tamelijk zelfstandig functionerend deel van het gebouw was. Maar de aanwezigheid van de Duitsers tekende zich ook elders op het terrein, zo blijkt uit de kroniek van 1942:⁵¹ *‘Door de militaire bezetting is in de voortuin een wagenloods gezet groot 48 x 24 M. Daarvoor moesten helaas 3 beuken, 1 eik, 1 jonge plataan en 3 andere jonge boompjes worden omgehakt. Op het tennisveld kwam een loods 48 x 24 M, de omrastering moest worden verwijderd, de tegels worden als vloer gebruikt. Verder kwamen versperringen van prikkeldraad en verplaatsbare barricaden op ons terrein.’*

Korte tijd later vonden nog meer werkzaamheden in de tuin plaats:⁵² *‘October. Is de loods in de voortuin (...) afgebroken. Er werden nu 10 munitiebunkers gebouwd, stenen huisjes met betonnen vloer en dak, die in November klaar waren. Deze staan verspreid tussen oprijlaanstraatweg en theelland. Dit stuk grond is afgezet met prikkeldraad en barricaden en dus voor ons verboden terrein. Daarom heeft men voor de kinderen een bruggetje gemaakt naast de paviljoens. Wanneer de kinderen zich nu naar de paviljoens begeven, verlaten zij Bijdorp over de oprijlaan gaan over de straatweg en komen weer over het bruggetje weer op Bijdorps grond.*

December. Maakten de Dtsche soldaten twee loopgraven in de parterre, één bij de cour, de ander bij het Noviciaat. Men was nog niet diep gegraven toen er als water in de loopgraaf stond, en is het werk stopgezet.’

‘In Januari [1943] zijn nog 6 munitiebunkers gebouwd in de voortuin, zodat er nu totaal 16 stuks onze tuin sieren?’⁵³

⁵⁰ ENK_AR-Z040, nr. 382: Kroniek 1941/13

⁵¹ ENK_AR-Z040, nr. 382: Kroniek 1942/19

⁵² ENK_AR-Z040, nr. 382: Kroniek 1942/25

⁵³ ENK_AR-Z040, nr. 382: Kroniek 1943/30

De brand van het Nieuwe Pensionaat in de nacht van 22 op 23 juli 1942 (gemeentearchief Voorschoten-Wassenaar, beeldbank nr. VS01186).

De nacht van 22 op 23 juli 1942 bracht nog meer onheil in de vorm van een uitslaande brand in het Nieuwe Pensionaat, veroorzaakt door een Duitse soldaat die in bed had liggen roken. Het woord dronkenschap ontbreekt in de meeste verslagen, maar er wordt wel een relatie gelegd met de viering van de 50ste verjaardag van de Rijkscommissaris van Nederland, Arthur Seyss-Inquart (Stannern 22 juli 1892 – Neurenberg 16 oktober 1946). De kroniek omschrijft de gebeurtenis als volgt:⁵⁴ *‘In de nacht van 22 op 23 Juli brak een grote brand uit in het Pensionaat, dat door de Duitse weermacht was bezet. Ongeveer half twee werd de brand ontdekt, doch deze breidde zich zo snel uit, dat spoedig de nieuwe vleugel in lichter laaie stond. De brandweer van Voorschoten, Leiden, Den Haag en Wassenaar kwamen met 5 spuitjes om de brand te blussen. Men vreesde dat ook de oude vleugel en het klooster door vlammen zouden worden aangetast. Daarom werd zoveel mogelijk alles in veiligheid gebracht.*

⁵⁴ ENK_AR-Z040, nr. 382: Kroniek 1942/ 20

Het Ons Heer bracht Pater Louweling, Kruisheer naar de dorpsschool (Rector Bekkers was op retraite). Zusters novicen en postulanten pakken het allernoodzakelijkste in een kussen-sloop en droegen dir onder stromende regen, alsook monstrans, en kostbaarheden van de kapel eveneens naar de school in het dorp.

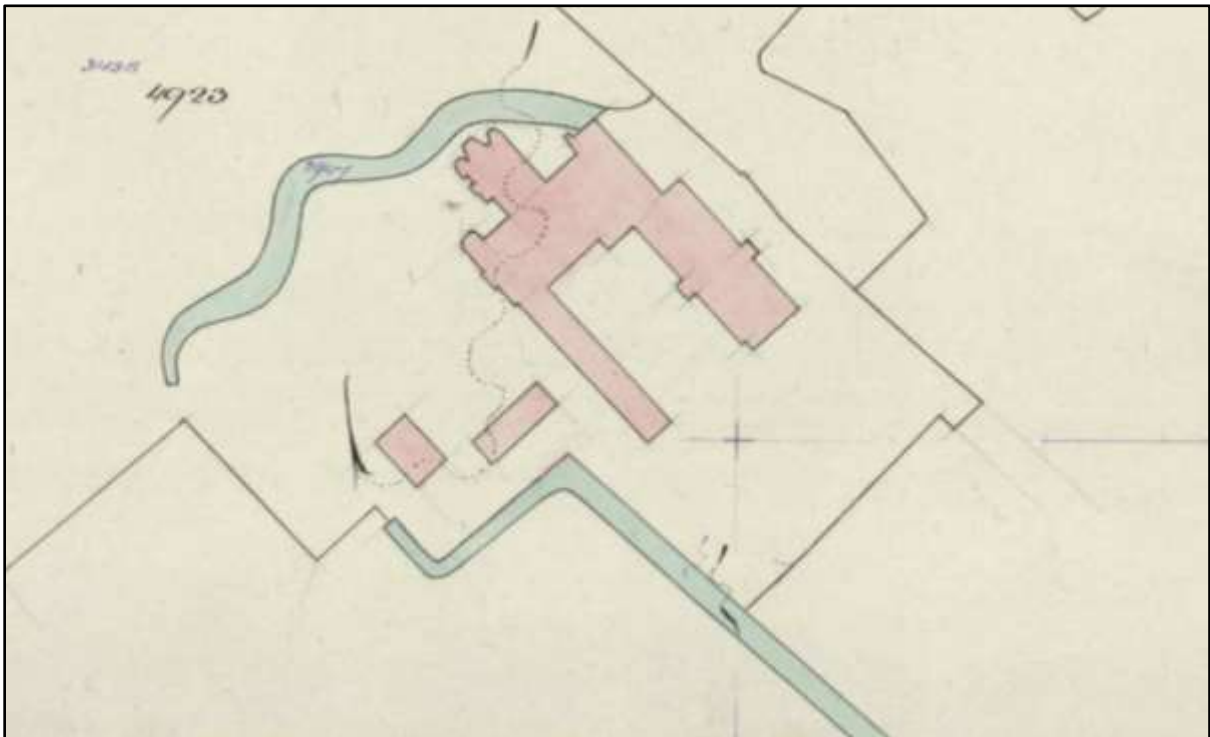
De katholieke dochter van het dorp Dr Kerkhof kwam spoedig zijn hulp aanbieden en bracht Zr. Thoam en Zr. Justina met de auto naar zijn huis en wat oude en gebrekkige Zusters bij burgers in het dorp.

Om vier uur was men de brand in zoverre meester dat voor uitbreiding niet gevreesd behoefde te worden. Het Ons Heer werd terug gehaald en een H. Mis uit dankbaarheid opgedragen. Hiervoor was alle reden, want was de wind in de tegenovergestelde richting geweest, van het geheel gebouwencomplex zou niets meer over geweest zijn. Nu is het geheel internaat uitgebreid, dak er af, alleen de muren zijn blijven staan.

Geen der Zusters bekwam enig letsel. Helaas valt er onder de Deutsche militairen een slachtoffer te betreuren, die verbrand is. [later in ander handschrift en met een balpen toegevoegd: men vermoedt dat hij met een brandende sigaret is gaan slapen] Moeder Priorin was op visitatie in Tiel en werd 's nachts per telefoon van het droevig nieuws in kennis gesteld.

Reeds de volgende dag wilden de Deutsche weermacht eenige lokalen van het Noviciaat, Rectoraat of St. Martinus. Moeder Priorin heeft echter een houten keet voor de [Lourdes]grot laten plaatsen waarmede de Dtsch genoeg namen.'

Uit het verslag blijkt al dat het 19de-eeuwse pensionaat met moeite kon worden gespaard, hoewel niet geheel ongedeerd. Het oostelijke deel van dat gebouw had roet-, rook- en waterschade te zien. Daarvan zijn nog sporen op de vliering zichtbaar. Verder valt te zien dat de spanten zijn schoongemaakt.

Hulpkaart Voorschoten sectie B archiefnr. 667 opgemaakt juli 1942 (kadaster). Op deze kaart ontbreekt het niet alleen het ruïneuze nieuwe pensionaat maar ook het bijgebouw aan het entreegebouw (rector-gebouw).

In 1943 moesten de zusters het klooster verlaten omdat het toen geheel gevorderd werd voor inkwartiering van circa 500 man. De kroniek van 1943 verhaalt:⁵⁵ *[Op] 24 Augustus ontvingen we van de Gemeente aanzegging dat de Deutsche Weermacht ons klooster opvorderde en 9 September geheel ontruimd moest zijn. Boerderij, tuin en de noodlocalen bij de koepel mochten we behouden terwijl Van Steijn ook in zijn huisje kon blijven wonen. Het was een ware jobstijding! Van rechtskundig wijze is nog een poging aangewend om de vordering ongedaan te maken. Voor die intentie hebben we dag en nacht de Rozenkrans gebeden, maar op 31 Augustus kwam het bericht dat de vordering toch doorging, echter met een uitstel tot 18 Sep.'*

De zusters verlieten het klooster met medeneming van zoveel mogelijk van hun bezittingen. De kapel werd verzegeld.⁵⁶ Op 1 april 1945 werd Blijdorp vrijgeven. Het klooster was niet alleen deel uitgebrand, maar ook uitgewoond en sterk vervuild. Schoonmaak door de gemeentelijke 'ontsmettingsdienst' bleek noodzakelijk.⁵⁷ De zusters konden hun klooster weer in gebruik nemen op 5 juli. Bijna onmiddellijk is men ook begonnen met verdere werkzaamheden en aanpassingen aan het gebouw, mede veroorzaakt door het feit dat het nieuwe pensionaat nog niet beschikbaar was.

In de kroniek van 1945 worden diverse werkzaamheden benoemd: *'Er werden enige veranderingen aangebracht: de trap bij de refter werd weggebroken waardoor het atrium breder werd en kapstokken kwamen. Het trapgat in de gang bij de recreatiekamer werd dichtgemaakt en de ruimte werd benut om twee kasten te maken. De doorloop die toegang gaf tot de broodkamer en parterre werd administratie of St. Albertus terwijl in de muur van de gang een toegang naar de broodkamer werd gemaakt. In het portaaltjes van de kinderrefter kwam een uitgang naar de parterre. Verder werd de eerste spreekkamer als keukentje ingericht voor de gastenzusters. Maar we vroegen ons af wanneer weer naar Bijdorp zouden terugkeren.'*⁵⁸ *'Het pensionaat was ook vreselijk toegetakeld door de bezetter. Om dus met September te beginnen, moeten alle zeilen bijgezet worden. Het nieuwe gedeelte, dat was afgebrand, kon voorlopig niet opgebouwd worden. Met de beschikbare ruimte moest dus gewoekerd worden om in honderden internen te kunnen plaatsen.*

Daarom werden de volgende veranderingen aangebracht.

In de refter werd een muur gemetseld, om daardoor een gedeelte af te scheiden, dat als dienkeuken gebruikt kon worden.

De twee handwerkclassen werden als recreatiezalen ingericht. De huishoudkeuken werd door een muur in tweeën gesplitst om als klaslokalen gebruikt te worden. Op de benedenverdieping werden twee klaslokalen als slaapzaal voor de kleintjes gebruikt, idem op de eerste verdieping. Op de zolder kwamen de cartonnen chambretten die in het Bondsgebouw hadden gestaan en op de witte dortoire sliepen de grootste kinderen.

*Nadat het Pensionaat was ingezegend begonnen we op 10 September met 108 interne en 113 externe leerlingen.'*⁵⁹

De herbouw van het nieuwe pensionaat tussen 1946 en 1948 wordt in de kronieken slechts globaal beschreven. Uit de bouwtekeningen blijkt dat er vier herbouwfases zijn geweest, alle

⁵⁵ ENK_AR-Z040, nr. 382: Kroniek 1943/ 31

⁵⁶ ENK_AR-Z040, nr. 47, pag 17

⁵⁷ ENK_AR-Z040, nr. 47, pag 19

⁵⁸ ENK_AR-Z040, nr. 382: Kroniek 1945/ 65

⁵⁹ ENK_AR-Z040, nr. 382: Kroniek 1945/ 68

gesubsidieerd in het kader van de wederopbouw. Alle plannen van de oorspronkelijke architect P.N. de Bruijn zijn daartoe beoordeeld door een supervisor, hier het architectenbureau Verhagen, Kuiper en Gouwetor. De stempels van dit bureau staan op de tekeningen. Deze wederopbouw komt in het hoofdstuk over het nieuwe pensionaat verder aan de orde, inclusief de kleine maar wel opvallende wijzigingen in het plan.

Hier volstaat het verslag in de kroniek:⁶⁰ *'In de voortuin zijn er dit jaar 'n zestal bunkers afgebroken, er staan er nu nog twaalf verspreid plus de schuilkelder en van laatstgenoemde nog een achter het Noviciaat.*

Vorderingen bouw Pensionaat

De gymnastiekzaal is eindelijk klaar gekomen. Op 8 Juli wijdde Mgr. Bekkers de zaal in. Die dag werd tevens de naamdag van Mgr. Bekkers gevierd. De kinderen voerden het stuk 'Elckerlyc' op, terwijl onder leiding van Mevr. Steadowska enige rythmische dansen werden vertoond.

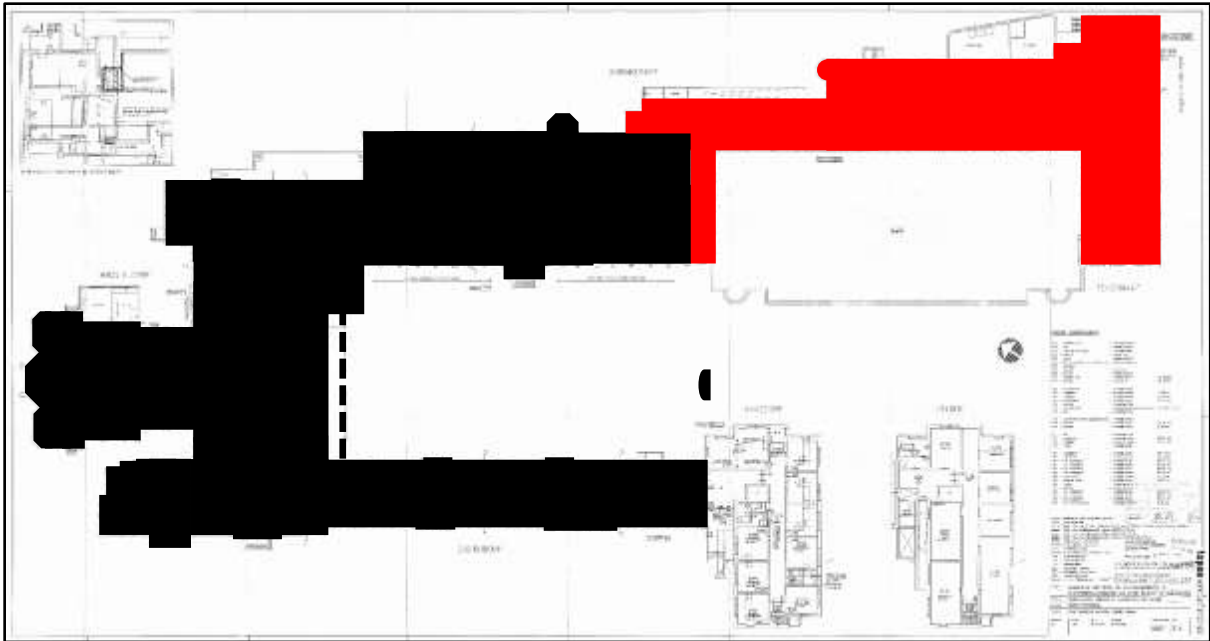
In September waren op de eerste verdieping ook acht kamertjes klaar gekomen, die door de kinderen in gebruik werden genomen.

16 September werd de vlag op het dak gehesen. We hopen dat in het volgend jaar het Pensionaat weer geheel opgebouwd is.'

Chambrette in het nieuwe pensionaat, ansichtkaart omstreeks 1950 (collectie auteur).

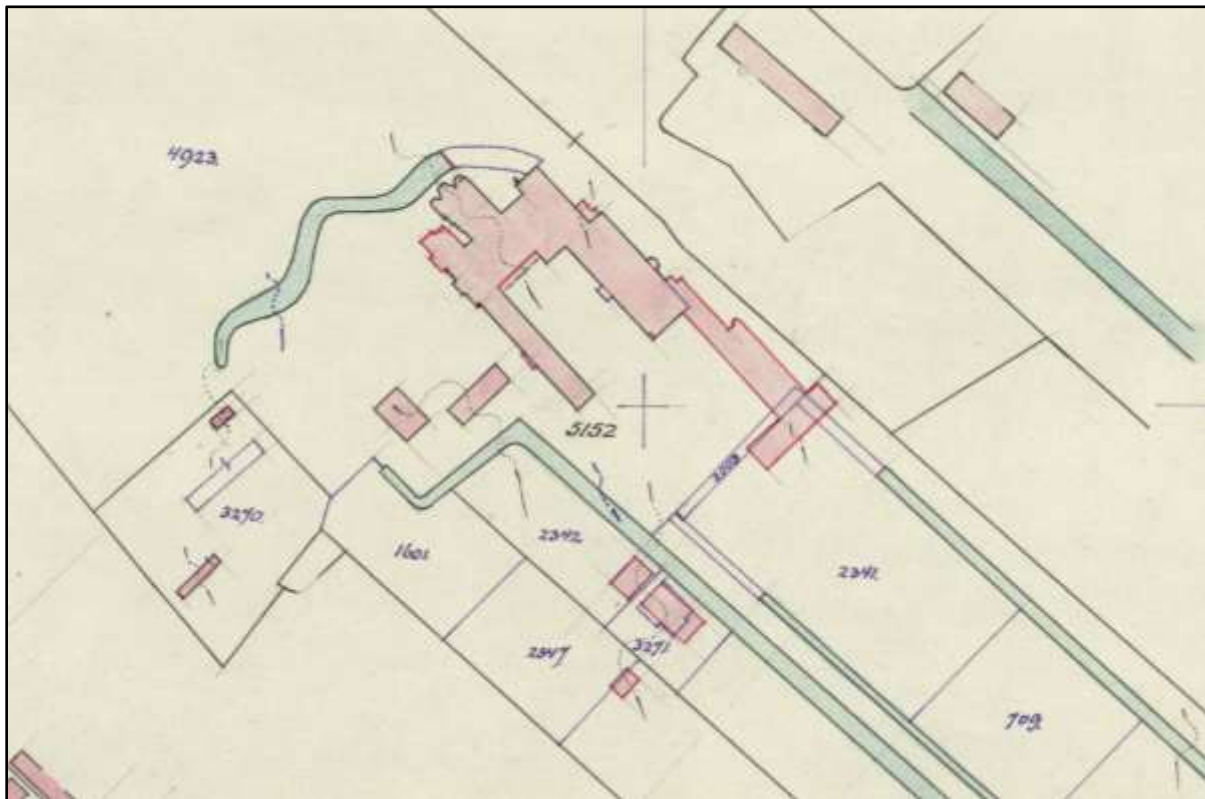
⁶⁰ ENK_AR-Z040, nr. 382: Kroniek 1947/ 83

De begane grond van het complex 'Huize Bijdorp', naar een tekening van Topos architecten uit 2001 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). In rood staat het herbouwde nieuwe pensionaat uit 1937/ 1946- '48 aangegeven.

3.13. Vele verbouwingen vanaf 1950

De kadasterkaart van 1950 geeft een overzicht van alle toevoegingen van kort na de tweede wereldoorlog, inclusief enkele ‘vergeten’ gebouwen zoals de aanbouw van het entreegebouw (rector-gebouw). Belangrijke aanpassingen zijn het herbouwde nieuwe pensionaat (1946-‘48), de administratieve wijziging van de galerij tegen de achtergevel van het landhuis en de toevoeging van een cv-ruimte. Een kleine aanpassing is de registratie van de keldertrap tegen de zuidelijke langshevel van het noviciaat.

Hulpkaart Voorschoten sectie B archiefnr. 732 opgemaakt sept 1950 (kadaster).

De toevoeging van de cv-ruimte tegen het keukengebouw heeft te maken met de ingrijpende modernisering van de keuken, die uitvoerig zijn beschreven in de kroniek van 1950:⁶¹ *‘Door deze grote veranderingen [red.: van de eerder beschreven installaties] was het nodig de keukens te verbouwen in verband met de te plaatsen apparaten. Op de 3de Paasdag werd de keukens ontruimd en de stenen waskeukens als noodkeukens ingericht. Hier stonden diverse gas-toestellen waarop het eten gedurende 4 maanden is gekookt en gebraden. 29 Maart begonnen de eerste werkzaamheden in de kelder onder de keukens, ’n stenen opstandje werd gemetselde voor de oliestookketel, daarna kwamen de diverse watertanken met leidingen. In de keukens werd het muurtje weggebroken dat de afscheiding maakte tussen het portaal van de gang. Door het bijtrekken van deze ruimte werd de keukens een mooi symmetrisch geheel. Men dacht eerste dat het muurtje niet als stut diende, doch dit bleek achteraf wel het geval te zijn. Daarop moest er nog ’n ijzeren balk aanbracht worden.*

⁶¹ ENK_AR-Z040, nr. 382: Kroniek 1950/ 104

De kasten werden verplaatst naar de muur, waar eerst de warmkasten gemetseld waren en de bestaande kasten weggebroken. De muren afgebikt en met witte tegels betegeld. Langs de wand kwam een granieten aanrecht met twee gootstenen. In het midden van de keuken werd de bestaande werktafel iets kleiner gemaakt en van 'n granieten bovenplaat voorzien. De vloer werden eveneens met graniet belegd en koperen strippen om het scheuren te voorkomen. Verder werd de keuken in crème-kleur geschilderd, zodat apparaten en keukens in dezelfde tint gehouden zijn. Ook het plafond moest vernieuwd worden, vóór het bloemenhokje, werd een tank gelegd die 5000 liter olie kan bevatten.

16 Juli werd de keuken door Mgr. Bekkers ingewijd.

...

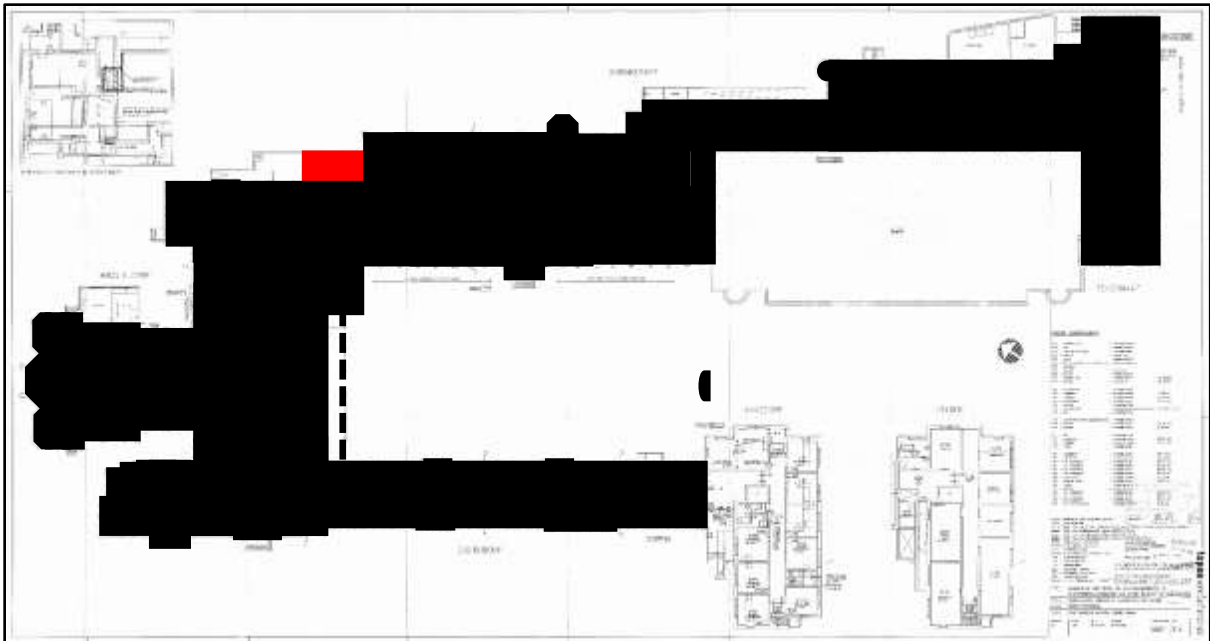
De badkamer van het klooster heeft ook een verandering ondergaan. Dit vertrek is door 'n muurtje in tweeën gesplitst. Het eerste gedeelte wordt als badkamer, het tweede als afwaskeukentje gebruikt. In de badkamer kwam een nieuwe badkuip met hand-douche in het keukentje 'n granieten aanrecht met gootsteen en warm-koud-waterkraan. In de buitenmuur werden twee raampjes gemaakt.

....

In April ging het houten paviljoen, dat aan de straatkant stond naar Volendam.

In Juni werd de schuilkelder achter het Noviciaat gesloopt en het puin gebruikt om het dempen der sloten langs het nieuwe sportveld

In Augustus is er 'n nieuw plafond gemaakt in de kinderrefect, die, daarna geschilderd is. Ook de recreatiekamer van de 'kleintjes' is opnieuw geschilderd.'

De begane grond van het complex 'Huize Bijdorp', naar een tekening van Topos architecten uit 2001 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). In rood staat de cv-ruimte uit 1950 aangegeven.

De modernisering van de hoofdentree geschiedde in 1951:⁶² *‘De hoofdingang werd gemo-derniseerd. Het glazen portiekje werd afgebroken, ’n glas-in-lood beschutting kwam hiervoor in de plaats. In het glas-in-lood raampje boven de ingang staat het Dominicaanse wapen. De nieuwe eikenhouten deuren met ijzeren beslag maken het geheel ijzeren beslag maken het geheel tot ’n smaakvol entree.’*

Vanaf het midden van de jaren vijftig worden de zolders en slaapgelegenheden stapsgewijs gemo-derniseerd. In 1954 werd de berging en kofferzolder van het pensionaat heringericht, ge-combineerd met herschikkingen elders in het gebouw: *‘Het grootste gedeelte van de Pensio-naatzolder, die de verbinding vormt tussen Klooster en Pensionaat is als overblijflokaal inge-richt. Van board is rondom ’n betimmering en plafond gemaakt. Op de beneden-verdieping is in kamer voor de directrice en conciërge gebouwd. De muur van de gang is weggebroken, ruimten van toilets en berghok bijgetrokken en de bogen onder de balustraden gedeeltelijke dichtgemetseld. De deur is naar voren geplaatst. Rechts van de ingang is de conciërge-kamer gebouwd en daarnaast ’n kleed- en toiletgelegenheid voor de docenten. De toilets op de cour zijn rechts van de conciërge-kamer geplaatst.’*⁶³ In 1957 volgde een deel van het landhuis: *‘Op de zolder zijn de bestaande cellen afgebroken, ’n plafond aangebracht en 10 cellen ge-maakt met centrale verwarming en ’n wasbak met stromend water op iedere cel.’*⁶⁴

En in 1958: *‘De administratie-kamer van het klooster is opgeknapt. De houten betimmering eruit gebroken, de muren die er achter verborgen waren gestucadoord, ’n ijzeren balk in het plafond aangebracht. Tot slot in licht grijs geschilderd. Ook is er een nieuwe vloer gemaakt.*

...

*Het dormitorium op de eerste verdieping op de eerste verdieping is geheel gerestaureerd. De bestaande cellen aan de parterrekant zijn uitgebrouwen en groter gemaakt. De uitgangsdeur naar het balcon is afgeschoten en van de uitgang een cel gemaakt. Totaal zijn er nu 7 cellen. Het plafond is met board afgeschoten en lager gemaakt. Aan de .. (?) van de cellen is een W.C. gemaakt. De vroegere cellen zonder buitenraam worden als kasten gebruikt.’*⁶⁵

In 1964 schrijft de kroniek: *‘Op de tweede verdieping van het Noviciaat werd de oude cellen (van het H. Hart dormitorium) weggebroken en 25 kamertjes als slaapgelegenheid voor de gasten van de bungalow gebouwd.’*⁶⁶

De gang van het klooster op de eerste verdieping is verbouwd. Het plafonds is lager gemaakt, de wanden met asbestplaten bekleed en geheel geschilderd. De vloer is met nieuw marmoleum belegd.

*Aan de sacristie zijn twee vertrekken bijgebouwd waar de paramenten bewaard worden. Deze moesten tot nu toe in de bibliotheek opgeborgen worden.’*⁶⁷

⁶² ENK_AR-Z040, nr. 382: Kroniek 1951/ 119

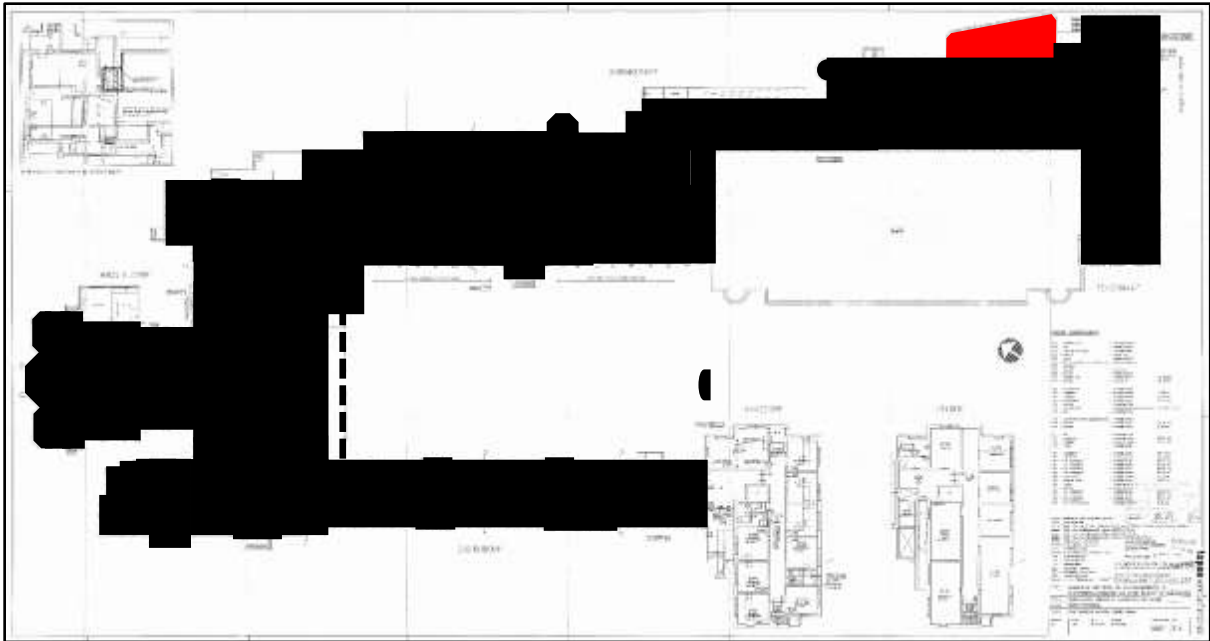
⁶³ ENK_AR-Z040, nr. 382: Kroniek 1954/ 139

⁶⁴ ENK_AR-Z040, nr. 382: Kroniek 1957/ 151

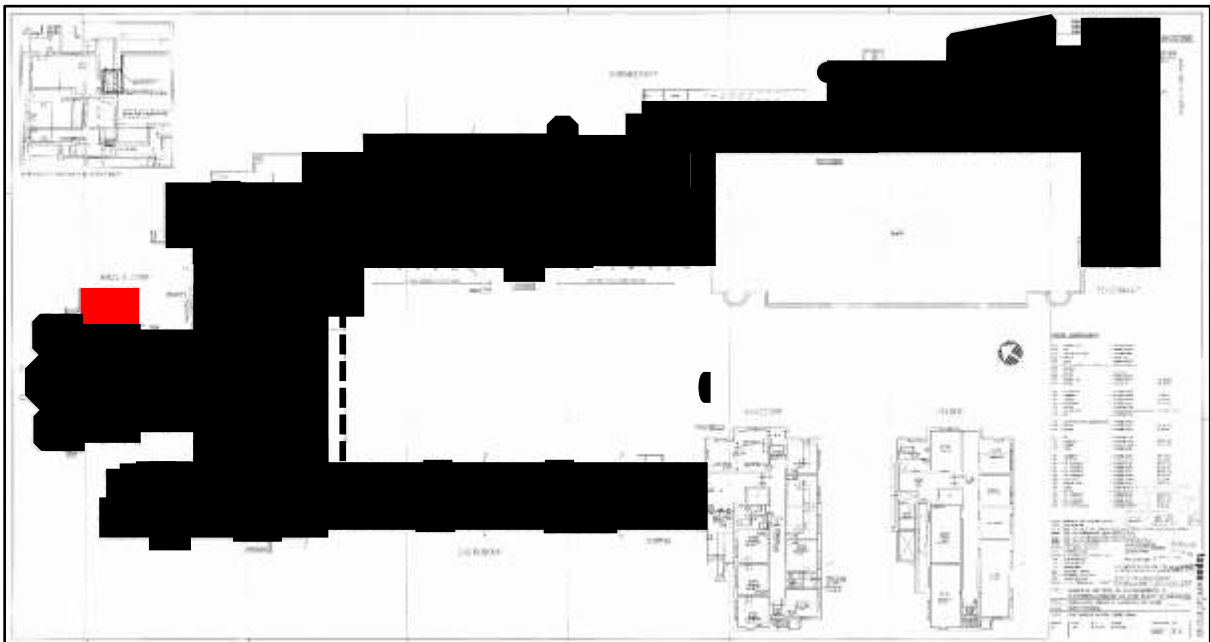
⁶⁵ ENK_AR-Z040, nr. 382: Kroniek 1958/ 155

⁶⁶ ENK_AR-Z040, nr. 382: Kroniek 1964/ 181

⁶⁷ ENK_AR-Z040, nr. 382: Kroniek 1964/ 191

De begane grond van het complex 'Huize Bijdorp', naar een tekening van Topos architecten uit 2001 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). In rood staat de kleed- en doucheruimte aangegeven, gebouwd in 1960 (vergunning) en kadastraal geregistreerd in 1979 (kadaster). Niet getekend zijn de houten noodgebouwen.

De begane grond van het complex 'Huize Bijdorp', naar een tekening van Topos architecten uit 2001 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). In rood staat de aanbouw tegen de kapel getekend, die in 1964 is gerealiseerd voor de berging van de paramenten.

3.14. Nieuwbouw Haagdorp (1978)

Vooralsnog de laatste (grote) uitbreiding van het complex 'Huize Bijdorp' was de bouw van het gebouw 'Haagdorp' tegen de oostelijke kop van het noviciaat. De aanleiding hiervoor was de sluiting van de gemeenschap van het Sint-Thomasklooster uit Den Haag. De start en voltooiing van de werkzaamheden worden in slechts een paar woorden afgedaan in de kroniek, de bouwaanvraag bij de gemeente geeft met honderden pagina's tekeningen, details en berekeningen veel meer gegevens over de bouw. Dat voert hier veel te ver.

'In juni [1976] werd een gedeelte van de vijver tegenover het washuis i.v.m. de bouw van 'Haagdorp' gedempt. In deze gemeenschap gaat de gemeenschap van het Sint-Thomasklooster uit Den Haag zich vestigen.

Op 8 augustus ging om 14u30 de eerste heipaal voor 'Haagdorp' de grond in. Daarbij waren, behalve architect De Bruijn en aannemer Hugh [opvolger van de aannemer Niersman, red.] tegenwoordig: Zr. Victorine Kuijpers. Overste van het St.-Thomasklooster, Zr. Ambrosius van Veen, die filmde.

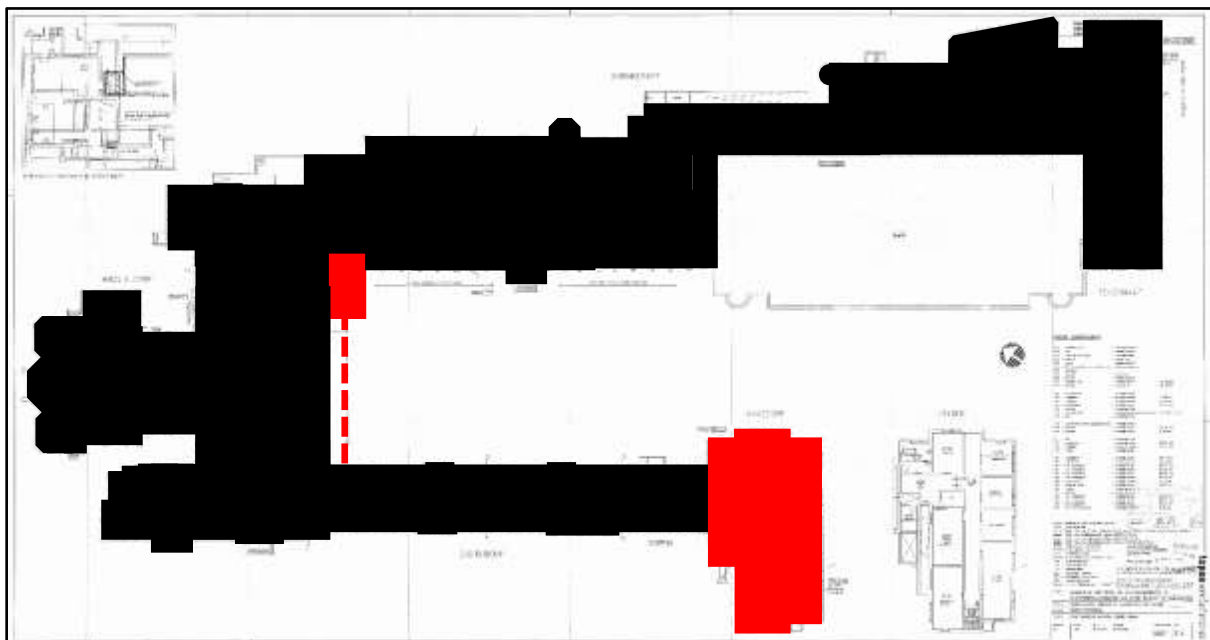
Op 19 augustus was het heiwerk klaar. Daarna begon het graven voor kelders en lift, waarbij een wel werd ontdekt die op een zondagmorgen alles onder water zette, zodat de brandweer moest komen helpen.

Eind november was het grondwerk klaar en kon er beton gestort worden.⁶⁸

De voltooiing in 1978 leverde de volgende tekst:⁶⁹

Juli, do 13. Daags voor de bouwvakvakantie plaatst Moeder-Priorin Edelberta de Barbanson de vlag op 't hoogste punt van 'Haagdorp'.

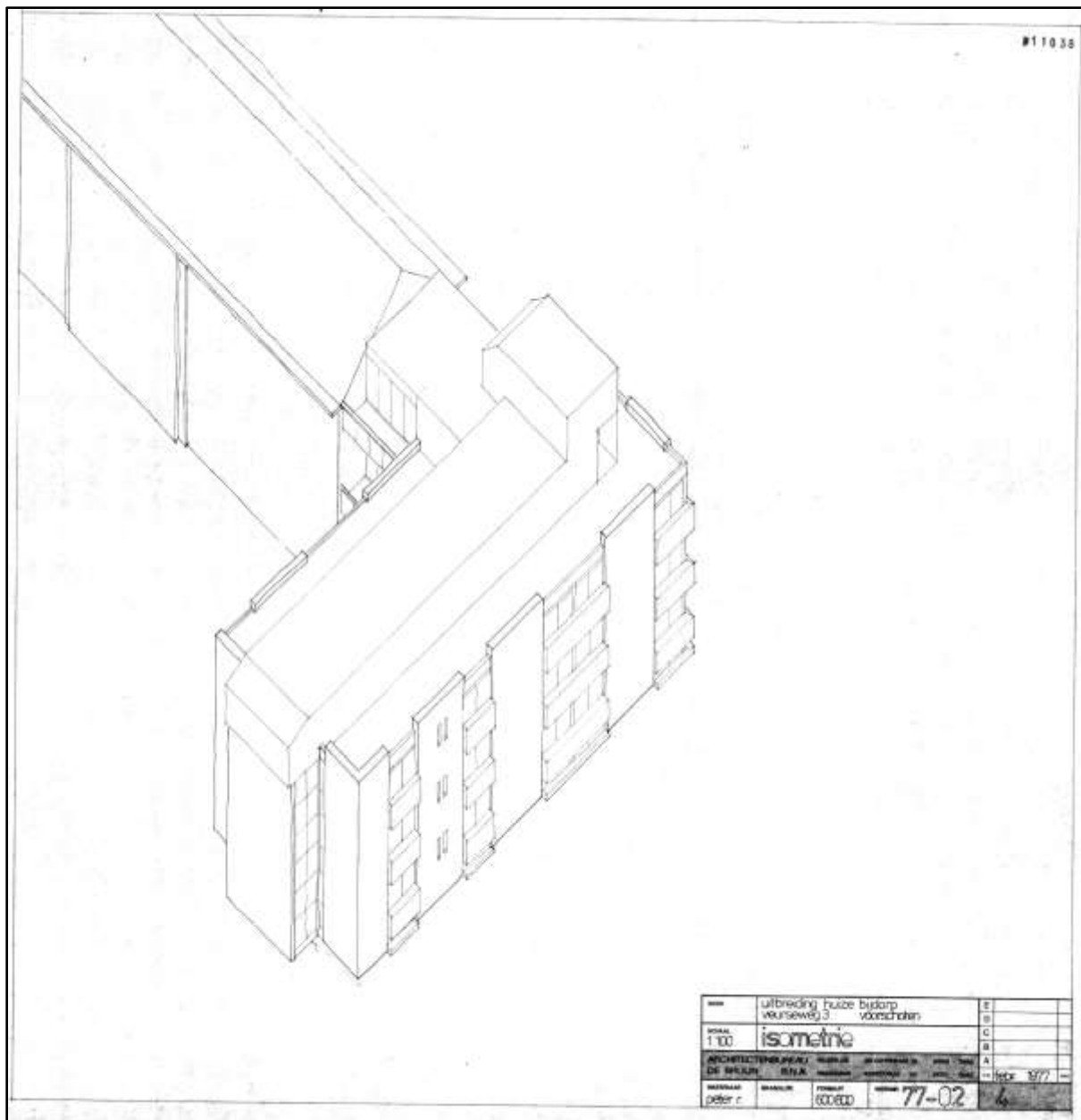
Okt./nov. 'Haagdorp' is gevoegd. De stellingen worden verwijderd.

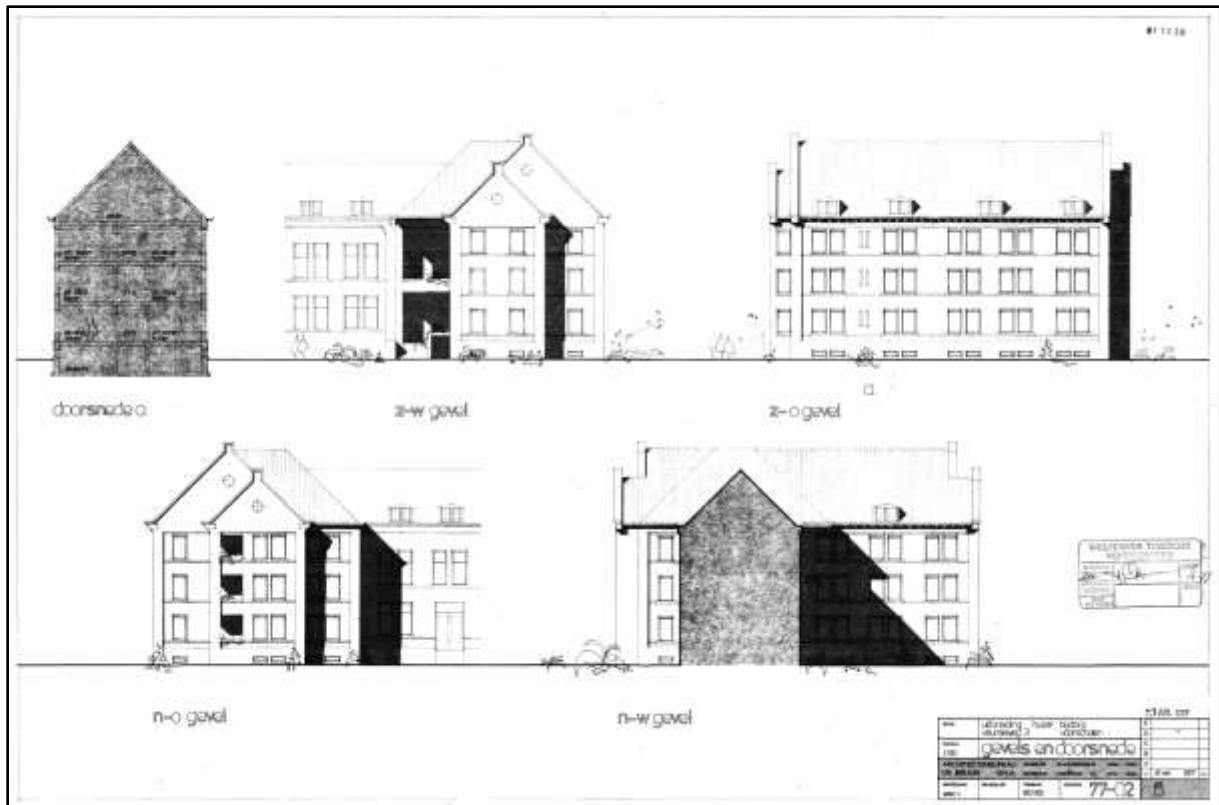
De begane grond van het complex 'Huize Bijdorp', naar een tekening van Topos architecten uit 2001 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). In rood staat het gebouw 'Haagdorp' getekend, gerealiseerd in 1978. Ook de vernieuwde galerij en serre staan aangegeven (1979).

⁶⁸ ENK_AR-Z040, nr. 382: Kroniek 1976/ 259

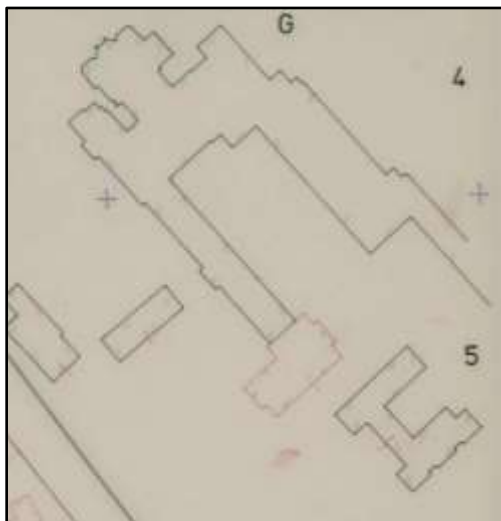
⁶⁹ ENK_AR-Z040, nr. 382: Kroniek 1978/ 268

Voorontwerp voor 'Haagdorp', tekening architectenbureau De Bruijn in 1977 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen: 25 april 2002).

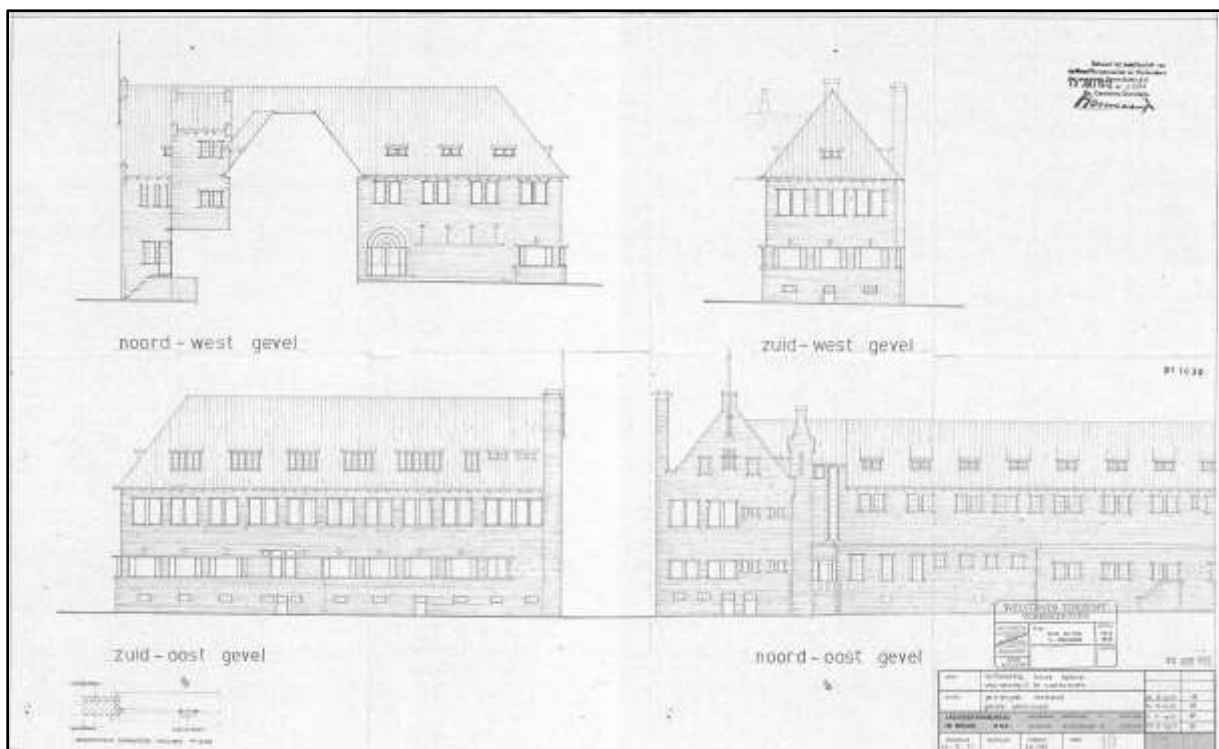
Bouwaanvraag voor de bouw van het gebouw 'Haagdorp', vergunning 20 juli 1977 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). Het ontwerp is getekend door architectenbureau De Bruijn uit Wasse-naar. Deze tekening is het exemplaar dat is voorgelegd aan de welstandscommissie. Afgebeeld zijn de gevels.

Links: hulpkaart Voorschoten sectie B archiefnr. 1158 vervaardigd mei 1979 (kadaster). Ingetekend is het nieuwe gebouw 'Haagdorp'.
Rechts: het gebouw 'Haagdorp'.

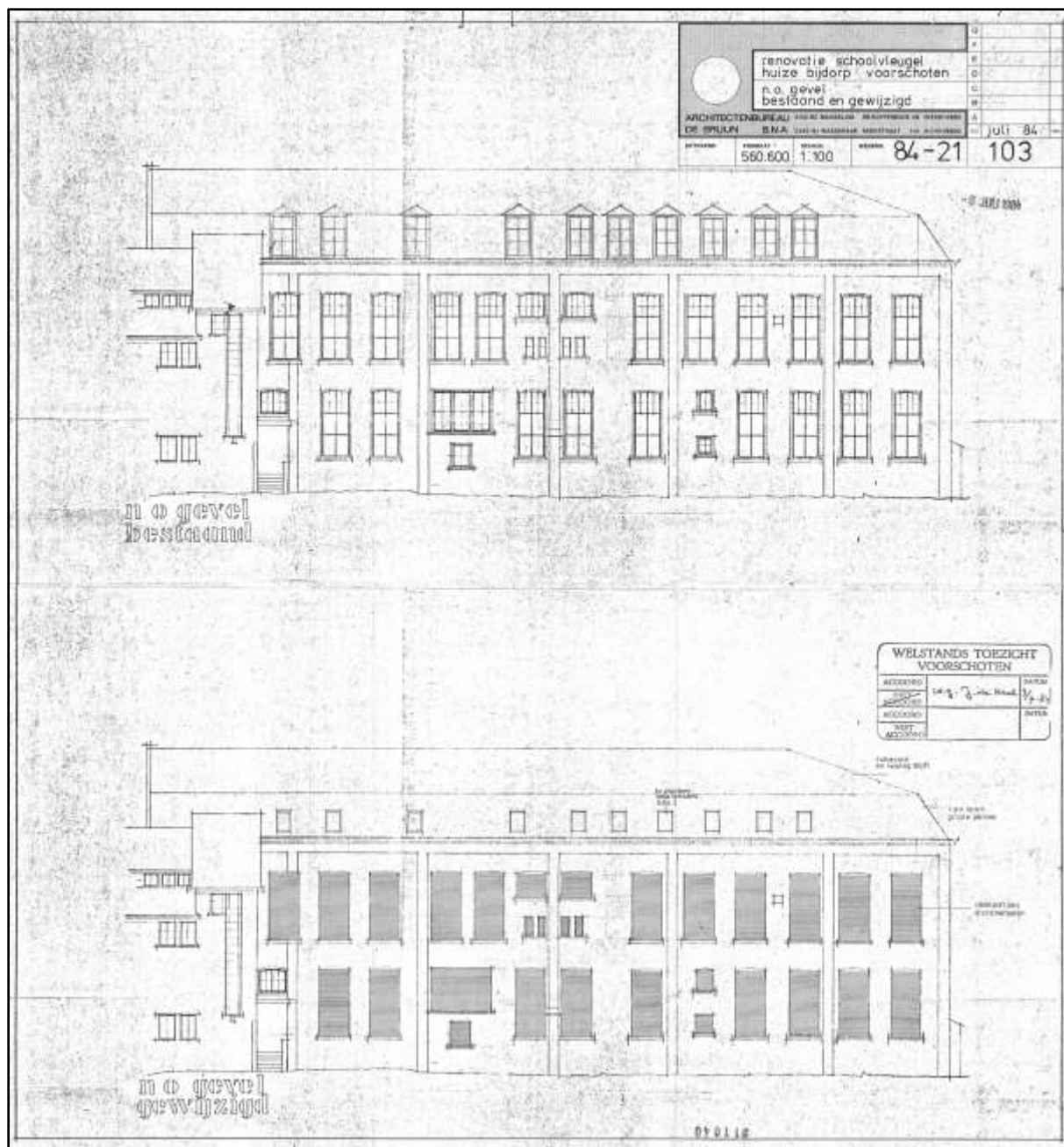
3.15. Herbestemming vanaf de jaren zeventig

Aan het einde van de jaren zestig vonden aanpassingen plaats in het onderwijsstelsel. Dat had tot gevolg dat veel scholen werden samengevoegd, geherstructureerd en nieuw ingericht. In Voorschoten werd besloten om de MMS Bijdorp samen te voegen met het St. Lucascollege. De opheffing van de MMS Bijdorp vond plaats in 1972. Dit was aanleiding voor een herbestemming en grondige verbouwing van het nieuwe pensionaat in de periode 1972-'74, waarbij op de eerste verdieping en zolders individuele slaapkamers voor kloosterzusters zijn gemaakt. De eerste verdieping van de oostvleugel werd opgedeeld in kantoren voor het bestuur (bestuursafdeling). Verder hebben aanpassingen in de indeling van de gevels plaatsgevonden, vooral in de oostgevel van de oostvleugel. Deze aanpassingen zijn getekend door het architectenbureau De Bruijn BNA. Korte tijd later zijn de stalen ramen vervangen (7 december 1979).

Bouwaanvraag voor herinrichting van de begane grond en eerste verdieping van de oostvleugel (gevels, nieuwe situatie), vergunning 12 juli 1972 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). Het ontwerp is getekend door het architectenbureau De Bruijn.

Het oude pensionaat bleef nog tot 1984 in gebruik als een nevenvestiging van het St. Lucascollege. Nadien kwam het gebouw leeg te staan. Het plan uit 1979 getuigt van pogingen om leegstaande ruimten op de begane grond een nieuw gebruik te geven, zoals de herbestemming van de refter tot een zelfstandig functionerende en toegankelijke conferentiezaal. Het is onduidelijk of dit plan is uitgevoerd, want de bouwaanvraag uit 1985 is hieraan identiek, afgezien van het feit dat nu ook de buiten gebruikstelling van de lokalen aan de noordzijde is aangegeven. Alle vensters in de noordgevel werden geblindeerd. Dit plan is uitgevoerd. Gaandeweg kregen de lokalen op de begane grond andere functies, zoals werkplaats, opslagruimten voor meubels en dergelijke.

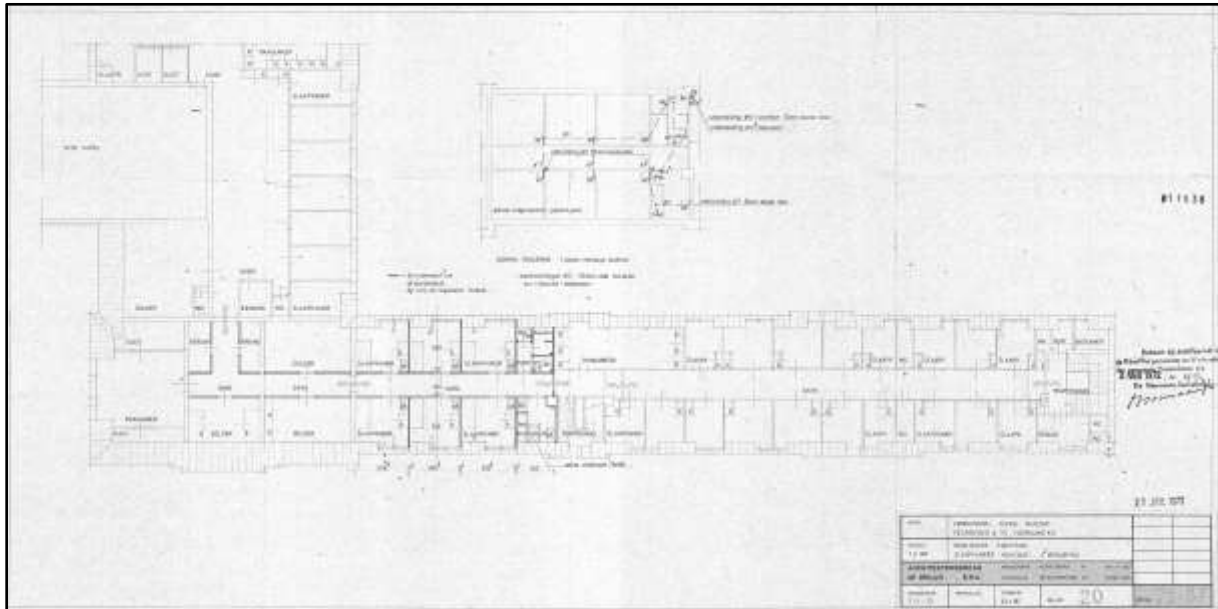
Bouwaanvraag voor herinrichting van de refter op de begane grond van het pensionaat tot een conferentiezaal en buiten gebruikstelling van een aantal lokalen, vergunning 25 januari 1985 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). Het ontwerp is getekend door het architectenbureau De Bruijn. Onderdeel van deze aanvraag is het blinderen van alle vensters in de noordgevel.

Het noviciaat werd in de periode 1973-'75 herbestemd tot kloosterbejaardenoord 'Oud Bijdorp'.⁷⁰ Daartoe zijn kamers ingericht op de eerste verdieping en zolder, gecombineerd met vernieuwing van vensters en dakkapellen. In de jaren zeventig en tachtig hebben ook diverse modernisering en in de indeling en het interieur van het landhuis, entreegebouw en keukengebouw plaatsgevonden. De kroniek noemt in 1972 de verbouwingen op de hoek van keukengebouw en landhuis:⁷¹ *'In februari werd begonnen met het bouwen van 6 slaapkamers op de 2^e*

⁷⁰ Vereniging Leefbaar Voorschoten, *Huize Bijdorp*, Voorschoten 2003, pag 23

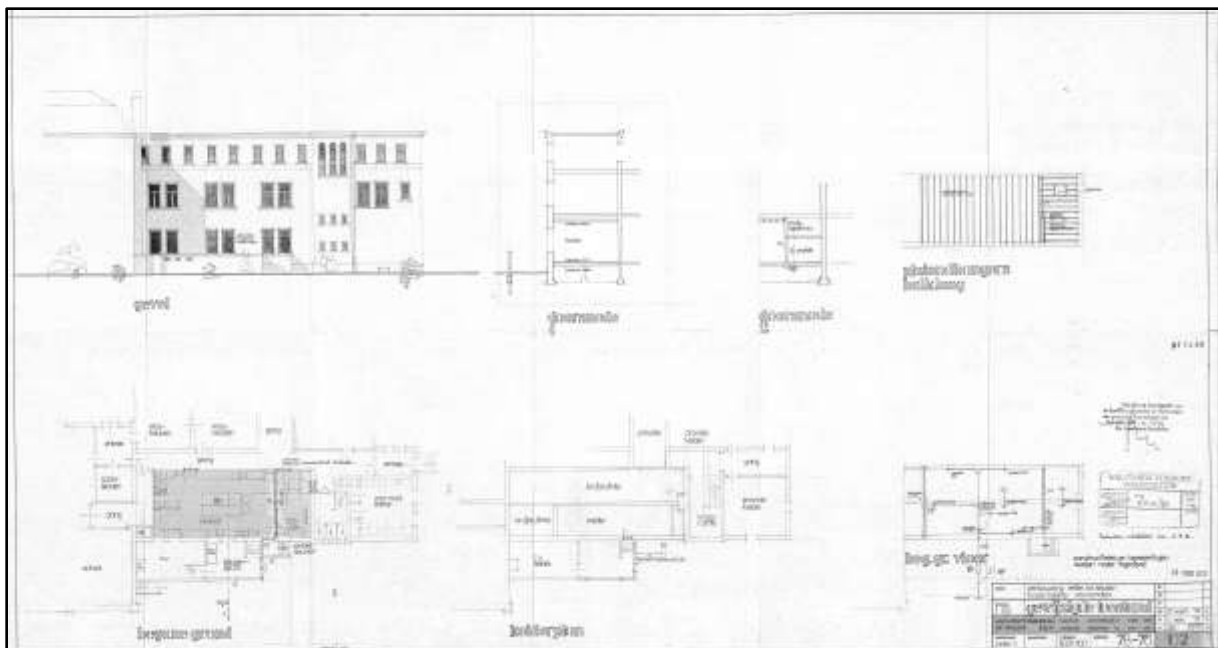
⁷¹ ENK AR-Z040, nr. 382: Kroniek 1972/ 219

verdieping van het klooster, linkervleugel en gang die naar de naaikamer van de Congr. loopt.' Meest opvallend in het landhuis zijn echter de inrichting van een nieuwe recreatiezaal en kamer van de priorin en de vernieuwing van de veranda, waarvoor vergunning is verleend op december 1979. Het ontwerp kwam opnieuw van het architectenbureau De Bruijn.

Bouwaanvraag voor herinrichting van een aantal extra slaapkamers op de zolder en plaatsing van dakkapellen, vergunning 2 maart 1972 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). Het ontwerp is getekend door het architectenbureau P.N. de Bruijn.

Afgebeeld is de gewijzigde plattegrond van de zolder, waarbij de resterende slaapcellen zijn vervangen door slaapkamers en een lokaal voor handenarbeid. De zolder van het entreegebouw is heringe-deeld tot een naaikamer en bergingen.

Bouwaanvraag voor verbouwing van de refter op de begane grond tot een keuken, vergunning 28 april 1978 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). Het ontwerp is getekend door het architectenbureau P.N. de Bruijn. De ramen zijn vervangen in aluminium.

De vele verbouwingen worden ook genoemd in de kroniek. Om niet in een eindeloze opsomming te vervallen worden hier slechts enkele opvallende – nog steeds herkenbare – ingrepen genoemd. In de volgende hoofdstukken zijn per gebouw meer bijzonderheden te vinden.

‘Diezelfde maand [januari 1976] werd het oude balkon aan de parterrekant van de voormalige villa gesloopt. Van februari tot mei werkte men aan een nieuw balkon met glazen lichtkoepels. In het najaar werden daaraan zonneschermen bevestigd, alles ten gerieve van de bewoners van ‘oud-Bijdorp’ die er dankbaar gebruik van maken.

Voor de gemeenschap van ‘Bijdorp’ werd het eronder liggende terras vergroot en opnieuw betegeld. Het pad langs het voormalige noviciaat werd verlengd. Op zij daarvan werden struiken aangelegd.’ ⁷²

‘Maart 1978. De conferentiezaal in het voormalig noviciaat is opgeknapt: een stukje eraf voor een gangetje naar de goederenlift (OB-washuis); plafond verlaagd; nieuwe ramen met nieuwe vitrage. De gang erlangs die uitkijkt op de parterre heeft twee branddeuren: één naar het voorhuis en één naar ‘Haagdorp’. De ramen in deze gang zijn vernieuwd en hebben ondoorzichtige vitrage gekregen. De toiletten zijn vergroot. Wegens gevaar is de keldertrap buiten gebruik gesteld.

Najaar 1978. In de refter van ‘Bijdorp’ komt een schot, dat de ruimte bij het laatste raam afscheidt. De voormalige kinderrefter wordt in tweeën verdeeld, krijgt nieuwe ramen, een verlaagd plafond en een afwaskeuken met uitgang naar de parterre.

Bij deze verbouwing stuit men op verschillende ernstige mankementen, wat niet te verwonderen is bij een gebouw, waarvoor de eerste steen gelegd werd in 1879.’ ⁷³

‘Op 20 maart [1979] betrok ‘Bijdorp’ de nieuwe refter (=voormalige kinderrefter) die d.m.v. een houten schuifwand in tweeën gedeeld is. Het achterste gedeelte is bestemd voor gasten en komt uit in een portaal met garderobe en toiletten. In dit portaal bevindt zich nog de gedenksteen van de eerste-steen legging voor het pensionaat op 19-III-1879, dus precies 100 jaar geleden!

Zowel in het gasten-, als in het zustersgedeelte staan vier reftertafels, elk met acht stoelen uit de recreatiekamer. Voor de laatste zijn 36 nieuwe Leskistoelen aangeschaft à f 194,- passend bij de reeds aanwezige 15 fauteuils, alsmede een wanmeubel van dezelfde firma à f 995,- dat tijdelijk in spreekkamers is geplaatst.

De oude refter wordt verbouwd tot keuken, wat letterlijk veel voeten in de aarde heeft, nl het inheien van zeven palen voor het toegangsbordes. ...

Op 22 nov. werd de nieuwe keuken in gebruik genomen door de drie koks: Henk van Leeuwen, Riemer van Hal en Kees v.d. Weiden.’ ⁷⁴

‘4 juli [1980]; Afscheid van de aannemersfirma Niersman die hier tachtig jaar gewerkt heeft. Dhr. Hugh, zwager van de Gebroeders Niersman, sprake een welgemeende dankwoord en schonk een fraaie plantenbak voor de parterre.

29 sept. Men begint de oude keuken te slopen. Weer wordt de broodkamer verplaatst, nu naar de vroegere kamer verplaatste, nu naar de vroegere kamer der Priorin op de eerste plaats. De

⁷² ENK_AR-Z040, nr. 382: Kroniek 1976/ 259

⁷³ ENK_AR-Z040, nr. 382: Kroniek 1978/ 268

⁷⁴ ENK_AR-Z040, nr. 382: Kroniek 1979/ 275

*nieuwe Overste-kamer bevindt zich parterre op de plaats van Sint Albertus, het voormalige kantoor. Nu is Catharina kantoor geworden met een ingewikkeld telefoontoestel.*⁷⁵

*In maart [1981] kwam de verbouwing de oude keuken gereed, waarvan twee personeelskamers (met toiletten, douche en garderobe) en 'n broodkamer gemaakt zijn. Bovendien ontstond er ruimte voor een flink magazijn met 'verdieping'.*⁷⁶

In de kroniek van 1982 staat een beschrijving van een renovatie van het interieur van de kapel: *'De steigers komen in de kapel, want deze moet geschilderd worden. Ons eigen personeel verwijdt met zorg de eikenhouten 'kinderbanken' die in 1933 aangeschaft waren.*

De conferentiezaal op de eerste verdieping wordt ingericht als noodkapel en biedt plaats aan honderd personen.

25 maart: De kapel is klaar. Met vreugde keren wij erin terug. De nieuwe stoelen, die de kinderbanken moeten vervangen, zijn nog niet klaar. Daarom behelpen wij ons nog met 56 donkerbruine stoelen uit de conferentiezaal. Onze timmerman Hans Nieuwland heeft van hout der kinderbanken twee praktische standaardjes gemaakt voor de informatie-borden op de zijaltaren.

20 mei: Zeventig nieuwe zitstoelen arriveren uit Kerkrade; zeven per rij, gescheiden door bakjes voor de gebeden-boeken.

*De stoelen zijn van donkerbruin hout met donker-beige bekleding. Het oksaal krijgt er twintig, zodat er nu eenheid van meubilair is.*⁷⁷

In oktober van hetzelfde jaar vermeldt de kroniek: *'Oktober: Er wordt een begin gemaakt met de verbouwing in het Sint-Dominicus-dormitorium. Daarom moet het dak eerst grondig gerepareerd worden en bedekt met kunstleien. Er komen vijf kamers elk met vier ramen. Isolatiemateriaal zorgt voor geluiddemping en voorkomt warmteverlies.'*

De kroniek van 1990 meldt: *'Het gehele jaar is er gewerkt aan de face-lift van de gevel. Van de spreekkamers 3-4-5 is één grote ontvangst-zaal gemaakt, die nog niet geheel klaar is. Ten gevolge daarvan is de bibliotheek die in kamer 5 gehuisvest was, in maart overgeplaatst naar een klaslokaal op de eerste verdieping van de voormalige school. Op 2 april werden de aansluitende leslokalen personeelskamers.*

*In de benedengang werden de plafonds verlaagd en werd het materiaal ter beveiliging tegen brand vervangen. Dit laatste geschiedde door de heren Ravensteiger en Nieuwland.*⁷⁸

Onderdeel van deze verbouwingen was ook de inrichting van een nieuwe balie bij de hoofdentree (1991). Verder zijn enkele kantoren op de begane grond van het pensionaat tot stand gekomen.⁷⁹

In 1995-'96 zijn de leegstaande lokalen op de eerste verdieping en de zolders in het pensionaat en nieuwe pensionaat herbestemd en heringericht tot 'woon- en verpleegeenheden in het klooster- en bejaardenoord Huize Bijdorp' (appartementen). De plannen hiervoor zijn

⁷⁵ ENK_AR-Z040, nr. 382: Kroniek 1980/ 282

⁷⁶ ENK_AR-Z040, nr. 382: Kroniek 1981/287

⁷⁷ ENK_AR-Z040, nr. 382: Kroniek 1982/ 297

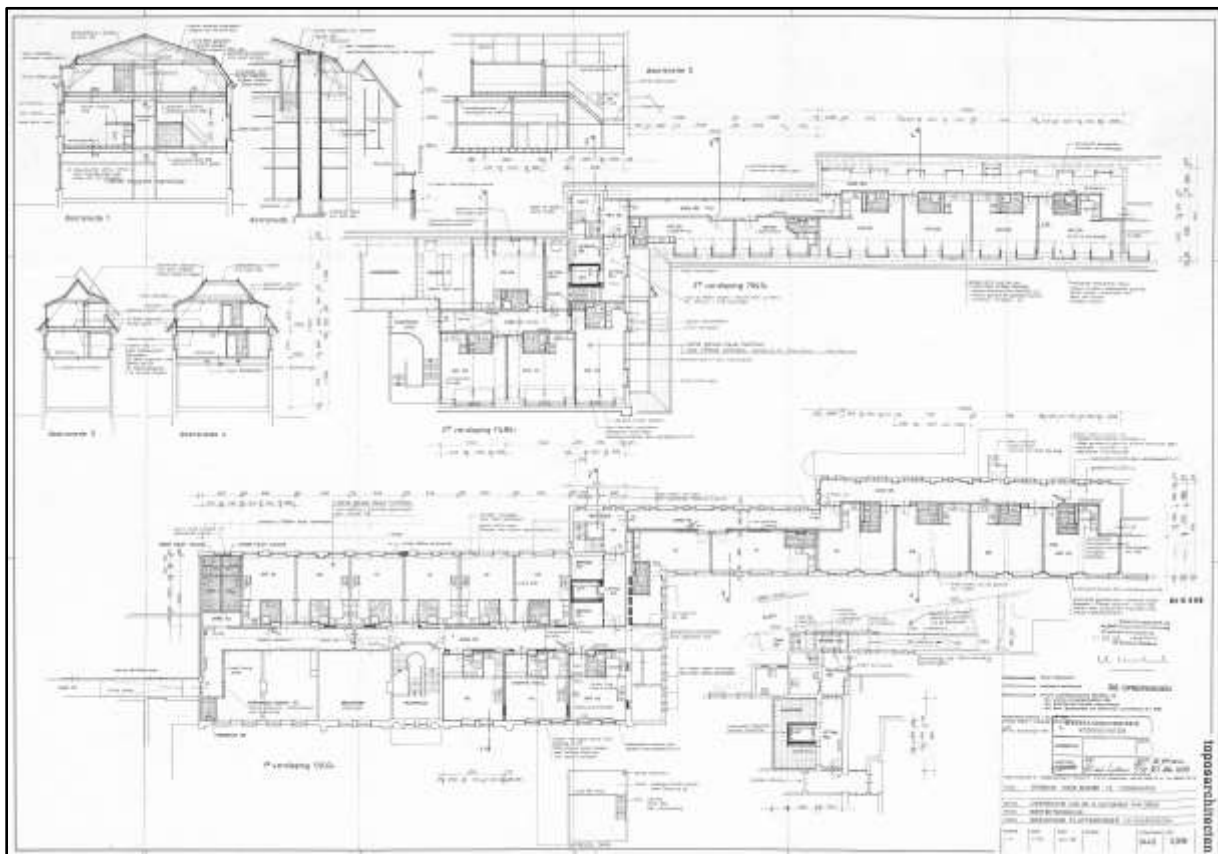
⁷⁸ ENK_AR-Z040, nr. 382: Kroniek 1990/ 334

⁷⁹ ENK_AR-Z040-41

getekend door Topos architecten. Aanbesteding vond plaats op 10 maart 1995. Ruim een jaar later, namelijk 20 maart 1996 vond de inzegening plaats van het zogenaamde Dominicusshof.⁸⁰ De begane grond bleef bij deze verbouwingen min of meer ongewijzigd. Wel kreeg de refter zijn oude functie weer terug, namelijk gezamenlijke eetzaal.

Een tweede reeks appartementen kwam tot stand bij de verbouwing in 2002-2005, toen ook de eerste (en tweede) verdieping en kapverdieping van het landhuis, keukengebouw en het noviciaat ingericht zijn tot appartementen voor het klooster- en bejaardenoord Huize Bijdorp.⁸¹

De verbouwingen uit de jaren zeventig en negentig van de 20ste eeuw en 2002 worden ook nog verder uitgewerkt per gebouw, aangezien ze de huidige indeling en afwerking nog in belangrijke mate bepalen. Hier kan al worden genoemd dat alle ramen van de nieuw appartementen en de bijbehorende gangen zijn vervangen in aluminium, ook de aluminium exemplaren uit de jaren zeventig. Op de zolders zijn nieuwe dakkapellen tot stand gekomen, eveneens met aluminium ramen. Ook elders in het complex hebben aanpassingen plaatsgevonden.

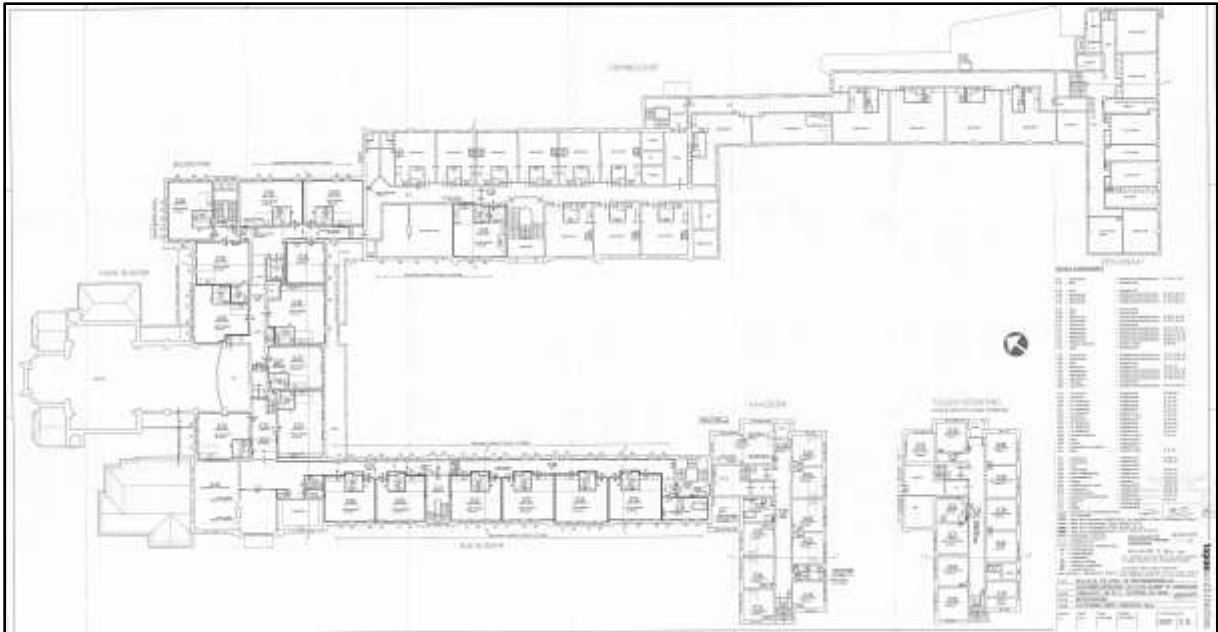

Bouwaanvraag voor herinrichting van de eerste verdieping en kapverdieping van het pensionaat en nieuwe pensionaat tot appartementen, vergunning 31 maart 1995 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). Het ontwerp is getekend door Topos architecten.

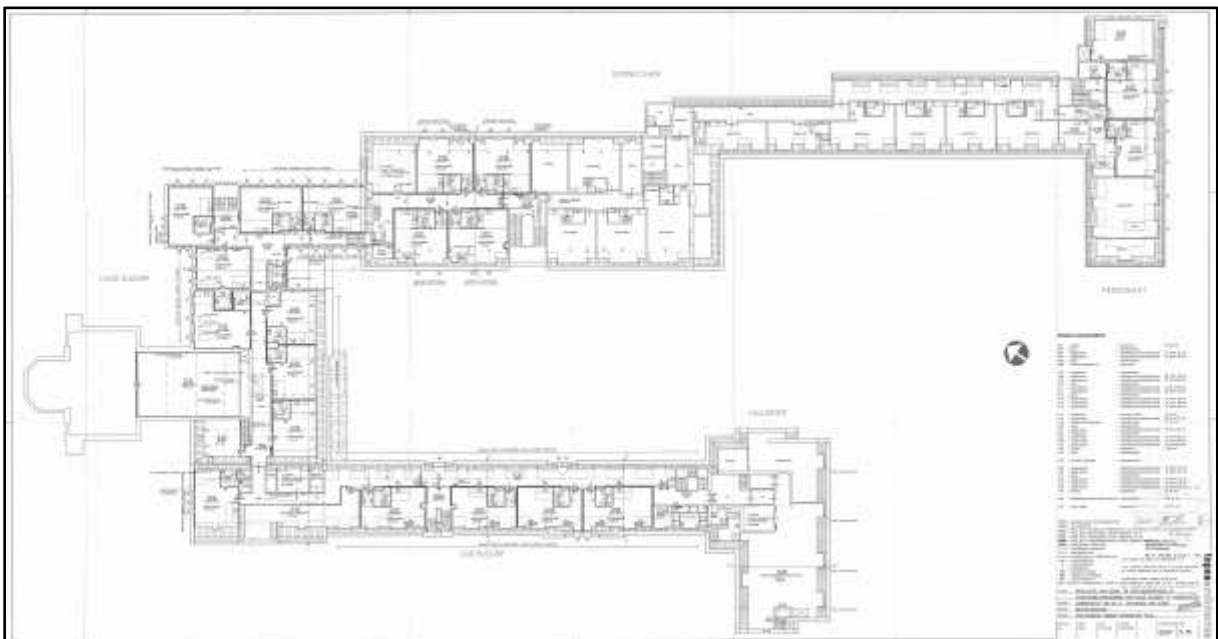
Afgebeeld zijn de plattegronden van de begane grond (rechtsonder, fragment rondom de nieuwe lift), de eerste verdieping en zolderverdieping. Linksboven staan doorsneden.

⁸⁰ ENK_AR-Z040-41

⁸¹ Vereniging Leefbaar Voorschoten, *Huize Bijdorp*, Voorschoten 2003, pag 23

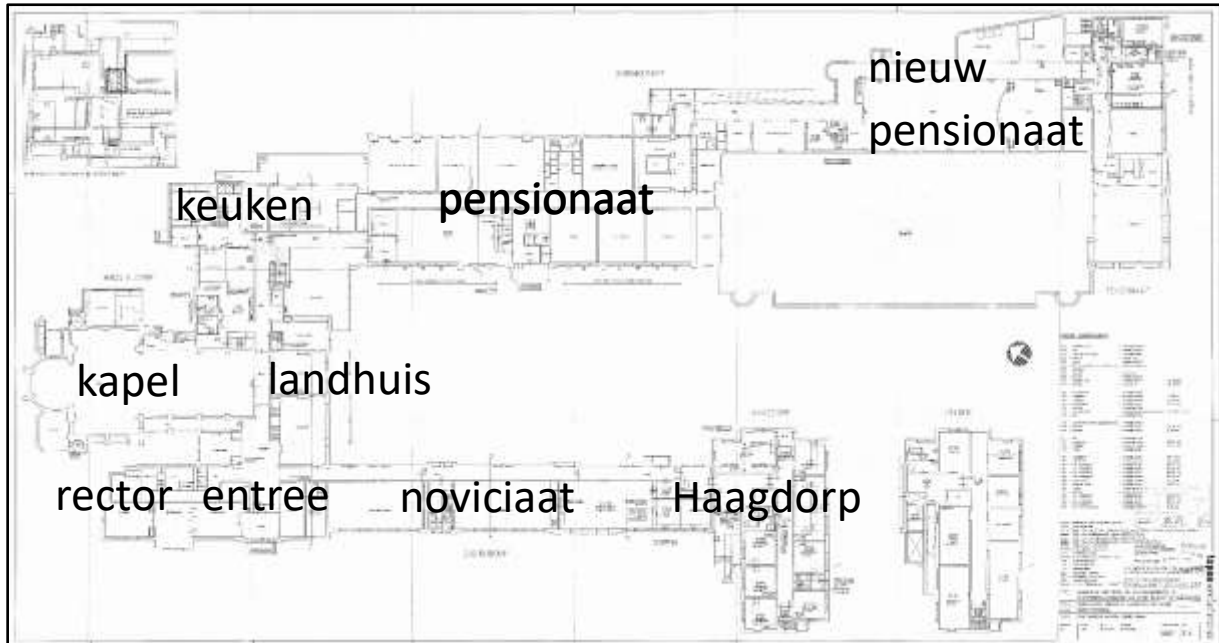
*Bouwaanvraag voor herinrichting van de eerste verdieping en zolderverdieping van het complex tot appartementen, vergunning 25 april 2002 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). Het ontwerp is getekend door Topos architecten
Afgebeeld is de eerste verdieping.*

*Bouwaanvraag voor herinrichting van de eerste verdieping en zolderverdieping van het complex tot appartementen, vergunning 25 april 2002 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). Het ontwerp is getekend door Topos architecten
Afgebeeld is de zolderverdieping.*

4. Deelrapporten

pm

De begane grond van het complex 'Huize Bijdorp', naar een tekening van Topos architecten uit 2001 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). Ingetekend is de locatie van het 17de-eeuwse huis.

Het hoofdgebouw is verdeeld in vijf samenhangende onderdelen, die elk is uitgewerkt tot een deelrapport:

- Landhuis en kapel
- Pensionaat
- Noviciaat met entreegebouw en rector-gebouw
- Keukengebouw
- Nieuw pensionaat

Complexbeschrijving Huize Bijdorp, bouwwerken en parkaanleg

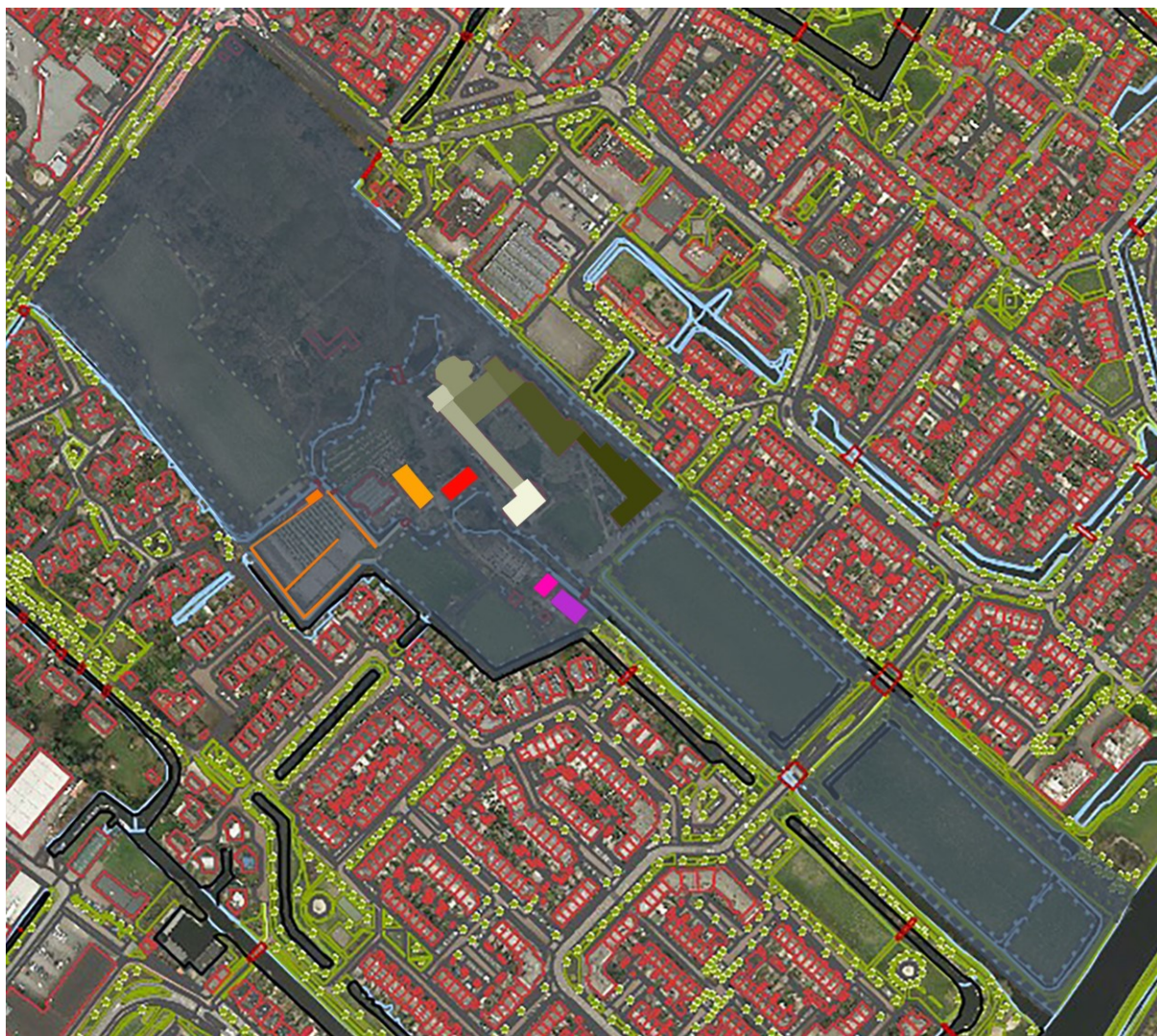
Veurseweg 3

Adres	Veurseweg 3
Postcode	2251 AA
Kadastraal nummer	B 9186, B9184
Naam	Huize Bijdorp
Beschermd gezicht	nee
Complexonderdelen	Hek 1697 (RM 38011), Hoofdgebouw (1), Wagenschuur met kas en oranjerie (2), Moestuin met schuur en tuinmuren (3), Wasserij (4), Wagenschuur (5), Stal (6), Park- en groenaanleg met tuinbeelden en begraafplaats (7)
Oorspronkelijke functie	Buitenplaats, klooster met meisjesschool (pensionaat)
Huidige functie	Klooster bejaardenoord (KBO)
Datering / bouwjaar	Boerenhofstede vanaf de 15 ^e eeuw, buitenplaats begin 17 ^e eeuw, klooster sinds 1879.

Omvang bescherming

De bescherming betreft het TOEGANGSHEK (RM), het (samengesteld) HOOFDGEBOUW (1), de KAS/ORANJERIE met STAL (2), de TUINMUREN met de MOESTUINSCHUUR (3) de WASSERIJ (4), de BOERDERIJSCHUUR (5) met BOERDERIJSTAL (6) en de PARK- EN GROENAANLEG met tuinbeelden en begraafplaats (7). Het interieur maakt deel uit van de bescherming voor wat betreft de oorspronkelijke indeling en detaillering. Het gaat hierbij wat betreft het hoofdcomplex met name om het interieur van het voormalig landhuis en de kapel. Wat betreft de bijgebouwen gaat het ten minste om het interieur van de kas (oranjerie) uit 1869, de wasserij en de stal. Zie de beschrijvingen op onderdelen. De naoorlogse bebouwing is voor bescherming van ondergeschikt belang.

1	Hoofdgebouw	2	Wagenschuur met kas en oranje
	Herenhuis	3	Tuilmuren met moestuinmuur
	Kapel	4	Wasserij
	Noviciaat	5	Wagenschuur
	Aanbouw 1937	6	Stal
	Refter	7	Park- en groenaanleg
	Meisjespensionaat		
	Middelbare meisjesschool		
	Uitreiding 1978		

Inleiding

Het Voorschotense buitenplaatsenlandschap

Op de strandwal langs de Vliet ontstonden in de Middeleeuwen versterkte huizen en kastelen, zoals Duivenvoorde en Ter Horst. Vanaf de 16de eeuw werden deze kastelen verbouwd tot aantrekkelijke(r) buitenverblijven. Daarnaast werden boerderijen opgekocht door rijke stedelingen en maakte men deze geschikt als buitenverblijf, zoals bijvoorbeeld het 16de-eeuwse Vredenhoef. Onder invloed van de bloeiende economie waren er steeds meer hooggeplaatste burgers, zoals regenten, maar ook rijke kooplieden, die gronden verwierven waar indrukwekkend buitenplaatsen verrezen. Voorschoten telde op het hoogtepunt van deze ontwikkeling ongeveer twintig oude en nieuwere buitenplaatsen.

In eerste instantie hadden de gronden rondom de buitenhuizen vooral een functionele inrichting ter ondersteuning van de inkomsten en het onderhoud van het buiten. Naarmate de welvaart groeide, investeerden welgestelden in toenemende mate in hun buitenplaats en groeide de aandacht voor de tuincultuur. De tuinen werden volgens de laatste mode aangelegd met een formele aanleg in de 17de en begin 18de eeuw, om vervolgens vanaf het einde van de 18de eeuw langzaam aan zich te ontwikkelen in landschapsstijl aangelegde parken. Buitenplaatsen bleven tot begin 19de eeuw echte zomerverblijven, onbewoond in de herfst en de winter. Tijdens de Napoleontische tijd kwam de instandhouding van buitenplaatsen onder druk te staan. Veel buitenplaatsen werden afgebroken. Toch kwamen er in deze periode in Voorschoten ook weer buitenplaatsen bij, zoals Klein Langenhorst, Klein Roucoop en Klein Stadwijk. Kenmerkend voor Voorschoten is dat er relatief veel (restanten en de daarbij behorende structuren) van kastelen en buitenplaatsen te vinden zijn, waarvan de oudste, Duivenvoorde, teruggaat tot de 13de eeuw. De buitenplaatsen vormen belangrijke, cultuurhistorisch waardevolle groene longen in de stedelijke structuur van de regio. De cultuurhistorische waarde geldt voor de gebouwen als Berbice, Duivenvoorde, Ter Wadding, Bijdorp, Ter Horst en Beresteijn, maar ook voor de parkstructuren waarbij het huis is verdwenen (Rosenburgh, Haagwijk, Klein Stadwijk, Vredenhoef, Adegeest).

Buitenplaats Bijdorp

De geschiedenis van Bijdorp gaat terug tot de middeleeuwen toen het bezit was van Dirk van Hoogstraat en behoorde bij Lipsen (Ter Lips). In de 16de eeuw lag op de locatie van het huidige Bijdorp een boerenhofstede. Het eigendom behoorde waarschijnlijk aan Jacob Florisz Oem van Wijngaarden (1525-1604) die ook het aan de overzijde van de Heerweg (Veurseweg) gelegen Ter Lips in eigendom had. Via zijn dochter Maria, kwam in 1604 de hofstede in het bezit van de Groningse familie (Joachim) Rengers. Hun nazaten verkochten de boerenhofstede in 1634 met ca. drie hectare grond aan de Leidse advocaat Gerard Meerman. Het huis bleef in de familie en werd pas na overerving in 1696 gedwongen verkocht.

Het jaar daarop kwam het in handen van mr. Johan de Bije (1649-1715, advocaat lid van de Leidse raad en vroedschap, kapitein van de schutterij) en Anna Oorthoorn (1644-1700). Uit de verkoopakte blijkt dat de boerenhofstede is uitgegroeid tot de buitenplaats Bijdorp. De naam verwijst naar de nabije ligging bij het dorp, maar is ook een verwijzing naar de naam van de nieuwe eigenaar. Het omvat een landhuis, koetshuis, paardenstal en tuinmanswoning. De gronden worden in de transportakte omschreven als: 'boomgaarden, plantagies, een laan en verder getimmerten daarop staande', 'teelland en weiland'. Met 'plantagies' wordt bedoeld op de (sier)tuinaanleg. Oorthoorn en De Bije plaatsten in het koopjaar het huidige toegangshek aan de Veurseweg. Ook voegden zij twee theekoepels toe aan de buitenplaats: een aan de zijde van de Veurseweg (gesloopt bij de verbreding van de Veurseweg in 1952) en een op de dijk aan de zijde van de Vliet (verdwenen na 1832). Van de buitenplaats uit de tijd van De Bije en Oorthoorn is een vogelvlucht overgeleverd, voorzien van het familiewapen, die sterk overeenkomt met de omschrijving van 1697. De nieuwe theehuizen zijn in de hoofdas van de tuinaanleg ingetekend, aan het einde en aan het begin. Het is niet bekend of de formele tuinen, met de imposante vijver (*miroir d'eau*) al in 1697 waren aangelegd of dat De Bije en zijn vrouw daarvoor verantwoordelijk waren en de tuinen hebben uitgebreid. Het plaatsen van de theekoepels echter doet vermoeden, dat ze zich zeker hebben bezig gehouden met de tuinen (overigens wordt de vijver niet genoemd in de verkoopaktes). De tuinen zijn aangelegd binnen de strakke lijnen van polderverkeveling,

geaccentueerd door lange bomenlanen. De laan vanaf het nieuwe ingangshek is kaarsrecht en leidt naar een van de bijgebouwen, vermoedelijk een van de 'getimmerten', mogelijk voor tuingereedschap of planten. In het laatste geval zou het een of de voorganger zijn van de huidige kas/oranjerie. Gelet op de situering tegenover een grachtje met watervogels en een stenen boogbrug moet het bouwwerk wel een representatieve functie hebben gehad binnen de tuinaanleg. Het koetshuis met de stalling is waarschijnlijk het bouwwerk tegenover de hoofdingang. Op de vogelvlucht is te zien hoe hier het vierspan binnenkomt. Het kleinere gebouw naast de stalling is dan de tuinmanswoning. De boomgaard is ommuurd en verder zijn op de prent een siervaas, hoge hagen, parterres de broderie, berceaux, hekwerken en andere tuinelementen waarneembaar. Na het overlijden van de beide echtelieden werd in 1716 het buiten verkocht. De volgende beschrijving in een koopakte dateert van 27 maart 1771. Naast eerder genoemde bouwwerken, koetshuis met stalling en tuinmanswoning, wordt ook een oranjerie vermeld. Als bouwheer hiervan komen maar liefst vier eigenaren in aanmerking (de vierde het minst plausibel): Francis Greenwood (1717-1730), Paulus Poursoij (1730-1739), Mattheus Hoeufft van Oyen (1739-1765, Heer van Oyen, luitenant-generaal der Cavalerie) en zijn broer Leonardus (1765-1771). Maar zeker niet mag worden uitgesloten dat het pand aan de oprijlaan al als zodanig dienst deed of later is ingericht als oranjerie.

Theehuizen worden in de akte van 1771 niet genoemd, terwijl het theehuis aan de Vliet, wel nog voorkomt op de kadastrale minuutkaart van 1811-1832; of het gaat om een nieuw exemplaar dat na 1771 is gebouwd, is niet bekend. Verder geeft de kadastrale minuut bij benadering een goed beeld van de buitenplaats, zoals die zich vanaf 1793 ontwikkelde, toen mr. Pieter Changuion (1731-1804, raad en schepen van Leiden) eigenaar was. Hij was opdrachtgever van de huidige vroeg landschappelijke tuinaanleg. Deze tuin met de nog bewaard gebleven slingervijver legde Changuion aan, nadat hij het aangrenzende Dorpwijk had verworven. De eigen boomgaarden en moestuinen werden omgespit, maar die van Dorpwijk bleven in stand, dan wel werden verder ontwikkeld. Mogelijk dat met de theehuizen aan de Veurseweg hetzelfde gebeurde of Changuion liet een nieuw tuinhuis op Dorpwijk oprichten. Ook het bouwwerk waartegen de huidige kas/oranjerie is gebouwd behoorde tot de aankoop. Het lijkt er op dat dit een restant is van een langhuisboerderij, die op de kadastrale minuut aangeduid wordt als 'huis en erf', (boerderij Arij Langkeek 1790). Mede op grond van het metselwerk is een datering in het midden van de 18de eeuw aannemelijk. Het hoofdhuis tenslotte, heeft nog steeds zijn rechthoekige hoofdvorm, zoals die op de vogelvluchtperspectief van ca. 1700 voorkomt. Zij bestaat uit vijf bij drie venstereenheden breed. Uit een foto van ca. 1875 blijkt dat de risalerende entreepartij voor 1832 aan weersijden is voorzien van een éénlaags uitbouw. Na overlijden van Changuion komen een neef en drie nichten van zijn echtgenote, jonkvrouw Anna Arendina Van der Hoeven (1738-1799) op Bijdorp wonen.

Na het overlijden van de laatste nicht, Susanna Arnoldina (1777-1862) wordt op een veiling in maart 1863 voor f 35.000 de uit Amsterdam afkomstige tabaksplanter in Nederlands-Indië, Johannes Fahrensbach (1826-1875) de nieuwe eigenaar. In 1869 is tegen het overgebleven 18de-eeuwse stalgedeelte een verwarmde kas aangebouwd, waarvan zijn zoon, Leo, de eerste steen legde. Dit is het laatst gebouwde en nog bestaande gebouw dat behoort tot de buitenplaats Bijdorp. Verder heeft Fahrensbach de veranda aan de langs tuinzijde (oost) van het hoofdhuis toegevoegd; mogelijk is hij ook verantwoordelijk voor de tweelaags aanbouw aan de noordzijde¹

Samenvattend zijn behalve de huidige kas/oranjerie met schuur overblijfselen van het huis, het moestuincomplex met tuinmuren met een schuur en de parkaanleg met slingervijver uit de tijd van de buitenplaats (Bijdorp en Dorpwijk) behouden. Van de 17de-eeuwse tuinaanleg op de vogelvluchtperspectief zijn alleen de hoofdstructuur met de watergangen naar de Vliet nog aanwezig. Ook de agrarisch landschappelijke elementen als de weilanden en het (hak)hout herinneren aan de vroegere periode.

Na het overlijden van Fahrensbach (tijdens een pelgrimstocht in Lourdes) werd het huis op 22 oktober 1875 te koop gezet. Uit de verkoopadvertentie blijkt dat het huis bestond uit 13 kamers en 2 kelders en ook een veranda bezat. Verder worden genoemd: een stal voor vijf paarden, een

¹ Zie daarvoor de 19de-eeuwse foto's in het archief van Bijdorp.

koetshuis, een koetsiers- en tuinmanswoning, koepel-volière, bloem- en broeikasten, druivenmuren, boomgaard, bosch- en weiland. De streng gelovige familie Fahrensbach had nauwe banden met de rooms-katholieke kerk en was medeoprichter van de Laurentiuskerk aan de Leidseweg. Na het overlijden van de heer Fahrensbach verkocht zijn weduwe, Lucia Maria Paulina Kervel, met hulp van pastoor Bongaerts het buiten aan de Congregatie van de Heilige Catharina van Senen, waartoe ook een nicht van de familie Fahrensbach behoorde, zuster Gabriëlle Kervel. De congregatie was in 1841 door Lucia (1908-1890) en Maria Elisabeth Pinkers (1810-1848) te Rotterdam gesticht en was geïnspireerd op de leer van de H. Dominicus. Dit is de reden dat de zusters beter bekend staan als de 'zusters Dominicanessen van Voorschoten' én dat de Heilige Dominicus veelvuldig is afgebeeld. Het in het landhuis gevestigde klooster werd toegewijd aan 'Onze Lieve Vrouw Koningin van de Rozenkrans'.

De congregatie richtte een school op voor 'jonge juffrouwen van deftige stand om ze een beschaafde en godsdienstige opleiding te geven'. Met de inkomsten kon de congregatie armere dorpsscholen ondersteunen. Bij verkoop bepaalde de familie dat de meisjesschool Onze Lieve Vrouwe Lourdes (OLV Lourdes) moest heten, naar de overlijdensplaats van de heer Fahrensbach en dat de kamer in het huis waar de familie gelukkig was geweest, de 'Oude Zaal', ongewijzigd zou blijven zolang de congregatie erin gehuisvest was.

Mei 1876 werd gestart met het pensionaat (meisjesinternaat/kostschool) in het door mgr. Van Thiele gewijde voormalige landhuis; kort daarna kwam er ook een noviciaat (voor novicen in hun proeftijd). Vanuit het moederhuis in Schiedam, werd de bouw begeleid van het pensionaat, dat door de uit die stad afkomstige architecten Martinus Wouterlood & Adrianus Berkelaar was ontworpen. Van Wouterlood zijn onder meer twee rijksmonumenten bekend: Het eclectische herenhuis Warande 123 (Schiedam) en branderij en distilleerderij Westfrankelandsestraat 11 (1872) Aannemer was A.D. Wempe uit Leiden. De eerste steen legde op 19 maart 1879 Maria Leeuwenburg, de eerste pensionaire.

In 1887-1888 kwamen fasegewijs voor het noviciaat twee nieuwe vleugels klaar naar ontwerp van de Rotterdamse architect T.L. Kanters. Aannemers waren A. van den Boogaard en G. van Lent uit Stompwijk en F.H. Joseph uit Utrecht. De eerste steen hiervan werd op 7 juni 1887 gelegd. Op 8 mei 1888 vond de plechtige inzegening van het nieuwe novicitaatsgebouw plaats.

Naar een ontwerp van het Rotterdamse architectenbureau Margry & Snickers werd in 1895 de huidige kapel gewijd door mgr. C.J.M. Bottemanne, bisschop van Haarlem. De nieuwe kapel verving de toenmalige kapel uit 1882 en kon tot stand komen nadat een van de zusters een erfenis had ontvangen. Vanaf 1888 was Huize Bijdorp het moederhuis van de congregatie. Het pensionaatsgebouw heeft tussen 1879 en 1972 gefunctioneerd. In 1937 werd het pensionaat uitgebreid en vanaf 1938 werd de meisjesschool een middelbare meisjesschool (MMS). Aan de zijde van de binnenhof (zuidzijde) werd een verhoogde schooltuin ingericht.

In 1924 kwam het washuis tot stand. In 1930 werd door P. Kort jr., aannemer te Rijnsburg, een aanvraag ingediend voor een koestal, varkensschuur, paardenstal en koetshuis. Vanaf 1932 zijn alle bouwwerken, aanbouwen en verbouwingen ontworpen door de Wassenaarse architect P.N. de Bruijn, met uitzondering van de aanbouw van 2 garages in 1962 aan de kas/oranjerie door aannemer Niersman. Petrus (roepnaam Piet) Nicolaas de Bruijn (1898-1968) was de zoon van de gemeentelijke bouwopzichter De Bruijn en trad in zijn vaders voetsporen met een opleiding op de ambachtsschool technisch tekenen. Daarna werkte hij zo'n tien jaar bij het bureau van architect J.T. Wouters. Zijn katholieke geloofsovertuiging speelde een grote rol in zijn leven en in zijn werk, waarin relatief veel katholieke scholen en kloosters voorkomen. Hij werkte alleen maar ook in samenwerking met anderen, onder wie architect Piet van der Klaauw. In Voorschoten ontwierp hij een woonblok aan de Leidseweg noord. Hij ontwierp in Wassenaar onder meer in 1919 het huis Domus Apex aan de Kerkstraat 53 (GM), in 1925 het huis 't Berkje aan de Rust en Vreugdlaan 13 (GM) en in 1928 de winkel-woning op de hoek Burchtlaan 30, 32, Kerkstraat 51b (Beeldbepalend object). Na zijn overlijden nam zijn zoon Lou de rol als huisarchitect over.

Tijdens WOII werden soldaten in het pensionaat gestationeerd. In 1942 namen de Duitsers de voortuin in gebruik en later dat jaar vorderden ze de gebouwen. In hetzelfde jaar werd het nieuwe schoolgebouw zwaar getroffen om pas na de oorlog onder leiding van De Bruijn weer geheel te worden herbouwd.

Tussen 1952-1958 werd ten behoeve van de tram de Veurseweg verbreed. Het theehuis dat op de kop van de Papelaan (het oude Dorpswijk) stond, werd gesloopt; evenals de dienstwoning; ook werd het entreehek toen 10 meter naar achteren verplaatst; een nieuwe dienstwoning (Veurseweg 1) kwam er voor terug, die in tegenstelling tot de oude dienstwoning, haaks op de Veurseweg werd georiënteerd. De tuinman verhuisde naar de dienstwoning aan de Koninklijke Marinelaan (in 1958 gebouwd). In 1972 werden het pensionaat en de MMS opgeheven. De school was daarna tot 1984 in gebruik bij het Lucascollege. Vanaf 1972 werd gestart met de verbouw van de gebouwen tot appartementen voor de zusters, te beginnen met het pensionaat. In 1976 werd het mortuarium bij de bestaande begraafplaats gebouwd. Deze valt, evenals de in 1977-1979 gebouwde dwarsvleug (Haagdorp) buiten de bescherming (ontwerp De Bruijn). Dat geldt ook voor de aanpassingen die tussen 2002-2004 plaatsvonden tijdens een algehele renovatie en verbouwing van het complex t.b.v. kloosterverzorgingstehuis en communiciteit van Bijdorp.

Stedenbouwkundige aspecten

Bijdorp ligt tussen de Vliet en de Oude Heerweg (Veurseweg) op de meest oostelijke strandwal in dit kustgebied. De ligging op de strandwal is kenmerkend voor buitenplaatsen in de regio Zuid- en Noord-Holland. De Vliet en de Heerweg vormden een belangrijk aspect in de bereikbaarheid en de keuze van de vestigingslocatie van de buitenplaats. Ze vormden de koppeling van de buitenplaats met de infrastructuur van de regio. De oude opvaart vanaf de Vliet is in de huidige situatie nog steeds aanwezig aan de zuidzijde van het perceel. Aan de noordzijde wordt het parkbos begrensd door de Koninklijke Marinelaan en een naoorlogse woonwijk. Ook aan de zuidzijde grenst Bijdorp aan naoorlogse woonwijken, waaronder het groene Roucoopark. De weilanden aan de oostzijde, tussen het hoofdgebouw en de Vliet, worden doorsneden door de Valkeweg. Langs de weilanden zijn watergangen, waaronder de (ten minste uit de 17de eeuw stammende) vaarsloot naar de Vliet. De huidige ontsluiting van Bijdorp bevindt zich ten oosten van Koninklijke Marinelaan 6, in de vorm van een brug. De oorspronkelijke ontsluiting aan de Veurseweg is herkenbaar aan twee hardstenen hekpijlers met hekwerk, maar deze wordt niet meer als zodanig gebruikt.

Waardestelling

De Veurseweg 3 is vanwege stedenbouwkundige, landschappelijke, architectuurhistorische, cultuurhistorische en ensemblewaarde voor de gemeente Voorschoten van algemeen belang:

Als herinnering aan de ontwikkeling van Voorschoten in het algemeen en de ontwikkeling van buitenplaatsen in Voorschoten in het bijzonder;

- Als karakteristiek voorbeeld van een 17de-eeuwse buitenplaats met tuinen en bijgebouwen die zich uitstrekte tussen de Vliet en de Veurseweg, vanaf de 19de eeuw ontwikkeld als kloostercomplex;
- Vanwege de ontwikkelingsgeschiedenis van het kloosterleven in Voorschoten;
- Vanwege de bewaard gebleven kern van het hoofdgebouw uit de 17de eeuw en de diverse kloosteronderdelen, waaronder een pensionaat, noviciaat en kapel uit het laatste kwart van de 19de eeuw
- Vanwege de bewaard gebleven bijbehorende bouwwerken als de moestuin(muren) met schuur en de kas/oranjerie met schuur;
- Vanwege de gaaf bewaarde structurelementen als de opvaart, de hakhoutlanen en aangrenzende weilanden;
- Vanwege de bijzondere landschappelijke aanleg van het park met daarin aanwezige historische beplanting;

Veurseweg 3, hoofdgebouw

Adres	Veurseweg 3
Postcode	2251 AA
Kadastraal nummer	B 9186, B9184
Naam	Huize Bijdorp
Beschermd gezicht	Nee
Complexonderdeel	Hoofdgebouw (1)
Oorspronkelijke functie	Landhuis, klooster met meisjesschool
Huidige functie	Klooster, bejaardenoord (KBO)
Datering / bouwjaar	buitenplaats begin 17 ^{de} eeuw, pensionaat 1876; klooster sinds 1879.

Inleiding

De Congregatie van de Heilige Catharina van Senen – bekend onder de naam ‘zusters Dominicanessen van Voorschoten’ begon in 1876 in het oude landhuis een school voor ‘jonge juffrouwen van deftige stand om ze een beschaafde en godsdienstige opleiding te geven’. Bij de verkoop van het landhuis aan de congregatie was als eis gesteld dat de ‘Oude Zaal’ in het herenhuis waar de familie gelukkig was geweest ongewijzigd zou blijven. Hieraan is tot nu toe gehoor gegeven. De instelling – OLV van Lourdes genaamd - omvatte een noviciaat (waar de novicen verbleven gedurende hun proeftijd) en een pensionaat (meisjesinternaat). De school van het pensionaat, in 1937 uitgebreid, was vanaf 1938 een middelbare meisjesschool. Het pensionaatsgebouw heeft tussen 1879 en 1972 gefunctioneerd, met een intermezzo tijdens de Tweede Wereldoorlog toen soldaten in het pensionaat waren ingekwartierd. Het schoolgebouw uit 1937 werd in 1942 bijna geheel verwoest en na de oorlog herbouwd. In 1972 werden het pensionaat en de MMS opgeheven. Daarna werd de school tot 1984 gebruikt als onderdeel van het Lucascollege. Vanaf 1987 heeft het gebouw geen onderwijsfunctie meer. In 1977-1979 werd aan het noviciaat een dwarsvleugel toegevoegd (Haagdorp), voor bescherming van ondergeschikt belang. Tussen 2002 en 2004 werd het hele hoofdgebouw omgebouwd ten behoeve van het kloosterverzorgingshuis en de gemeenschap van Bijdorp, het voormalig pensionaat nu de Dominicusshof.

Bouwgeschiedenis

De kern van het hoofdgebouw is het oude landhuis. Van dit huis is de bouwgeschiedenis niet goed bekend. Op de prent van rond 1700 wordt een huis afgebeeld op rechthoekige plattegrond, met souterrain en bel-etage onder een schilddak, de lange zijgevel naar de Veurseweg vijf vensterassen breed, de korte kopse kant met de voorgevel en centrale stoep, drie (smalle) vensterassen. De kadastrale minuutkaart toont begin 19de eeuw een rechthoek met twee hoekuitbouwen aan de kopse voorgevel; daarmee is het souterrain onder het maaiveld terecht te komen en de centrale stoep gesloopt.

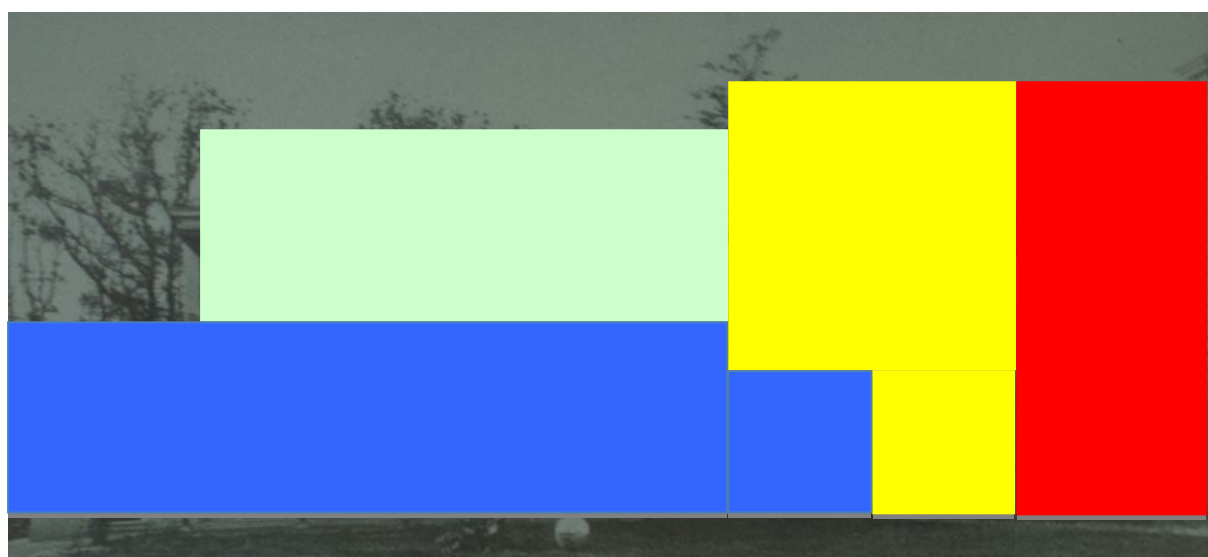
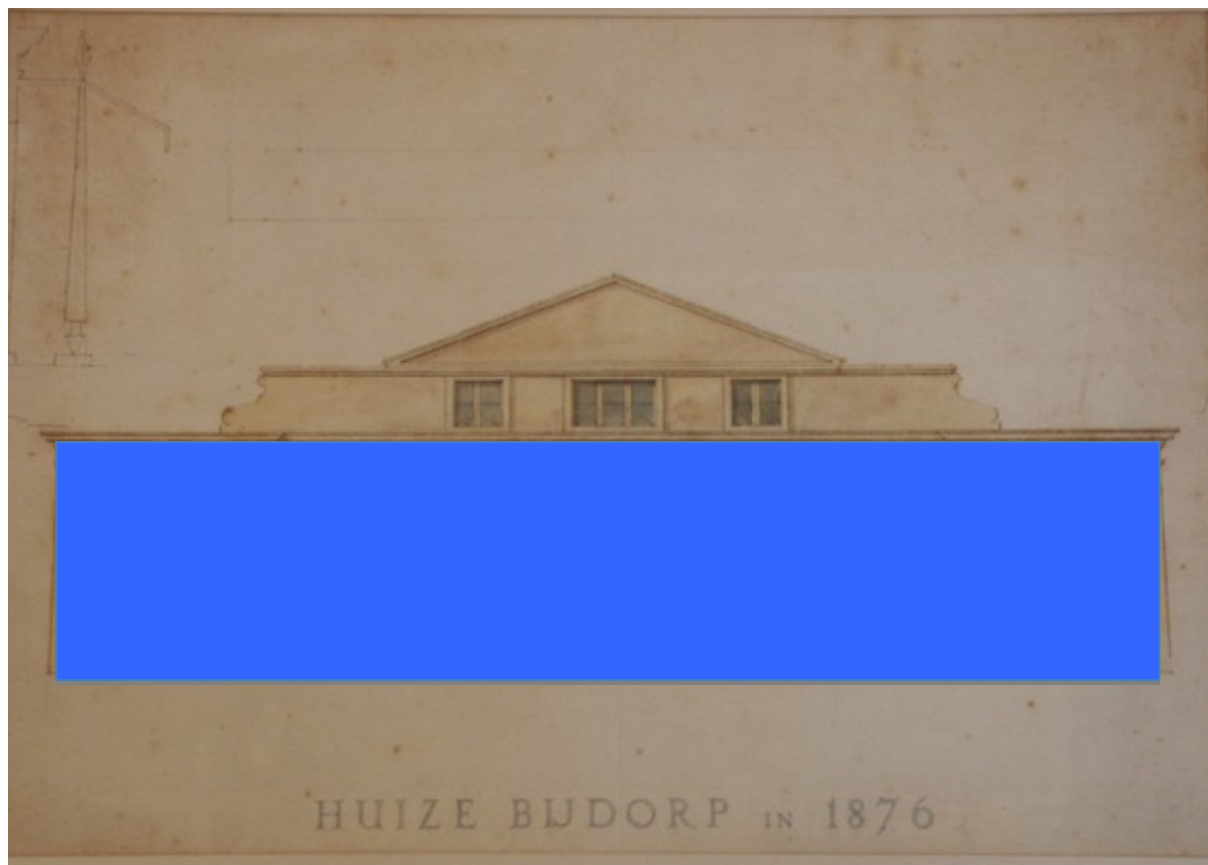
Het huis wordt in de koopadvertentie van 22 oktober 1875 omschreven met een warande, dertien kamers en twee verwulfd kelders. Op een zeer schetsmatig tekeningetje is een huis afgebeeld met twee bouwlagen, zeven vensterassen breed. Daarnaast is er een aquarel uit 1876 overgeleverd (obj. nr 3370-90) waarop een eenlaags gebouw, vijf centrale vensterassen en twee hoekrisalieten met elk een vensteras, onder een flauw hellende kap met mezzanino te zien is. De vorm en de nokrichting van dit zadeldak komen niet overeen met de oudere prent, evenmin met de latere foto's. De oudste foto, gedateerd 1876 laat twee bouwlagen een schilddak zien en nog geen uitbouw aan de achterzijde. De twee foto's daarop (gedateerd 1877, waarvan een zeker onjuist) tonen de situatie na de eerste uitbreiding aan de achterzijde.

1821 (gedateerd).

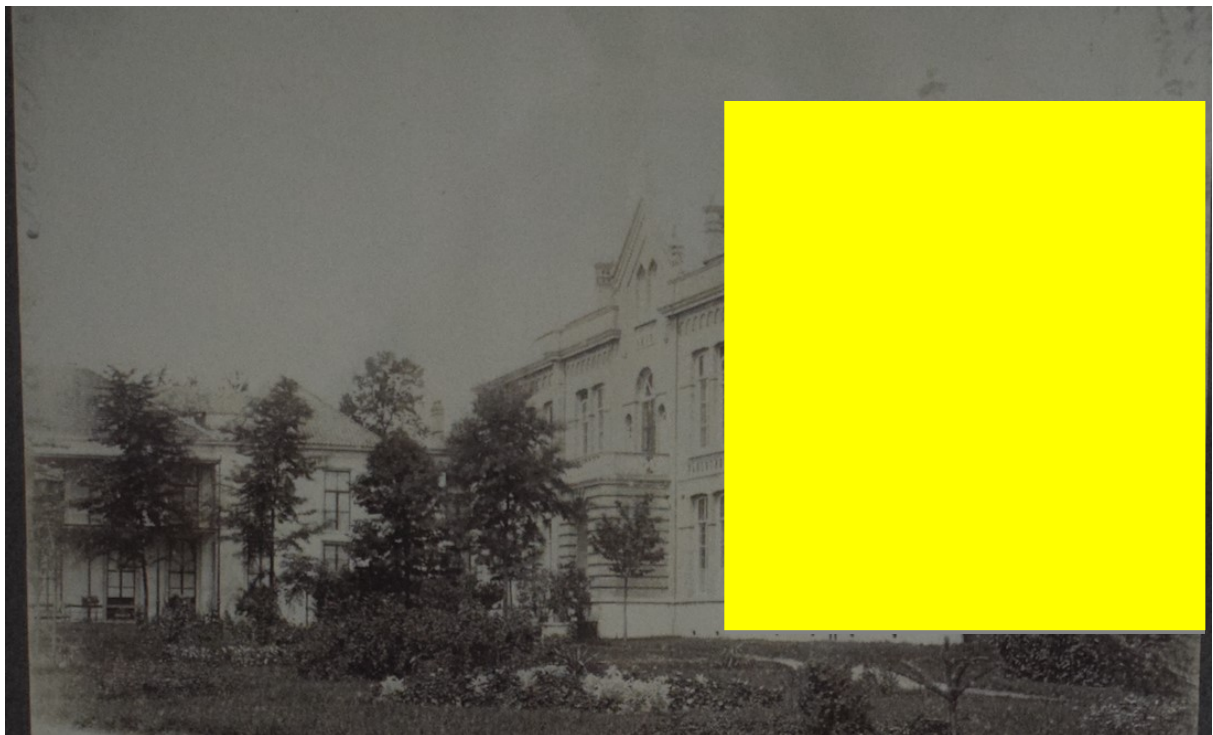
Zijgevel naar de Veurseweg en voorgevel. De hoekuitbouwen zijn al te zien op de kadastrale minuutkaart. De vijf vensterassen komen overeen met de toestand van rond 1700. De kap is een dubbel schilddak met zakgoot, met de verdieping na 1821 gewijzigd in de 19de eeuw. Het blok aan de achterzijde, onder een eigen kap is rond 1877 gerealiseerd, in wezen een optopping van een eenlaags, een vensteras breed zijvleugeltje.

De zijgevel naar de Vliet. Eerste uitbreiding 1877 (geel), rechts nog net zichtbaar het in 1879 aangebouwde pensionaat (rood), door middel van een muur of een enkele kamer verbonden met het oude huis. Hier zou de refter komen. De datering van de foto van 1877 is niet correct. De tekening met mezzanino vertoont gelijkenis met de 1821 gedateerde tekening, maar de kapvorm en -richting wijkt sterk af. Het lijkt er dus op dat in de periode van Fahrensbach over de middelste

vijf vensterassen een nieuwe verdieping met dubbele kap is gebouwd. Ook de muurankers op de verdieping, zichtbaar op de foto op de vorige pagina lijken daar op te duiden.

Na de bescheiden eerste uitbreiding volgde in 1879 aan de NO-zijde een geheel nieuwe vleugel ten behoeve van het pensionaat (eerste steen maart, ontwerp voor 25 juli 1878, Wouterlood en Berkelaar, Schiedam, inzegening 1880), drie jaar later gevolgd door een kapel aan de achterzijde van het landhuis. In 1887 volgde een vleugel aan de andere zijde van het landhuis met daarin het noviciaat (eerste steen 7 juni, architect T.L. Kanters, Van den Boomgaard en Lent aannemers). Het pensionaat werd in 1888 uitgebreid met een vleugel, ook naar een ontwerp van Kanters).

In geel de uitbreiding van het pensionaat in 1888. Aan de overzijde is inmiddels het noviciaat verrezen. Het hoofdhuis is nog herkenbaar als zelfstandig bouwlichaam. Dat is tegenwoordig met de naoorlogse uitbreidingen veel minder het geval. De beide vleugels en het centrale bouwlichaam vormen samen een gebouw.

Na deze uitbreidingen fungeerde Bijdorp als moederhuis van de congregatie in Nederland. In 1895 werd de kapel uit 1882 alweer vervangen (wijding 6 juni), de nieuwe kapel betaald uit een erfenis van een der zusters. In de volgende decennia zou het hoofdgebouw nog diverse malen worden vergroot en verbouwd. De belangrijkste is de nieuwe, moderne school, die aan het pensionaat werd gebouwd (ontwerp 1937 door P.N. de Bruyn). Daarbij werd het entreeportaal van het oudste deel gesloopt en de openslaande deuren naar het balkon vervangen door twee rondboogvensters met glas-in-lood. Twee jaar later werd een kleine aanbouw tegen het noviciaat gerealiseerd in dezelfde stijl als de oudere vleugel. De zogenoemde refter is in de stukken of niet of foutief gedateerd en er is geen bouwdoos van, maar 1948 is aannemelijk. Het gaat dan niet om een refter (die zich wel op deze locatie heeft bevonden) maar om een uitbreiding van het pensionaat (Kerkcollectie digitaal). In deze jaren werd ook de zware oorlogsschade aan de meisjesschool hersteld. De laatste grote uitbreiding betrof de nieuwe (dwars)vleugel van het noviciaat in 1977-1979 (Haagdorp, voor bescherming van ondergeschikt belang).

Architecten

Van Wouterlood en Berkelaar is niet veel bekend, behalve dat ze uit Schiedam komen, de locatie van waar de zusters naar Voorschoten waren uitgevlogen. De Rotterdamse architect en aannemer Th. L. Kanters (1842-1897) verantwoordelijk voor de bouwwerken vanaf 1887 is wel bekend. Hij was een van de oprichters van de Rotterdamse Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap in 1885 en bouwde vooral veel pakhuizen en fabrieksgebouwen in Rotterdam. Hij ontwierp in 1886 ook het klooster met schoolgebouw van de zusters Dominicanessen aan de Korte Haven 127 te Schiedam, dat als rijksmonument is beschermd. De kapel met traptoren en sacristie is in 1894 ontworpen door het Rotterdamse architectenbureau Gebr. Margry & Snickers. Dit bureau, gespecialiseerd in de (katholieke) neogotiek was in 1868 opgericht door E.J. Margry (1841-1892), vanaf 1880 geassocieerd met zijn broer A.A.J. Margry (1857-1911) en J.M. Snickers (1851-1918). Zijn neef Jos Margry, net als Snickers een leerling van P.J.H. Cuypers was vanaf 1909 werkzaam voor het bureau, vanaf 1911, toen zijn oom overleed, als zelfstandig architect. Aan het bureau was, net als bij het bureau van Cuypers, een atelier verbonden dat de inrichting van de kerken verzorgde, waardoor een eenheid van interieur, meubilair en versiering werd verkregen. Het bureau ontwierp vele kerken, kloosters, gestichten en ziekenhuizen.

Vanaf 1932 worden alle bouwwerken, aanbouwen en verbouwingen ontworpen door de Wassenaarse architect P.N. de Bruijn. Petrus (roepnaam Piet) Nicolaas de Bruijn (1898-1968) was de zoon van de gemeentelijke bouwopzichter De Bruijn en trad in zijn vaders voetsporen met een opleiding op de ambachtsschool technisch tekenen.

Daarna werkte hij zo'n tien jaar bij het bureau van architect J.T. Wouters. Zijn katholieke geloofsovertuiging speelde een grote rol in zijn leven en in zijn werk, waarin relatief veel katholieke scholen en kloosters voorkomen. Hij werkte alleen maar ook in samenwerking met anderen, onder wie architect Piet van der Klaauw. In Voorschoten ontwierp hij een woonblok aan de Leidseweg noord. Hij ontwierp in Wassenaar onder meer in 1919 het huis Domus Apex aan de Kerkstraat 53 (GM), in 1925 het huis 't Berkje aan de Rust en Vreugdlaan 13 (GM) en in 1928 de winkel-woning op de hoek Burchtlaan 30, 32, Kerkstraat 51b (Beeldbepalend object).

De eerste verbouwing die De Bruijn ontwierp is het verkleinen van de ramen in de kapel in 1932. Ook was hij in 1936 verantwoordelijk voor de aanbouw aan de zuidwestzijde met onder meer een woning en boekhouderskamer en spreekkamers; dit is het huidige rectoraat. Al snel volgde het ontwerp voor de uitbreiding van het pensionaat, de latere Middelbare meisjesschool, ontwerp februari 1937. In 1960 tekent hij een aanbouw aan de Middelbare meisjesschool ten behoeve van was- en kleedruimte na het sporten. In de jaren '60 vinden verschillende wijzigingen plaats zoals een aanbouw aan de kapel, het wijzigen van dakkapellen, wijzigen van gevels (raamindelingen) en het plaatsen van een lift. Vanaf 1972 werd gestart met de verbouw van de gebouwen tot appartementen voor de zusters, te beginnen met het pensionaat waarna in 1977 Haagdorps volgde. Vanaf 1995 worden alle opdrachten verstrekt aan Topos architecten. Zij voeren enkele grote renovaties uit; waaronder die van 2002-2004. De ingrepen na de herbouw van de school zijn voor bescherming van ondergeschikt belang.

Stedenbouwkundige aspecten

Het klooster is vrij gelegen op het terrein van de voormalige buitenplaats en neemt daarmee dezelfde positionering in als het oude landhuis. De relatie met het omringende groen is echter fundamenteel verschillend. Vanuit het oude landhuis waren zichtlijnen op de moes- en siertuinen, op de landerijen en later op de parkaanleg. Het kloostergebouw heeft het oude huis ingepakt en de zichtrelaties zijn meer naar binnen gekeerd. De zichtlijnen naar het klooster vanaf de kant van de Veurseweg doen recht aan de landschappelijke aanleg van het park, terwijl de zichtlijnen vanaf de Valkeweg door de nieuwbouw geblokkeerd worden. De zichtlijnen vanaf het klooster (nieuwbouw) naar de Vliet zijn nog wijds en open. Onafhankelijk van de parkaanleg is sprake van gevarieerde open ruimtes, waaronder de schooltuin.

Beschrijving

Het oorspronkelijke landhuis vormt in rudiment de kern van het samengestelde rechthoekig hoofdgebouw. Alleen nader bouwhistorisch (destructief) onderzoek zou kunnen uitwijzen in hoeverre andere delen van het oude landhuis bewaard zijn gebleven. De zijgevel op de begane grond (ZO) is het enige geveldeel dat nu in het zicht is. Dit geveldeel wordt gekenmerkt door 19de-eeuwse gevelopeningen met Empireramen. Het rechthoekig grondvlak is nog als zodanig herkenbaar. Van hieruit is de kloosterplattegrond verder ontwikkeld en heeft een samengestelde U-vormige plattegrond gekregen. De beschrijving van het hoofdgebouw is onderverdeeld naar bouwdeel en (oorspronkelijke) functie.

Herenhuis

Het oorspronkelijke landhuis is in de huidige situatie aan drie zijden ingebouwd door het pensioonaat, de kapel en het noviciaat (N, W, Z). De oostzijde van het (deels onderkelderde) herenhuis is gepleisterd en voorzien van een zandsteenkleur. De vijf vensterassen van het middendeel (tekening 1876) zijn nog herkenbaar aanwezig. De (vergrote) hoekrisalieten zijn opgegaan in de diverse uitbreidingen, net als de verdieping en de kap. De veranda is als kenmerk bewaard gebleven, maar ingrijpend gewijzigd. Het schilddak is voorzien van leien in een maasdekking. In de dakgoot staat over de volle breedte van de dakvoet een (moderne) dakkapel (voor bescherming van ondergeschikt belang). Ook aan de noordzijde staat een grote dakkapel, waardoor het lijkt of het dak recht wordt beëindigd. De oorspronkelijke houten, openslaande deuren zijn voorzien van een zesruits roedeverdeling en bovenlichten die bijna even hoog zijn als de deuren zelf. De roedeverdeling van de bovenlichten is uitgevoerd in rijk versierd snijwerk in de vorm van een korenaar. In de 'Oude Zaal' is de situatie van 1876 bewaard gebleven, waaronder de stucplafonds, glas-in-lood ramen, marmeren schouw met gestucte boezem, eiken paneeldeuren met schelpmotief, alle in Lodewijkstijl (van voor de kloosterperiode) en binnenschuifdeuren aan de terraszijde. Een tweede vertrek is eveneens in oude stijl behouden en bevat eveneens een marmeren schouw en stucplafonds met bloem- en bladmotieven. De betegeling van de haarden stamt uit de jaren '30. Ook in deze tweede ruimte zijn schuifdeuren en houten panelen aanwezig. In de rest van het gebouw zijn enkele deuren en marmeren vloerplaten behouden. Aangrenzend aan deze ruimte bevindt zich een hal met trap.

Kapel

De kapel is opgetrokken in Neogotische stijl op een kruisvormige plattegrond, waarvan de absis een 3/8ste koorsluiting heeft, met in de (ingekorte) lancetvensters glas-in-lood. De gevels zijn opgetrokken in roodbruine baksteen in kruisverband met een natuurstenen plint en rijkelijk voorzien van rondboog- en spitsboognissen. Over de gevels lopen kunst- of natuurstenen banden, tandlijsten en andere sierlijke metseltoepassingen. De kozijnen zijn uitgevoerd als natuursteen tracteringen, waarin glas-in-lood is gevat. De traptorens van de kapel en de dakruiter zijn bekroond met kruisbloemen. Het dak zelf is voorzien van leien in Maasdekking en wordt op verschillende plekken bekroond door pinakels. Aan de zuidmuur is een beeld van Sint Thomas aangebracht (*summa Theologica*). Het samenhangende interieur van de kapel is sober qua kleurstelling, zandsteenkleur met een rood accent ter plaatse van de ribben en een donkere gele kleur. Langs de wanden van het schip staan eikenhouten banken evenwijdig aan de muur. Deze zijn voorzien van houtsnijwerk. Ook de lambrisering en de glasdeuren – voorzien van glas-in-lood – zijn decoratief bewerkt. Bijzonder zijn de glasdeuren van de biechtstoelen (of kasten) met heiligenbeelden op de hoeken. De kruising is voorzien van een stergewelf, de rest is voorzien van een kruisribgewelf. Het interieur is in traveeën verdeeld door muurpijlers met kolonetten voorzien van bladkapitelen. Het verlaagde koor heeft drie glas-in-lood ramen, aan de kruisingzijde beschilderd met engelen. De kapel heeft een houten halve verdieping. Ook tot het samenhangende interieur behoren het doopvont en de afwerking van de sacristie.

Meisjespensionaat

Het meisjespensionaat 'Notre dame de Lourdes', in een eclectische stijl met zowel Romaanse, Gotische als Renaissance kenmerken, is over twee bouwlagen opgetrokken op een rechthoekige plattegrond onder een zadeldak met een steekkap boven de entree en (moderne) dakkapellen. De steekkap wordt als een overkapping boven de entree herhaald. Boven deze overkapping zijn twee

lancetvensters, geflankeerd door twee lagere rondboognissen, met links Dominicus met een boek (*summa Theologica*) en een hond, rechts de heilige Maria. In de top zijn twee keperboogvormige vensters opgenomen. De horizontale accenten bestaan uit gele cordonlijsten en een brede natuurstenen band met de tekst: 'Meisjesinstituut O.L.V. van Lourdes'. Tussen de vensters is een natuurstenen herinneringssteen aangebracht met de jaartallen: '1879 – 1938'. De entree is te bereiken via een natuurstenen bordestrap met vier treden, geflankeerd door lage postamenten. De rood bakstenen gevel is symmetrische geleed (na de toegevoegde aanbouw), de entree in een middenrisaliet geflankeerd door een gekoppelde vensteras tussen gemetselde bloklisenen en een (gepleisterd) rondboogfries. Eenzelfde omlijsting is om de zijvleugels, onderverdeeld in vier vensterassen, met zesruits vensters (vervagen), natuurstenen lambriskijns en sluit- en aanzetstenen in de omgezette segmentbogen. Ook de plint is in natuursteen uitgevoerd. Het dak is gedekt met zwart gesmoorde holle pannen.

De beide zijgevels zijn ingebouwd tussen de MMS en het oude herenhuis. De achtergevel is een veel eenvoudiger gemetselde gevel met spaarnissen en staande kozijnen met bovenlichten (vervanging van de oorspronkelijke). In het interieur zijn de betegelde lambriseringen, paneeldeuren en de trappenhuizen in een zekere samenhang ontworpen, vermoedelijk eerste helft 20ste eeuw. Het glas-in-lood is ouder en evenzeer van belang. De blokvormige uitbreiding uit 1948 is sober, in (sier)metselwerk opgetrokken onder een plat dak, de vensters recht beëindigd.

Noviciaat

Het noviciaat is net als het pensionaat opgericht in een overwegend eclectische stijl, dezelfde hoofdvorm (rechthoekig, twee bouwlagen, deels onderkelderd en ook de gevelschema's zijn sterk vergelijkbaar, echter niet symmetrisch. De hoofdgevel is naar buiten gekeerd de travee met de entree geflankeerd door traveeën met gekoppelde rondboogvensters, omlijst door lisenen en rondboogfriezen. De centrale, risalerende travee heeft de entree en het venster daarboven in drieën, onder een *fastigium* (juk), op de verdieping rondboogvensters (triforium). De geveltop – met schouderstukken – van de steekkap wordt bekroond door een klokkenstoel, boven een nis met heiligenbeeld (ANNO 1887). Rechts van het blok met de entree zijn drie omlijste geveldelen met drie paar gekoppelde recht beëindigde vensters, onderling gescheiden ook weer door risalieten met steekkapen, de middelste met een enkel paar en een tondo, de buitenste met een dubbel paar vensters. De dakkapellen van het blok met de entree zijn nog oorspronkelijk. Rechts van het blok met entree is de eenlaags uitbreiding van 1937 onder een dwars geplaatst schilddak, in dezelfde stijl en detaillering als het oudere gebouw. Kenmerken zijn de natuurstenen (en gele) banden, vensterdorpels, plint en sluitstenen. De achtergevel aan de binnentuin is aanmerkelijk soberder (dus letterlijk tegenovergesteld aan het pensionaat) met ook hier recht beëindigde, gekoppelde vensters geleed door twee steekkapen boven smalle risalieten. Van het interieur vertoont in verschillende vertrekken nog de oorspronkelijke paneeldeuren, vaste kasten, natuurstenen schoorsteenmantels en tegelwerk. Verder zijn ook de trappen met leuningen van het trappenhuis vermeldenswaard

Middelbare meisjesschool

De middelbare meisjesschool dateert uit 1937/1948 (tekening, herbouw) en is opgericht op een L-vormige plattegrond over twee bouwlagen onder een schilddak, in een Zakelijk expressionistische bouwstijl (Nieuwe Haagse School-architectuur) met een voor het interbellum kenmerkende soberheid. Veel van de stijlkenmerken zijn met de herbouw verloren gegaan. De korte poot van de L is in zijn geheel vanaf de grond herbouwd. De gevel is opgetrokken in gele baksteen in een kettingverband. De muurtjes van het voorplein zijn op dezelfde wijze opgemetseld. Het dak is gedekt met gesmoorde verbeterde holle pannen. De gevels aan de pleinzijde worden op de begane grond gedomineerd door grote rondboog gevelopeningen. De bovenlichten van de kozijnen hebben een 'rijzende zon'-motief. Op de verdieping zijn liggende kozijnen met een verticale roededriedeling aangebracht, waarbij de verticale glasdelen een ongelijke breedte krijgen. De buitenzijde van de L-vorm heeft meer eenvoudige, liggende kozijnen met verticale roededriedeling, waarboven op de begane grond ook een zware betonnen latei is aangebracht. De kap wordt gedomineerd door verschillende soorten dakkapellen, waarvan de kapellen aan de pleinzijde nog origineel zijn. Van het interieur zijn behalve de plattegronden het glas-in-lood, de betegelde vloeren en lambriseringen, alsmede de trappenhuizen bewaard gebleven.

Waardestelling

Het hoofdgebouw aan de Veurseweg 3 is vanwege stedenbouwkundige, landschappelijke, architectuurhistorische, cultuurhistorische en ensemblewaarde voor de gemeente Voorschoten van algemeen belang als onderdeel van het voormalig landgoed Bijdorp:

- Als herinnering aan de ontwikkeling van Voorschoten in het algemeen en de ontwikkeling van buitenplaatsen in Voorschoten in het bijzonder;
- Als ensemble onderdeel, in samenhang met de overige onderdelen van de voormalige buitenplaats, het hoofdgebouw waarop alle andere onderdelen zijn afgestemd;
- Vanwege het in de kern bewaard gebleven landhuis als 17de-eeuws classicistisch herenhuis met ornamentiek uit de 19de eeuw;
- Vanwege het gaaf bewaarde interieurenssemble van de oude zaal (woonkamer Fahrensbach, 19de eeuw);
- Vanwege de bijzondere en gaaf bewaarde architectuur van het kloosterensemble, kapel, pensionaat en noviciaat in neogotische stijl.
- Vanwege de sobere, maar stilistisch kenmerkende ornamentiek aan het exterieur, in samenhang met de inrichting van de kapel;
- Als herinnering aan het onderwijs in Voorschoten;
- De middelbare meisjesschool als relatief gaaf bewaard voorbeeld van een school in sober Zakelijk Expressionistische stijl (Nieuwe Haagse School);
- Als herinnering aan het Rooms-Katholieke leven in Voorschoten;

Veurseweg 3

Adres	Veurseweg 3
Postcode	2251 AA
Kadastraal nummer	B 9186, B9184
Naam	Huize Bijdorp
Beschermd gezicht	Nee
Complexonderdeel	Wagenshuur met kas en oranje (2)
Oorspronkelijke functie	Boerderij/Kas/Oranje
Huidige functie	Kas en schuur
Datering / bouwjaar	Circa 1790/1869

Inleiding

De te verwarmen oranje met glazen kas dateert uit 1869 en is tegen een ouder bouwwerk aan gebouwd. Dit bouwwerk is een restant van de huismanswoning van de boerderij van Arij Langkeek, circa 1790 gebouwd op Dorpswijk (zuidwestelijk van de stal tot aan de Veurseweg) en in 1793 door mr. Pieter Changuion bij Bijdorp getrokken. De garage aan de andere kant van dit oudere bouwdeel is voor bescherming van ondergeschikt belang. De eerste steen werd gelegd door Leonardus Fahrensbach (1864-1904), op vijfjarige leeftijd, zoon van Johannes Franciscus Fahrensbach (1826-1875) en Lucia Kervel (1829-1891),

Stedenbouwkundige aspecten

De wagenshuur met kas en oranje is ten zuidwesten van het oorspronkelijke hoofgebouw gesitueerd, de gevels parallel aan die van het oude landhuis en georiënteerd op de moestuin. Deze setting is in zijn geheel terug te voeren tot de periode van het oude landhuis. Belangrijk element daarbij is de moerbeï tegen de zuidgevel. Stichtingsteen in het midden van de oostelijke langgevel: 23 mei 1869 Leo Fahrensbach

Architectonische beschrijving

De kas met schuurgedeelte bestaat uit twee delen: een gemetseld, rechthoekig eenlaags gebouw onder een schilddak en aan de oostzijde een eenlaags bouwwerk onder een zadeldak, waarvan de vrije lange zijde, een kopse kant en een dakschild als glazen kas zijn uitgevoerd, de andere geveldelen gemetseld en het andere dakschild gesloten. Het in een kruisverband gemetselde schuurgedeelte heeft aan de voorgevel drie deur- en twee vensteropeningen. Het gebruik op de hoeken van kopkeuzen toont aan dat het metselwerk 18de-eeuws is. Het schilddak is gedekt met gesmoorde holle pannen (niet oorspronkelijk). Aan de andere zijde is het gebouw ingeklemd tussen andere bouwsels. Binnen is het gebouw sober en nauwelijks afgewerkt. Er is een eenvoudig houten balkenplafond zichtbaar. Op de moerbalken zijn restanten van een gelige verflaag zichtbaar. In de gemetselde kopse kant van de kas/oranje is een grote (dubbele) deurontsluiting, mogelijk om de kuipplanten naar binnen te rijden.

Het metselwerk van deze (halve) kopse kant loopt door als omlopende plint met hoekpenanten en hardstenen dorpel, ter ondersteuning van het glazen deel, de eigenlijke kas. In de kas wordt de glasconstructie gedragen door sierlijke, gietijzeren kolommetjes, de onderzijde een kegelvorm, op natuurstenen poeren. De kas is binnen in verschillende plantvakken verdeeld door gemetselde muurtjes. Aan de westzijde zijn in het plafond sleutelstukken met een kraaldeel en cassette aangebracht ter ondersteuning van de door de muur stekende vloerdelen van de zoldervloer van het naastgelegen gebouwtje. Er is een verbinding tussen de twee gebouwen opgenomen bestaande uit een lage paneeldeur met zware geprofileerde omlijsting.

Waardestelling

De wagenshuur met kas en orangerie aan de Veurseweg 3 is vanwege stedenbouwkundige, landschappelijke, architectuurhistorische, cultuurhistorische en ensemblewaarde voor de gemeente Voorschoten van algemeen belang als onderdeel van de voormalige buitenplaats Bijdorp:

- Als herinnering aan de ontwikkeling van Voorschoten in het algemeen en de ontwikkeling van buitenplaatsen in Voorschoten in het bijzonder;
- Als ensemble onderdeel, kenmerkend voor de inrichting van buitenplaatsen en landgoederen, in samenhang met de overige onderdelen van de voormalig buitenplaats, specifiek in relatie tot de moestuin, de gebouwen in de moestuin en de moestuinmuur;
- Vanwege de bijzondere typologie en de bijzondere architectonische vormgeving;
- Vanwege het fraaie interieur van de kas/orangerie;
- Vanwege de gave hoofdvorm en detaillering;
- Vanwege de ouderdom en de zeldzaamheid.

Veurseweg 3

Adres	Veurseweg 3
Postcode	2251 AA
Kadastraal nummer	B 9186, B9184
Naam	Huize Bijdorp
Beschermd gezicht	Nee
Complexonderdeel	Moestuin met schuur en tuinmuren (3)
Oorspronkelijke functie	Moestuin
Huidige functie	Moestuin
Datering / bouwjaar	18 ^{de} /19 ^{de} eeuw

Inleiding

De ommuurde moestuinen met schuur behoren tot het ensemble van de oude buitenplaats, tot 1793 Dorpswijk, daarna door mr. Pieter Changuion bij Bijdorp getrokken, net als de nabijgelegen woning/boederij waartegen later de kas/oranjerie is aangebouwd. De schuur is vermoedelijk een restant van een 18de-eeuwse dienstwoning en is als zodanig herkenbaar op de kadastrale minuut. Op een archieftekening (1930, 1947) zijn drie opstallen binnen de ommuring ingetekend; blijkens een luchtfoto uit ca. 1938 zijn dit kassen.

Stedenbouwkundige aspecten

De moestuin is gelegen aan de landgoedzijde binnen de oorspronkelijke context van de wei- en hooilanden en de sloten. Aan het zuidwesten en zuidoosten is de moestuin ingeklemd door de nieuwe woonwijken van Voorschoten, min of meer afgeschermd door de muren. De moestuin is ten zuidwesten van het oude landhuis (Bijdorp) gepositioneerd. De schuur bevindt zich aan de noordwest zijde van de muur. Dit deel grenst aan het weiland en een bosperceel dat deels ook een agrarische functie heeft gehad; en nu (2018) ook deels weer heeft.

Architectonische beschrijving

De moestuinmuren omsluit nagenoeg een geheel vierkant met een grote onderbreking in het zuidoosten tegenover de woonwijk. Een binnenmuur loopt evenwijdig aan de buitenmuren en kent ook een (smallere) onderbreking (doorgang). De moestuinmuren zijn in fases tot stand gekomen; opgetrokken uit grauwe en rode baksteen, deels voorzien van steunberen en afdekking met gesmoorde dakpannen; deels is reparatiewerk herkenbaar. Het oudste deel dateert uit de 18de eeuw. Dit deel bevindt zich ter plaatse van het met hederabegroeide gebouwtje en loopt vanaf daar in zuidelijk en oostelijke richting rondom de moestuin. In de muur zitten sporen van balken. Hier heeft een deel van een bouwwerk aan vastgezet. Het schuurtje is op een rechthoekige plattegrond, onder een zadeldak gedekt met gesmoorde kruispannen.

Waardestelling

De moestuin met schuur en tuinmuren aan de Veurseweg 3 is vanwege stedenbouwkundige, landschappelijke, architectuurhistorische, cultuurhistorische en ensemblewaarde voor de gemeente Voorschoten van algemeen belang als onderdeel van de voormalige buitenplaats Bijdorp:

- Als herinnering aan de ontwikkeling van Voorschoten in het algemeen en de ontwikkeling van buitenplaatsen in Voorschoten in het bijzonder;
- Als ensemble onderdeel, kenmerkend voor de inrichting van buitenplaatsen en landgoederen, in samenhang met de overige onderdelen van het voormalig landgoed, specifiek in relatie tot de kas/oranjerie;
- Vanwege de bijzondere typologie van de muren;
- Vanwege de ouderdom van de diverse delen en de zeldzaamheid.

Veurseweg 3

Adres	Veurseweg 3
Postcode	2251 AA
Kadastraal nummer	B 9186, B9184
Naam	Huize Bijdorp
Beschermd gezicht	Nee
Complexonderdeel	Wasserij (4)
Oorspronkelijke functie	Wasserij
Huidige functie	Wasserij
Datering / bouwjaar	1924

Inleiding

Er is geen bouwdoos van de waterij maar op basis van stilistische kenmerken (Haagse School) kan deze worden gedateerd op de interbellumperiode. Deze datering komt overeen met de eerste steenlegging van september 1924.

Stedenbouwkundige aspecten

De nabij de waterkom gesitueerde waterij is geheel vrijstaand en (haaks) geplaatst tussen de vleugel van het noviciaat en de kas/oranjerie.

Architectonische beschrijving

De waterij is opgetrokken op een rechthoekige plattegrond, twee bouwlagen onder een plat dak met overstek, de voorgevel op het zuidoosten. De meest opvallende karakteristiek is de kloeke, vierkante, ingesneden schoorsteen. De horizontale indeling is helder van opzet, geaccentueerd door kantsteens gemetselde, donkere, omlopende banden en tweekleurig metselwerk. De eerste omlopende band is boven het basement waarbij de onderdorpels zijn uitgemetseld. De band loopt om de entreepartij en gaat over in de strek hierboven. Boven de flankerende vensters zijn dezelfde strekken, maar los van de omlopende band. Waar de band bij de entree onderbroken wordt zijn hardstenen blokken. De hoofdindeling van de liggende vensters en de entree is in achten. In een soort mezzanino zijn in het gevelvlak van de begane grond boven de vensters twee kleinere vensters geplaatst (nu dichtgezet). Direct hierboven is de tweede (donker)rood bakstenen band met daarboven een vlak om en om uitgemetselde, decoratieve metsellagen. De lage, liggende vensters met ladderroeden zijn eveneens achtdelig en voorzien van een uitgemetselde dorpel. De derde band is boven deze vensters onder de dakrand. De achtergevel is vergelijkbaar van opzet,

maar niet symmetrisch (de rechter zijde enigszins afwijkend, in twee vensters) en de centrale as als middenrisaliet - vermoedelijk van het trappenhuis – uitgemetseld. De indeling van het interieur is gaaf bewaard gebleven.

Bijzonder zijn de twee ingegraven kanonslopen, op ongeveer een halve meter van de hoeken, half decoratief, half ter bescherming van het metselwerk. Een soortgelijke kanonsloop is ingegraven op de hoek van de stenen brug van het Oude Hof te Bergen (N.H.).

Waardestelling

De wasserij aan de Veurseweg 3 is vanwege stedenbouwkundige, landschappelijke, architectuurhistorische, cultuurhistorische en ensemblewaarde voor de gemeente Voorschoten van algemeen belang als onderdeel van de voormalige buitenplaats Bijdorp:

- Als herinnering aan de ontwikkeling van Voorschoten in het algemeen en de ontwikkeling van buitenplaatsen in Voorschoten in het bijzonder;
- Als ensemble onderdeel, in samenhang met de overige onderdelen van het voormalig landgoed, specifiek in relatie tot het tot klooster verbouwde landhuis;
- Vanwege de bijzondere typologie en de bijzondere architectonische vormgeving uit de Interbellumperiode met kenmerken van de Nieuwe Haagse Schoolstijl.

Veurseweg 3

Adres	Veurseweg 3
Postcode	2251 AA
Kadastraal nummer	B 9186, B9184
Naam	Huize Bijdorp
Beschermd gezicht	Nee
Complexonderdeel	Wagenschuur (5)
Oorspronkelijke functie	Wagenschuur
Huidige functie	Wagenschuur
Datering / bouwjaar	1930

Inleiding

De WAGENSCHUUR en stal voor gemengd vee zijn in de interbellumperiode opgericht door het klooster, maar passen binnen de oorspronkelijke opzet van de buitenplaats. De wagenschuur lijkt te zijn ingetekend in een plattegrond van 1947 (BWT dossier 1930), maar het is goed denkbaar dat de schuur tegelijkertijd met de stal van 1930 is gebouwd (aannemer P. Kort, Rijnsburg). Behalve varkens bood de stal ook ruimte aan paarden en koeien als ook aan een kleine wagenschuur.

Stedenbouwkundige aspecten

De agrarische opstallen staan op het gebied van het voormalige Dorpwijk, aan de verkavelingssloot die de grens vormt met Bijdorp. De opstallen staan in elkaars verlengde ten zuidoosten van het hoofdgebouw tussen de hooilanden en de moestuin in. De gierput is tegen de stal aan geplaatst. De nokrichting van de wagenschuur staat dwars op de vaarsloot die richting de Vliet gaat.

Architectonische beschrijving

De halfopen schuur is opgetrokken op een rechthoekige plattegrond, onder een zadeldak. De half open constructie bestaat uit vier gebinten met twee open en een gesloten vak. De kopse kanten en de achterzijde zijn geheel gesloten (geteerde planken). Het zadeldak is gedekt met zwart gemoorde kruispannen. In de schuur zijn 18de-eeuwse paneeldeuren gebruikt als afscheiding van de verschillende compartimenten.

Waardestelling

De boerderijschuur aan de Veurseweg 3 is vanwege stedenbouwkundige, landschappelijke, architectuurhistorische, cultuurhistorische en ensemblewaarde voor de gemeente Voorschoten van algemeen belang als onderdeel van de voormalige buitenplaats Bijdorp:

- Als herinnering aan de ontwikkeling van Voorschoten in het algemeen en de ontwikkeling van buitenplaatsen in Voorschoten in het bijzonder;
- Als herinnering aan de agrarische functie van buitenplaatsen, deels voortgezet vanuit het klooster;
- Als ensemble onderdeel, in samenhang met de overige onderdelen van het voormalig landgoed, specifiek in relatie tot het tot klooster verbouwde landhuis, meer specifiek in combinatie met de boerderijschuur;
- Vanwege de bijzondere typologie en de sobere, functionele vormgeving.

Veurseweg 3

Adres	Veurseweg 3
Postcode	2251 AA
Kadastraal nummer	B 9186, B9184
Naam	Huize Bijdorp
Beschermd gezicht	nee
Complexonderdeel	Stal (6)
Oorspronkelijke functie	Stal
Huidige functie	Stal
Datering / bouwjaar	1930

Inleiding

De wagenschuur en STAL voor gemengd vee zijn in de interbellumperiode opgericht door het klooster, maar passen binnen de oorspronkelijke opzet van de buitenplaats. De wagenschuur lijkt te zijn ingetekend in een plattegrond van 1947 (BWT dossier 1930), maar het is goed denkbaar dat de schuur tegelijkertijd met de stal van 1930 is gebouwd (aannemer P. Kort, Rijnsburg). Behalve varkens bood de stal ook ruimte aan paarden en koeien als ook aan een kleine wagenschuur.

Stedenbouwkundige aspecten

De agrarische opstallen staan op het gebied van het voormalige Dorpwijk, aan de verkavelingssloot die de grens vormt met Bijdorp. De opstallen staan in elkaars verlengde ten zuidoosten van het hoofdgebouw tussen de hooilanden en de moestuin in. De gierput is tegen de stal aan geplaatst. De nokrichting van de stal is evenwijdig aan de vaarsloot die richting de Vliet gaat.

Architectonische beschrijving

De stal is op een rechthoekige plattegrond in een bruinrood bakstenen kruisverband opgetrokken onder een met oude holle pannen gedekt zadeldak. De kapconstructie wordt gedragen door standvinken (op poeren) en de bouwmuren. In de stallen is de grup nog aanwezig. De plintzone is afgescheiden door middel van een rollaag. De kopse kant is symmetrisch, een centrale mandeur tussen en onder twee getoogde (stal)vensters met gemetselde onderdorpels. Ook in de lange gevels zijn (dezelfde) stalvensters opgenomen, de reeks onderbroken door de deuren van het boenhok (in elkaars verlengde). Aan de kant van de varkensstal zijn ook mestdeuropeningen, onder de lichtvensters.

Waardestelling

De stal aan de Veurseweg 3 is vanwege stedenbouwkundige, landschappelijke, architectuurhistorische, cultuurhistorische en ensemblewaarde voor de gemeente Voorschoten van algemeen belang als onderdeel van de voormalige buitenplaats Bijdorp:

- Als herinnering aan de ontwikkeling van Voorschoten in het algemeen en de ontwikkeling van buitenplaatsen in Voorschoten in het bijzonder;
- Als herinnering aan de agrarische functie van buitenplaatsen, deels voortgezet vanuit het klooster;
- Als ensemble onderdeel, in samenhang met de overige onderdelen van het voormalig landgoed, specifiek in relatie tot het tot klooster verbouwde landhuis, meer specifiek in combinatie met de boerderijschuur;
- Vanwege de gave hoofdvorm en detaillering;
- Vanwege de bijzondere typologie en de sobere, functionele vormgeving.

Veurseweg 3

Adres	Veurseweg 3
Postcode	2251 AA
Kadastraal nummer	B 9186, B9184
Naam	Huize Bijdorp
Beschermd gezicht	nee
Complexonderdeel	Park- en groenaanleg (7) met tuinbeelden en zonnewijzer
Oorspronkelijke functie	Buitenplaats
Huidige functie	Park
Datering / bouwjaar	17 ^{de} , 18 ^{de} , 19 ^{de} , 20 ^{ste} eeuw

Inleiding

De PARK- en TUINAANLEG met TUINBEELDEN en ZONNEWIJZER van Bijdorp is niet een enkel ontwerp, maar bestaat uit diverse onderdelen, te onderscheiden naar aard en functie. Vanuit de oude buitenplaats is een agrarisch weiland, hakhout, een hooiweide en een moestuin overgebleven. Ook tot de buitenplaats behoort de latere aanleg in vroege landschapsstijl van het park aan de zijde van de Veurseweg ca. 1790. Deze kwam tot stand, nadat Pieter Changuion de ten zuiden van Bijdorp gelegen boerderij (Dorpswijk) bij de buitenplaats voegde. In de zuidwesthoek van de buitenplaats legde hij rondom een open weide een bosgedeelte aan met een slingerend padenpatroon.

Oorspronkelijk was hier een formele tuinaanleg, geheel naar de heersende mode van rond 1700. Toen de formele tuinaanleg reeds was vervangen door een structuur in landschapsstijl heeft in de periode van het klooster binnen de bestaande structuur een verjonging van het park plaatsgevonden, waarbij het bos zijn structuur met slingervijver en vloeiende padenpatroon heeft gekregen. Daarbij horen ook bloemperken met planten en struiken die rond 1900 in de mode waren. Deze tuinaanleg werd ook voortgezet in de binnenplaats van de kloostertuin. Begin van de 20ste eeuw is aan het eind van de vaarsloot, ter hoogte van de wasserij een komvormige waterpartij aangelegd met een eilandje. Tot de fase van het klooster behoren de schooltuin en de begraafplaats, alsook de later ingebrachte tuinelementen als de heiligenbeelden en de beide bruggen (over de vijver en een toegangsbrug). Van de verfijnde tuinaanleg met bloemperken en kuipplanten (o.a. agaven) en onderbeplanting resteert alleen de beplanting met rododendrons,

beuken- en eikenbomen, waarbij het landschappelijke karakter behouden is gebleven. Bij de aanleg was de Voorschotense Kweekerij Boschgeest betrokken. De bruggen alsook de begraafplaats, zijn voor bescherming van ondergeschikt belang.

Stedenbouwkundige aspecten

De weilanden zijn achter het voormalige landhuis gelegen, tussen huis en Vliet en worden begrensd door de oorspronkelijke poldersloten, herinnerend aan de ontginning van dit gebied. De Valkeweg doorsnijdt de weilanden, waardoor de samenhang enigszins verloren is geraakt. Dit is ondervangen door de aanleg van een brug, waardoor een rondgang rond de weilanden mogelijk is gebleven. Aan de voorzijde van het landhuis is het landschapspark, terwijl de moestuinen en de boomgaard ten zuidwesten van het landhuis zijn gesitueerd, in het (oorspronkelijk) belendende perceel, ingepakt door de nieuwe woonwijk. De begraafplaats en de kloostertuin bevinden zich tussen de moestuinen en de agrarische gebieden, dicht op het kloostergebouw.

Architectonische beschrijving

Het park is aangelegd in een vroege landschapsstijl, met kronkelige paden en hoog opgaande bomen. Ook de waterpartijen zijn onregelmatig gevormd. Belangrijk element daarbij is de serpentinevormige vijver, die ligt ten westen van de kapel en in zuidelijke richting doorloopt. Ten westen hiervan ligt het bosgebied met o.a. een open weide gedeelte waardoor een slingerend padenpatroon zijn beloop vindt, dat nu grotendeels vervaagd is. Dichter op het klooster is de aanleg meer 'gecultiveerd'. De weilanden zijn uit de aard der zaak, rechthoekig tussen kaarsrechte poldersloten. Ook de moestuin bevindt zich binnen de strakke recht kaders van de muren. Hiermee is de landschappelijke indeling grotendeels gelijk aan de situatie op de kadastrale kaart van 1811 – 1832. Langs de randen is geriefhout geplant, ook historisch verantwoord. De recente 'retraite' route achter het vakantiehuis is voor de bescherming van ondergeschikt belang.

De beelden van Maria (della Pace, ten westen van de recreatiewoning) en Dominicus (met hond, ten oosten van de uitbreiding woon- en verpleegeenheden van 2002, Dominicus met lelie in de binnenhof) staan in het park. De zonnewijzer op sokkel staat ten noorden van de recreatiewoning. Tot de specifiek monumentale bomen behoren twee platanen op de binnenhof, een moerbeï bij de kas, twee beuken en een linde. Ook de beeldbepalende boomgroep met eik, beuk en linde staat op de lijst van beschermde bomen.

Waardestelling

De park- en groenaanleg is vanwege stedenbouwkundige, landschappelijke, architectuurhistorische, cultuurhistorische en ensemblewaarde voor de gemeente Voorschoten van algemeen belang:

Als herinnering aan de ontwikkeling van Voorschoten in het algemeen en de ontwikkeling van buitenplaatsen in Voorschoten in het bijzonder;

- Als voorbeeld van een 17de-eeuwse buitenplaats met tuinen en bijgebouwen die zich uitstrekte tussen de Vliet en de Veurseweg (kas, moestuin e.d.);
- Vanwege de ontwikkeling naar een vroege landschapstuin;
- vanwege de gaaf bewaarde structuurelementen als de opvaart, de hakhoutlanen en aangrenzende weilanden;
- vanwege de tuinelementen uit de periode van het klooster, tuinbeelden en zonnewijzer
- vanwege de historische beplanting op het terrein;

Bijlagen

Luchtfoto en kadastrale kaart

Bronvermelding

Gemeentearchief

Monumenten Inventarisatie Project (MIP) Zuid-Holland, *Regiobeschrijvingen, historische geografische beschrijvingen, gebieden met bijzondere waarden, bebouwingskarakteristieken en inventarisatie, Provinciaal bestuur Zuid-Holland 's Gravenhage 1988-1994*

M. Eggermont-Molenaar, *Een beschaafde en godsdienstige opleiding; in en om de MMS te Huize Bijdorp*, Voorschoten, Leiden 2014

J.A. Graafland (inleiding), *Bibliotheek voor de Moderne Hollandsche Architectuur, vijfde deel, aflevering 2, Jos, Margry, architect te Rotterdam, uitgevoerde werken, projecten enz.*, Schueler Bussum 1916

C. Huguenin-Borsje, *Huize "Bijdorp"; De geschiedenis van Boerenhove tot Klooster en haar bewoners*, Vereniging Leefbaar Voorschoten 2003.

P.C. van de Kamp, *Bouwhistorisch onderzoek naar de voormalige buitenplaats Bijdorp in Voorschoten, met de nadruk op de aanwezige oranjerie*, Hogeschool Utrecht/Rijksdienst voor de Monumentenzorg, afstudeerverslag 2005-2006.

C. Scheffer, 'Bijdorp', in: J. Stöver, *Kastelen en buitenplaatsen in Zuid-Holland*, Leiden/Zuthpen 2000, 252-253.

C. Scheffer, R. van Lot, *Boerenerfgoed; het boerderijenboek van Voorschoten en Wassenaar*, Hollandsche Rading, 205

C. Scheffer, 'Bijdorp', in: *Sporen in het landschap; een speurtocht naar oude buitens in het gebied van Voorschoten*, uitgave Leefbaar Voorschoten t.g.v. Open Monumentendag 2008, 26-30.

Kerkcollectie Digitaal, Erfgoed inkerken en kloosters, *Voorschoten Huize Bijdorp*, nummer 3370, Catharijneconvent Utrecht

Over Antea Group

Van stad tot land, van water tot lucht; de adviseurs en ingenieurs van Antea Group dragen in Nederland sinds jaar en dag bij aan onze leefomgeving. We ontwerpen bruggen en wegen, realiseren woonwijken en waterwerken. Maar we zijn ook betrokken bij thema's zoals milieu, veiligheid, assetmanagement en energie. Onder de naam Oranjewoud groeiden we uit tot een allround en onafhankelijk partner voor bedrijfsleven en overheden. Als Antea Group zetten we deze expertise ook mondiaal in. Door hoogwaardige kennis te combineren met een pragmatische aanpak maken we oplossingen haalbaar én uitvoerbaar. Doelgericht, met oog voor duurzaamheid. Op deze manier anticiperen we op de vragen van vandaag en de oplossingen van de toekomst. Al meer dan 60 jaar.

Contactgegevens

Tolhuisweg 57
8443 DV HEERENVEEN
Postbus 24
8440 AA HEERENVEEN

E. alex.brokke@anteagroup.nl

www.anteagroup.nl

ISSN: 1570-6273

Copyright © 2021

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de auteurs.

Disclaimer

Antea Group aanvaardt op generlei wijze aansprakelijkheid voor schade welke voortvloeit uit beslissingen genomen op basis van de resultaten van archeologisch (voor)onderzoek.